Alexikepus, ſeu AVXILIARIS ET MEDICVS HORTVS,

Rerum variarum, & ſecretorũ Remediorum acceſſione locupletatus.

AVTORE ANTONIO MIZALDO MONLVCIENSI, MEDICO.





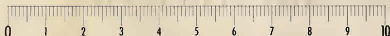
LVTETIÆ.
Apud Federicum Morellum, Regium Typographum.
M. D. LXXV.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIA ſanctione cautum eſt, ne alius quiſpiam præter Federicum Morellum, Regium Lutetiæ Typographum, huncce *Alexikepum, ſeu Auxiliarem & medicum* Hortum, *Autore* ANTONIO MIZALDO *Monlucienſi, Medico*, intra quinquennium abſque manifeſto eiuſdem Mizaldi conſenſu, ſub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui ſecus fecerit, libris & pœna in ſanctione æſtimata mulctabitur. Conceſſum fuit Priuilegium Lutetiæ Pariſiorum die quinta Octobris, 1570.

Per Regem in Conſilio,

DENYS.





VIRO ERVDITIONE ET PRVDENTIA INSIGNI, IOANNI CAMVSIO, in ſecretiore Regis conſilio Senatori, & Regij ærarij Præfecto, ANTON. MIZALDVS Medicus S. D.



ERBARIAE medicinæ admiranda ſecreta, & auxiliares, vt ſic dicam, manus, dum olim perpendiſſent Imperatorum, Regum, & illuſtrium hominum quamplurimi, Vir ornatiſsime, & ſi in Republica adminiſtranda, & regendis prouinciis, tractandiſque regnorum grauiſsimis negotiis valde eſſent occupati, eos nihilominus, captato ocio, non mediocre ſtudium colendis hortis, & inquirendis plantis, ſcrutandiſque illarum viribus adhibuiſſe, fidem faciet (vt herbas multas taceam, quæ à Regibus & illuſtribus viris earum inuentoribus & cultori-

bus, sua adhuc retinent nomina) celebre Diocletiani Imperatoris responsum, Herculio & Galerio, ut scribit Sextus Aurelius Victor, perappositè redditum. Quo scilicet tempore ab his sollicitè hortabatur ad recipiendum Imperium, quod vltrò dimiserat. Vtinam, inquit ille, possetis visere olera nostris manibus Salonæ instituta, profectò istud tentandum nunquam iudicaretis, nec me ad onerosum Imperij diadema repetendum tam anxiè sollicitaretis. Credibile est, sanè, id rei herbariæ studium, eámque hortensium curam, tantos viros nunquam inuasisse, quòd plātarum cognitio illis iucūda esset ac delectabilis, sed quòd saluberrima, & omnium vtilissima videretur, cùm ad vitæ communis vsum, tum ad tuendam sanitatem, & præcauendos abigendósue morbos, seu instantes, seu præsentes. Quæ singula, ad excurrendum ærumnosæ istius mortalis vitæ lubricum stadiolum, cùm aliis, tum maximè prudentibus & circumspectis viris, iuuandæ Reipubl. natis & vocatis summè optanda, omníque ope comparanda esse quis neget? Horum itaque virorum albo ascriptus cùm sis, nec frustra, nec temerè, priscorum memorabili exemplo inuitaris & tuapte sponte moueris ad herbariæ medicinæ simplicis & hortensis cognitionem adipiscendā: vt tibi imprimis, deinde tuis, M. Catonis exēplo,

plo, (sicuti paulò pòst audies) commodè, & si quando vrgebit occasio, Hippocrati nostro præceps & lubrica nuncupata, extempore, consulere, ac salubriter prospicere queas. Hoc sanè tam præclarum tuum institutum simul atque fama mihi nuntiauit, imò verò, vbi res ipsa coràm mihi indicauit, & familiari tuo colloquio aperuit, iam inde cogitare non cessaui, quonam modo hac in parte, qualicunque studio meo, & industria prodesse tibi possem: Tibi, inquam, summopere mihi amico, & veteri meo συμμαθητῇ, cùm prima in mathematicis disciplinis hîc iaceremus fundamenta, sub eximio & incomparabili viro ORONTIO FINAEO, *Regio illarum professore & illustratore vtrique nostrûm amicissimo. Itaque, dum in eam cogitationem & diu, & multùm incubuissem, & ferè succubuissem, quòd nihil in toto inopiæ meæ cornu & chartacea supellectile se offerret tuo dignum desiderio & iuuando instituto proprium, factum est tandem, vt quod diuûm promittere nemo audebat, sicuti canit poëta, voluenda dies nobis daret vltrò. Quid illud est, inquies? nimirum Hortulus hic medicus. Eo etenim duce, ceu herbario quodam Theseo, & medico πεδεέμῳ, ac pædagogo, facili manu, faciliore comitatu, ac facillimo medicæ doctrinæ colloquio deducêris per omnes horten-*

sium plantarum & arborum familias. Hic vbi paucis & accuratè doceberis, Quid valeat quæque, & quem morbis præbeat vsum. Illo itaque, tuo Hortulo, Vir prudētiss. salubriter & fœliciter fruere, aspirante cœlesti Aesculapio, sine quo est omnis medicina venenum. Cuius immensa bonitas faxit, vt Xeniolum hocce nostrum, nouo & ineunte hoc anno, antiquorum more, tibi candidè & ex animo oblatum, gratissimum fuisse percipiamus: Auspicio fœlix totus vt annus eat. Lutetiæ, Calend. Ianuarij, Anno Domini, 1574.

* * *





ANTONII MIZALDI
in Alexikepum, ſeu Auxiliarem & medicum Hortum, Prolegomena.



VMANAE vitæ auxiliatrix illa & morborum medicatrix Officina, Græcorum antiquiſſimis Ἀλεξίκη-πος, nobis adiutorius, opifex, & ſalutaris Hortus nuncupata, animũ meum in admirationem curæ diligentiæque maiorum mirum in modum agit. Qui nullo teſtudinis aut lyræ ſono, vt olim Orpheus & Amphiõ, vſi, ſed operoſa animi & corporis contentione, peruigilíque ſtudio, longinquas ſyluas, & arduos monteis, inuióſque ſaltus in oppidis & ruſticis turguriolis habitare coëgerunt. Quod tum maximè contigit, quando mortalium generi ſaluberrimas & beneficentiſſimas plantas ac arbores à noxiis & maleficis ſecretas, poſita omni feritate agreſti, cicures ac domeſticas reddiderunt: hoc eſt, à ſyluis & montibus, vbi alendis duntaxat & ſtabulandis feris, nidulandíſque volucribus & ſtabant & cadebant, in vitæ vſum & alimoniam hominum, paulatim ad vrbanos & ruſticos hortos ædibus vi-

Hortus, humana vita auxiliatrix officina.

Priſcos coëgiſſe ſyluas, rura, & montes in vrbibus habitare, & quenã modo.

cinos (ne longiùs posthac esset eundum) ceu aurigæ quidam, οὐρανόθεν, hoc est, è cœlo missi, deduxerũt, & diligẽti cura, cultúque industrio, pueris ac senibus familiares reddiderunt. O térque, quatérq; beatos homines! qui Herculeis armati viribus, & Nestorea præditi sapiẽtia, nihil intentatũ, inexpertúmque esse voluerunt, nihil denique occultatũ, & opertũ quod posteritati profuturum agnoscerẽt: Hinc scilicet hortorum inenarrabilis ille prouentus, & hortẽsium cõmoda mille, mille iuuãdi arteis, seu vitę subsidia spectes, seu morborũ remedia, ad hæc vsque sæcula, ceu per manus patrum in filios, & filiorũ in nepotes, natorúmque natos, & quotquot nascẽtur ab illis, immensa Dei Opt. Max. bonitate, tot iam labẽtibus annis fœliciter processerũt, procedéntque deinceps, nisi hominum obstiterit vecordia. An verò nos tot opes & tantam à tantis viris, tãto labore partam, & veluti hæreditario iure nobis relictam possessionem, comparatámque fœlicitatẽ ex innumera illa hortensium remediorum materia, abscondemus, nepotúmque nostrorũ vitã etiam alienis bonis, nedũ nostris, turpiter & iniquè defraudari patiemur? Ita sanè maiorum inuenta & bona publicæ vtilitati inuident, qui posteritatis immemores sibi dũtaxat viuunt, sibi solis sapiũt, & hac vitæ vsura, cochlearũ more fruuntur: sæua, ita me Deus amet, mercede, aduersus illos qui de obscurissimo fumo perspicuam lucẽ eis dederũt, & de asperis mõtibus, opacísque nemoribus, ceu de terræ stercoribus, gẽmas & preciosissimũ aurum, gratis, sed non absque puluere & sudore, eruerunt:

Priscorum geoponicorum mira diligentia in iuuanda posteritate.

Nepotes laborum & solicitatis maiorum participes fieri debere

Hæc videãt βιβλιοφύλακες, vel potiùs βιβλιοτάφοι, nostri temporis.

eruerunt: non alio ſanè animo, nec ſpe alia, aut concepto voto alio, niſi vt tantorum bonorum particeps fieret poſteritas, eadémq; maneret cura nepotes. Ne itaque in hac diis & hominibus exoſa ingratorum cymba me nauigaſſe obiiceret poſteritas, ego toto vitę meæ curriculo manibus & pedibus omnem moui lapidem, vt ſtudiũ qualecunque meum & pertenuem induſtriã in Reipublicæ vſum & cõmodum, pro mea Mineruula, ſedulò conuerterẽ: & quæ precioſa, à Deo imprimis, deinde à maioribus meis, & me doctioribus viris accepi, ſanè quàm libenter in commune bonum proferrem. Qua in re, cùm ego hactenus totus fuerim, & mira voluntate, animíque propenſione adhuc ſim, & in poſterũ, ſuperis fauentibus eſſe mediter, vel neglecta valetudinis & fortunarum mearum iactura, quæ in dies graue hinc mihi facit negotium, ecce, medicum hunc Hortulum publicæ vtilitati offero & depromo. Haud ignarus non defuturos qui illum ſuperciliosè ſint excepturi, & fortaſſis ſuperciliosiùs lecturi, ad hunc, demorſo labro, obmurmurantes modum: Vah! quid iſti venit in mentem velle hodie morborum remedia per tot annorum centurias in hortis ocioſé iacẽtia, & animalium, hominúmque pedibus vbique cõculcata, vigente medicaminũ omnis generis tanta copia, ſuſcitare, & reditura commonſtrare? Non illud eſt, inquient, irridere, & vnà oleum ac operam ludere? Sanè, & ſi anceps eſſe ſciam ac lubricum rerum omnium cùm nouarum, tum renouãdarum propoſitum, videatúrque hocce inſtitutum arduum, & quæ-

Autoris mira voluntas & par animus in cõmune bonũ iuuandum.

Moroſorũ, calumniantium, & inuidorum plena omnia.

ſtuoſo iſto tẽpore admodum operoſum, nihilominus tentandum venit: quid enim tentaſſe nocebit, tam grãdi & ſalutari vitæ pauperum & populariũ emolumento, ſeu præſentes morbos abigere ſatagant, ſeu inſtantes auertere? Quibus per rei familiaris anguſtiam & prementem inopiam, liberum non eſt medicos accerſere, & ab illis ad quęſtuoſos pharmacopolas, quoties libet, diuertere. Preciũ itaque operæ facturũ me putaui, ſi in pauperum & popularium gratiam demõſtrarem morborum remedia & vitę auxilia, ex eorũ Hortulis, & viridariis, ſtatim ac facilè poſſe cõparari: Adhæc, vt cuique manifeſtum facerem, quòd

Pium valde opus & vtile, pauperes iuuare.

Multa renaſcentur, quæ iam cecidere: cadéntque,
Quæ nunc vſus habet medicamina: ſi volet ille,
Et ratio: quibus eſt & vis & norma medendi.

Omniũ rerum ſtatæ ſunt viciſsitudines.

Cæterùm, inſtitutum hocce noſtrum nec nouum nec inauditum eſſe fatebũtur, qui vel legerint, vel ſaltem audiuerint herbariã & hortenſem medicinam omnium primã à Pythagora & Democrito integris voluminibus deſcriptam fuiſſe: & ab eodẽ Democrito ab Ægyptiis acceptã, Hippocrati amico & τυ∫χόνῳ ſuo cõmunicatã. Quæ, vt inuentis hominum paulatim locupletaretur, autores ſunt Herodotus, Strabo, Plutarchus, & alij, piaculum olim fuiſſe, ægrotos in publicum ſtratũ, Ægyptiorum more, delatos præterire, niſi priùs à prætereunte nũciatum eſſet, quibus herbis & auxiliis ſimili correptus morbo ipſe vel alius ſanitatẽ recuperaſſet. Addam ex Pauſania, fuiſſe in Epidauro lucum Æſculapio, ſucceſſori Apollinis in arte medẽdi, ſacratũ, in quo tẽplum erat

Herbaria medicina omnium prima.
Aegyptiorũ mos.
Aeſculapij templum in Epidauri luco quorſum inſtitutum & cõditum.

erat rotundũ,marmore cãdido elaboratũ, & columnis quãplurimis suffultũ, in quibus tum virorũ,tum mulierũ Æsculapij auxilio sanatorum, nomina insculpta erãt:& insertũ quo quisq; morbo laborasset, & quibus signis deprehensum id esset,quibúsve herbis,remediis & curationis methodo progressum.Quã methodũ aiunt Hippocratẽ, cõflagrato tẽplo,in Aphorismos,sentẽtias & artem digessisse. Hinc nimirũ, & ex eo tẽpore apud varias gẽteis templa Æsculapio in syluis & mediis viis extra vrbeis passim cõdita esse leguntur. Quæ,per deos immortales, quid aliud significauerunt quàm prisca & prima morborũ remedia nõ fuisse in vrbibus & officinis,sed in agris & syluis, vbi νοσόθεος καὶ ἀλεξίμορος ille implorabatur, & ęgrotãtibus eò tẽdẽtibus, vel, eorũ gratia,aliis, quid agendum foret, opportunè suggerebatur? Næ,syluæ,inquit Plinius, horridiórq; naturæ facies medicinis non carẽt:sacra illa parente rerum omniũ nusquã non remedia homini disponẽte. Quæ quidem remedia summo studio,vt pręmonuimus,& accuratissima diligẽtia,à priscis operũ naturæ scrutatoribus indefessis & cultoribus excellentissimis,tãdem ex syluis & mõtibus, horridiore naturę facie,ad vrbanos & rusticos hortos, Deo Opt.Max.viã monstrãte,fœliciter concesserũt & cõmigrarunt. Quis,obsecro,inficias iuerit populũ Romanũ annis sexcẽtis & ampliùs, gentiúmq; millies millena millia,à mũdi exordio salubriter longęuã ætatẽ vixisse absque pharmacopolis & medicis, sed non tamẽ absque medicina? Quæ,vt simplex erat & suauis, ita inuentu & pa-

Quorsum Aesculapij templa in mediis viis condita.

Medicaminum plena omnia.

Romanos & alios diu absque medicis, sed nõ sine medicinis, vixisse.

ratu facilis, quia altilis, vernacula & hortensis. Quis nescit Marcũ illũ Catonẽ, triũpho, censura, & literarũ claritate insignẽ, herbis quas plãtauerat, & maximè hortẽsi brassica vsum, se, coniugẽ, filiũ, necnon libertos & familiares ad longæuam senectutẽ incolumes perduxisse? Quis non legit Antoniũ Castorẽ, cui Plinius in herbarũ cognitione omnia, exceptis paucis, fatetur se debere, tanquam ei cui summa esset autoritas in ea arte, plantas quamplurimas in suo horto habuisse & aluisse, quarũ subsidiis illæso sanitatis robore cẽtesimũ transegit annũ, ac ne ætate quidẽ memoria aut vigore cõcussis? Nónne Sabinus Tyro librũ κηπουρικῶν, id est, hortẽsium, edidit, & tuendæ valetudini Mecœnati dicauit? Num Valgius Romanus, & Põpeius Lenæus Põpeij magni libertus, herbariam medicinam è bibliotheca Mithridatis à Pompeio deuicti comparatam, Romanis exhibuerunt? Si antiquiora exigis, consule Marc. Varronem: ex illo statim audies sapientissimum illum & eloquentiss. Nestorem (qui Troiani belli temporibus ante Romam conditã annis trecentis, vel ampliùs, sub Dauidis tẽpora floruit) ἀλεξίκηπον, id est, auxiliarẽ & medicum hortũ habuisse, eúmque eleganti carmine descripsisse. Fuit itaque hortensis medicina antiquissima, &, Senecæ amplissimo testimonio, olim paucarum herbarũ scientia. Quæ deinde in tam multiplicem varietatẽ peruenit, posteaquam multos & varios dubiósque morbos, multa, varia & dubia fecerunt fercula, certo ac merito luxuriæ supplicio. A quo immunes erant, qui nondum se deliciis soluerãt, & qui

M. Catonis Brassica medica.

Antonij Castoris Hortus medicus.

Nestoris Hortus auxiliaris.

Cur medicina olim paucarum herbarum scientia in tantam varietatem venerit.

& qui sibi imperabant, sibi ministrabant, & simplici, tenuíque victu vtebãtur. Qui postquã cœpit non ad tollendã famem, sed potiùs irritãdam quæri, & hinc mille sunt inuentæ conditurę quibus auiditas excitaretur, tũ miserabilior valetudo, vita & facies ex his, quàm ex frugalitate & simplici victu emersit, multóque miserabilior ad posteros trãsitura est, nisi voluptatibus vltra modũ cõcupitis frenum iniiciãt helluones, terræ & maris vastatores. Quorũ tam varios & multiplices morbos, ecquid, obsecro, miraberis, si coquos diligẽter numeraueris, eorúmq; artificia sedulò obseruaueris? quæ, & medicorũ, & pharmacopæorum multas, iure bono, hinc alunt familias. Sed quò, instituti mei oblitus, digredior? Redeo itaq; è diuerticulo in viam, & hortensem medicinam priscis Romanis summo in precio habitã, repeto. Apud quos, cùm annis à condita vrbe D C, & amplius, vt antea scripsimus, obuiis vlnis, quod aiunt, excepta fuisset, eámque omniũ diligẽtissimè excoluisset Marc. Cato vsque ad annum vitæ suæ L X X X V. (ne quis illi tempora ad experiendum defuisse existimet) tandẽ crescente cum imperio opulẽtia, & omni gulæ ac veneris scelerata vbique licentia, è medio hominũ cœtu abire, & longè exulare coacta fuit: accersitis ex eo tempore, cùm nauibus, tum equis, ex Asia, Gręcia, Ægypto, Sicilia, Arabia, Massilia, & aliis exteris nationibus, medicis quibuscunque: contra Marci Catonis oraculum Marco filio, longè antè, ad hunc enunciatum modũ: Hoc puta vatẽ dixisse, Quãdocũque ista gens, Marce fili, (de Gręcis loquẽs)

Coquos cũ suis variis artificiis, morborum variorum autores esse.

Vnde priscæ medicinæ hortensis fuga & exilium.

M. Catonis oraculum de exteris medicis.

medicos suos huc mittet, omnia corrũpet. Iurarũt enim inter se, barbaros omneis (sic enim Greci alias à se nationes nuncupabãt) necare medicina: sed hoc ipsi, inquit, mercede facient, vt facilè disperdant. Id quod multorum exitio tandẽ contigit. Cùm enim hi fata regere crederentur, Romã ingressi, imperia sanè quàm sęua exercuerũt, & hinc Plinio ansam præbuerunt scribẽdi, medicinam artium omnium vnam esse quæ imperãtibus imperet, ac homines impunè occidat. Videbamus, inquit ille, consulares senes hybernis ægros algoribus, in lacus demersos ad stuporẽ vsq; rigẽtes: eóque cæcitatis tum vẽtum fuit (perinde atque hodie) vt quibuscunque se medicos, vel de nomine, aut habitu, opinionéve profitẽtibus, statim crederetur: cùm in nullo mendacio periculũ vllũ sit periculosius. Hi itaque vt nouitate quadam, sicuti in medendi arte à plerisque fieri solet, famam aucuparentur, cœperunt illico hortenseis materias & medicinas publicè damnare, irridere, & inflatis buccis vsque ad nauseã despuere. Quas vt prorsus perderent, & ad templum obliuionis perpetuò relegarẽt, quæstuosissimas officinas, & pharmacopolia, in quibus, vt scribit Plinius, sua cuique homini venalis promittitur vita, barbaris & inauditis medicamentis, ac nomenclaturis superba & illustria paulatim secũ deduxerunt & introduxerũt. Quæ iam inde radices adeò propagarunt, & artifices suos tam lõgè & latè sparserunt, vt hodie de illis meritò dici possit, *Quis enim non vicus abundat?* In his nemo non videt innumeras pyxides argenteo nitore decoras: capsulas miro artifi-

Quando & quomodo hortẽsis medicina è medio hominũ sublata fuerit.

Pharmacopoliorũ magnus vbiq; numerus.

artificio picturatas,& vascula sanè quàm elegantia, sed quæ alicubi nunquam vel orientem, vel occidentem Solem viderunt, & perquàm rarò aperta fuerũt: Vt taceam indicibilia artificia, inexplicabiléſque misturas & cõpositiones, quas solis hominũ ingeniis constare, vel antiqua Plinij autoritate, certũ est. Non fecit, inquit ille, cerata, malagmata, emplastra, collyria, antidota, & id genus alia, parens illa & diuina rerum artifex omnium Natura, officinarũ & auaritiæ commenta sunt. Nã Naturę opera simplicia, absoluta atque perfecta gignũtur. Perperam itaque faciũt, qui neglectis simplicibus naturæ bonis, vltrò ac liberaliter nobis oblatis, & absq; magno artificio, sumptu, fuco, labore & apparatu absolutis ac suauibus, ad externa & longinqua remedia composita, dubia, ingrata, nauseabunda, incognita, & sæpenumero suspecta confugiunt. Quibus comparandis, & vitæ & fortunarum alea, sanè quàm incerta, lubrica & momentanea.

Artificia & cõpositiones pharmacopœorũ, vnde.

Simplicia priora compositis, & ob id præferenda.

Impiger ad Græcos, Mauros, Babylonas & Indos,
Velis ac remis pharmacopola volat.

Quod quàm temerè fiat, ex Plinio audire graue non sit: Nos, inquit, Indicarum, Arabicarúmque mercium, aut externi orbis medicinas nequaquã attingimus. Non placent remediis tam longè nascentia, quę nobis non gignũtur, imò ne illis quidem, alioquin non venderent. Audis summi viri sententiã longè antiquissimã de exoticis & barbaris medicamẽtis: quæ hodie apud multos tanti fiunt, adeóque probantur & placent, vt malè sarta putetur esse vita, & corporis valetudo parũ

Longè petita & nascentia, non debere remediis placere.

Barbara medicamēta suspecta.

firma, nisi barbaris & sæpenumero adulteratis medicamentis, magnóq; emptis & suspectis, miserrimè delusa fuerit. ô quantū est in rebus inane! Hinc scilicet, vlceri admodū paruo & leui morbo medicina è rubro mari ac nouis insulis accersitur: cùm vera & neutiquā suspecta remedia, vt ille idē testatur Plinius, pauperrimus quisque cœnet, ac pedibus suis in ꝓprio hortulo, vel agello, quotidie conculcet. Hæc si ita sunt, vt re vera esse cōstat, quis, per Deos immortales, non dicat stultum, imò verò insanū esse, longiùs quærere quod ante pedes iacet, sumptúque periculoso ac dubio id comparare, quod sæpenumero impostura & veneficio constat? Multò itaque tutiùs fuerit, vt scripsit ad Antigonum regem Diocles Carystius medicus ab Hippocrate fama & ætate secundus, & à Galeno tantopere commendatus, iis vti quibus delinqui facilè nō potest. Ex quorum numero sunt, vt ille idem tradit, beta, aqua mulsa incocta, malua, rumex, mercurialis, & omnia melle cōdita: cūcta enim hæc alui deiiciūt sedimina. Arcades, vt autor est Plinius, medicaminibus nequaquam vtūtur, sed lacte circa ver: quòd tunc succis maximè turgeāt herbæ, medicentúrq; vbera pascuis. Bibūt autē vaccinum, quoniā boues omniuoræ ferè sunt, & ob id tunc tēporis medicatum lac habent. Hinc sanè haudquaquam temerè factum crediderim, quòd gentes pleræq; Maij mēsis butyrum diligenter sibi comparēt, & ad multos vsus diligentiùs condant ac reponant. Dic, amabo te, non summa est cæcitas peregrinis & incertis ita subscribere, vt tua certa & probata negli-

Vera remedia in hortis pedibus calcari.

Dioclis aureum hoc Opusculum à nobis haud ita pridem in lucē venit.

Animalium lac vere nouo medicamentosum esse.

negligas? Non deridenda, vel potiùs commiſeranda eſt amentia, dum tibi ſcire non libet, quid ſaluti tuæ cōducat, alienis pedibus ita ambulare, alienis oculis ita inſpicere, auribus alienis ſic audire, aliorum manibus ſic omnia accipere, & de aliorum præſcripto ac iudicio ita pendere, vt tibi prorſus aliena ope, arbitrio ac voluntate, miſerrimè ſit viuendum & moriendum? Siccine vitæ & morborum patria ſubſidia in hortis deſpecta iacebunt, ac ſi duntaxat ventri ſaburrando, oculis paſcendis, & naribus recreādis, à rerum omnium parente Deo, & ei ancillante Natura (quā iuſtiſſimam vbique noſter nūcupat Hippocrates) vltrò & data & oblata eſſent: aut alēdis tantùm vermibus, erucis, limacibus & araneis nata? Quid hoc, quæſo, conſilij & prudētiæ eſt, ægrotos toties repetitis pharmacis, viſu, guſtu & olfactu, imò verò auditu, & ſolo nomine iniucūdis, moleſtis, ac nauſeā mouētibus, excarnificare, quos ſemel, vel iterum ſimplici herbula hortenſi, à morbo iucundè, tutò ac citò poſſis redimere? Nō mera eſt ſtupiditas, dubia & ſuſpecta ita perſequi, ſic probare, amplecti & ambire, vt certā, extemporaneā, & omni tempore vigentē domi tuæ medicinā pro nihilo ducas? Medemur, ſcilicet, aliena fide, & famā exoticorum medicamentorū autoritate neſcio qua, variíſque rerum (quas vix clitellatus veheret aſellus) miſcellaneis & centonibus, multiplicíque ingredientium, vt dici ſolet, farragine oſtētationis plena, ceu quodā aucupio venamur. Quaſi verò facultates rerum aceruatim congeſtarū, & veluti geomanticis punctis, fortuitò ab oſtentatoribus,

Miſerrima eſt vita, quæ pendet ex aliorum ope & arbitrio.

Pulchra & notatu ſanè quàm digna.

Dubia & ſuſpecta, pro certis vſurpanda non eſſe.

Remedia & rerum facultates ex farragine & miſcellaneis ſcriptorum æſtimari non debere.

veriùs quàm doctoribus plerisque scriptarũ, ex eorũ cadãt arbitrio. Scrupulatim, inquit Plinius, colligere ac miscere rerum vireis, non coniecturæ humanæ est opus, sed impudentiæ. Quid illud quod Hippocrates in quadã epistola ad Crateuã herbarium & ῥιζοτόμον suum scribit, incertam esse coniecturam eorum qui in purgationibus etiam cautè procedant. An quòd nullum sit medicamẽtum purgans, quod non aliquam partem de viribus nostri corporis & substãtia eius deprędetur?

Aureæ Auicennæ, Hippocratis & Platonis, sententiæ.

Hinc Auicenna rectè dixisse mihi videtur, quòd medicinas bibere, etiam si venenosæ non sint, tamen naturæ laboriosum esse solet. Cui Plato suffragatur ad hunc scribens sensum, Nullo modo sanę mentis homini suscipienda est illa medicorũ purgatio, quæ pharmacis, id est solutiuis medelis (præsertim violentis) fieri cõsueuit. Morbi enim nisi periculosissimi sint, pharmacis temerè irritãdi non sunt. Hæc dum audis, amice lector, sollicitè quæres ecquid in tã dubio & ancipiti pharmacorum casu & vsu, seriò ac tutò tibi agendum sit:

Autoris monitio & cõsilium pro pauperibus & populari statu ægrotãtium.

Fruere priscorũ salutari more: elige ex tuo hortulo & agello medicas materias tibi notas ac familiares, apud te natas, tecũ educatas, maioribus tuis assuetas, patriæ probatas, & sub eodẽ cœlo, in eodémque aëre & natali solo tecum degentes, ac simili genio gaudentes. Quarum copia, vbi visum erit, & quoties desideratum tibi fuerit, recẽs ac vegeta, illico, ne longiùs sit eundum, & expectando languendũ, comparari poterit.

Arnaldi à Villa noua sententia summè notanda.

Fallax est medicus, inquit Arnaldus à Villa noua, aut ignarus, qui quærit inusitata & rara, cùm possit com-

munibus

munibus ſubuenire languẽti:addit, quòd prudẽs & pius medicus,morbum in primis expellere ſatagit medicinalibus cibis,potiùs quàm puris medicinis. Sunt autẽ medicinales cibi, qui in hortis apud nos vigent & naſcuntur.Irride itaq; barbarorũ medicamentorũ vanos oſtentatores & impoſtores. Exſibila exoticorũ pharmacorum præcones,& eorundem, ad nauſeam vſque, helluones. Quibus nihil poteſt placere niſi quod Indiã ſonet,Heſperiam reſipiat,Aphricam agnoſcat,& nobis oppoſito Antipodũ mittatur ab orbe. Vis audire quid Andreas Matthiolus Dioſcoridis interpres diligentiſſ.de exoticis & barbaris medicamentis ſenſerit?Animaduertendum,inquit,quòd hoc æuo ſincera haud facilè inuenias medicamẽta quæ ex barbaris, & omnium maximè ex Alexandria Ægypti,& Syria,ad nos conuehuntur.Si quidem cùm omnia per Mauritanorũ, Turcarũ, Iudæorúmque manus tranſeant,qui nobis Chriſticolis ſemper dolos fraudéſq; moliuntur, Diis ſacrificiũ facere ſibi perſuadent, ſi nos in re quapiam fallere & inficere poſſint. Subſanna igitur eos qui peregrina φάρμακα,tum ſimplicia,tum cõpoſita,cum ſuis barbaris nomẽclaturis ad miraculum vſque extollunt & prædicant. Quæ, re vera, quandoque expiatione plus indigẽt, quàm vt corpora ritè expiare & purgare queant.Sanè ſi patres noſtri circunſpectè & æquis animis admiſiſſent ac ſuſtinuiſſent,non nouas inquã,& ex nouo orbe aduenas medicinas,ſed veteres & hortẽſes hoſpites poſtliminio ſeſe recipientes,ſentiremus vtique non vulgarem vtilitatem, & minimè

De exoticis & barbaris medicamẽtis, Andr. Matthioli opinio præclara.

Peregrina pharmaca expiatione indigere.

Quantùm differant hortensia remedia & auxilia ab aliis.

ſuſpectam ex harum reditu. Agè itaque, vernaculas opes, & auita hortorum tuorum remedia, nequaquam obſoleta, putria, arida, & à ſoricibus, araneis, vermiculis, tineis, blattis, muſcis, marcore ac ſitu minimè vitiata, & cum eis rixando totum quandoque quinquennium, vt fieri ſolet in quibuſdam pharmacothecis, nuſquam verſata, externis, & huius plumæ aliis, ſenio, vetuſtate, & longæua repoſitione exſuccis, corrugatis, ac toto corpore flaccidis & emaciatis, conſtanter oppone & præpone: ac priſcam illam hortenſem medicinam extemporaneam, recentem & fidam, è tenebris in apertam lucem promoue, obſidem redime, exulantem reuoca, & iacenti, opémque poſcenti, manum libenter porrige, vt reſurgat & veterem poſſeſſionem ſuam opportunè repetat.

Exhortatio ad hortenſem medicinæ vſum.

Et vt idem faciant noti, propinqui, familiares & amici tui omnes, contende, inſta, & pro viribus adnitere: illíſque propone veriſſimum eſſe Fabij Quintiliani illud, Vſitatis tutiùs vtimur, noua nō ſine periculo vſurpamus. Cogita ea remedia optima eſſe, quæ pluribus cognita & probata ſunt, qualia eſſe diximus hortēſia, non minùs alimētis & medicamētis hodie, quàm olim, & nata, & expoſita: nam, ſi neſcis, *Antiquis eſcas hortus dedit & medicinas*, vt autor eſt poëta herbularius. Sed illis tamen ſic vtaris velim, vt ne extranea remedia ad vnguem nota, ſelecta, & longo tēpore explorata omnino reiicias: nec pharmacopolia & pharmacopœorum artificia ſpernas, ac prorſus inutilia eſſe cēſeas. Quæ valde probamus, & ſummoperè laudamus modò nacta ſint doctos, peritos, fidos, & cor-

Pharmacopolia & pharmacopœorum artificia & materias ab autore valde probari, & qualiter.

& cordatos artifices, probis materiis instructos, & in vtraque pharmaceutices parte diligẽter versatos: &, quod summum est, qui charitatem ex animo amplectantur, & fugiant nomen auari. Quod sua benignitate faxit cœlestis ille Æsculapius, sine quo est omnis medicina venenũ: & qui de se, veriùs quàm Apollo apud Ouidium, dicat: *Pia & religiosa prologi huius conclusio.*

Inuentum medicina meum est, opiféxque per orbem
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Nec temerè, mea quidẽ sentẽtia: scripsit enim Iesus Syrach inter Hebræos prudẽtissimus, & diuino præditus spiritu, παρὰ ὑψίστου ἐστὶν ἴασις, καὶ ὁ κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς φάρμακα: quod sonat, ab altissimo est medicina, creauit etenim Dominus pharmaca è terra. Quod lõgè antè Moses Hebreus scriptor, omniũ eorum qui extãt antiquissimus, etiã testatus est, dicens, Deum Opt. Max. herbas ac plãtas è terra condidisse, vt iis propagata ab Adamo soboles terrestris cõmodè & salubriter vteretur ad propulsandos morbos. *Cur pharmaca ab altissimo è terra creata.* Cui subscribit Theodoretus Episcopus suis in Genesim quęstionibus ad hunc loquens modũ. Præuidẽs Dominus, quòd homines in morbos prolaberentur (vt potè qui sentẽtiam mortis propter peccatum receperant) iussit terram herbas producere non tantùm esui aptas, sed etiam morbis depellendis idoneas. Verùm enimuerò θεολογούμενα hæc theologis relinquemus, & coronidem hisce προλεγομένοις imponemus: vt quod medicorum est promittant medici, & tractent fabrilia fabri.

Hæc itaque in medicum Hortulum vtcunque præfati ad auxiliares rerum illius facultates cala-

mum conuertemus, vbi primùm ipſius Hortuli, ceu de tabella, formam, & quo illum digeſſimus modo in proprios campos & congeneres areas, ordinem tibi propoſuerimus, & alphabeticum, vt loquuntur, Indicem rerum in eo deſcribendarum ſeriatim ſubiecerimus. verba itaque ſic in rem ipſam conferimus.

HORTVM MEDICVM IN CAMPOS vel regiones octo, propriis areis diſcretas, quo ſequitur ordine diſpoſuimus.

CAMPVS *primus olera aliquot cibaria, decem areolis hac ſerie complectitur.*

1 Lactuca.
2 Braſsica.
3 Petroſelinum.
4 Portulaca.
5 Beta.
6 Blitum.
7 Oxalis.
8 Spinacea.
9 Borrago.
10 Aſparagi.

CAMPVS *ſecundus radices aliquot eſculentas, quatuor areolis concludit.*

1 Porrum.
2 Cepa.
3 Allium.
4 Raphanus.

CAMPVS *tertius herbas odoratas* XI. *areolis diſtribuit.*

1 Saluia.
2 Hyſſopus.
3 Satureia.
4 Maiorana.
5 Fœniculum.
6 Mentha.
7 Thymus.
8 Ocimum.
9 Orualla.
10 Roſmarinus.
11 Lauendula.

CAMPVS *quartus herbaceos & fruticeos fructus* VI. *areis cõtinet.*

1 Cucurbita.
2 Cucumis.
3 Pepo, melo & melopepo.
4 Cinara ſeu alticocalus.
5 Fragaria & Frambœſia.
6 Groſſulæ.

CAMPVS *quintus flores aliquot, tam odoros quàm inodoros,* IX. *areolis diſſeminat.*

1 Roſa.
2 Lilium.
3 Leucoïon.
4 Viola Martia ſeu purpurea.
5 Vetonica altilis, ſeu Oilhe-

INDEX ALPHABETICVS PLANTArum & Arborum, quarum facultates in hoc Alexikepo describuntur.

FINIS INDICIS.



ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI,

ALEXIKEPVS, SEV AVXI- *liaris & medicus hortus.*



INSTITVTI nostri fores aperiet vna Lactuca. Nō quòd ei olerum & hortorum principatum velim ascribere, cōtra M. Catonem & Plinium: qui illum, vt suo dicemus loco, Brassicæ constanter adiudicant, quin potiùs, quòd sciam Lactucam salubrem & euchymam esse plantā inter omnes hortenses, & ob id benedictum olus, ab Auicēna appellari. Qua dote & priuilegio, certum est illam priscis vsque adeò placuisse, & tanta cura excultā fuisse, vt ab ea Lactucinos in Valeria familia, Plinio autore, cognominari non puduerit. Illa, illa est qua D. Cæsar Octauianus Augustus, in longa & ancipiti ægritudine, cōsilio Antonij Musę medici excellentissimi, conseruatus fuit. Vnde statuā collato ære iuxta signum Æsculapij, Suetonio Trāquillo attestāte, promeruit. Sed prætermisso lactucæ verbosiori encomio, medicas eius vires,

Cur à Lactuca incipiat hæc medica historia.

Lactuca à morbo D. Augusti nobilitata.

pro nostra tenuitate in medium proferre, & hortulum nostrum per suos campos areatim distinguere aggrediamur.

HORTI MEDICI CAMPVS PRIMVS, OLERA ALIQVOT cibaria, decem areis complectens.

Lactuca altilis, & medica eius auxilia. AREA I.

Quid per olus hîc intelligẽdum. Oleris nomine hîc complectimur plantas eas hortenses & herbaceas, quæ non solùm condiendis iusculis accommodari solent, sed etiam paruo sumptu & facili apparatu in vsum cibarium pauperibus quotidie venire, siue in acetariis, siue aliter id fiat. Quomodo vsurpauit Horatius, ad Sæuam in hunc scribens modum:

Si pranderet olus patienter, regibus vti
Nollet Aristippus: si sciret regibus vti,
Fastidiret olus, &c.

Sed hæc Grammaticis relinquemus, & medici medica lactucæ præsidia tractabimus: quam norunt omnes in historiis versati, vsqueadeò priscis Romanis fuisse commendatam, post D. Augustũ per eam sanitati restitutum, vt seruari, etiã in hybernos menses, ex oxymelite repertum sit. *Lactuca plãta salubris.* Planta est admodum salubris, sicut testatur Columella in suo hortensi carmine, de illa propter seruatum principem Augustum ita canens,

Iámque salutari properet lactuca sapore,
Tristia quæ releuat longi fastidia morbi.

Huius succus febricitantis fronti illitus somnum accersit, quemadmodum scripsit Florentinus, rerum agri & medicinæ interpres Græcus ad vnguem factus. Qui etiam tradit eum, qui ieiunus lactucam prægustauerit, ebrietatem nō sentire: adhæc, semen eius tritum & potum, genituræ effluuia cohibere: quapropter aduersus crebra Veneris ludibria in somno, vtiliter propinatur: sicuti vulgari hoc iactatur disticho, *Febris, somnus, ebrietas, Venus, gonorrhœa, & alui fluxus.*

Semen lactucæ Veneris ludibria tollit,
Cum vino bibitum, fluxum quoque comprimit alui.

Quod equidem distichon esse astruimus Macri poëtæ & medici non indocti: quem multi, hocce Ouidij dimetro, eius Ouidij σύγχρονον fuisse, & sub D. Augusto vixisse, falsò contendunt,

Sæpè suas volucres legit mihi grandior æuo,
Quæque nocet serpens, quæ iuuat herba, Macer.

Sed his dimissis, lactucam repeto, quam idem Florentinus tradit, stragulis suppositam, ægris nescientibus, hac præsertim ratione, vt ante solis exortum sinistra manu radicitùs euulsa sit, somnum illis conciliare. Qui etiam accersetur, eodem autore, si folia quina, terna, aut vnum, ceruicali clanculum supponantur: sed ita, vt quæ imo caule decerpta fuerunt, ad pedes: summo verò, ad caput spectent. Admonent insuper Græci geoponici, quòd effusus & assiduus lactucarum vsus, cane peius & angue fugiendus est his qui procreandis liberis operam dare solent. Nam fœcunditatem non modò minuere scribunt (vn- *Somni conciliatio.* *Lactuca cur fugiēda coniugatis.*

Hæc videāt lactucarum helluones.

de lactucam εὐνοῦχον, hoc est, ſpadoniam vocauerũt Pythagorici) ſed quos poſtea ſuſtulerint partus, velut amentes, ineptos ac ſtupidos à progenitorum ingenio degenerare promittunt. Hactenus illi: à quibus ad noſtros deficio Medicos, apud quos etiam lego, lactucas ſomnos conciliare, ac ſanguinem neque improbum creare, neque vndique perfectum, multò tamen, quàm à cæteris oleribus, præſtantiorem. Quæ duo, Eobanus Heſſus poëta elegantiſs. pulchrè expreſſit in libello de tuenda valetudine, hunc in modum.

Qualē gignat ſanguinem lactuca.

Hortorum lactuca decus, quia friget & humet,
Sæpè leueis ſomnos conciliare ſolet.
Atque vt corporibus reliqua omnia vincit alendis,
Sic viui ſuccus ſanguinis inde venit.

Hinc factum arbitror, vt Galenus illam de oleribus ſolam, in homine temperato euchymam eſſe dixerit, hoc eſt, ſuccum bonum gignere, & optimum corpori alimentum ſufficere. Quæ, vt calidis ventribus ſumpta mirè auxiliatur, ita vſu crebro, oculorum aciem retundit, ac caliginem, vt mox ſcribemus, inducit. Addo quòd ſuſpirioſis, & ſanguinem excreantibus, ac pituitoſis ſummè nocet. Prætereà, quòd tam crudæ quàm coctæ vſus largior, non minus eſt periculoſus quàm cicutæ. Æſtate ea vtimur vt medicamento, potiùs quàm alimento: nimirum ad humectandum & refrigerandũ: nam frigida eſt, ac humida. Quod cùm ita ſit, iure quis dubitet, quomodo probum & purum ſanguinem in nobis poſſit gignere: ſubſtantia, inquam, noſtræ familiari

Ventres, caligo, aſthma, hæmoptoë.

liari

liari,quæ illi planè est lactea & dulcis,adhęc moderatè cocta, & proinde in sanguinem promptè ac facilè mutabilis, quamobrē etiam lac affatim gignere solet. Prodest eadem aduersus morbum præcipitem & periculosum, quem Græci χολέραν vocant,ab immodica bilis deiectione, & implacabili vomitu. Cuius rei testem proferemus antiquissimum Poëtam & Medicum Quintum Serenum.

Lac & cholera morbus

Noxia (inquit) *si penitus choleræ sæuire venena*
Perspicies, cocta lactucæ fronde leuabis:
Proderit & caules assumere sæpè madentes.

Aluum ideò lubricare dicitur, quòd humiditate & frigiditate sua immoderatum hepatis calorem temperet: qui ob celerem & vehementem cibi ac potus distributionem, & direptionem, aluum resiccare plerunque solet. Huius lubricationis & facilis per lactucam ad excrementa vacuanda apparatus, testē etiam citabimus Martialem hunc in modum scribentem,

Lubricam aluum quomodo faciat lactuca.

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, &c. Et alibi:
Vtere lactucis, vel mollibus vtere maluis,
Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes.

Visionem præterea turbare fertur, vt nunc dicebamus, & oculis nocere, eísque caliginem inducere, quòd spiritus visoriòs denset & incrasset, humorémque crystallinum, videndi speculum summè tersum, turbidum reddat, & animalem spiritum sua frigiditate offendat, nisi calorificis herbis illi remistis, vel rebus aromaticis, aut generoso vino superepoto, frigiditas ea tempere-

Quomodo visionē turbet lactuca, & oculis noceat.

tur. Nam ex Hippocrate, frigidum cerebro, ſpinali medullæ, neruis, oſſibus, ac dentibus ſummè inimicũ eſſe ſolet: ex quo fit vt ſoporifera etiam cenſeatur eſſe lactuca, ſicuti ſuprà à nobis adnotatum fuit, & Claudium Galenum ſuo experimento confirmaſſe intelliges. Plerique (inquit) lactuca vtuntur prius quàm in caulem aſſurgat, aqua illam incoquentes. Quod ego nunc, ex quo dentes mihi malè habent, cœpi facere. Quidam meorum ſodalium conſpicatus olus id iam olim ab adoleſcentia mihi eſſe conſuetum, nunc tamẽ ipſius eſum eſſe permoleſtum, autor mihi fuit, vt ipſum coquerem. Ætate autem iuuenili cùm mihi ventriculus aſſidua bili infeſtaretur, cruda lactuca, vt eum refrigerarem, vtebar. Cùm verò ad ætatem declinantem perueni, hoc olus fuit mihi remedio aduerſus inſomniam & dormiendi impotentiam. Tunc enim, contrà ac in iuuentute, ſomnum mihi dedita opera conciliabam: nam graue erat præter voluntatem vigilare. Quæ res mihi accidebat, partim quòd in iuuentute meaptè ſponte vigiliis, ſtudiorum gratia, aſſueuiſſem, partim quòd declinantium ætas ad inſomniam ſit admodum propenſa. Itaque, lactuca veſpere in cœna, vel ſomni hora, cocta & commanſa, vnicum mihi inſomniæ erat alexipharmacon, & remedium. hactenus Galenus: ex quo hanc hiſtoriam, quòd pulchra ſit, præſenti loco accommodare viſum fuit. Veteres initio menſę, primíſve epulis, lactucam, vt ſolemus, nõ proferebant, ſed poſtremis: ſicuti Martialis hoc diſticho eleganter expreſſit,

Quomodo vtebatur lactuca Galenus, & quã ob rem ex ſuis Alimentorum libris & aliis.

Galenus vigiliis aſſuetus.

Claudere

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic modò cur nostras inchoat illa dapes?

Quod, nec temerè, nec citra rationem factũ fuisse audies: cùm enim lactuca frigidæ humidæque sit naturæ, si à cœna sumatur & summis epulis iniiciatur, somnum efficaciùs conciliat, viníque fumos halituosos promptiùs reprimit, ac ebrietati, inducta cerebro humiditate, faciliùs pugnat & obsistit. At nostra ætas, ab eius esu cœnas & prãdia auspicari salubriùs esse duxit, ex aceto, sale, & oleo conditam illam cibis aliis præponens, nimirum vt æstuantem ventriculum recreet, & sopitam per calores appetentiam excitet, sanguinísq; feruorem temperet, ac hepatis & cordis æstum mitiget. Ex quo mirum nõ est, si ebrietati aduersatur, & capitis grauitatem, quam Græci apposito vocabulo καρηβαρίαν vocant, insita frigiditate sanat, vapores à nimio vini potu sursum elatos, & caput grauantes, retundendo ac discutiendo. Quod Q. Serenus Poëta ac Medicus præstantissimus non omisit, hunc in modum scribens de curanda ebrietate,

Cur postremis epulis olim sumebatur lactuca.

Capitis grauitas & ebrietas.

Quidam lactucæ huic credunt prodesse sapores:
Curandi modus hic, & suauis, & vtilis idem est.

Inde factum crediderim, vt lactuca à Rufo Ephesio Medico, ἀκραιπάλη, rectè nuncupata sit: quòd crapulam arceat, & omnem capitis noxam à vino cõtractam excutiat. Verumenimuerò, ea cautè vtendum est, nam illius vsus immodicus, vt præmonuimus, Veneris ignes extinguit. Quare his qui matrimonij capistris sunt alligati, parcus ac sobrius debet esse lactucarum cibus, nisi calo-

Quib⁹ prohibeatur & concedatur lactucæ vsus.

rificis, vt eruca, nasturtio, mentha, sampsucho, & similibus, frigiditas illarum obtundatur, aut generosum vinũ aliquod superbibatur. Qui verò cœlibatui addicti sunt, sacerdotes, monachi, vestales, & alij qui claustra sequũtur, calorifica excludere debent, vt pudicitiam illæsam tueãtur, & prurire, vtique desinãt. Lactuca itaque consulto priùs cuiusq; temperamento, prudenter vtendũ erit, in qua Callimachus ἀλληγορικῶς scripsit, Venerẽ suum amasium Adonin abscondisse, ὅτι ἀσθενεῖς εἰσι πρὸς ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι: hoc est, vt Athenæus exponit, quòd imbecilles sunt ad Venerea, qui assiduè vtuntur lactucis. Quare videant vxores ne earum mariti nimiùm illis vtantur. Hîc non tacebo rarum experimentum & sæpenumerò mihi fœliciter probatum aduersus albas mulierum fluxiones, quod constat cremore seminis lactucæ priùs macerato in aqua extinctionis chalybis, addito puluere eboris in tenuissimum pollinem redacto: Non tacebo præterea, quòd semen lactucæ in iusculo tritum & haustũ, dormiendi impotentiam expugnat, & folia in aqua hordei cocta, lac potu mirandum in modum augent, si posteà mammæ blãda manu fricentur. Addam, quòd si vehementer caput incaluerit ab æstu, & hinc doluerit, aceto miscebitur succus lactucæ, & eo fouebitur, monitore Galeno. Et ad ardores ac ambustiones, folia diligentissimè terentur, & cum pane inducta, parti affectæ admouebuntur, ac subinde commutabuntur, ne ibidem incalescant & obrigescant. Sed de medicis lactucæ facultatibus hæc satis erunt, vbi admonuero

Quibus lactuca vsus prohibeatur

Albæ mulierum fluxiones, vigiliæ, lac, capitis dolor, ardor & ambustio

nuero quòd tã manducata, quàm admota, æstus, nec nõ ardores internos & externos, vt diximus, clementer mitigare & restinguere solet. Cuius rei gnarus Antonius Musa D. Augusti medicus incomparabilis, ad desperationẽ redactus in curanda distillatione, qua optimus ille imperator, ob vitiatum iecur, vehementissimè torquebatur, contrariam medendi rationem inire fuit coactus, & ad lactucæ pręsidia cõfugere, sicuti paulò antè adnotauimus: quorum auspiciis cõualuit Augustus, & hinc lactucam summè nobilitauit.

Aestus tam interni, quã externi.

Lactuca ab Augusto nobilitata.

Brassica, & medica eius auxilia.

AREA II.

NON sum nescius optimum illum, sine æmulo, agricolam M. Catonem, triumpho, censura, ac literis insignem, oleribus omnibus Brassicam anteposuisse, & Plinium hortorum principatum eidem ascripsisse, adhæc Pythagoram eius laudes ante omneis celebrasse, ac Chrysippũ medicum, priuatum volumen per singula hominis membra digestũ, de eadem composuisse, ipsumque Catonem eius facultates & medica auxilia summoperè nobilitasse, populóque Romano adeò fœliciter indicasse & præscripsisse, vt annis multis absque vllis medicis ac medicamentis aliis salubriter vixerit: Verumenimuerò omnia hæc, magna licet, me mouere non potuerunt (ob caussas paulò antè memoratas) vt in hac medica hortensium historia, brassica ante lactucam descri-

Brassica à priscis valdè commendata est laudata.

beretur. Quæ vna, ob insignem truncum & brachiatas virgas, etiam Caulis nomen sibi asciuit, & nunc demùm nobis medicè excutienda venit: sumpto initio à priscis M. Catonis de illa experimentis aliquot. De iis itaque quibus ægrè fluit lotium, & substillum est, hunc in modum scribit. Sumito brassicam, coniicito in aquam feruẽtem, coquito paulisper, vti subcruda siet: posteà aquam defundito, non omnem, eò addito oleum & salem, ac cumini paululum, inferuefacito paulisper, posteà inde iusculum frigidum sorbeto, & ipsam brassicam manducato, ac quotidie id facito. Ad omnes tumores & omnia vlcera, etiam inueterata, brassicam contritam, quæ minutis est caulibus & foliis tenuioribus (Crambem vocant) ille idem imponit, ac eodem præsidio cancros purgat & sanos reddit: quod facere non potest, vt scribit, medicamentum aliud. Verùm, priusquàm imponat, aqua calida multa lauat, aut vino tepido, vt legit Macer, posteà bis in die, contritam admouet. Quo remedio etiam ad luxata & contusa, mammásque vlceratas & cancrosas vtitur. Si vlcus acrimoniam ferre non possit, farinam hordeaceam miscet, ac ita apponit, testatúrque articularem morbum nulla re æquè domari atque brassica cruda, si eam concisam cum ruta & coriandro quis edat: aut salis mica & hordei farina mista, opportunè illinat. Quod herbularius Poëta versibus aliquot complexus est, de M. Catonis brassicaria medicina, hunc in modum loquens,

Substillum seu strangu-ria, tumores vlcera & cancri.

Luxata cõtusa, mãmæ vlceratæ & cancrosæ, necnon articularis morbus.

Hordea

Hordea quam dederint cauli miſcere farinam
Idem præcepit, rutam quoque cum coriandro
Et ſale permodico : ſic omnia mixta terendo
Apponi diræ docuit cataplaſma podagræ :
Hoc etiam morbo medicabitur articulorum.

Si auribus parum audies (inquit ille idem Cato) cum vino braſſicam terito, ſuccum exprimito, & tepidum in aurem inſtillato, citò intelliges. Si bilis atra eſt, ſi lienes turgent, ſi cor dolet, ſi iecur, pulmones, aut præcordia, vno verbo omnia ſana faciet braſſica, quæ intus dolitabunt. Qui plura curioſè ſcire curabit, librum de Re ruſtica eiuſdem cõſulat, illic inueniet quod placuiſſe queat. Sed hæc, inquies, magna ex parte non quadrant noſtræ hortenſi braſſicæ, de cuius vſu hodierni medici inter vtrũque volant. Cauſam alibi accipies. His ſic poſitis, venio ad geoponicos, apud quos lego braſſicæ decoctum cum dulci vino hauſtum, mulieribus menſes ducere : adhæc ſuccum eiuſdem cum optimo melle remiſtum, oculos iuuare, ſi illorum angulis admoueatur. Quòd ſi venenatos boletos quis ederit, poto braſſicæ ſucco valdè iuuabitur. Addunt præterea quòd corpori alimentum ex ea multum præſtari ſolet: adeò, vt pueri braſſica veſcentes, citiùs adoleſcere credantur. Succus cum vino albo ad dies quadraginta hauſtus, ſplenicos & ictericos curat, quemadmodum in Ruſticis paradoxis ſcripſit Paxamus Græcus. In quibus non omittit quòd braſſica alumini rotundo, aceto macerato permiſta, pſoram ac lepram mundat : coctáque &

Surditas, bilis atra, liẽ, cor, iecur, pulmo præcordia.

Menſes, oculi, boleti.

Splenici, icterici, pſora, & lepra.

præſumpta, voci atque arteriacis affectionibus medetur. Vnde vocis ſtudioſi hac libentiſſimè vti ſolent. Folia perinde atque ſemen, cum ſylphio & aceto trita ac impoſita, morſum canis rabidi, vel alterius, perfectè ſanant. Et ſi contigerit à deſtillatione vuulā aut columellam in guttur laxari, ſuccus crudæ braſſicæ ſummo capiti admotus, illam in ſublimem oris partem reuocabit, ſolitúmque locum repetere coget, quod naturæ arcanis & ſecretis aſcribendum eſt. Hactenus Græci geoponici. Medici vno omnes ore tradunt, braſſicam frequenter comeſtam ſuccum melancholicum plus iuſto augere, cuius ſubſtantia os ventriculi etiam lædit, & viſum, vt mox dicemus, obtenebrat: quare illa, niſi vrgente olerum meliorum penuria, menſis excludēda eſt ſalubribus. Crudus eius ſuccus cum vino potus, viperarum morſibus auxiliatur, & cum fœnigræci farina illitus, podagris, ac vitiis articulorum præſenti eſt remedio. Idem prodeſt ſordidis ac vetuſtis vlceribus, ſed impermiſtus: qui etiam naribus immiſſus caput purgat, & cum loliacea farina pudendo muliebri inditus, menſes trahit. Folia per ſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus ac tumoribus, & ex ſale carbunculos rumpunt, fluentéſque capillos retinent. Eadē folia cruda, ex aceto proſunt lienoſis, & addito melle cocta, plurimùm pollent aduerſus vlcera depaſcētia & gangrænas. Virentes cauliculi cum radice cremati, & vetuſto porci adipe excepti, diuturnos laterū dolores mitigāt. Quod poëta herbularius nec ignorauit, nec omiſit:

Canis morſus, & laxata vuula ſeu columella.

Succus melācholicus, os ventriculi, viſus, viperarū morſus, & articularis morbus.

Vlcera, caput, menſes, tumores, carbunculi, capilli, vlcera, lienoſi, gangrenæ & laterum dolores.

Cum veteri pingui(inquit)*cineres caulis bene triti,*
Prosunt ad veteres lateris,coxæque dolores.
Sit licet hæc vilis,tamen est medicina salubris.

Si humentem aluum ſiccare volueris,vbi mediocriter ebulliiſſe videbitur braſſica, priore aqua effuſa,repetè aliam calentem ei iniicies, atque ita rurſus illam diſcoques,vſquedum tenera, flaccidáque euaſerit:quod non fit cùm ventris ſubducendi cauſa ſumitur. Hinc emerſit Salernitanum illud, *Quomodo coquenda braßica ad mouendam aluum, & cõtinendã.*

Ius caulis ſoluit,cuius ſubſtantia ſtringit.

Hæc omnia, & plura, verſiculis aliquot paulò elegantioribus, Eobanus Heſſus,pulchrè & ingeniosè ſic eſt complexus,

Braßica ventris onus bis cocta,comeſtáque ſiſtit:
Sed ſemel & modicè cocta,reſoluit idem.
Profuit hanc ſucco conſpergere pinguis oliuæ,
Lac auget,multùm ſeminis eſſe facit.

Non putaui hoc loco prætereundũ, quòd omnis braſſica,vt diximus, oculis admodũ officit. Quæ res lucubrantibus, & literarum ſtudioſis eſt imprimis notanda.Parum nutrit,& ſomnia terribilia parit,ob humorem melancholicum,cuius parens,vt monuimus,illa eſſe ſolet. Porrò,ſcitu indignum non eſt, quòd Athenis olim braſſica in cibo parabatur puerperis, amuleti cuiuſdam vice,vt author eſt Athenæus. Tradit præterea Suidas,priſcos in conuiuiis crambem adhibuiſſe,ſed recoctam, adeò vt nauſeã adferret, ex quo Græcis in prouerbium abiit, δὶς κράμβη θάνατος. Ineſt *Lac, ſperma, oculi, ſomnia.*

Ebrietas, crapula & grauedo.

brassicæ vis peculiaris contra ebrietatem : cuius noxas non solùm antè cibum & à cibo sumpta impedit, sed etiam crapulam & grauedinem inde obortam tollit ac discutit. Cuius rei duos è multis testes proferemus, Marcum Catonem imprimis, hominum, vt scribit Plinius, in omni rerum vsu summum & maximum. Si voles, inquit, multum in cõuiuio bibere, cœnaréque libenter, crudam brassicam ante cœnam esto quantùm vóles ex aceto: & item vbi cœnaueris, esto quinque folia, reddent te quasi nihil ederis ac biberis, bibésque quantum voles. Testem dabimus secũdum, Cl. Gal. scribentẽ folia brassicæ, calida aqua macerata, & capiti circumposita, ebrietati naturaliter resistere : quod mirabili fit oleris huius cum vino antipathia, vt admonuit Agrius apud M. Varronem. Ex quo non temerè scripsisse mihi videtur Athenæus, vineas in quibus nascũtur brassicæ, lãguidius vinum creare, vsq; adeò his perniciali a sunt cum parẽte & filio, hoc est, cum vite & vino, odia, ac dissidia. Hinc nimirum Theophrastus, viuam vitem, oleris huius odore fugari, rectissimè adnotauit : & Plinius, vinũ in dolio huius sapore & odore corrumpi: sed betæ foliis demersis restitui. Quo argumento, Androcydes sapientia clarus, vt idem tradit Plinius, brassicam contra ebrietatem, vt præmonuimus, maximè pollere dixit : atque hinc Ægyptij vini, vt scribũt Suidas & Athenęus, magnoperè amantes, omnibus esculentis coctam brassicam olim in cibatu præmittebant, & primum in symposiis ex eius olere ferculum faciebant, ad inhibendam vini noxam

Mira brassicæ odia cum vitibus & vino.

AEgyptij vini amantes.

xam

xam & crapulam, quod de ea quę plus cæteris rubeſcit multi capiendum cenſent. Ægyptiorum veſtigiis, defixo (vt aiunt) pede, cùm alij, tum precipuè Germani & Flandri inhærere mihi videntur: braſſicam ſuis cibis & menſis anteponentes, & quandoque poſtponentes, vt doloſas vini inſidias fallant: quod & manu liberali propinare conſueuerunt, & impigro gutture haurire, laborum alioquin patientiſſimi, ſed ſitis admodũ impatientes. In quam rem cum noſtro Geruaſio Marſtallero Briſgoico, Germano mihi amico vndequaque erudito, ſic ludere aliquando ſolebam, dum nobiſcum ageret, *Germani laborum patientiſsimi, ſed ſitis impatientes.*

Germani varios norunt tolerare labores:
O vtinam poſſent tam bene ferre ſitim.

Quæ reſtant animaduerſione digna ſunt. Cinis caulium braſſicæ & eorundem decoctum, caput à furfuribus emundat, ſi illis abluatur. Et fotus vberum ex iuſculo braſſicæ tepido, lac auget: cinis prętereà cum albumine oui, ambuſtis auxiliatur: & aqua quæ ex eius caule, dum aduritur, ſtillat, recentes impetigines delet, non ſecus quàm cortex radicis oxylapathi præmanſus, & eiſdem illitus. Addam quòd braſſica cum tenui polentæ polline trita, & ex aqua roſacea oculis appoſita, calidas illorum fluxiones emendat: & ſi foliis coctis ac tuſis fęcem aceti addideris, crudorúmque ouorum lutea duo cum pauco roſaceo, & omnia accuratè miſcueris, tepefeceris, admoueris, cõtinuè mutaueris, præſtantiſſimum experieris remediũ aduerſus podagræ inſultus & ac- *Furfures, lac, ambuſta, impetigines, oculorum fluxiones.*

cessiones.Eadem brassica per se, vel cum axungia trita,phlegmonis induratis & erysipelatibus valde idonea censetur esse,hoc modo:Partes affectę rhodelæo fouentur,& materia dicta,in cataplasmate fasciis alligatur.Nihil video superesse in hac medica brassicæ historia, nisi ingens & minimè vulgare naturæ miraculum,quòd tacendum non est: nempe hoc olus, quo vitem fugari diximus, cyclamino & origano aduersum,perarescere:naturali & occulto odio,quo plantæ illæ brassicam non minùs prosequuntur,quàm vitem & vinum brassica,& cōtrà. Hinc absurdum videri non debet,quòd si feruescenti & ebulliēti brassicæ,paululum vini generosi guttatim quis instillauerit, non ampliùs coquetur illa, sed suis viribus defuncta, mutato colore corrūpetur, quemadmodum adnotauit Paxamus ex Græcis geoponicis vnus. Quibus ex rebus apposite colliges,eos qui vinum multum bibere volunt, & potandi certamine victores coronari cupiunt, crudam brassicam cibis anteponere debere, ne temulentia, vt paulò antè diximus,tententur.Quod se pręsente factum fuisse a quodā docto & philosopho homine, autor est Gulielmus Gratarolus medicus præstantissimus, in libro de tuenda valetudine. Nam dum is in conuiuio accumberet, probatis & acceptis inuitantium omniū poculis, perstrenuè potauit:quòd foliolū crudi caulis rubescentis præsumpsisset. Hæc de brassica satis,vbi addidero, illam nascentem in locis aridis & siccis,terrestrem esse valde & adstringentem:in calidis verò & humidis,contrà. Adhæc Raphanum Græcis

Phlegmone, erysipelas.

Vinū brassicæ cocturā impedire.

Vinum & ebrietas.

Historia notatu digna, nō imitāda.

cis etiam κράμβη dictum, iisdem viribus pollere in arcenda ebrietate, quàm brassica: quemadmodum proprio loco explicabimus.

Apium hortense, seu Petroselinum, & medica eius auxilia. AR. III.

Apivm satiuũ, Græcis σέλινον, (ac si lunaticũ dicas, ab horrendo illo affectu epileptico, quem, vt mox audies, accersit) vulgò Petroselinum, & nostratibus Persilium dici consueuit: cuius facultates & medica auxilia hîc nobis sunt paucis explicanda. Florentinus in suis Græcis georgicis, vt hinc auspicer, tradit Apium cum pane, cataplasmatis vice impositum, sacris ignibus mederi: eius verò decoctum, calculos insidentibus deturbare, & fotu idem præstare. Adhæc vrinæ difficultatibus, & ægrotantibus renibus, tam folio, quàm radice auxiliari. Quod ab herbulario poëta etiam adnotatum fuisse reperio, vbi de apij planta sic scribit: *Ignis sacer, calculi, vrina & renes.*

Prouocat vrinas hæc cruda comesta, vel hausta:
Sed magè radicum faciet decoctio sumpta:
Hoc itidem semen operatur fortiùs haustum.

Subdit præterea idem Florentinus, sugillata colori reddere, si eius semine decocto foueantur, mammarúmque duritias, foliis attritis & impositis emollire. Plinius semen cum oui albo illitum, aut ex aqua coctum & potum, renibus mederi scribit: ac in frigida tritũ, oris vlceribus prodesse: necnon cum vetere vino, vesicæ calculos frãgere: quod etiã præstat radix. Datur ictericis idem *Sugillatæ, mammæ, renes, oris vlcera, calculus, icterici, & mẽstrua.*

ſemen ex vino albo,& iis mulieribus,quibus ſtati menſes non procedunt. Radicibus in iuſculo coctis,vel acetariorum modo ex oxelæo apparatis licebit per hyemem,veris initia,& autumni finem, potiùs vti,quàm æſtate: ídque prandij, vel cœnæ principio: quoniam materias à ſuperioribus ad inferiora,vrinam proritando,euocant, ac vehiculi modo deducunt. Sed hoc loco nequaquam diſſimulandum eſt, quòd non ſolùm renibus medetur hortulanũ apium, ſed etiam colicis cruciatibus & aliis qui ex flatuoſo ſpiritu egreſſum non habẽte generantur.Præterea,quòd ſuccus apij cum melle bibitus,coagulatum in vẽtriculo ſanguinem,vomitu exhaurit.Et ſemen eiuſdem coctum in aceto & aqua, lotium remoratũ elicit: plantáque ipſa cõtuſa, & in vuluam miſſa, fœtum cum ſecundis trahit.Quòd ſi bibatur ſuccus eiuſdem, vterus à ſuperfluis humoribus purgabitur. Dioſcorides ad nullũ determinati morbi genus apium applicat,ſed omnibus indifferenter inflationibus vtile eſſe pronunciat: ſic de eo ſimpliciter ſcribens,Soluit inflationes.Tradit nihilominus petroſelino vires contra colum inteſtinum, vt diximus, validas ineſſe: adhæc contra ſtomachum,ſic loquens: Petroſelinon ſtomachi & coli inflationibus, torminibúſque medetur. Cui ſubſcribit Galenus, tradens inſuper, ori ſanè quàm gratum eſſe. Plinius incoctum,aquas potu ſuauiores reddere prodit:& Florentinus Græcus, in cibo ſumptum facere, vt propriæ vulnerum fluxiones magis pronæ deferantur. Oculorum tumores,vti etiam mammarum,ſuccus eius mica panis

Colicus dolor, flatus, inflationes, ſanguis coagulatus.

Lotiũ, fœtus,ſecũdæ, vterus.

Inflatio & colicus dolor.

Stomachus, tormina, vulnera, oculorum & mammarũ tumores.

panis candidi exceptus, emẽdare ſolet ac tollere. Quod non prætermiſit herbularius poëta, ſic de apio rurſum ſcribens,

Illius ſucco ſi candida mica terendo
Panis iungatur, oculis ſedare tumorem
Dicitur, emplaſtri, noctu, ſuperaddita more:
Sicque ferunt mammis prodeſſe tumentibus illam.

Penè omittebam, quòd neutrum apium (de mare loquor & fœmina) Chryſippus medicus & Dionyſius, cibis admittendum cenſent (licet Plinij tẽporibus, vt etiam hodiernis, per iura largis portionibus innataret, peculiarémque gratiam cõdimẽtis accerſeret, ex quo εὔοδμον Theophraſto vocatur) quoniam epulis feralibus, vt volunt, dicatum ſit, & ob id nefaſtum habitũ. Vel, vt Plutarchus ſcribit, quòd apio ſepulchra coronentur: vnde vetus illud prouerbium, *Apio indiget*: de eo qui deſperata ſit valetudine. Non deſunt tamen qui de paludapio Chryſippum & Dionyſium id intellexiſſe contendant: quia propẽſius epilepticum paroxyſmum excitat. Sed hæc nihil ad apij noſtri facultates. Caule fœminini vermiculos innaſci tradunt: credúntque eos in ſexu vtroque ſterileſcere, qui ederint: adhęc, in puerperis comitiales fieri, qui poſt apij cibum vbera hauſerint: innocentiorem tamen eſſe marem affirmant, vt Plinius ſcribit, veterũm ſententia & teſtimoniis fretus. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, ſi recentiores medici, ex Auicennæ cõſilio, comitialibus ſeu epilepticis apio interdicant, ac contendãt quòd illorum paroxyſmos moueat & excitet: atque ea cauſa Gręci infantulorum nutrici-

Cur olim apium cibis dãnatũ ſit.

Sterilitas & comitiales.

Nutrices, grauidæ, puerperæ, lac & libido.

bus,& grauidis,puerperísque apium in cibo prohibeant. Quanquã alia etiam poteſt ſubeſſe cauſa, nimirũ quòd fœmininos fonticulos reſiccet, lactíſque prouentum neget, ac veſcentes ad libidinem proritet. Sed ne,quæſo,hîc intactũ relinquatur, quòd apium, Celſo inter ea quæ reprimunt & refrigerant collocatum, febriũm ardores ex oleo inunctum, refrigerare, à multis non infœliciter expertum fuit. Quod etiam à Q. Sereno confirmatum ſcriptúmque audies ad hunc modum:

Febriles ardores.

Sin autem calidæ depaſcent corpora febres,
Tunc apij ſuccus leui ſoluatur oliuo:
Membra line, fotúque ferus mulcebitur ignis.

Cætera de apij facultatibus conticebo, niſi quòd piſces ægrotantes in piſcinis, illo ſummè recreãtur ac refocillantur. Adhæc quòd nihil æquè oris ſuauitatem commendat, atque recens apium & viride commanducatum. Quod meritoriæ mulieres pleræque non ignorant,apium mandentes & circunferentes, vt virus tetri odoris, quo imbuuntur,fallant,& ſuauiorem aurã ſpirent.Hanc de apio medicam hiſtoriam penè claudebã, cùm tria percommodè mihi in mentem venerũt. Primum eſt, quòd apium manducãdum non eſt vbi ſcorpionũ ictus timetur: ſicuti adnotauit Albubater ſcribens ad Almanſorem Sarracenorum regem. Secũdum, quòd coci acetum ſuis obſoniis apio, & cellarij grauem odorẽ vino,in faccis eximere ſolent, Plinio autore. Tertium, quòd petroſelinum, hippoſelinum, eleoſelinum,oreoſelinum & apium ruſticum, adeò congeneres ſunt

Oris & halitus ſuauitas.

Tria ſummo opere noanda.

plantæ

plantæ, ac tanta virium affinitate coniunctæ, vt altera alterius nomen apud rei herbariæ autores quandoque sibi arroget. Quod ad hipposelinum attinet, ego sanè illud (vt id obiter adnotem) appositè à Gaza equapium interpretatũ fuisse mihi aliquando persuasi, non ob insignem magnitudinem, vt multis visum est, sed quòd equis ociosis & defatigatis, salubre sit ac gratũ pabulũ. Quod non ignorans ter maximus ille Homerus, Achillem ociosis equis legatorum Vlyssis & Phœnicis, palustre apium, aut si mauis elcoselinum, quod nonnulli paludapium vertunt, non temerè exhibuisse scribit. Cuius rei causam Plutarchus in Symposiis reddidit, quòd vacantes à labore consueto equi, pedum vitio offendantur, cui præcipuum remedium, apium esse tradit. Quo loco illud cum eleoselino & hipposelino, ob virium & auxiliorum cognationem ac similitudinem, confundit. Hactenus de hortẽsi apio & petroselino: quod vnum cum vulgari apio, consentientibus vtrinque auxiliis, hîc confudisse, peccatum graue non erit.

Equorum ociosorum & fatigatorum remedia.

Portulaca, & medica eius auxilia. AR. IIII.

PORTVLACA ex hortensibus vna est quæ omnium ferè iusculis suo tempore innatat, & pauperum ac diuitum mensas, oleo, sale & aceto condita, inchoat. Frigida est & humida, quapropter fluxiones biliosas ac feruentes, commutando & refrigerando emendat, febríque ardente conflictatis summè opitulatur. Quod poëtę her-

Fluxionibus biliosis & febris ardens.

bulario non fuit occultatum, de illa hunc in modum ſcribenti,

Humida vis eius & frigida dicitur eſſe.
Vnde iuuat febrem quam dicit Græcia cauſum,
Trita ſuper ſtomachum viridis ſi ponitur herba:
Præſtat idem ſuccus ſi ſumitur, herbáque manſa.

Dentiū ſtupor, ignis ſacer, Ven⁹, ſomnia, capitis dolor, vulnera, vmbilicus, dentes, tonſillæ, gingiuæ, lumbrici & dyſenteria.

Dentibus qui ſtupore obtorpeſcunt ab eſu acidorum, auſterorum, vel frigidorum, māſa remedio eſſe ſolet, ignibúſque ſacris auxiliatur, ac Veneris impetus & ſomnia frangit. Capitis dolores inſolatione contractos, cum roſaceo mitigat, & vulneribus ſyderatione periclitantibus, efficaciter cum polenta inungitur. Prætereà infantibus vmbilico prociduo laborantibus, ſalubriter apponitur, ac dentes mobiles commādúcata ſtabilit: oríſque ac tonſillarum vlcera, & gingiuarum tumores ſuo opportunè ſedat ſucco. Animalia ventris rotunda ex decocto, vel ſtillatitia aqua pellit, ac dyſentericos ex vino hauſta liberat. Vnde idem poëta.

Sanguinis et aluifluor.

Manſa vel hauſta poteſt nimium reſtringere fluxum
Sanguinis, & ventris largum cohibere fluorem.

Sitis, verrucæ, podagra & māmæ.

Leontinus Græcus, ex geoponicis vnus, ſcribit folium portulacæ linguæ ſubditum, his qui ſiti cruciantur, bibendi deſideriū reſtinguere, & verrucas multorum dierum illitu tollere: quod etiā non omiſit Plinius: docens inſuper, mammarum & podagræ inflammationes, ſucco portulacæ cum melle, aut creta cimolia, ſanari. Qui frigido

Vētriculus.

ſunt ventriculo, vim portulacæ frigidam, mēthâ, fœniculo, aut ſimili quapiam herba calorifica debent obtundere. Sed, ô me obliuioſum! penè omit-

omittebam quòd portulaca miraculo quodã demulcet febres æstuantes, trita cum hordei farina, & hypochõdriis ac hepati admota. Adhæc, quòd melli intincta, commansa, & ore retenta, aphthas ac oris vlcera valde emendat. Insuper, quòd sua radice siccata, & cum melle trita in formam vnguenti, fissuras labiorum, partiúmque aliarũ non minùs adiuuat, quàm vulnerum dolores, si illis cum oleo & polenta imposita fuerit. Quæ si percoquatur, ad hæmorrhagias & sanguinis profluuia summè efficax habetur. Postremum id erit. Experti sunt veteres, quòd succus portulacę sputa sanguinis mirificè compescit: imò verò portulaca ipsa quouis modo ministrata. Quæ si cum aceto manducata fuerit, vẽtriculi ardoribus valde commodabit.

Febris ardens, oris vlcera, fissura labiorum, vulnera, hæmorrhagia, sputum sanguinis & ventriculi ardor.

Beta, & medica eius auxilia. AR. V.

CLAVDIVS Galenus hoc olus nitrosa facultate dotatum esse censet, qua etiam sordes eluit ac discutit: quæ vis in candida beta efficacior est, adeò vt ventrem ad excernẽdum inuitet, ac stomachum sensu exacto præditum mordeat & vellicet, cum nonnulla hepatis iactura. Quæ duo postrema, versiculis duobus elegantissimis sic expressit Eobanus Hessus.

Sordes, vẽtris excretio, stomachus & hepar.

Cruda nocet beta, hanc coctam sumpsisse iuuabit:
Sumpta frequens stomachum vellicat, atque iecur.

Diphilus medicus geoponicus tradit, beta candida aluos solui, & rubra vrinas proritari. Sunt qui nigram vituperent, quòd atrabilarium san-

Aluus, Vrina,

Caput, aures, dentes, porrigo, perniones, ambusti.

guinē gignat. Succus naribus inditus, caput purgat: infusus, aurium dolores sedat: illitus, dentiū cruciatus compescit. Si caput succo illius detergeas & confrices, à porrigine & pityriasi vindicabis: & si radicis succum naribus iniicias, dentium cruciatus emendabis. Si decocto perniones fouebis, eos mitigabis: si folia coxeris, ambustis medeberis. Addam quòd vsus betarum frequēs nyctalopibus est vtilis: & si cum atriplice illarū decoctum vuluis ritè infundatur, earum vitia corriget. Beta nigra seu rubra coquitur cum lente lubrico ventri cohibendo, quem, vt diximus, candida soluit: quę cocta, & cum allio crudo sumpta, intestinorū tineas abigit. Iecoris obstructionibus aptiùs quàm malua accommodatur, maximè vbi cum sinapi vel aceto estur: lienosos similiter mādicata, mirificè iuuat. Vnde quis eam medicamentum potiùs quàm alimētum dixerit, vbi hoc modo manditur. Menander, vnus ex schola Græcorum geoponicorum & medicorum, tradit radices betæ tostas, tetrum allij odorem ac virus extinguere, si supermāducentur. Quæ rubras vel subrubras habent radices, vt valentiùs nutriunt, ita sanguinem gignunt longè crassiorem quàm folia: illúdque insuper obtinent, quòd flatus facilè pariunt, cùm facilè per aluū alioquin descendant. Huius oleris, sicuti aliorum, exigua est alimonia: quòd si largiùs sumatur, stomachum, vt paulò antè dicebamus, infestat & mordicat. Habet tamen id commodi, quòd aquâ mulsâ incoctum, alui sedimina deiicit, vt scribit Diocles Carystius ab Hippocrate, Plinio autore, fama & ætate

Nyctalopes, vuluæ vitia, alui fluor.

Vermes, iecoris obstructio, lienosi, & flatus.

Odor alliorum.

Quale nutrimentum à beta.

ætate secundus,in aurea epistola ad Antigonum, de morborum præsagitione, signis & curatione per hortensia. Quam nos, haud ita pridem cum Opusculo de Sena planta omnium salubertima, & beneficẽtissima,publicæ vtilitati exposuimus. Cæterùm hîc tacendum non est, quòd sicuti à brassica vini sapor (vt suprà docuimus) in dolio facilè corrumpitur,ita odore betæ,foliis eius demersis, facilè reparatur. Si acetum subitò facere voles, tusam betæ radicem in vinum coniicies, post horas tres in acetum degenerabit: quod si voles in pristinum statum restitui, brassicæ radicem indidisse satis erit. Sed hæc ad nostra vinorum secreta & auxilia releganda erant: quorum participes nunquam fient œnopolæ, nisi vina in multorum perniciem temerè confundere & perditè turbare desinant. *Vinum & acetum.*

Blitum & Beta cũ medicis vtriusque auxiliis. AR. VI.

STOMACHO inutile olus censetur esse blitum, ventrem adeò turbãs,vt choleram morbum aliquibus faciat, & alui fluxiones vomitionésque cum intestinorum torminibus, mota bile excitet:quod de immodico & assiduo eius vsu dictum accipies. Vnde à Plinio iners olus sine sapore & acrimonia nuncupatur: & à poëta Hesso ignauum, ac ventri mouendo duntaxat vtile, *Venter, cholera, alui fluxio, vomitus & tormina.*

Ignauum (inquit) *sine honore blitũ, sine viribus, esfur*
Hoc solo, ventrem quòd bene deiiciat.

Ab hoc inerti olere inertes homines bliteos nuncupamus. Quanquam antiqui βλίτας dixe-

runt,quos Latini ſtolidos,fatuos,bliteóſque vocant: & hinc fit, vt vulgari conuicio nullius frugis aut ingenij homines, noſtratibus Gallis blitres & belitres, vt diximus, paſſim vocentur. Hinc etiam conuicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Blitum è vino potum fertur prodeſſe aduerſus ſcorpiones, & clauis pedum vtiliter illini: adhęc lienibus, & ipſorum dolori ex oleo. Hippocrates, Plinio autore, mẽſtrua eo cibo ſiſti putat. Sed hîc prætereundum non eſt, quòd priſci cum blito betam confuderunt: vnde Martialis hanc fatuam, ſeu inſipidam, hoc diſticho appellauit.

Blitũ ignauum & fatuum olus.

Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quàm ſæpè petet vina, pipérque coquus!

cùm re vera ſapore ſit nitroſo, & non fatuo, aut inſipido, vt blitũ: quo fit vt eius ſuccus naribus exceptus, muccum & pituitam ex eis eliciat, præſertim betæ albæ. Vnum & item alterum bliti auxilium omittebam. Prius eſt, quòd aqua decoctionis eius, & maximè rubri, cum ſuis radicibus, furfures capitis amolitur. Poſterius, quòd folia ſub cineribus cocta, vel elixata, ambuſtos ſummè iuuant. Memineris quòd blitis quàm betis guſtus inſulſior eſt & humidior: vnde cholerã faciunt, quemadmodum cucurbitæ & pepones. Quæ dum nequeunt excitare facultatem expultricem, cunctando corrumpunt cibum, & hinc vomitiones, turbidáſque ventriculi motiones excitant flatu multo mixto: vt doctè adnotauit Petrus Pena.

Furfures & ambuſta.

Oxalis seu Acetosa, & medica eius auxilia.

AREA VII.

OXALIS ab acido succo nomen habet, vnde apud multos *Acetosa* dici solet, & vulgari nomẽclatura *Ozella*. Duorum est generũ, maior & minor. Vtraque iuribus affatim innatare consueuit, & singularem gratiam in acetariis habere. Quin & carnibus intingendis iucundũ succi viridis accrementũ subministrat: nec aliud in obsoniis maiorem sibi vẽdicat authoritatem. De oxalide id sum expertus, quòd carnes quantũuis duras, coriaceas ac peruetustas, esui aptas facit, ac tenellas reddit, si illi concoquãtur & præmaceratæ elixentur. Nam lubricæ & humentis est naturæ, quâ dura emollit. Quæ facultas cùm multò validior & vegetior sit in oxylapatho & lapatho, ita rem eam multò certiùs cum illis sum assecutus, quàm cum hortensi oxalide, quâ nihil frequentius vbique nec vilius, ad irritandam appetentiam, si langueat, aut mitigandum ventriculi vel hepatis æstum immodicum, si opus sit. Quod poëta herbularius nec ignorauit nec omisit, de Oxalide hunc in modum scribens,

Oxalidis vsus ad excitandam appetentiã & alia.

Ventriculi & hepatis æstus.

Hanc auidè multi comedunt in tempore veris:
Expertúmque ferunt sibi quòd fastidia tollit.

Semen vtriusque tritum ex aqua aut vino, vtiliter bibitur contra dysenterias, & cœliacorum affectus, ac stomachi fastidia & nauseas. Radices ex aceto coctæ, aut crudæ illitæ, lepras & impetigines sanant: sed anteà locus aceto & nitro in sole est perfricãdus. Sunt qui planta tota effi-

Dysenterici, cœliaci, nausea, lepra, impetigo, erysipelas, herpes, & oculi.

caciter vtantur (ficuti etiam aïzoo minore) aduersus erysipelata & herpetas, necnon tumores oculorum in cataplasmate: prætereà aduersus calidas podagras cum polenta, & antiquos capitis dolores, cum rosaceo. Fluxum muliebrem vtero apposita, commodissimè sistit, vt tradit Dioscorides: sed non menstrua, seu lunares fœminarum purgationes, vt vult poëta herbularius. Ex quo etiam addimus quòd

Podagra, cephalalgia, & fluor muliebris ac ventris.

Omne genus fluxus ventris restinguere mirè
Cum vino potata solet, vel mansa frequenter.

Pruritus, dentes, strumæ & regius morb⁹.

Decoctum radicū eius, pruritus corporis sedat, si eo foueatur aut cōfricetur corpus in soliis balnearum: mulcet insuper dentium dolores cum vino. Nonnulli in strumis amoliendis radicum gestamine vtuntur, eas collo appendentes: quæ etiam cum vino potæ, regio morbo auxiliantur. Verùm, hæc omnia efficaciùs præstare solet oxylapathi radix. Apuleius ad abscessum qui fit in inguine, oxalidem contundit absque sale, cum veteri axungia, quæ dupla esse debet ad herbam: iisque probè commixtis, pastillum concinnat, quem folio caulis inuolutum sub calidis cineribus sepelit, & mox abscessui aut buboni calentem applicat, lineóque panno tegit, & colligat.

Abscessus aut bubo inguinum.

In vino austero cocta & potata prægnantium malaciam & deprauatam apperentiam emendat: quod etiam præstat citrij decoctum. Non tacebo quòd radix aqua incocta, vel macerata, rubelli vini colorem mentiri solet, grata & salutari febricitantibus impostura. Folia papyro vestita, & sub calidis cineribus igneum teporem experta, & pauco

Malacia.

pauco rosaceo excepta, quosuis tumores ad suppurationem facilè mouent. Noui quendam qui omnes dysenterias in paruulis, ad hunc curabat modum. Oxalidem forti aceto macerabat, deinde stuppis eodem aceto intinctis, sub calidis cineribus modicè decoquebat, postea succum exprimebat, & calidum propinabat. Penè omiseram, quòd oxalis mirabilem habet energeiam aduersus luem pestilentem, si ex aceto macerata, matutinis sumatur horis: fœlici experimento probatum, quemadmodum in nostro opusculo de Peste non obscurè ostendimus. Verum enimuerò, nec absurdum, nec inutile fuerit hoc loco proferre quid eam in rem scripserit Ant. Gainerius Papiêsis medicus de peste disserens. Acetosa, inquit, mirabilem habet virtutem aduersus pestem, sicuti ego accepi à fide digno quodam: apud quem sæuiête peste quauis, nullus vnquam locum mutauit, adiutus præsidio huius plantæ. Cuius bolum ante prandium & cœnam die qualibet ex domesticis vnusquisque sumebat: & si deesset eius copia, puluerem ex ea resiccata, in vino albo præsumebat, vtebatúrque nonnunquam catapotiis Rufini contra pestem. Ex quo nullus è domesticis vnquam peste correptus fuit. Addit ille idem Gainerius quòd oxalis comesta, ictum à scorpione impressum non solum sanat, sed & præsumpta, vel eius semen, nullam noxam venenum relinquere in corpore permittit. Quod Auicenna ante eum testatum esse posteritati etiam voluit. Hoc postremum sit, Nostrates mulierculæ in febrium ar-

Tumores, suppuratio, paruulorũ dysenteriæ.

Pestis & æstus febrilis.

dore contusam oxalidem carpo manuum vtiliter imponunt.

Spinacea, & medica eorum auxilia.
AREA VIII.

SANE mirandum est, spinacea olera veteribus incognita fuisse, cùm & pauperum & diuitum mensas onerent per verna ieiunia, ac eosdem infarciant & saturent. Aluum emolliunt, & corpus humectant, flatúsque colligunt, nisi humor excremētitius abiiciatur, & calidis rebus admotis emendetur. Cęterùm, quia in istorum olerū cibaria præparatione à multis peccatur, ideo illam paucis hoc loco ostendisse, inutile fortassis non erit. Abiectis radicum capillamentis citra aquam elixari postulant, nam magnam vim humoris inter coquendum effundunt, proprióque iure contenta, alienum aspernantur: aliter si coquas, natiuum illorum succum perdis ac temerè inebrias. Abacto post elixationem lentore, ligneo cultro, aut aliter, percutiuntur, & sub inde versantur, posteà in manuales globos & offas herbaceas (expressa penitus sanie) rediguntur, ac patinis ex oleo optimo vel recenti butyro, diligenter friguntur, addito omphacio & piperis tusi momento, vt magis palatum titillent, & flatulētam humiditatem exuant. Sed hîc medicum agimus, non coquum: quare, quæ medicorum sunt promittamus, & sua tractent coquinalia coqui.

Alui lubricatio et flatus.

Quomodo sint coquēda & apparāda spinacea.

Notāda & in vsum vertenda.

Borrago

Borrago, & medica eius auxilia.

AREA IX.

BORRAGO, quæ verum & legitimum buglossum multis esse creditur, foliis suis, obsoniorum iuribus salubrem & peculiarem addit gratiam: éstque hyeme apud nonnullos eius radix, foliorum vice, quoties anni tempus illa denegat. Flos in æstate in acetariis summè gratus habetur. Olus hoc, suaui suo odore (nam peponem iucundissimè subolet) vires recreare solet, ac animi voluptates, vt tradit Galenus, in vino augere. Ex quo Græci εὐφρόσυνον, hoc est oblectans & lætificans, scitè admodum nuncuparunt: adhæc νηπενθὲς, id est tristitiam discutiēs. In quam rem alludit vulgaris versiculus, *Borraginē vires ac animi voluptates recreare.*

Dicit Borrago, gaudia semper ago.

Tradunt plantam hanc vtilem esse aduersus horrores febrium, eiúsque radicem quæ tres emiserit thyrsos, cum seminibus tritam, & ex vino decoctam, tertianis prodesse: quæ quatuor, quartanis, quod etiam confirmat Dioscorides. Alij testantur abscessibus valde accommodam esse. Galenus illos, qui ob faucium asperitatem tussiunt, decocto eius in melicrato summè iuuari scribit. Plinius addit, quòd si quis borragine aut buglosso inarescente, medullam è caule exemerit, alligaueritque ei septem folia ante accessionem, à febre liberabitur. Poëta herbularius ex Arabum placitis, de Borragine testatur, *Febris tertiana, quartana, abscessus, tussis.*

Quòd choleram rubram nimio feruore perustam
Purgat, cum vino fuerit si sumpta frequenter:

Febris, cholera rubra, pulmonarij, cardiaci, ischiatici, & memoria.

Humores nocuos pulmonis detrahit hausta,
Mixtus aquæ tepidæ si succus sumitur huius.

Subdit præterea, quòd cardiacis valde prodest, & iis qui coxendicum labores patiuntur: adhæc, quòd vino sæpè immersa, memoriam reddit illæsam ac vegetam. Hîc non tacebo quod expertum audiui: Si mulier à partu non potest liberè purgari, propina illi succum borraginis, porrorum & petroselini, cum vino, vel oleo dulcium amygdalarum, & videbis rem admiratu dignam. Si addideris suffitum ex cornibus & vngulis capræ, vterum valde commouebis ad excludendũ excrementitias gestationis reliquias.

Partus & eius purgatio, vterus & secundæ.

Asparagi, & medica eorum auxilia.
AREA X.

Hic mihi monẽdus est Lector, quòd Græci germina herbarum & fruticũ ante florem erũpentia, nomine largè sumpto, asparagos nũcupare solent. Sed nos hoc loco agimus duntaxat de iis asparagis qui satiui sunt & altiles, quiq; propriè ac peculiariter id nominis sunt adepti. Horum cibus stomacho vtilissimus esse traditur: cui si cuminum vel anisum addatur, alui & coli inflationes discutiet, vrinas mouebit, ac calculos exturbabit. Sunt qui ad vuluæ dolores radicem cum vino dulci propinent, & negent ab apibus illum posse pungi, qui asparagis cum oleo tritis perunctus fuerit. Plinius pectoris & spinæ doloribus summè prodesse scribit, ac Venerem stimulare, & ventrem leniter mollire. Sed ante alios

Stomachus, inflationes alui et coli, vrinæ, calculus, vuluæ, pectoris, ac spinæ dolor, Venus & venter,

alios cibos debent ſumi. Vnde maximoperè peccant, qui poſtrema menſa illos apponunt. Dioſcorides aſſos aut elixos, vrinæ ſtillicidium, difficultatémque, ac dyſenterias mitigare tradit. Galenus verò renes ac iecur infarctu liberare, maximè radice & ſemine. Quod Q. Serenus in ſua illa celebri remediorum poëtica ſylua non omiſit, hunc in modum ſcribens de lumbis & renibus ſanandis,

Stranguria, dyſuria, dyſenteria, renes & iecur.

Aut caput aſparagi cum vino ſume vetuſto,
Seu mauis appone: modus conducit vterque.

Radicis decoctum ægrè meientibus prodeſt, ac dentibus excruciatis medetur, ſi qua dolent parte contineatur. Non deſunt qui canes necari ſcribant, hauſto aſparagi iuſculo. quod an verum ſit, nécne, faciet experientia fidem. Cæterùm hìc non diſſimulabo, nec tacebo, quòd modicam coctionem ſuſtinent aſparagi: nam diutiùs percocti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Druſus, celerem rei ſucceſſum demonſtrare volens, dicere ſolebat, *Citius quàm aſparagi coquantur.* Si in iure pingui elixentur, ſuum condimentum ſic apud multos ſecum referunt: Si in aqua, oleo optimo, vel butyro recenti, addito ſale & aceto, piperíſque momento conſperſi & imbuti, ſumma cum voluptate manducantur. Sed rurſus obliuiſcor me hìc medicum agere, non coquum.

Vrina & dentes.

Quomodo coquẽdi & parãdi ſint aſparagi.

HORTI MEDICI CAMPVS SECVNDVS, RADICES ALIquot esculentas, quatuor areolis continens.

Porrum hortense, & medica eius auxilia. AREA I.

Reptilium morsus, dysuria, sanguis, oculi & stomachus.

RADICES aliquot hortorum esculentas medicè hîc descripturus, à Porro auspicandum duxi: quod Sotiõ in suis Græcæ agriculturæ præceptis refert tritum & appositum, morsus reptilium, alio quouis pharmaco citiùs, curare: eiúsque semen cum passo potum, vrinæ difficultati mederi. Adhæc vetustis sanguinis reiectionibus opitulari, si temperato modulo cum pari baccarum myrti vel gallæ mensura, & thuris farina, opportunè ex vino, si febris absit, propinetur. Hippocrates absque vlla mistura dari iubet, vsúmque porrorum nimium & continuũ prohibet, quòd oculorum aciem hebetet, ac stomachũ malè habeat. In quam rem Eobanus Hessus pulchrè & eleganter allusit ad hunc modum:

Officiunt oculis capitati segmina porri,
Interiora graui viscera mole premunt.

Succus porrorum inter deleteria adnumeratus.

Vsus illorum innocentior fiet, si tantùm percoquantur, vt in tabem ferè soluantur: sic enim creduntur non minùs alere quàm carnes: tametsi ægrè à ventriculo cõficiantur, ob fibrosum nescio quid, quod illis inest. Crudorum succus largus Plinio inter deleteria recensetur. Nam fama est, Melam equestris ordinis reum, ex procuratione à

Tiberio

Tiberio principe accersitũ, in summa desperatione succo porri ad trium denariorũ argenteorum pondus hausto, cõfestim expirasse absque cruciatu. Porrũ ex melle tritũ vlcera purgat: & eius succus paucus cum lacte muliebri haustus, profluuia ex abortu sedat, tussímque vetustã curat, quemadmodum herbularius adnotauit poëta:

Cõmixtus, inquit, *porri succus lacti muliebri,*
Et bibitus, tußim fertur sanare vetustam:
Ac variis vitiis pulmonum subuenit idem.

Datur salubriter cũ vino his qui à venenatis bestiolis icti fuerunt: imò verò cum melle tritum vtiliter puncturæ earundem superponitur. Si præterea eius succo pars mellis tertia addatur, & per nares vel aures guttatim infundatur, modò id tepidum fuerit, capitis dolores frigidos compescet. Idem succus aceto exceptus, vel cum galla remixtus & fronti illitus, stillantem è naribus sanguinem sistit. Quod etiam fiet si adiecto thuris polline naribus iniiciatur. Quin & thoracis vitia cum melle datus expedit. Hîc non est tacendum ex Galeno, quòd porrum acrimoniam deponit, ac minùs inflat, si bis permutata aqua decoquatur, deinde frigida perfundatur: quo modo etiam fluentem aluum sistere fertur, & grauem vocem explicare, faucium asperitatem suo lentore deliniendo. Vnde & perdices (si Aristoteli credimus) porro vescũtur, canoræ vocis gratia. Hinc minùs mirũ esse debet, à Nerone mansum fuisse porrum ex oleo, statis mensium diebus, ad conciliandam vocis præstantiam, dum pro ea certaret cum phonasco: per quod tempus, nihil aliud, ac

Vlcera, fluxus muliebris, tußis, pulmo, punctura venenata & capitis dolor.

Sãguis, thorax, fluor alui & vox.

Pulchra historia de Nerone.

ne panem quidem, ſumebat, quemadmodum ſcribit Plinius, qui de ſectiuo porro id intelligendum cenſet: cui ille idem princeps Nero autoritatem dedit. Experti ſunt nonnulli, ſuccum porrorum ex vino hauſtum, lumborum dolores mitigaſſe, & fracturas apponẽdo ſolidaſſe. Quid ampliùs?

Lumborum dolor & fracturæ.

Contractas vuluas ſucco curabis eodem:
Hócque hauſto reddes fœcundas ſæpè puellas.

Diſſimulandum non eſt ex Dioſcoride, Plinio & Celſo, quòd porris facultas ineſt adſtringendi, & ſanguinem, vt diximus, ſupprimendi: ex quo vulneribus ritè imponuntur. Quod Q. Serenus non tacuit, hunc in modum ea de re eleganter ſcribens,

Sãguis, vulnera & lotij difficultas.

Præterea nimios reſerati vulneris amnes
Fœniculi cinis adſtringit, vel fimbria porri.

Semen eiuſdem contuſum, & ex paſſo, aut vino albo generoſo, vt diximus, bibitum, lotij difficultates ſoluit, ac vrinarios meatus aperit. Et ſi ſucco porri miſceatur adeps anſeris, ac eo inungatur collum vteri poſt menſtruas purgationes, cõtractam matricem relaxabit. Idem ſuccus cum aqua tepida hauſtus, potenter operatur in euocãdo & ducendo fœtu parturientium. A nõnullis pro experto audiui, quòd porri ſemina cum mirrha & aqua, vel ſucco plantaginis trita, ſaluberrimũ præſtant auxilium aduerſus excreationes ſanguinis pulmonarias, vel thoracales. Et eorũdem drachmæ duæ cum granis aliquot myrti & aqua portulacæ idem operantur. Præterea vapor decoctionis foliorum porri, ſaluiæ & lauri ex generoſo vi-

Vterus, partus, ſanguinis ſputum.

ſo vino, per anum exceptus, & calentes herbæ ventri appoſitæ, eius dolores etiam colicos abolent. Quod experimentis multis teſtatum eſt cum ſequentibus: nimirùm, quòd ſuccus porri ſectiui cum melle vuluas purgat, & cum vino ger troſo hauſtus, menſes ciet. Cibus ex illis frequenter repetitus, ad fœcunditatem prodeſſe fertur. Et ſi cum thure, aut galla teratur porrum, & eo nares inferciantur, fluentem ex illis ſanguinem ſiſtet. Cæterùm, ſi quis experiri volet num membrum aliquod amputandum, verè ſideratum & ſphacelisſmo tactum fuerit, partem eam porrorum quæ vireſcit, contundat, & vna nocte membro ſuperponat. Id ſi poſtridie liuorem aut nigrorem nonnihil exuerit, ſignificabit vitale adhuc eſſe, ſin minùs, mortuū & iuſtè amputandum ne pars ſyncera trahatur in vitium. Experimentis multis cōfirmatum fuiſſe mihi fidem fecit Hiſpanus quidam arcanorum naturæ explorator indefeſſus: quod poſteris impertitum volui. De medicis porrorū auxiliis hactenus. Sed prius quàm ex hac tabula porracea manum tollam, monuiſſe iucundum erit, & fortaſſe gratū, quòd qui cuminum prægustauerit, fœdum & tetrum porrorum odorem nunquam exhalabit, etiam ſi larga manu porrum ipſum manducauerit: nam eius eſu grauis halitus extinguitur, quemadmodum tradidit Sotion in græcis agriculturæ præceptis. Hoc vnum reſtat ex Petro Creſcētio cognoſcendū, nimirū quòd ſemē porri in vinum proiectum, efficit ne aceſcat: imò verò vt acetum in vinū redeat, hoc eſt acorem omnem exuat. Quod expreientia

Ventris dolor.

Colicus dolor, vulua, menſes, fœcunditas & fluor ſanguinis.

Membrum ſideratum.

Notatu valde dignum.

Quomodo tegatur fœdus odor ex porris.

Quomodo fiat ex vino acetum, & contrà.

admodum facili & labore paruo ita probari potest, vt inde sequantur commoda mille. Sed indigni sunt nostrates œnopolæ, vinorum pestes, & eorundem perniciosi fucatores ac impostores, qui hæc resciant, & alia item iucunda æquè ac vtilia, quamplurima, in nostris vinorum secretis & auxiliis describenda.

Cepa, & medica eius auxilia. AR. II.

VETERES rustici, vt testatur Columella, Cepas *Vniones* nũcuparunt: quòd vno & singulari constent capite, & non pluribus bulbis aut nucleis coagmentato, vt allium. Quod nomen apud nostrates Gallos, velut triuiale hactenus vsurpatur. Hippocrates cepã aspectu, magis quàm esu, commendauit, visu bonam esse dicens, & gustatu malam, quia est mordax, summè calida, & æstuosa. Sotion Græcus agricola & medicus, autor est, teneriorem cepam cum melle à ieiunis quotidie manducatam, firmitatem valetudinis custodire. Id quod etiam adnotauit herbularius poëta, de cepis hunc in modum scribens:

Hippocratis iudicium de cepa.

–quisquis ieiunia soluerit illis,
Vnaquaque die, viuet hic absque dolore.

Vlcera, vitiligines, aures, angina, tussis & canis morsus.

Tradit insuper idem Sotion, cepas vlcera ad sanitatem perducere, & vitiligines in Sole perfrictas emaculare, purulentísque auribus suo prodesse succo. Si anginis illinantur, auxiliari ferunt: perinde atque tussi, modò sub cineribus coquantur, & ex oleo comedantur. Sunt qui adfirment virides cepas ex aceto tritas & perlitas, canis morsum

ſum poſt diem tertium ſoluere: necnon in foculo toſtas, & cum hordeacea farina poſitas, epiphoris, genitaliúmque vlceribus ſuccurrere: ad hæc earum ſuccũ tepidum cum lacte muliebri inſtillatum, aurium grauitatem ac ſonitum emendare. Quem etiam ex aqua bibendum multi dederunt repentè obmuteſcentibus. Hæc omnia ille idem poëta verſibus aliquot expreſſit, de cepis ita loquens, *Epiphora, genitalia, aures, obmuteſcẽtes, & morſus canis.*

Appoſitas perhibent morſus curare caninos,
Si tritæ cum melle priùs fuerint, vel aceto:
Apponunt alij cum vino, melléque tritas,
Tranſactiſque tribus ſoluunt cataplaſma diebus.
Fœmineo lacti commiſtus ſuccus earum,
Pellit ſæpè grauèis, infuſus, ab aure dolores.
Is rurſum commiſtus aquæ, bibitúſque, iuuabit
Illos, quos ſubitus facit obmuteſcere morbus.

Non defuerunt qui cepas dyſentericis exhibuerint, & lumborum doloribus mirificè prodeſſe dixerint: ſuccúmque illarum cum ſucco fœniculi, incipientibus aqua iutercutanea laborare vtiliter propinarint. Qui vnus cum ruta & melle, etiam lethargicos excitauit: & cum paſſis vuis, vel fico, tubercula maturauit, & confeſtim aperuit. Idem naribus exceptus, caput à noxiis humoribus exonerat: & cum bõbace, in anum miſſus, cunctantes hæmorrhoides euocat. Præterea cepa confricata pilos regenerat, & olfacta paralyticos ac ſpaſmaticos valde iuuat. Quæ alba eſt, ſub cineribus cocta & multo butyro recenti excepta, vehemẽtes hæmorrhoidũ dolores ſedat, illis appoſita. Cum ſale & melle trita, & morſui ab *Dyſenterici, lumborum dolor, hydrops, lethargus, tubercula, nares & caput.* *Hæmorrhoides, paralyſis, morſus canis ac hominis, puſtulæ, calli & pori.*

homine vel rabido cane impresso, diem vnum admota, auxilium non vulgare adfert. Et si cum adipe gallinæ teratur, corporis rubras ac liuentes maculas obliterat, maximè faciei. Quod etiam præstat sanguis gallinæ nigræ. Eadem cepa cum sale aut melle trita callos & poros eradicat, præsertim qui de calceamentorum attritu fiunt. Addam ex Galeno, quòd qui ex vetere cepa locũ alopecia vel ophiasi glabrum sæpenumero fricabit, summum illi præsidiũ ad pilorum generationem adferet. Prætere a, si cepa in vino vel aqua parum coquatur, deinde teratur, & in oleo cõmuni frigatur, ac vtero emplastretur, dolores à partu relictos soluet. Et qui eandem sub cineribus coctam cũ fermento & oleo liliorum subiget, præstantissimum habebit remedium ad maturandum, & emolliendum abscessus. Sed ne, obsecro, omittamus, quòd cepa solo odoratu materiam multam pituitosam à cerebro elicit: adhæc quòd prisci bestiarum omnium plagis ceparum succum fœlici successu instillauerunt: monuerúntque cepã commanducatam, vel ex vino albo potam, tardantia menstrua accelerare, & pedum intertrigines, gallinarum pingui remisto, emendare. Qui foculo percoctam & oliuo exceptam sumpserit, morsus ac biliosas erosiones, dysenteriæ comites, maximoperè leuabit: necnon sæuos hæmorrhoidum labores mitigabit. Sed lucubrantibus, & literarum studiis addictis summè cauendum est, ne cepis ac alliis profusè vtantur: nam oculos vitiant, visum obtenebrant, sitim accendunt, & bilem exacuunt: prosunt tamen pituitosis vtcunque, & maxi-

Alopecia, ophiasis, partus & plagæ bestiarum.

Mẽstrua, intertrigines, dysenteria, hæmorrhoides & oculi.

& maximè hyeme. His addo, ex Galeno, quòd cum bis elixa fuerit cepa, acrimoniam deponet, viréſque imbecilliores habebit, ſucci prauitatem nec retinens, nec agnoſcens. Verùenimuerò, hoc loco valde admirãdum occurrit, quòd cepa olerum omnium ſola, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non ſentit, habétque augendi & minuendi vires illi contrarias. Nam reuireſcit ac regerminat decedẽte & ſeneſcente luna, inareſcit verò ac marceſſit eadem redeunte & adoleſcente. Atque hinc fortaſſe factum fuit, vt Peluſiotæ Ægyptij ſacerdotes, cepas religioſè ſuis abdicarint menſis. Nam cùm fruges, herbæ, arbores & animalia ſideris lunaris incrementa & detrimenta ſentiãt, ſola cepa viciſſitudines agnoſcit aduerſas. Pro coronide ſit hoc. Ceparum philuræ ſeu tunicę ſub cineribus coctæ & tepidæ parti ambuſtæ admotæ, vſtionis cuiuſcũque dolorem ac ſenſum tollunt. Quod etiam præſtare ſolet earũdem ſuccus expreſſus & linteolis exceptus, ac nonnihil calẽs per initia adhibitus. Nam acres fuligines & vſtionis ſcintillas ſub denſata cute deliteſcẽtes expedit, & foras laxata cuticula abire ſinit. Quæ res variis experimentis, vnà cum his quæ ſequuntur probata fuit. Aperitur & excauatur alba cepa, ea parte qua radices ſpargit: præſtantíque theriaca ſucco citrij mali ſubacta, infarcitur, & occluſo foraminis oſtiolo, ipſamet particula quæ deraſa fuit, papiro, vel pergamena charta inuoluitur, & deligatur: tum demum ſub calidis cineribus tantiſper coquenda ſepelitur, donec probè emollita fuerit, vt cremor ab expreſſione

Cepam habere vires lunæ contrarias.

Remedia cõtra vſtionem.

Pestis, auriũ surditas, tussis, asthma & capitis dolor antiquus.

stillans excipi possit, sanè quàm vtilis his qui peste laborãt: sed eos illico sudare oportet. Eadem cepa, vt prius excauata & cumini puluere saturata, cocta, & expressa, ad aurium surditatem vtiliter instillatur. Deuoratur etiam salubriter cum saccharo, aut melle, elixa, aut sub prunis tosta, miro auxilio anhelosis, asthmaticis, & tussientibus, addito recentis butyri momento. Crassior ceparum squamma, cortex aut tunica, sub feruido cinere torrefacta, aduersus antiquum capitis dolorem non temerè adhibetur, indito eius frustulo calente in aurem partis affectæ, addito rosaceo & laurino oleo, necnon succida lana quæ totam auriculam vestiat. Sed hæc rusticis & media è plebe popellis, non locupletibus scripta sint.

Allium hortense, & medica eius auxilia.

AREA III.

Lumbrici, reptilium ictus, rabiosi canis morsus, & aliorum venenatorum.

INTER ruris pulmentaria, & domestica agri præsidia, allium admodũ familiare esse, nemo est rerum rusticarum studiosus qui nesciat. Hinc de Græcis geoponicis & medicis vnus Sotiõ tradit, allia in cibo sumpta, vel è regione ventriculi appensa, lũbricos expellere; & in cataplasmate, morsis à vipera, aut rabioso cane, mirum in modum auxiliari: imò verò si quis illa præsumpserit, à serpentum, reptiliúmque venenis tutissimum esse. Quarum rerum post Græcos, Arabes & Latinos medicos omnes, testem citabimus Eobanum Hessum, poëtam elegantiss. de allij viribus in hunc modum scribentem,

Nanque venenatis meliùs vix vlla medentur
Pharmaca, serpentes illius arcet odor.

Quod etiam longè ante Eobanum confirmauit herbarius poëta, de eodem allio sic loquens,

-- mansum, vel inunctum
Curat quos serpens, vel scorpius attulit ictus.
Sanat & appositum morsus cum melle caninos.

Hinc verè scripsisse mihi videtur Volaterranus, suo tempore inuentum fuisse rusticum, qui cùm serpentem per hiantes fauces in agris dormiendo, ignoranter admisisset, sese statim commanducatis alliis, ceu præsenti amuleto curauit: virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu stillauit, ac transfudit. Ex quibus facilè colligis, allium rusticorum theriacam appositissimè dici: quòd illo nec præsentius, nec certius vllum habeant antidotum agrestes aduersus venena & venenata omnia. In quam rem allusisse mihi videtur Virgilius philosophus & medicus arcanorum naturæ conscius, hoc disticho,

Pulchra & mirabilis historia, ac notatu summè digna.

Allium rusticorũ theriaca, & vnde.

Thestilis & rapido fessis messoribus æstu,
Allia, serpillúmque herbas contundit olentes.

Causa esse potest, quòd odorata omnia vermibus ac serpentibus sint valde noxia: vel quòd allia defatigatos spiritus recreent, & labascentes vires firment ac sustineant. sed versus Æmilij Macri super ea re pulchrum erit audire.

Acria & odorata, omnia serpentibus infensa esse.

Hæc ideo (inquit) *miscere cibis, messoribus est mos,*
Vt si fortè sopor fessos depresserit artus,
Anguibus à nocuis tuti requiescere possint.

Redeo ad facultates, & medica alliorum auxilia: quorum spicata & bulbacea capitella melle suba-

Suggillata, vrinæ, renes, dentes, quartana & oculi.

cta, ſuggillata delere, ac liuentia ad colorem reducere, experientia docuit: necnon vrinas mouere, vitiiſque renum pugnare: & dentium dolores, ore contenta, ſedare, maximè à cauſa frigida. His, ex Celſo licebit addere quòd allium ante acceſſionem quartanæ manducatum, calorem mouet qui horrorẽ non admittit. Sed illud de multis eſt memorabile, vt ſcripſit Serapio, quòd licet ſanam oculorum aciem lædant allia, nihilominus eandem humiditate vitiatam ac hebetem refocillant. Cum nitro, ſale & aceto inuncta, phthiriaſi, ſeu pediculari morbo medentur: quod etiã præſtant per ſe, tum pota, tum illita, ex Plinij & Auicennæ ſententia. Dioſcorides contra pediculos & lendes, cum origano vtiliter propinari tradit, ſiue cruda, ſiue cocta fuerint. Abſque rei alterius permiſtione in cibo ſumpta, contra vermes prodeſſe, autor eſt Celſus: cui ſubſcribens Rufus Epheſius addit, noua antiquatis eſſe præſtantiora. Cum oleo & ſale papularũ eruptionibus profuiſſe teſtatum eſt: adhæc, lentigines ac lichenas emaculaſſe. Vetuſtæ tuſſi tam cruda, quàm cocta ſuccurrunt: ſed cocta crudis vtiliora cenſentur, & elixa toſtis, ac ita voci plus conferunt. Sunt qui pro certiſſimo experimento mihi nuntiarunt, allia tria & cum porci axungia ſubacta ad formam vnguenti, ſummum exhibuiſſe præſidium aduerſus tuſſim ex frigore contractam, quoties plantæ pedum eo vnguento, ante focũ inunctæ fuerunt, & in lecto ſpina dorſi: verùm in prandio & cœna, pectorali decocto vtendum eſt. Profuit idem vnguentum etiam contra febriles horrores ac rigores

Pediculi, lendes, vermes, papularum eruptiones, lentigines lichenes, & tuſsis.

Tuſsis, febris, venenum, concoctio & oculi.

gores, sed cum suprà dictis, carpi manuum etiam inungi debent. Qui allia prægustauerit, si venenũ hauriat, nihil ei incommodabit: & qui coctionis munia obire non possunt, magnas vtilitates ab alliis percipient: modò id prodiga non fiat manu: nam sic oculis impense nocerent: quod non prætermisit poëta Hessus, de allio ita canẽs:

Præterea, coctúmue cibo crudúmue comestum,
Calfacit, & stomachos humiditate leuat.
Verùm oculis persæpe nocet, si copia sumpti
Multa sit, & siccâ conficit ora siti.

Praxagoras aduersus morbum regium, cum coriandro in vino admiscet. Hippocrates suffitu, secundas partus euocari existimat: quod etiam testatur Plinius, apud quem secũdos partus perperam scribi existimo. Diocles apud eundem, nephriticos, si elixum fuerit, iuuare contendit: vbi etiam phreneticos malè scribi arbitror. Sentẽtiæ nostræ astipulatur Didymus Græcus geoponicus, tradẽs allia vrinam subducere, & nephritim, siue renum morbum curare. Nunciarunt mihi nonnulli certo experimento, allium elixatum, vel sub cineribus coctum, & cum pice tritũ, omnia quæ in vulnere continentur extrahere. Adhæc, nucleos allij sua tunica exutos, & in muliebre pudendum penitiùs missos, menstrua emulgere: sed filo debent coxæ alligari, vt cùm visum fuerit retrahi possint. Addebãt id iucundiùs & multò plausibiliùs fieri, alliis cum oleo de spica vel de Keir vocato tritis, & in rarum linteolum oblongi sacculi & rotundi modo conformatum, intrusis, ac in vuluam profundè pulsis, & dum licebit

Icterus, secunda partus, nephritici, vrina & hydrops.

Vulnus, menstrua, vterus, conceptio.

exclusis: sic enim cessantes menses potenter mouent, & vterum mira voluptate reficiũt ac repurgant: adeò vt hinc facta sit via nonnullis ad cõceptũ, longo tempore desperatũ. Hîc non tacebo, quòd allij nucleolus decorticatus, assatus, & dẽti excruciãti appositus, illi egregiè auxiliatur, modò à causa frigida obortus fuerit dolor. Quod etiam experti sumus in radice chelidoniæ trita & admota. Præterea, allium cum vino tusum & percolatum, valde confert puncturæ serpentis, si illico bibatur, & acri cepa locus ictus diligenter confricetur: vel emplastrum ex alliis, foliis ficus & cumino vnà attritis, eidẽ superponatur. Quæ res etiam locum habere poterit in aliis venenatorum animalium morsibus. Eadem porrò allia cum centaureo, vel duplici fico, ad euacuandam & exclusis aquis resiccandam aluum, hydropicis valde conferre testatur Diocles: sed certius id præstare aiunt viride allium, ex mero cum coriãdro tritum ac epotum. In quam rem πάρεργον non erit poëtę herbularij versus proferre, quibus hæc & superiora pulchrè, sic satis, confirmat: de allio itaque hunc in modum scribit,

Dentes, serpens & venenata.

Morsus venenatorum & hydrops.

Notãda hæc antiquorũ experimẽta.

Prodidit Hippocrates educi posse secundas
Fumo combusti, si vulua diu foueatur.
Praxagoras illo fuit vsus cum coriandro
Et vino, morbos sic curans ictericorum.
Cum centaurea Diocles dare præcipit illud
Hydropicis: sic humores desiccat aquosos.
Idem nephreticis elixum sumere iussit.

Sunt qui dentium dolores à frigida causa sopiant tribus alliaceis bulbulis, in aceto tritis, & in dentium caua immissis. Alij, sola aqua decoctionis eorum os colluunt. His addendum venit, quòd porrigines, ex aceto & nitro tollunt allia, valéntque plurimùm præsumpta, & ore contenta, aduersus frigidi aëris iniurias, ac turbidarum aquarum, niualiúmque incommoda. Quartanas bulbulus vnus, cum laserpitij obolo potus fertur excutere: adhæc in cibo mistus & comminutus, aduersus pituitam gallinarum, ac gallinaceorum valde prodesse.

Dentium dolor, prurigo, turbidæ aquæ, frigidus aër & quartanæ.

Est id de multis etiam nescire pudendum,
Quod nihil hoc Veneri gratius esse solet.

Vnde si trito allio iumentorum natura tangatur, vrinam impeditam expediri, & hinc ad Venerem proritari aiunt. Si cum faba ad tabem vsque coquatur, & tempora inde illinantur, hemicraniam capitísque dolores, à frigida causa, de experimẽto sanat: & cum anseris adipe auri instillatur, surditati prodest. Elixum, tussim, suspiria, ac raucam vocem emẽdat. Quòd si pulticulæ incoquatur, aduersus teinesmon mirè confert, ac frigidis, pituitosísque pulmonũ affectibus summè auxiliatur. Porrò, Galenus tradit, bis térue cocta & elixa allia, acrimoniam deponere, sed alimentũ corpori paucissimũ dare, quod ante elixationem omnino negabant. Abstinendum tamen præcepit, non solùm à frequenti illorum vsu, sed acrium omnium, his potissimùm qui naturâ sunt biliosi. Solis enim qui saccum crudum, crassum, aut lentum aceruarunt accommoda sunt, modò

Vrina, Venus, capitis dolor, surditas, tussis, suspiria, vox rauca, teinesmus & pulmonũ affectus.

Quomodo fœdus halitus à commanducatis alliis poßit emendari.

opportunè ſumantur. Quæ ſequuntur omittenda non duxi. Prodit Didymus, Græcus rei ruſticæ ſcriptor, vel potius Sotion, vt meus habet codex Græcus, tædium halitus à manducatis alliis conciliatum aboleri, ſi faba cruda illis ſuperedatur. Alij, betæ radicem in prunis toſtam ſupermanducare, ſatis ſupérque eſſe putant: quo remedio virus eorum tegi, è Græcis Menander vnus pollicetur, ſicuti in betæ medicis auxiliis paulò antè adnotauimus. Noſtrates apio viridi faſtidium illud deponũt. Si voles allia habere, quæ mandentium halitum nullo modo vitient, & tetrũ odoris halitum deponant, imò verò vt dulcia euadãt, conſule librum ſecundum noſtrorum Secretorũ horti, inuenies illic quod placuiſſe queat. Duo valde mirabilia (quod poſtremum erit) hoc loco non tacebo. Prius eſt, muſtelas & ſciuros tentato allio dentibus, vix audere in poſterum mordere, cicuréſque hoc modo fieri. Poſterius, allia arborum ramis ſuſpenſa, accedentes ad fructuum deprædationem auiculas longè arcere, ſi vera ſunt quæ in Græcorum georgicis adnotauit Democritus: cum quo hanc alliorum hiſtoriam claudimus, vt reliquis ſuus detur locus.

Duo pulchra & valde notanda.

Raphanus ſeu radicula & radix altilis, cum medicis eius auxiliis. AR. IIII.

RAPHANVM ſatiuum, vulgus Gallicum *Raue*, & *Refor*, aut *Raphe* nuncupare ſolet: quo plerique omnes vrbani & agreſtes, dum cibi faſtidio vrgentur, edendi appetentiam vbique exci-

excitant, nunc per se, nunc cum aqua & sale. Florentinus Græcus in suis de Agricultura commẽtariis scribit, pituitosis valde commodare, & nephreticis calculo vexatis apposite mederi: maximè si quis partem illius externam, cum vino albo & aqua coctam, vel tusam, necnon percolatam, ieiunus diluculo hauriat, & dies aliquot id facere perseueret. Vacuo stomacho ex aqua tepida offertur, vt meatum vomitionibus præparet: in quam rem medici potiùs semine vtuntur, quàm carne. Si cum oleo manducetur, eructationes de ventriculo, quas solet, ciere non potest: nam eas exhalare non sinit oleum. Succus ex passo potus regium morbum curat, & cum melle, tusses. Quęres etiam suspiriosis & anhelosis cõcedetur. Medius apud Pliniũ medicus, coctos raphanos dare iubet sanguinem excreantibus. Cui sic subscribit Q. Serenus,

Appetẽtiæ, pituitosi, nephretici, calculosi, vomitus.

Icterus, tussis, suspiriosi, anhelosi & sanguinem excreantes.

Sin autem rutilus referetur pectore sanguis,
Sorbitio menthæ, raphanus vel cocta iuuabit.

Idem Plinius autor est, satiuos raphanos in posca decoctos, serpentiũ morsibus mederi, si illinantur: sed poscam non addit Q. Serenus, his verbis rem eandem sic persequens,

Proderit & caulem, cum vino, haurire sabuci:
Aut coctum raphani librum, tritúmue ligare.

Tradunt alij, quòd tota radix venenis vsque adeò aduersatur, vt præsumentibus ieiunis non sint nocitura. Et qui eius succo infectas habuerit manus, serpentes impunè tractabit: quod credendum potiùs quàm experiundum suadeo. Sed illud de multis videtur memorabile, quòd qui ra-

Serpentum morsus & venena.

phanũ prægustauerit, si à scorpione feriatur, citra vitæ aleam euadet: & si scorpionibus inspergatur raphanus, illos ad mortẽ adiget. Addunt Græci geoponici, ꝙ si quis à tormentis plagas ac vibices accepit, trito ac imposito raphano emendabit: nam cicatrices ac liuores ad colorẽ reducit, lentiginésq; in facie delet: quartanarios liberat, si cõtinuo vsu vẽtriculus in vomitiones illo effundatur. Puerperis ac nutricibus ad augendã lactis copiam efficaciter exhibetur, ructúsq; primo cibo laxat, & vrinas exhaurit. Hactenus bona ex parte Florẽtinus, inter Græcos geoponicos & medicos summus. Hippocrates, vt medica rusticis coniungam, capillos mulierũ defluos tritis raphanis fricari iubet: adhæc super vmbilicum poni contra vuluæ cruciatus. Praxagoras iliosis dãdos censet, & Plistonicus colicis. Cum melle nõ solùm menses euocant, sed & intestinorũ animalia detrahũt, ac anginis opitulantur, cum aceto mulso gargarisati, vt verbo vtar medico. Sed in his Galenum audiendum esse quis dubitat? Radix raphani, inquit, ex iis est, quibus assiduè vescimur, éstq; obsoniũ magis quàm alimentũ. Scribunt multi, tam cibo quàm potu aduersus fungorũ strangulantia pericula salutarem esse raphanũ. Sanguinẽ acrem & mordacẽ gignit, proindéq; biliosis corporibus obest. Sunt qui cacostomachũ asserant, ac ructus ciere dicãt, necnõ cruditates, si coctrix virtus imbecilla fuerit. Quæ omnia intelligi debent de immodico illius vsu, eóq; simplici, vel cum pauco rerum aliarũ cibo. Nam vt hodie estur, eius vires facilè obtunduntur. Quãquam passim hîc videre licet

Plagæ, vibices, cicatrices, lentigines, quartanarij, puerperæ, nutrices, ructus & vrinæ.

Capilli, vulua, iliosi, colici, menstrua, lumbrici & angina.

Raphani facultates ex Galeno.

licet populares, larga manu ex pauco pane, raphanis innocēter vesci. Miratur Claud. Galenus quosdā crudas raphani radices à cœna mãducantes, vt coctionem iuuent. Quod tametsi, inquit, dicant se compertum habere experientia, nullus tamen citra damnũ potuit eos imitari. Hinc sanè quàm rectè poëta Hessus scripsisse censetur,

Summè notanda & aduertēda.

Et sunt ante cibum qui magis esse probent.

Sed eam in rem audiendus est Leuinus Lemnius: Raphanus, inquit, quæ antonomaticè radicula dicitur, primis mēsis inferri debet: sic enim edēdi auiditatē incitat, ac stomacho minus officit. Quocirca culpādi sunt qui peracta propemodũ cœna aut prādio esitant: sic enim melius perfici coctionem sibi persuadent, cùm ventriculo infesta sit, nisi aqua saléq; cõspersa, cibo præmittatur: alioqui graues halitus, ructúsq; nidorosos & subolidos excitat. Decoctio foliorũ vtilis est cõtra obstructiones hepatis & icterũ. Vnde prudenter facere mihi videntur, qui foliis raphani loco brassicæ, iuscula condiũt sua, gustu æquè ac sapore ex vtrisq; admodum iucũda & salubria. Succus radiculę vel oleũ ex seminibus eius auribus instillata, flatus & sibila dissipāt: & semē ex vino albo tritũ, percolatũ & potũ, non minus est efficax aduersus venena, quàm theriaca. Quod in lue pestilēti sæpenumero obseruatũ vidimus. Idem semen cum aceto tusum & gāgrenis appositũ, illas valde emēdat. Et si ex percussione, vel flagellatione, vibices, liuores aut vestigia superfuerint, delebũtur semine raphani cũ melle trito & inũcto. Si cũ aceto radix teratur, initiātes phlegmonas iuuabit: & si cũ

Hepar, ictērus, aures, venena.

Pestis, gangrana, phlegmone, liuores, vesica, lotium, suggillata, lac & dentes.

radice nenupharis coquatur, vesicæ dolores sedabit, ac lotium promouebit, emplastri modo pubi admota: præterea si succo eius caseus salem expertus miscebitur, suggillata obliterabit. Addã quòd ex frequenti vsu raphanorum, lac augetur: nec omittam Plinium tradere, raphanis acrimoniam inesse pro crassitudine corticis, ac dentibus nocere, quòd illos atterant. Est certè hoc admirabile, raphanis & vitibus odia vsque adeò infensa & pernicialia esse, vt si iuxtà serantur, ad sensum diffugere videantur, occulta nescio qua naturarum discordia. Quòd si permutatis scrobibus pangantur, nullo modo comprehendent: ex quo, contra ebrietatem, medicinã esse raphanum scripserunt Græci, illum cum brassica, vt in nostris hortorum Secretis adnotauimus, cõfundentes, & contraria facultate (quod ad vina attinet) dotantes. Nam si in dolium corrupti ac vitiati vini immittatur raphanus, & paulò pòst eximatur illud emendare fertur, & vitium in se contrahere. Quod contrario fit modo à brassica, quę vino immersa, illud vitiat & corrumpit, tantùm abest vt emendet ac reparet. Petrus Crescentius (ne quid hîc dissimulẽ quod legerim, audiuerim, vel obseruauerim) tradit ex raphano acetum fieri medicatum hoc modo. Radices raphani siccatas in puluerem redigito, deinde in vas quod vinum habeat, infundito, misceto, ac dies aliquot quiescere sinito: sic acetum cõparabis raphanatum, ad renum calculos atterendos & deturbandos, aliáque multa, summoperè vtile. Pauca restant. Fuit apud priscos in tanto honore raphanus, vt Moschion

Mira de vite & vino cum raphanis.

Vitiatum vinum raphano reparari.

Quomodo fiat acetum raphanatũ, & quæ sint illius vires.

ſchion Græcus de eius laudibus integrum ſcripſerit volumen. In quo illũ cæteris cibis in Græcia vſque adeò prælatum fuiſſe tradit, vt Delphis in templo Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argento, & rapum ex plũbo. Quod hiſce quatuor verſiculis doctè complexus eſt Eobanus Heſſus, ſic de raphano loquens, *Pulchra de raphano, beta, & rapis.*

Fabula narratur ſacros ab Apolline Delphos
Omnibus hunc aliis præpoſuiſſe cibis:
Ex auro vt raphanum ſacrarent, pondere betam
Argenti, plumbum rapa fuiſſe ferunt.

Priuſquam manum de hac hiſtoria tollam, ſecretum raphaninum multis experimentis mihi probatum & confirmatum contra nephreticos cruciatus & colicos, à calculis vel flatibus obortos, necnon ad iſchurias, cãdidis lectoribus, candidè, vt omnia, hîc proponam: quod tam præcauẽdo, quàm curando ſummoperè efficax & ſalutare inueni, ac pecunia oblata multis recuſaui: ſic itaque habet. Accipe corticum acerrimi raphani vnc. vnam: oſſium meſpilorum drach. duas: blandè conquaſſata macerentur horis octo in vini albi generoſi vnc. quatuor, deinde percolata & modicè calentia propinentur in egreſſu lectuli, & eiuſdem ingreſſu: iteretúrque potio, ſi opus fuerit, doſim eius augendo vel minuendo pro corporum & ætatum modulo. Non deerũt qui pro tam ſalutari præſidio, mihi ſummam ſint habituri gratiam, vel potius pecuniam ingẽtem numeraturi, aut ſaltem munuſculum aliquod miſſuri. Sed ſcitu etiam iucũdum erit, quòd raphani, ebora perbellè expolire feruntur; & ſalis cumulos *Nephretici, calculoſi, colici, & vrinæ ſuppreſſio.*

quantumuis ingentes, in aqueā salsuginem illicò transmutare, si illis cōsepeliantur: & si vino immergantur, fœtorem eius, vt diximus, in se cōtrahere. Verùm hæc extra medicum Hortum nostrū & institutū esse videntur: sequor itaque reliqua.

HORTI MEDICI CAMPVS TERTIVS, HERBAS ODORATAS accipiens, XI areolis.

Saluia hortensis, & medica eius auxilia. AREA I.

NVLLI, vel saltem perpauci, reperiūtur horti, tam vrbani quàm rustici, in quibus Saluia non spectetur: sic Latinis dicta quòd saluos & incolumes seruet multos. Ex quo, rythmicus poëta quem in admirationem rapiebant tam diuinæ plantæ huius vires, sciscitatur,

Cur morietur homo cui Saluia crescet in horto?

Huic pulchra datur antiphone,

Saluia plāta salutaris. *Contra vim mortis non est medicamen in hortis.*

Est itaque Saluia salutaris plāta, vnde ei nomen: vt ille idē poëta innuisse videtur, hoc senariolo,

Saluia saluatrix, naturæ conciliatrix, &c.

Ad fœcunditatem imprimis summè vtilis censetur: ex quo Agrippa, illam sacram non temerè appellauit: tradiditque Leænas eam quærere & *Fœcūditas, partus & conceptus.* mādůcare ad partus facilitatē. Nec omisit Aëtius quòd grauidæ mulieres, si fluidæ laxæq; sint, illâ vtilissimè vesci possunt: nam conceptū retinet, ac vitalē reddit. Si mulier succi plantæ huius heminā

cum

cum modico sale, quarto à secubitu die potauerit, deinde viro post horæ quadrantē sese commiscuerit, proculdubio cōcipiet, si non sunt mēdaces priscorū libri. Hinc aiunt in Copto Ægypti post sæuas pestilentias ab his qui superfuerūt, ad eius succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimósque fœtus inde productos. Medici tradunt saluiæ suffitu, menses immoderatè fluētes, & omne muliebre profluuiū sisti, ac neruos omnes roborari: quod etiam cōtingit potu eiusdē: nam humiditates valde exiccat, quibus illi relaxātur. Ex quo manuum tremoribus auxiliari fertur. His addimus, ꝙ folia potui imposita eius prauitatem & malitiam, si quæ insit, emendant. Quod vulgato hoc versiculo etiam iactari solet,

Mēses, muliebre profluuiū, nerui, & manuum tremor.

Saluia cum ruta faciunt tibi pocula tuta.

Eadem trita & venenatis morsibus superposita, illis auxilio esse traditur, ac vulnerū cruorem retinere. Et si cum vino succus eius tepidus hauriatur, veterem tussim & lateris dolorem compescit. Bibita vel supposita matricem purgat, & secūdas à partu remoratas educit, necnon cunctantes fœtus excludit. Potatur insuper salutari haustu cum absinthio ad dysenteriam: fertúrq; mortuos partus adposita extrahere, & vermes aurium educere, necnon ex oleo attrita, contra serpentes prodesse. Capillum denigrat, ac tetra vlcera purgat, & cum vino menses remoratos trahit. Testium præterea, & vuluę pruritus extingūt tam rami quàm folia, si eorū decocto foueantur. Quod herbularius poëta his versibus vtcunq; expressit, de illa ad hūc scribens modum,

Morsus venenati, tussis, vulnera, lateris dolor, matrix, secūdæ, fœtus, dysenteria, partus & vermes.

Serpentes, capillus, vlcera, mēses, testes, vulua, et virile membrum.

Pruritus vuluæ curat, virgæque virilis,
Si foueas vino, fuerit quo saluia cocta.
Illius succo crines nigrescere dicunt
Si sint hoc vncti crebro, sub Sole tepenti.

Fit vinum ex saluia, saluiatum dictum, ad multa vtile & expetitum: de quo & aliis in vinis nostris medicatis abundè scribimus. Tabidis pilulas ad hũc parat modũ Matthiolus: Sumito spicæ nardi & zinziber. singul. drachmas duas, seminis saluiæ assati, triti, & cribrati drachm. octo: piper. longi drachm. xij, & cum succo saluiæ pilulas cõficito: ac manè ieiunis vnã exhibeto drachmã, eodémque modo vespere, ac postea aquæ puræ quidpiã propinato. Orpheus dare præcipiebat sanguinem excreantibus, saluiæ succum bibendũ cum melle, ieiuno stomacho, atque hinc effrænes illius impetus illicò cohibebat. Sunt qui in condimentis, & salsamentis vtantur saluia, vt semisopitam appetentiam excitent: maximè cùm stomachus humoribus prauis & crudis fuerit imbutus. Nolim impræsentiarum omissum, quòd saluia in hortis comitem vbique habere debet rutam; alioquin à serpentibus, buffonibus & rubetis vitiabitur, magno vescentium & vtentium periculo: nam propè eam stabulari solent. Id quod pulcherrima & memorabili historia docet Ioan. Boccatius de eo qui cum amasia in horto colluderet, & gingiuas foliis saluiæ confricans ac detergens, illicò mortuus corruit. Ex quo in suspicionem porrecti veneni mulier cum qua ludebat & Veneris præludia mouebat, nulla mora incidit. Cùm verò in hortum eum à iudice duceretur, &

Sanguinis excreatio, appetentia & stomachus.

Saluia venenatis animalibus obnoxia.

tur, & decerpto illiusmet saluiæ ramulo, mortuũ hominem eo modo, quo tunc ipsa, gingiuas confricando, corruisse ostenderet, corruit quoque statim & ipsa, magno astantium stupore & miraculo. Vnde iudex sanéquã prudens & arcanorum naturæ haud ignarus, de saluia illa malè suspicari cœpit, & ob id eã actutũ effodi iussit. Quod dum fieret, ecce prægrandis & luridus bufo sub ea latitare & stabulari deprehensus est. Qui viroso halitu suo, & vligine, saliuáque pestilenti totam plãtam inficiebat. Quod scriptum hîc volui & monitum, licet in nostra Memorabilium Chiliade etiam adnotatũ sit, vt sibi deinceps cauere discant, qui vel naribus, vel linguæ, satis imprudẽter, admouere solent hortorum plantas quasuis.

Hyssopus, & medica eius auxilia. AR. II.

HYSSOPVS Gallis vel hoc nomine cognita est, quòd in vsum condimentarium illis frequenter veniat, & recentibus fabis dum elixãtur, aut friguntur, populariter, ac salubriter, remisceatur, nam flatuosam illarum humiditatem discutit & emendat. Cum vino cocta & gargarissata, anginæ medetur: bibitúrque vtiliter ad suspiria, & ventris lumbricos deturbandos. Quadrupedum scabiem ex oleo curat: & cum aqua, melle, fico & ruta, peripneumonicis & hepaticis suo decocto succurrit: necnon tussibus vetustis, orthopnoïcis, pleuriticis & destillationib⁹ obnoxiis, vt interim non omittam quòd etiam teinias in aluo necat, ac lumbricos cum ficubus, & ad vlcera ma-

Angina, suspiria, lumbrici, scabics, peripneumonia, tussis, hepatici, orthopnoici, pleuritici, distillatio, lumbrici, & vlcera.

nantia valde est efficax. Insculum eius cum aceto mulso propinatum, lentorem, & crassitudines pituitæ dissecat, ac per inferiora abigit. Ad aquã intercutẽ & lienem tumefactum cum fico, nitro & iride efficaciter illinitur. Cum calente aqua, suggillata emẽdat, & aurium inflationes ac tinnitus, vaporis sui suffitu discutit. Dentium excarnificationes mitescunt, si illius decoctione tepida cum momento aceti colluantur: maximè si dolor excrucians à causa frigida obortus sit. Vinum decoctionis eius, vteri suffocationes laxat, & matricem à superfluis humoribus absterget. Singula his versibus nobis expediet herbularius poëta,

Pituita, hydrops, lien, suggillata, aures, dẽtes & vterus.

In pectus capitis si destillatio fiat,
Quæ persæpè solet tußim, phthisímque creare,
Prodest hyssopi decoctio, sumpta decenter:
Sic vt cocta simul sint mel, ficus quoque sicca.

Proderit etiam iisdem puluis hyssopi cum melle, in modum ecligmatis, aut cum oxymelite. Quod medicamentum etiam flatus abigit, & viscosum phlegma dissecat, redditque ad expulsionem facile. Sed pulchrum erit in medium proferre quæ de hyssopo scripsit Ioannes Mesue, familiæ Arabicæ medicus præstantissimus. Hyssopus (inquit) thoracem & pulmones, partésque alias respiratorias pituita, & humoribus putribus ac purè expurgat: & tenuando, incidendo ac tergendo sputum facile reddit. Ob hæc asthmati & epilepsiæ pituitosæ, cæterísque cerebri affectibus humidis salubris est, si decoctum eius sumatur cum oxymelite scillitico. Coctionem quoque iuuat, respirationem leuat, & cutis colorem floridum facit.

Flatus & pituita.

Thorax, pulmo, asthma, epilepsia, coctio, respiratio, hepar, lien & viscera.

Cum

Cum vino decoquitur ad ſoluendos tumores hepatis, lienis & aliorum viſcerum. Quæ odore & ſapore eſt acerrimo, præſtantior cenſetur, & quo floret tempore, eo colligi debet. hactenus Meſues. Hoc loco mihi ſanè quàm opportunè in mentem venit ſecretum cuiuſdam doctiſſimi medici, facile admodum & familiare ad deturbādos è renibus calculos. Id ſolùm conſtat ſyrupo hyſſopi cum duplo vel triplo aquæ parietariæ. Quo remedio per dies decē aut duodecim hyeme propinato ieiunis, fidem ille mihi fecit ſe multos calculos & arenas è corporibus multorum excluſiſſe. Hæc de hyſſopi viribus ſatis erunt, vbi admonuero quòd mediocrem ſuſtinet coctionē ac trituram. Sed iucundum erit hìc adnotare ex Petro Pena, quòd in Anglorum hortis nullo mangonio hyſſopus dimidio ſui foliis & ramulis adeò candeſcit abſque lanugine, vt quamlibet niuem aut calcē facilè prouocet ſemiſſe altera viridi manēte. *Renum calculi.*

Satureia, & medica eius auxilia. AR. III.

SATVREIA Gallis *Sarrieta* dici ſolet, vrinas ciens, ac menſes euocans. Herba eius cum floribus, olfactu, aut coronæ modo capiti impoſita, veternoſos excitat. Succus cum roſaceo auribus dolentibus ritè inſtillatur, & cum triticea farina coxendicibus vtiliter illinitur: medetúrque cū vino, pulmonis, thoracis, ac veſicæ vitiis. Pulices, cū aqua trita & reſperſa, necat: purgátque optimè mulieres à partu, ac marceſcētes coitus ſtimulat: quare à Satyris ſalacibus nomen traxiſſe creditur, *Vrina, menſes, veternus, aures, coxendix, pulmo, thorax, veſica, pulices, partus & coitus.*

Coitus, ventriculus, coctio, pulmones, tormina, lethargus & Venus.

vt sit satureia, quasi satyreia. Non est omittendum quòd ventriculi coctiones adiuuat, & eius fastidia discutit. Subactus illius puluis cum melle cocto, & delinctus, aut cum vino haustus, tenacem pectoris humorẽ per sputa educit. Idem cum vino tepido, ventris tormina compescit. Lethali somno oppressos expergefacies, si aceto calido satureiã commisceas, & inde caput frequenter foueas. Puluis in ouo sorbili haustus, Venerem sopitam excitare fertur. Fabis recentibus & vetustis cum selino incisa satureia & frixa, eduliũ gratum tam vrbanis, quàm rusticis præbet. Sed coci sua coquinaria tractent.

Maiorana, seu Sampsuchus, & medica eius auxilia. AR. IIII.

Hydrops, dysuria, tormina, suggillata, mẽses, oculi, tumores, scorpiones, luxata, cerebrum & vterus.

MAIORANA Gallis dici solet, quæ aliis sampsuchus appellatur: nomine, vt videtur, à Latinis mutuato: forrasse quod maiore cura & diligentia à mulierculis excolatur, quàm herbæ multæ. Huius vis excalfaciens esse traditur, vnde iusculum decoctionis eius, ad incipientẽ aquam intercutem salubriter propinatur: necnon his quos lotij difficultas, aut tormina malè discruciant. Folia arida ex melle illita, suggillata emendant: & remorantes menses, in pesso subdita sensim euocant. Oculorum inflammationes prohibent, & cum polenta, tumores. Scorpionibus ex aceto & melle inuncta aduersantur, & cum cera luxatis mirè prosunt. Succus expressionis maceratorum in vino, naribus attractus, aut immis-

sus,

ſus, ſternutamenta mouet, & à pituita cerebrum expurgat. Oleum ex iis concinnatum, matricis coarctationem laxat: modò collum vteri, vt ſcribit Auicenna, illo inungatur. Mirabile ſanè eſt, nedum memorabile, mures radicibus maioranæ certatim inſidiari (ſicuti à nobis ſæpius obſeruatum eſt) ac ſi medicamentũ & præſens auxilium ab illis depoſcerent: ſed in quem affectum, aut quam in rem, nos adhuc planè ignorare fatemur. Poſtremum id eſt. Ex maiorana quæ tenuior eſt, delicatior ac odoratior, minuta nũcupata oleum fit ſtillatitium, quod coagulo leporino remiſtũ, cum tantillo moſchi veri, pręſtantiſs. auxilium multis fuiſſe conceptui ſolicitando & fœlicitando autores ſunt viri docti, arcanorum naturæ ſcrutatores ſummi.

Mures radicibus maioranæ inſidiari.

Fœniculum, & eius medica auxilia.

AREA V.

HORTIS omnibus innoteſcit fœniculum, à ſerpentibus ſummè nobilitatum. Nam guſtatu eius ſenectam exuere & oculorum aciem reficere traduntur. Vnde intellectum eſt, inquit Plinius, hominum quoque caliginem eo præcipuè releuari. In lactis defectu potum illius ſemen mammas implet: quod vnum etiam præſtat, autore Dioſcoride, ſi cum ptiſſana exhibeatur, imò verò herba ipſa. Idem ſemen ex aqua tritũ nauſeam ſedat, & ſtomachi æſtus compeſcit, ac diſſolutum ventriculum recolligit: éſtque pulmonibus, ac iocinori laudatiſſimum. Ventrẽ ſiſtit, cum

Caligo oculorum, lac, nauſea, ventriculus, pulmo & iecur.

Venter.

Lotiũ, tormina, renes, menstrua, hydrops, tumores, mãmæ, vẽtriculus.

modicè sumitur, ac lotium mouet, & tormina, si tostum fuerit, illicò mitigat. Decoctum comæ renum doloribus prodest, ac menstrua soluit: valétque radix cum ptissana ad eadem: quæ etiam hydropicis cum vino pota, necnon conuulsis mirè auxiliatur. Folia vtiliter illinuntur ex aceto tumoribus quibuscunque ardentibus. Et puluis seminis cum mentha & axungia tritus, mammillarum tumores laxat. Præterea ventriculo perfrigerato, & iis quibus crassa pituita est incidenda, summè prosunt vnciæ sex corticis radicis fœniculi cocti in aceti & mellis libra vna. Post coctionem, facta expressione, abiiciuntur radices, & melle superfuso iterum coquũtur omnia ad spissitudinem, & de iis exhibentur cochlearia tria cũ aqua, plus, minus, pro ætate sumentis. Plerique radice vtuntur cum cera ad suggillata: cum melle ad canum morsus, necnon oculorum caliginem, & cũ aceto ad tumores ictu illatos. Cuius rei testem citamus poëtam herbularium, de marathri, seu fœniculi planta, in hunc scribentem modum,

Suggillata, canum morsus, caligo & tumores.

Radicis succus oculis cum melle perunctus,
Pulsa reddit eos omni caligine claros:
Illatos, ictu subito, quoscunque tumores,
Apponens tritam iuncto sedabis aceto.

Semina ad dissipandos & vacuandos ventriculi ac intestinorum flatus summè prosunt, vel vulgato id attestante versiculo rythmico,

Semen fœniculi reserat spiracula culi.

Flatus, genitura, pudendum.

Cæterùm, hîc de multis tacendum non est, quòd fœniculum quomodocunque haustum, genituræ abundantiam promouet: éstque pudendis amicissi-

amicissimum, siue ad fouendum, radice cum vino cocta, siue ad illinendum, eadem cum oleo trita. Fit succus è semine adhuc lactescente & musteo, vna cum foliis, ramis & cauliculis tenellis trito, & simul expresso, qui in sole siccatus vtilis esse traditur medicamentis quæ parantur ad excitandam oculorum aciem. Prodest idem ex radicibus prima germinatione contusis. Sunt qui caulem demetunt vbi floret, igníque admouent, vt caloris vi exudantem, vice gummi, liquorem excipiant, qui vnus oculis multò efficacior ac præstantior esse solet, quàm succus præcedens. Q. Serenus eam in rem vtitur liquore fœniculi melle excepto: cuius carmina hîc subscribemus.

Oculorum acies caligans.

Si tenebras oculis obducit pigra senectus,
Expressæ marathro guttæ cum melle liquenti,
Detergêre malum poterunt.

Paulus Ægineta aquam oculis caligantibus vtilem ad hunc concinnat modum. In fictile nouum virentem fœniculum cum pluuiali aqua iniicit, & ibi dies aliquot simul esse sinit, deinde extrahit, & aquam in vsum seruat perpetuo mense oculis instillandam matutinis horis. Hîc non omittam, quòd fœniculo, tanquam alimento vtẽdum non est, quin potius vt medicamento: nam tardissimè coquitur, ac prauum & exile nutrimentum præstat. Nonnunquam tamen exhiberi solet ad corrigendam ciborum quorundam prauitatem ac malitiam. Quemadmodum enim lactucæ interdum addimus petroselinũ, mẽtham, maioranam, aut quid simile, vt eius frigiditatem obtũdamus, vel contemperemus: ita & fœniculum nonnun-

Modus conficiẽdi aquã caligãtibus oculis vtilẽ.

Pulchra & notatu dignissima.

quam cucurbitis, & napis, vnà incoquimus, vt illorum noxam & prauam qualitatem emendemus. Quod etiam in coquendis piſcibus multis, præſertim marinis, locum habere ſolet: quos fœniculi foliis nunc obuoluimus, nunc infarcimus, ad conciliandam ſaporis ſuauitatem, & fallēdam marinæ auræ graueolentiam delicatuliis palatis plerũque moleſtam. Sed hæc coquinam potiùs ſubolere mihi vidētur quàm medicinam, quare verbum non ampliùs addo.

Mentha hortenſis, & medica eius auxilia.
AREA VI.

Vuln⁹, ſanguis, teſtes, aures, lingua, partus & canis morſus.

MENTHA nomē ſuũ in Gallia retinet, quam Florentinus ruſticæ diſciplinæ apud Græcos profeſſor eximius, ſcripſit vel ob id inutilem eſſe, quòd vulnerato exhibita, vulnus illius ſaneſcere & cicatricem ducere prohibeat: datur nihilominus in ſorbitionem ſanguinem excreātibus, vel Q. Sereno teſte, cuius hæc ſunt verba, licet nobis alibi producta,

Sin etiam rutilus referetur pectore ſanguis,
Sorbitio menthæ, raphanus vel cocta iuuabit.

Plantam hanc diuerſis teſtium morbis occurrere certum eſt, ſi eius decocto opportunè foueantur: adhæc aurium dolores & linguæ aſperitates cum melle iuuare, & cum ſapa, partum accelerare, caníſque morſus, cũ ſale curare. Si in lac proiiciatur, neque illud coaleſcere, neque ſpiſſari permittet, etiam ſi ei coagulum remiſceatur, quemadmodum ſcripſit Florentinus: qui eadem vi il-

lam generationi resistere, & proinde parum vtilem esse arguit. Alij contrà, perquam salubrem haberi defendunt, adeò quòd si mammis familiariter accesserit, nec coire lac patiatur, nec densari: quare lactis potionibus illam consultò addi promittunt, ne eius coagulatione periculum strāgulationis immineat. Multi fidem mihi fecerunt, se probauisse, caseos nec corrumpi, nec putrescere, qui mēthæ succo aut decocto illinerētur. Ex quo non ineptè post Græcos scripsisse videbitur herbularius poëta de hac planta hunc in modum,

Lac, mām̄æ & casei.

Caseolos succus putrescere non sinit eius
Admixtus, vel si viridis superadditur herba.

Decoctum exhibitum ad tres dies, ita à colico dolore liberare fertur, vt nunquam repetat: autor est Aëtius, testās se eo auxilio à colico cruciatu liberatum fuisse. Singultus & vomitiones tam pituitosas quàm sanguineas menthæ succus cum succo granati sistit, vt Democritus in suis adnotauit Georgicis. Cū amylo & aqua, cœliacorum impetus frænat, ac mulierum purgationes immodicas cohibet. Huius odor vt animum excitat, ita sapor auiditatem & appetentiam in cibis proritat. Recentis succus spiritu subductus, narium vitia emendat: qui etiam in capitis dolore, temporibus vtiliter illinitur. Idem cum acceto, sanguinis fluxiones internas continet. Quin aiunt plantam ipsam impetigines, vel si teneatur tantùm, prohibere: quod aliis de mentastro scriptum placet. Non est hîc tacendum, quòd stomachum valde roborat, eiúsque putrefactiones summoperè emendat, vermes eò reptantes, & ventrem infe-

Singultus, vomit⁹, cœliaci, mulierum purgationes, appetētia, nares, caput & sanguis.

impetigo, stomachus & vermes.

riorem obsidentes, suísque déque exturbãdo. Cuius rei testem proferemus Salernitanam academiã sic de mentha rythmicis versiculis scribentem,

Mentitur mentha, si sit depellere lenta
Ventris lumbricos, stomachi vermésque nociuos.

Exhibenda est autem eius decoctio (velut absynthij) & non substantia. Cornel. Celsus de teretibus vermibus qui pueros solent infestare, id accipiendum & intelligendum censet. Dioscorides succum ex aceto propinatum idem præstare pollicetur. Sed pulchrum erit audire Q. Serenum super ea re pulchrè philosophantem.

Pulchri versus.

Quid nõ aduersum(inquit)*miseris mortalibus addit*
Natura? interno cùm visceretinea serpens,
Et lumbricus edax viuant inimica creanti?
Quod genus assiduo laniat præcordia morsu:
Sæpè etiam scandens oppletis faucibus hæret,
Obsessásque vias vitæ concludit anhelæ.
Democritus memorat menthæ conducere potum.

Partus, lac, & mãmæ.

Bibita partũ accelerat, lac auget, ac mammarum durities soluit, cocta & emplastrata. Hîc omittendum non est, cultus mangonio humorem sibi asciscere menthã, qui ad Venerem valde stimulos exacuit: quod est omnibus cõmune rebus quæ semicocto humore, eóque spirituoso ac flatulento participant. Quæ res problematicum hoc Aristotelis Adagium soluet: *Mentha, belli tempore, nec seri, nec edi debet.* Hoc enim cibo largè vescentes in libidinem ruunt, quæ corpus debilitat, vires frangit, ac animos eneruat. Quæ tria fortitudini & audaciæ ex diametro pugnare nemo est qui nesciat. Aristoteles tamen aliam arbitratur

Quomodo mentha ad Venerẽ stimulos exacuat.

esse

esse causam, nimirum quòd mentha corpori frigus adducat: eius rei argumento, quia semen genitale hauriendo corpus refrigerat: frigus autem fortitudini atque audaciæ aduersari certũ est. Vt vt fuerit, Dioscorides menthã, vt diximus, Venereis voluptatibus valde commendat. Vnde nihil mirum est si antiquitas, flagrante bello, militibus illius esu interdixerit: scripserítque Aristoteles,

Cur olim militibus interdictus mẽthæ vsus.

Mentham nec comedas, nec plantes, tempore belli.

Nam frequẽti Veneris vsu fortissimi quique, ceu effœminati ac molles, facilè contorpescunt. Sed in his versatum satis, vel fortasse plus quàm par fuerit, nam medicis ex mentha remediis nihil conferunt.

Thymus, & medica eius auxilia. AR. VII.

THYMVM vulgò Gallorum *Thym*, nuncupatum, plerique maioranam Anglicam dicunt: cuius flores apibus summè amicos esse norunt omnes: nam gratum colorem & odorem melli addunt iuxta Virgilianum illud,

–redoléntque thymo fragrantia mella.

Decoctum huius cum melle, orthopnoicis & suspiriosis valde prodest: necnon ad pectoris vitia quæuis excreanda. Remoratos fœminarum menses, & enectos partus, ac secundas pellit, vrináque promouet. Thymos ac verrucas herba trita tollit, & ischiadicis cum vino ac polẽta medetur, atq; optimè comitialibus datur, quos correptos olfactu eius excitari sæpè audiuimus. Quin & illos dormire aiunt oportere in molli thymo. Folia

Orthopnoici, suspiriosi, pulmonarij, pectus, menstrua, partus, secũdæ, vrinæ, verrucæ, ischiadici & comitiales.

Luxati & ambusti. trita & lanæ inſperſa, luxatis vtiliter ex oleo apponuntur: & ambuſtis, ex adipe ſuillo efficaciter linuntur. Sed vitari debet is thymus qui niger eſt, & eligi qui flore illuſtratur cæruleo vel albo. Verum enimuerò iucundum erit hîc audire philoſophantem de thymo Ioannem Meſuæ. Calfacit, inquit, tenuat, incidit, reſoluit, obſtructa aperit, ac craſſos flatus diſſipat. Pituitam clementer educit per aluũ (cum ſale & aceto vt Dioſcoridi placet) &, vt quibuſdam libet, etiam melancholiam, ſed imbecilliter, cum ſale gemmeo vel Indo.. Pituitam etiam craſſam & lentam à thoracis & reſpirationis partibus euocat, necnon à cerebro. Ob id partium harum & neruorum frigidis & pituitoſis affectibus mirè ſuccurrit: vt aſthmati, tuſſi, pulmonibus à frigido dolentibus: præſertim ſyrupo ſuo, vel decocto, vel oleo ex eius floribus incoctis facto: quod etiam viſum acuit & ſanitatẽ conſeruat. Partes neruoſas calore ſuo roborat, & ſuffitu auris dolorem ac tinnitum flatuoſum emendat. Saluber thymus eſt ſenibus contra hyemis iniuriã: appetẽtiam excitat, coctionem iuuat, cum melle & nitro lumbricos necat, menſes ac vrinas mouet, & rigori febrili opitulatur. Eius vehemens caliditas aliorũ miſtione obtunditur, ſiue coquatur cum vuis paſſis, ſiue aceto infundatur, ſiue mulſæ cum pauco ſale gemmeo, qui purgationem eius auget. Coctionem & triturã mediocrẽ ſuſtinet. Præter has thymi vires à Meſue Damaſceno deſcriptas, alias quoque ei reddidit præclaras Aëtius Cappadox, hîc etiam nobis proponendas. Hæc, inquit, experimẽtis de thymo comperta

Flatus, pituita, melãcholia, thorax, cerebrum, nerui, aſthma, tuſſis, pulmo, viſus, & aures.

Senes, appetentia, coctio, lumbrici, mẽſes, vrina & rigor febrilis

perta

perta sunt. Dato ieiunis articulari morbo laborātibus thymi aridi minutissimi drachmas quatuor, cum oxymelitis cyatho: bilem enim, reliquósque humores, atque acrem saniem vacuat. Facit & ad vesicæ affectus. Ventre autem inflato, vbi scilicet intumescere cœperit, drachmam vnam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulsæ. Ad lumborum, coxendicúmque dolorem, ac lateris & thoracis. necnon hypochondriorum suspēsiones & inflationes, pondere vnius drachmæ cum oxymelite cochlearis mensura, ieiuno exhibetur. Similiter etiam melācholicis & mente turbatis, timoréque detētis, drachma cum oxymelitis cochleari præbetur. Datur item ieiunis & ante cœnam aduersus lippitudinem & vehementem oculorum dolorem. Præthereà contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum vino vtilissimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes, ieiunis duæ drachmæ salubriter exhibentur. Hactenus de thymo, cuius medicam historiam fusè dilatauimus, quòd magnarum virium plantam esse intelligeremus, ac hortis omnibus passim obuiam & familiarem.

Arthritis, bilis, vesica, hydrops, lūbi, coxēdix, latus, thorax & hypochondria.

Melācholici, lippitudo, oculi, podagra & testes.

Ocimum hortense, seu Basilicum, & medica eius auxilia. AREA VIII.

OCIMVM hortense (aliud enim est ocimum pabulare & segetarium) vsque adeò notum est, vt perraræ vbique sint ædium fenestræ, & perrara viridaria, quæ illo longè ac latè non redoleant, tanta est fragrantia & suauitate: à qua etiam

ozimũ rectè dici, ac ſcribi poſſe contendunt multi: vt ſit ab ὄζω, quod eſt redoleo. Græci recentiores qui de re herbaria ſcripſerunt, Pſellum ſequuti, βασιλικὸν, id eſt regium appellant: quod nomen apud Gallos paſſim vſurpatur. Sic fortaſſe dictũ, quòd in ſolis Regũ hortis aleretur, vel quòd Regibus ob præſtantiam odoris, dignum eſſet. Verùm hæc nihil ad medicas eius facultates, de quibus nunc demum ſeriò nobis agendum. Inter veteres parum conuenire lego, vtilé ne ſit an noxiũ cibis. Chryſippus medicus antiquiſs. cacoſtomachum eſſe dixit. Galenus & Paulus Ægineta ob humorem excrementitium internis partibus officientem, cibis abdicarũt (quod de immodico vſu intelliges) non tamen exteriùs damnarunt. Qui contrariã tuentur opinionem Dioſcorides & Plinius, hæc ceu cõmentitia rident, aſſerentes ſtomacho prodeſſe, quòd eius inflationes diſcutiat ex aceto ſumptum. Sanè ſicuti eius vſum largũ & liberalem nocere arbitror, ita ſobrium & temperatum iuuare credo. Nam ſi quis eo, perinde ac reliquis oleribus affatim & prodiga manu vti velit, proculdubio inteſtina ſentiet incõmoda. Si verò parciùs, ac ſi medicamentũ eſſet, interna percipiet commoda. Ventrem remollit, flatus diſcutit, lotium mouet, ac lactis prouentum mulieribus adfert. Tritum & naribus inditũ ſternutamenta ciet: quibus inſtantibus conniuere oportet. Odoratu triſtes exhilarat, ac timidos animat, mixtóque atramento ſutorio verrucas tollit. Venerem ſtimulat, ex quo tam equis quàm aſinis, admiſſurę tempore, vtiliter ingeritur ac exhibetur. Vſu quoque com-

Stomachus & eius inflationes.

Venter, flatus, vrina, lac, ſternutamentum, verrucæ & Venus.

compertum est, ex aceto salutare esse deficientibus animo: adhæc, caput dolentibus, de causa frigida, cum rosaceo, vel eodem aceto. Dioscorides cum polline polétæ, aceto & rosaceo illitum, contendit pulmonum inflammationibus auxilio esse: eiúsque succum distillationes exsiccare: & semen potum difficili vrinę auxiliari, necnon atram bilem gignentibus, opem adferre summam. Refert Plinius, Chrysippum medicum grauiter ocimum increpuisse, & fugiendum hominibus præcepisse, quòd capræ illud aspernentur. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus auidissimè vescantur, ab hoc vno, etiam famelicæ, cautè abstinent. Quod à Sotione Græco geoponico etiam adnotatum inuenio. Qui vltra hæc asserit, insanos fieri qui ocimo vtuntur: addítque eum qui ocimum manducauerit, si eo die à scorpione feriatur, seruari non posse. In quem & Chrysippum videtur pugnare Plinius, scribens, capras libenter ocimum esse, nec cuiquam mentem motam qui illud mãducauerit: quin & terrestrium scorpionum ictibus ex vino & pauco aceto sumptum salubriter mederi. Dioscorides ex Aphricanorum placitis tradit, eos qui ocimum ederint, nullo cõflictari dolore, si à scorpione feriantur. Ex quibus opinandum relinquo, num expungenda sit negatio apud Sotionem. Diodorus in Empeiricis credit ocimum pediculos creare, si quis eo largiùs vtatur, ob excremẽtitiam humoris superfluitatem quo imbuitur. Mirabile sanè, & ob id memorabile, quod à Iacobo Hollerio Medico præceptore nostro doctiss. visum & adnotatum fuit; Cuidam Italo ex odora-

Lipothymia, caput, pulmones, distillatio, dysuria & atra bilis.

Insani, & scorpionis ictus.

Pulchra de ocimo, & notatu dignissima.

Pediculi & partus.

tu frequenti basilicæ herbæ natum scorpionem in cerebro qui vehementes dolores & longos, mortē denique ei attulit. Postremū hoc sit, quod ab amico erudito probatum intellexi: Si ex partu laborans mulier, ocimi radiculam cum penna hirundinis tenuerit, absque dolore illicò pariet. Sunt alia plantæ huius admiranda secreta, paucis hactenus cognita, quæ cum aliis plerisque publicabimus, si isthæc grata fuisse audiuerimus.

Orualla, seu satiuum Horminum, *& medica eius auxilia.* AREA IX.

Aculei, spinæ, partus, venus, lippitudo, albugo, tussis.

ORVALLA herba perquam odorata, Parisiēsibus *Tota bona* dici solet, quibusdam sclarea, vel scarlea, aliis matrisaluia & gallitricum: necnon herba S. Ioannis. De eius facultatibus hæc in præsentiarum à me accipies. Herba trita aculeos ac spinas extrahit, & remorantes difficilésque partus accelerat. Vino præterea iniecta mentem exhilarat, & Venerem extimulat: verùm liberaliùs sumpta, caput tētat. Tam satiuum quàm syluestre horminum medicatum habetur: sed vehementius syluestre ad venerea illicia. vnde illi nomen ἀπὸ τοῦ ὁρμᾶν. Semen in calyculis nigrum καρηβαρίαν, capitísue grauitatem facit, odore quem vniuersa vibrat & spirat planta. Idem semen lippitudines tollit, & oculis immissum, ac multa frequentíque reuolutione per illorum orbem raptum, quasi humore prægnans, & tenuibus membranulis onustum, sordibúsque conuestitū, tandem egreditur: secum educens & euerrens

quæ

quæ inciderunt & molesta fuerunt. Id quod multis multorum experimẽtis, tam est notum, quàm nota fuit canibus casta Diana suis. Insuper ἀργέματα & oculorum albugines cum melle purgat, tussientibúsque vtile censetur esse. Mulierculæ præterea illud caligantibus oculis imponunt, nec ex oculo auferunt, nisi caligine soluta. An verò hæc planta, Plinij alectorolophos dici possit, viderint eruditi. Non omittam, & si nihil ad medicum hoc nostrum institutum, quòd flore hortensis hormini & semine in dolio vini posito, dum adhuc feruet vinum, tanta gratia ipsi vino cõciliatur, vt Cretici, aut Maluatici gustum præ se ferat. Arrigite aures œnopolæ, sed neminem, obsecro, vestris improbis & noxiis miscellaneis defraudate, animorũ & corporum iactura irreparabili, & capitali edicto plectenda, in hac præsertim Galliarũ metropoli Lutetia, vbi maximè ea pestis viget, summo studentium & lucubrantium incommodo. *Secretũ pro vinis.*

Rosmarinus, & medica eius auxilia.

AREA X.

RVRA & officinæ Rosmarinum appellant, quod aliis libanotis dici solet. Frutex est topiarius, necnon coronarius, cuius odor, resinam aut thus vtcunque præ se fert: tam suaui ac iucundo spiraculo, vt quos animus defecerit, illicò recreare possit. Suffitu destillationes ac tussim continet, regiúmq; morbum suo curat decocto. Et quod illi de multis nobile est ac insigne, solo *Lipothymia, destillatio, tussis, icterus, pestilentia & capitis affectiones.*

nidore in peſtilentia tutam reddit domum, expiando & repurgando improbam aëris perniciē ſuffitu ac vapore ſalutari. Paratur oleum diſtillatione perquam odorum & vtile ex ſummis virgultis & floribus Roſmarini, paralyticis & induratis articulis ſchirro detentis apprimè commodum. Cordi & ſtomacho valde prodeſt aqua: flores caput ac cerebrum maximè roborāt: ex quo illorum vſus admodum efficax eſſe ſolet contra capitis affectiones. Sunt qui ſaccharo eos condiant, & ſibi ac amicis eam in rem diligenter cuſtodiant. Totus frutex vtilis eſt omnibus frigidis ægritudinibus, membra ac neruos egregiè roborans & calfaciens. Sed paulò particulariùs hîc nobis eſt medicè philoſophandum in expertis & probatis Roriſmarini auxiliis. Itaque, ſuccus radicum & foliorum eius defæcatus, & cum melle deſpumato in modum collyrij cōcinnatus, plurimum valet ad defluxiones pituitæ in oculos. Quæ ſi calidæ fuerint, licebit addere oui albumen, cum ſucco pomi generoſi, & aqua roſacea confuſum ac diu agitatum. Semen cum pipere & vino hauſtum, ſingulare adfert præſidium contra icterum, hepatis obſtructiones & inflationes. Radix ſiccata, puluerata, & cum vino bibita, ventris dolores, etiam ſi colici fuerint, perbellè caſtigat & demulcet. Quod etiam faciunt ruta & ſatureia. Reliqua ſcribentur in opuſculo vinorum medicatorum & rerum aliarum hortenſium.

Nerui, oculi, icterus, obſtructio hepatis, inflatio, & ventris dolor.

Defluxio.

Lauen-

Lauendula, quibusdam Pseudonardus, & medica eius auxilia.

AREA XI.

LAVENDVLA quæ Pseudonardus quibusdã dici solet, nostratibus verò *Lauanda* (quòd in balneis, lauandis corporibus summè expetatur, & elota omnia, si eis permisceatur, odoris suauitate cõmendet) frutex est omnibus notus. Qui, quia non minùs placet fragrantia quàm nardus, idcircò apud nos Spicæ nomen sibi arrogauit, & *Aspicum* dici consueuit. Licet id ad maiorem Lauendulam multi detorquere satagant. Huius spicata cacumina & tonsiles vertices, manipulatim in scopas & muscaria concinnatos, bigis ac clitellis Lutetiæ per æstatem venales vicatim proclamari, & passim à rusticis in varios vsus plenis vlnis certatim comportari, nemo est qui non videat. Sed hæc nihil ad medica lauendulæ auxilia, de quibus nunc demum nobis agendũ. Omnibus cerebri frigidis affectibus, conuulsisque ac resolutis illam auxiliari scribunt Arabes, Græci, ac Latini medici: adhæc, ventriculum roborare, & iecur ab infarctu liberare. Obstructos etiam lienes valde iuuat, & vterum calfacit, ac menses secundásque educit. Lauendulæ plurimum inest aromaticæ gratiæ, eóque affectibus matricis semen & folia cõmendatiora habentur: tum fomentis & lotionibus, tum pulueribus & dilutis intrò sumptis, ad suffocationem & ascensum ex vaporibus putridis, & ad partus accelerandos. Fit è floribus stillatitium

Vnde dicta sit Lauẽdula.

Cerebrum, conuulsi, resoluti, ventriculus, iecur, lien, vterus, mẽses & secũdæ partus.

Oleum de Spica. oleum vitreis organis expressum, quod vnguentarij oleum de spica vulgò nũcupant, tanta odoris præstantia & fragrantia, vt cætera odoramenta superet ac obtundat. Quò fit vt extra officinas & myropolia illud asseruent aromatarij, ne moschi, ambari, zibbeti, aliorúmque vnguentorum & aromatum suauitatem intercipiat. Valet ad eadem quæ planta ipsa, & multò præstantiora, à nobis alibi exponenda.

Hæc sunt quæ de hortorũ herbis & fruticibus odoratis in præsentiarũ adferre possũ. A quibus ad herbaceos & suffruticeos fœtus, eadẽ medica methodo explicandos & illustrãdos opportunè transeo : modò commonefecerim lectorem, me lauandulam inter flores odoratos noluisse transferre, quòd vniuersum folium æquè odoratum habeat, atque florem. Quæ res floribus in quinto campo describendis, planè denegatur. Verũenimuerò, quia eius flos absque folio solus potest decerpi, si quis ad florum regionem illam traducere voluerit, vnguem non vorterim.

HORTI MEDICI CAMPVS QVARTVS, FRVCTVS CARTILAGINEOS, HERBACEOS & FRVTICEOS, SEX AREOLIS DISTINGVENS.

Curbitæ, & medica earum auxilia. AR. I.

QVIA in censu fructuum herbaceorum qui cartilagineo generi ascribuntur, Cucurbitæ primas tenẽt in hortis, idcircò de illis primo

loco hîc agemus: & si Chrysippus medicus eas in cibo damnarit, ceu stomacho inutiles, contra Diphilum, qui illas affirmat ex aqua & aceto coctas, ventriculum roborare. Afri, & item Græci geoponici, aluum lubricare tradunt, earundémque succum instillatum, auribus dolentibus valde prodesse. Caro interior suis spoliata seminibus, pedum clauis auxiliatur, & decoctæ succus dentes mobiles stabilit, illorum dolores cohibendo, à calida causa cõtractos. Aluum prçterea sua humiditate remollit, tametsi pessimè corpus alat, sicuti hoc disticho eleganter expressit poëta Hessus,

Ventriculus, aluus, aures, pedum claui, & dentes.

Humida frigoribus cognata cucurbita, paruo,
Quod vires faciat, pondere corpus alit.

Si sumatur vt simplex medicamentum, refrigerabit ac humectabit: si vt alimentum, calida ei remisceri debent, veluti petroselinum, cepa, piper, mentha, thymus, & similia: alioquin humorem gignet aquosum & promptè corruptibilem, præsertim si frigidum nacta fuerit ventriculũ. Corticis ramenta, tusa & infantium capitibus illita, ardores extinguũt ex siriasi. Et si quis in crudam cucurbitam excauatam merum infundat, & sub dio contineat, illúdque temperatum propinet quibus aluus est suppressa, ad excernendum proritabit. Cinis aridæ impositus ambustis, mirè illis opitulatur. Sed hîc ne, quæso, omittamus, quòd cucurbita in patinis aut sartagine frixa, multò est salubrior quàm elixa. Nam inter assandum vim magnam humoris aquosi deponit: ideo valentius ac præstãtius exhibet alimentũ. Si elixa

Cucurbita humida & frigida.

Siriasis, aluus, ambusta.

Cucurbita frixa & elixa.

fuerit, acrium societatẽ postulat, alioquin fatua habetur, & insipida: gaudétq; acidorũ, austerorum, salsorum & aliorum contubernio, quorum vires corpori nostro cõmunicat: fitq; ita, vt nausea, quã alioquin creare solet, prorsus vacet: quẽadmodũ doctè & eleganter scripsit Galenus, post Hippocratẽ vbique magnus. Sed his prælibatis, medica & experta cucurbitarum auxilia repeto. Itaque, si fictili torreãtur, & cum anserino adipe terãtur, incredibile auxilium vulneribus adferẽt.

Vulnera & adustiones.

Et succus exceptus de ramentis illatum per se tussis, aut cum rosaceo, cutis adustiones quasuis emendat. Sed de omnibus mirabilis est earũdem aqua aduersus febres acutas & ardentes ad hunc modum comparata. Recens cucurbita recenti pasta conuestitur, calente clibano cum pane assatur, aperitur, & aqua intus natans colligitur. Si alia via placet incedere, cucurbita tota & integra frustulatim secatur, fictili nouo includitur, clibano (vt priùs) coquitur, & hinc expressa aqua seruatur. Vsus erit cum saccharo ad restinguẽdos febrium ignes, sitim temperandam & aluum clementer mouendam. Quod etiam præstabit aqua infusionis & macerationis seminum psylij cum saccharo rosato, vel iulebo violaceo, sicuti multis experimentis fœliciter obseruauimus factum. Non tacebo ex Auicenna, ꝙ qui colicis cruciatibus est obnoxius, religiosè abstinere debet à cucurbita & cucumere, quouis modo paratis: alioquin suo damno acclamare poterit,

Aqua cucurbitæ præstãtissima.

Febris, aluus & colici cruciatus.

Heu patior telis vulnera facta meis.

Cæterùm, nec inutile nec ociosum erit admonuisse,

nuisse, quòd cum insipida sit cucurbita, & ex eorum genere quę Græci ἄποια vocant, hoc est qualitatis expertia, tamen dum coquitur, quouis sapore & odore, imò verò colore facilè imbui potest, pro natura eorũ quæ illi miscebuntur. Quomodo autem fieri debeat deiectoria in suo cucurbitario, docemus in opusculo Secretorum hortensium, & methodo comparandorum fructuũ, olerum, radicum, vuarum & vinorum, quæ corpus blandè & innocenter purgent. *Cucurbita ex se insipida.*

Cucumeres, & medica eorum auxilia.

AREA II.

CVCVMIS tam est notus vrbanis ac rusticis mensis omnibus, vt nihil notius esse possit in tota hortensium familia. Hunc Matron suis carminibus terræ filium nominauit, quòd ex ea veluti prodiens, in illius gremio perpetuò iaceat. Heraclides Tarẽtinus hedygeon, quasi terræ suauitatem, nuncupare voluit: quem Diphilus Carystius, medicus apud Græcos doctiss. & agricola optimus, primis mensis veluti noxium damnauit, vt qui raphani modo sursum feratur: sed postremo cibo sumptum, concoctu faciliorem promisit: alioquin epulis illũ abdicauit. Semen vrinas acres contemperare tradunt qui de rebus agri & medicinæ scribunt. Vim habet refrigerandi pulpa tota, ex quo ægrè in corpus dispensatur, ac difficulter per vẽtris anfractus permeat: febriles horrores nonnunquã hinc mouens, & Venerẽ *Cucumis terræ filius.* *Vrinæ acres & febrilis horror.*

consopiens. Quod postremum Græci celebratissimo hoc prouerbio testatum voluerunt, Mulier pallium texens, cucumerem deuoret. quoniam textrices magna ex parte, si Aristoteli credimus, sunt impudicæ, & Veneri admodum opportunæ. Naribus admotus cucumis valde confert ad syncopen à causa calida. Et semen in lacte vel passo vtiliter iis propinatur, quibus vesica exulcerata est, vel sumptæ cantharides negocium faciunt: adhęc tussientibus, si quantum tres digiti prehenderint, cum cumino teratur, & ex vino bibatur. Prodest etiam phreneticis in lacte mulieris, & dysentericis, acetabuli mensura: necnon purulenta excreantibus, pari pondere cum cumino. Totus abstergendi & incidendi facultate pollet, ex quo splendida reddit corpora: eóq; magis, si quis semine arefacto, tuso & cribrato, vice pulueris abstersorij vtatur. Sed vtile erit & pulchrum audire Claud. Galenum de Cucumerum vsu eleganter, suo more, differentem. Quibus cucumeres, inquit, probè cōcoquere datum est, dum in hoc sisi, intrepidè affatímque iis sese explent; longi temporis tractu, frigidum & vtcumque crassum humorem in venis coaceruant. Qui per eam qua venæ funguntur coctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Ob eam igitur causam, omnibus praui succi eduliis abstinendum censeo: etiam si ea quibusdam concoctu sint facilia. Nobis enim non aduertentibus prauus succus ex ipsis post longū tempus in venis colligitur, qui posteà exiguam ad putrendum occasionem nactus, febres malignas

Syncope, vesica, tussis, phrenesis, dysenteria & purulēta excreatio.

Aurea Galeni verba summè notanda & obseruāda.

gnas accendit. Hæc sunt aurea Galeni verba, omnibus qui valetudinem inculpatam tueri satagunt, alto corde præuidenda, & mordicus tenēda. Memorabile sanè est quod in Grecis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non infœliciter expertum audiui. Quid illud, inquies? Si febricitanti infanti, qui adhuc lacte nutritur, aut paulò grandiori, paris longitudinis cucumeres dormienti apponantur, & quasi condormiscant, statim sanabitur, febrili calore omni ab illis presso, hausto & extincto. Athenæus scribit cucumeres plenilunio in hortis maximè gliscere, & manifestum incrementum capessere, necnon more echinorum marinorum impleri, quod aquei humoris summum est argumentum. Suffragatur Athenæo Plinius, addens insuper eos velut timore perterritos, quoties cœlum tonat conuerti, & quasi tabescere: cuius rei certam fidem mihi fecit experientia, præsentibus aliquot amicis meis, qui rerum naturas & secreta per experimenta quærũt & explorãt. Ne, obsecro, prætermittamus quòd cucumeres à mulis, felibus, & asinis summoperè expetuntur, mira & incredibili eorum voluptate illecti: quorum odorem vel eminus sentiunt. Quare munienda sunt cucumeraria, ne illuc erũpentes, ea depopulentur, conculcent ac proterãt. Sed instituti mei oblitus, quorsum rapior? medica itaque auxilia repeto. Si quis seminum cucumeris, cucurbitæ & citrulorum partes æquales acceperit, ac seminum lactucæ & portulacæ partem mediam, adhæc succi glycyrrhizæ, quartam vnius, & cum mucilagine psylij paruos tro-

Febres paruulorum.

Cucumeres lunares esse.

Cucumeres felibus, mulis & asinis, summè expeti.

Aduersus sitim & æstus febriles.

chiſcos ex his formauerit, ac in ore tenuerit, vel ſyrupo aliquo acetoſo diluerit cum aqua hordei, habebit præſens auxilium aduerſus ſitim & febrilem æſtum.

Pepones, melones ac melopepones, & medica eorum auxilia. AR. III.

Quãdo maturus eſſe dicatur pepo.

QVIA tres iſti hortenſes fœtus qualitatibus inter ſe ferè conueniunt, idcircò, vna (quod dicunt) fidelia nobis hîc dealbabuntur omnes ſub pepone, qui tum maturus ac edulis eſſe videtur, cùm pediculus à corpore ſecernitur, & ſuauis odor ab eius vmbilico nares ferit. Diocles Caryſtius ſcripſit in libris ſalubriũ quos edidit, peponem concoctu facilem eſſe, mirúmque in modum cordi placere, ſed parum iuuamenti adferre. Diphilus promptè craſſeſcere tradidit, ac paucam alimoniam ſuppeditare, & per aluum ægrè exigi. Phænias eum duntaxat crudum cenſuit edẽdum qui eſt citra ſeminium. Galenus pepones omnes refrigerare, & largo humore imbui dixit: ſed non abſque manifeſta detergẽdi facultate: vel eo nomine quòd obſitam pædore cutim illuſtrent, ac lentigines & vitia inſolatæ faciei, cum vitiliginibus emaculent, præſertim ſemine. Addit, improbum creare ſuccum, etiam ſi à ſtomacho probè conficiantur. Prætereà, choleram morbum præcipitem ac periculoſum in multis concitare, & ſuperfluarũ humiditatũ copiã ſurſq; déque effundere. Primo cibo ſumi debent, ita tamen, vt qui pituitoſi ſunt, vinũ vetus ſuperbibãt: & bilioſi acidulum cibum præſumant: nam ſic omnis

Cutis pædor, lentigo, vitiligo, cholera & pituita.

omnis abigetur noxa. Peponarius enim cibus ſanè quàm facilè in flauã bilem, vel pituitã degenerat. Qua ex re, bilioſos prædulcis pepo, pituitoſos verò immaturus offendit. Longos rotundis multi præferũt: omnes tamen aluum mouẽt, & vrinã cient, modò fuerint maturi: proindéq; renibus vtiles eſſe cẽſentur: ſed ſemine magis, adeò vt cõcretos inibi calculos efficaciter deturbet. Si cortex oculis humore calido vexatis fronti ligetur, ruẽtes in illos fluxiones pulchrè ſiſtit ac compeſcit. Succus cũ ſemine in farinã ſiccatus ſmegma facit ad cutẽ emundandã, & conciliandum in facie nitorẽ, ſanè quàm illuſtrem. Cæterùm, pepones omnes in paratis corporibus, vomitũ eliciunt, niſi cibus ſucco bono præditus ſupermãdatur: nam ſic feſtinãtiùs deorſum prouoluẽtur. Plerique medici tradũt, illos deſideria ruentiũ in Venerem frænare, & geniturã minuere. Sunt qui pro comperto ſcribant melonis fruſtulum ollæ immiſsũ, celerem carniũ coctionẽ iuuare. Quod etiam præſtáre aiunt vrticæ aut ſinapis ſemen, vel fici ſurculũ, vt ſuo dicemus loco. Finis hîc eſto, Pepones à felibus ſummè & auidè expetuntur: quare à peponariis longè ſunt arcẽdi, ac procul abigendi. Non omittam q; ſemina melonum excorticata & ſaccharo condita, multùm valent ad ciendam vrinam & renũ dolores demulcendos. Imprudenter omiſi quòd ramẽta peponum vtiliter ſyncipiti apponuntur, contra aduſtionem infantium quam ſiriaſim vocant.

Aluus, vrina, renes, calculus & oculi.

Vomitus, Venus & genitura.

Pulchra & notanda.

Vrina, renes, ſiriaſis infantum.

Cinara, ſeu carduus hortenſis, & medica eius auxilia. AREA IIII.

PAVCI ſunt hodie horti in Gallia, qui longè ac latè non ſylueſcant hac plãta, adeò vt opipara nulla ſit menſa, abſque echinato eius cibo, niſi anni tempus illum negauerit. Altilem & hortenſem nuncupamus, quòd re vera ſit ex carduorum genere: quem culturæ mangonium domita feritate ex agris in hortos venire cõpulit neſcio qua gulæ audacia, quæ campeſtria terræ portenta, & aſinorũ pabula, in ganeam & luxum vertit, à quadrupedibus plerunq; neglecta: vſqueadeò ventris & veneris deſideriis ac illecebroſis voluptatibus obſonantur epicurei homines, telluris inutile pondus. Vulgus Gallorũ plantã hanc *Alticocalum* nuncupare ſolet: ab articulo Arabum *al*, & *cocalos*: qui Hippocrati, Galeno teſte, nucleus eſt pineæ nucis, cuius quidem nucis imaginem pulchrè æmulatur cinara: quam iuribus, aſparagorum modo, incoqui, & ex butyro, ſale atque aceto, diuitum menſis apponi, nemo non videt. Sunt qui aſperſo ſale, & piperis, aut aniſi vel coriandri addito polline, cruda illa vtãtur, & ita natiuam nucleorum eius ſquammatim hærentiũ ſuauitatem excipiant. Sed hîc rurſum ad eundem impingo lapidem, oblitus me medicum agere, non coquum. Venio itaque ad facultates cinaræ, quam Galenus tradit praui ſucci edulium eſſe, & maximè cùm pluſculum obduruerit, feſtinando ſcilicet ad florem: tunc enim bilioſum ſuccum in ſe copioſum habet: ex quo ſatiùs fuerit, eo tempore elixam mandere, quàm crudam. Recentes & tenelli eius nuclei, vrinas ciere feruntur: & Venerẽ in vino generoſo præmacerati ſtimulare, Heſio-

Quomodo cinara ex agris in hortos venerit.

Quomodo coquenda & paranda cinara.

Cinara praui ſucci edulium.

Vrinæ, Venus & graueolentia alarum.

Hesiodo teste: qui florente cinara, cicadas acerrimi cantus esse scripsit, & mulieres libidinis auidissimas, virósque ad coitum pigerrimos. Radix emedullata,& in vino decocta, si bibatur, alarum tædia hircosa, ac graueolentiam emendat: quam Xenocrates experiméto promittit per vrinas ob id effluere. Eadem in aqua excocta, stomachum roborat, & vuluis nonnihil cófert vt gignantur mares: sicuti Cherias Atheniensis & Glaucias asseruerunt. Sed hoc loco tibi coniectandum relinquo, an vna eadémque sit nostra & antiquorum cinara. Restat hîc admonendum (quãquam præter institutum) quòd à duobus animalculis summè infestantur,& auidè expetũtur cinaræ. A muribus primùm, qui radicum voluptate semel illecti, turmatim vel è longinquo accurrunt. A talpis prætereà, quas crebro defossu & cuniculatione, sæpè vidimus cinareta ac cardueta funditùs vna nocte euertisse. Remedia eam in rem quærenda sunt ex nostris rerum hortensium Secretis. Sed repeto medica scolymi ceu cinaræ auxilia. Huius radix in vino cocta & pota, copiosam, vt tradit Oribasius, & graueolentem vrinam prolicit, alarúmque hircos ac virosum corporis odorem, vt diximus, tollit. Quo nomine etiam venereæ gonorrhœæ præsens esse remediũ, fœlici successu se probasse scribit Ioannes Langius, illustriss. Comitum Palatinorum medicus doctiss. Cæterùm, asparagi cinaræ cum butyro in iure elixati, sopitam Venerem in vtroq; sexu strenuè excitant: æstate viris ad eius conflictum languentibus, hyeme verò mulieribus ad eam pigris: si-

Stomachus vulua & generatio.

Pulchra & notatu digna.

Vrina, alarum fœtor, Venus & gonorrhœa.

Cur solicitè à mulieribus colatur cinara.

cuti ante Plin. adnotauerũt Hesiodus & Aristot. Nil igitur est mirum, mulieres adeò ambire plantam cinaræ, & cura admodum solicita illam curare & colere.

Fragaria & Framboësia cum medicis auxiliis vtriusque. AREA V.

FRAGARIAE fructum vulgus Gallorum *Fresam* nuncupat, & nomine paterno inautorat Framboësiæ fœtũ, patria lingua *Framboise*, ac si dicas fragũ ligneũ aut syluosum à rubente moro non valde dissidẽs : nisi quod sapore & fragrãtia indicibili, palato magis applaudit. Vnde cum vinum aliquod à generoso sapore laudare volumus, olêre framboësiam, nostro vernaculo sermone dicimus. Vtriusque fructus citam sentit corruptionis labem : quapropter febrim facilè experiuntur, qui largiùs fugaci hoc cibo vescuntur. Fragariæ tamẽ folia in iusculo cocta & sumpta, lienosis medentur : idémque præstat succus eorum ex melle haustus. Eadem folia cum radice, tam vulnera quàm vlcera sanant, muliebrésque fluxus ac dysenterias cohibent, & vrinam cient. Decoctum herbæ ac radicis, inflammationibus iecinoris auxiliatur, & renes ac vesicam mundat. Idem ore contentum collutionísque modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & defluxiones continet. Exstillatitia aqua fructuum maturorum mulierculæ erisypelateas, lentiginosásque faciei fœdationes leniunt & abigunt. Eadem epota ad calculosos, & inflammationes

Febris, lien, vulnera, vlcera, fluxus muliebris, dysenteria, vrina, iecur renes & vesica.

Gingiuæ, dẽtes, distillatio, lentigines, calculi, inflammatio, faciei vlcuscula, vari, ocu-

tiones optimè facit, Petro Pena medico præstãtiss. autore. Vinum quod ex fragis elicitur distillatione & sublimatione, aut putrefactione vlcusculis quæ in facie pullulant ab hepatis caliditate, salubriter medetur, varósque, & oculorum nubeculas, ac calidas defluxiones impositum, mirè tollit. Quin multi etiam de experimento mihi affirmarunt, elephãticorum maculas ac tubercula emendare: adhæc, herbam fragariam cum sua radice in vino coctã & ieiunis ictericis ex iusculo dies aliquot propinatam, certum illis præsidium adferre. Mora framboësij cærulea purpura nitentia condiuntur & esitantur ad voluptatem & sitim aspectu amœniore. *lorum nebulæ, icterus & elephãticorũ maculæ.*

Grossularius, tam albus quàm ruber, & medica vtriusque auxilia. AR. VI.

FREQVENS non solùm in hortis, sed etiam sepibus rusticis esse solet grossularij frutex, maximè qui baccis oneratur cãdidis, & ante maturitatem iucunda acerbitate gratis: ex quo tam pauperum quàm diuitum iuribus suo tempore innatare consueuerunt, & in dulciarias placentas, ac farcimina, farctáque passim transire loco vuæ acerbæ. Quo nomine etiã grauidis summè expetuntur. Est frutex alter hortensis huius ferè plumæ, rubentem ac pendulam ferens acinorũ multitudinem racematim congestam: quæ more nucleorum punici mali, abeuntem appetentiam reuocare, & nostratibus *grosella rubra* vel *trãsmarina* nuncupari vulgò solet. Non desunt qui putent id esse quod Arabes medici *Riben* appellant. Fru- *Grossularũ descriptio & vsus.*

ctus vtriusq;, candidus nimirũ vel ruber, æstuantem stomachum refrigerat, & sitim restinguit: quæ cùm alios, tum maximè febricitantes excruciare solet. Vomitiones sistit, stomachum roborat, alui profluuium retinet ex flaua bile, ac ventris rosiones & vellicatus hinc obortos emendat. Præterea sanguinis feruorẽ demulcet, bilis acrimoniam obtundit, abundantiam fœminearum purgationum cohibet, cœliacísque & dysentericis, necnon cholera laborantibus valde prodest. Salgamari, saccharo, aut melle vtrunq; condiunt ad anni totius vsum. Scio non deesse, qui hæc ascribenda contendant fructibus oxyacanthæ: quod vt obstinatè non nego, ita grossulis nostris conuenire de experientia probatum habeo.

Stomachus, sitis, febris, vomitus, aluus, tormina, sanguis, bilis, mẽstrua, cœliaci, dysenterici & cholerici.

HORTI MEDICI CAMPVS QVINTVS, FLORES ALIQVOT, tam odoros, quàm inodoros, nouem Areolis complectens.

Rosæ, *& medica illarum auxilia.*

AREA I.

QVONIAM Rosæ, floris ac odoris raro priuilegio, inter omnes hortorum flores vbique nobilitantur, & aspectu perquàm iucundo ac vario omnibus arrident, hortorúmque ornamenta censentur esse: idcircò si de medicis illarũ facultatibus primo loco inter flores hîc scriberẽ, preciũ operę facturũ me duxi. In quã rem gradũ mihi substernent illarũ partes paucis animaduersæ: quas

Rara rosarum excellentia.

ſæ: quas antiqui ſex nobis propoſuerunt, ſcitu dignas, & in rebus medicis nequaquam neglectas. Duæ in foliis, aut ſi mauis in floribus reperiuntur. Vna, vbi calyci inſeruntur, & vnguium modo albicant: ex quo vnguis roſarum pars ea dici ſolet. Altera, reliquum foliorum explet. His ſuccedunt aliæ duæ, quæ veluti minutiſſima ſemina in roſarum vmbilico flaueſcunt, tenuiſſimis capillamentis alligata, quorum partē conſtituunt granula, partem verò filamenta. Reliquæ, in ipſo roſarum alabaſtro, ſeu calyce continentur, vna in cacumine, altera in fundo. Quod ad facultates partium iſtarum attinet, folia cor, ventriculum, iecur, & vim retentricem roborant, dolores ex caliditate leniunt, & inflammationes diſcutiunt. Vngues vtiliter inſeruntur lotionibus, fomentationibus, & clyſteribus ad inhibendas fluxiones. Floſculi medij cum ſuis fibris ac filamentis, gingiuarū defluxus, & alba mulierum effluuia mirificè cohibent. Calyx, quem etiam caput nonnulli dicunt, cum reliqua parte baſis, alui fluores & cruentas excreationes ſiſtit. Porrò, præter ſex iam dictas partes, quæ in florentibus roſis ſe produnt, tres aliæ in fructu reperiuntur, vbi maturuit. Vna in ſubſtantia carnis rubeſcente, altera in ſeminibus, tertia in lanugine concluſa, quibus omnibus non obſcura ineſt adſtringendi vis. Vnde præſtanti admodum remedio & auxilio cenſentur eſſe contra alui fluores, & fœmininorum excremētorum abundantiam qualemcunque: adhæc aduerſus gonorrhœam, in qua præcipuè valent. His vtcunque propoſitis, medica roſarum præſidia

Pulchra philoſophia ſex partiū roſæ.

Inflāmatio, fluxio, gingiuæ, menſtrua alba, alui fluor & cruenta excreatio.

Alui fluor, menſes, gonorrhœa & capitis dolor.

ſigillatim aggredior. Si corona ex nouis & recentibus roſarum floribus concinnata, capiti coaptetur, illius dolores ac moleſtias ex inſolatu, vel ebrietate contractas, ſalubriter leuabit. Sed recentiũ penuria, veteres madefacere poteris in aqua, addito pauco aceto, & illis commodè vti, Galeno monitore: qui ad æſtiuas lippitudines ſiccarum roſarum decocto etiam vti iubet, palpebras eo per ſpongiam continuè fouendo. Suadet idem ad ſcabioſas oculorum lippitudines ex ſole & pulueribus obortas, roſis aridis in vino albo tritis, & angulis oculorum admotis, vti: modò ſub ſomnum oleo inungantur oculi, & ægrotans ab omnibus acribus abſtineat. Roſæ ſiccæ vino albo vſque ad tertias incoctæ, & ad colluendũ continuò datæ, cruciatus dentium emendãt, maximè à cauſa calida. Eædem in aqua elixatæ, vel illarum flos, ſummo ſunt remedio inflãmationibus oris, gutturis, ac columellæ. Et ſi roſarum vncias tres, & ouorum toſtorum lutea duo vino albo lęuigaueris ac cerato roſaceo exceperis, igneos & æſtuantes ſedis dolores mitigabis, perinde atque etiã hęmorrhoïdes. Sed priuſquam alia roſarum medica auxilia perſequamur, iucundũ erit audire Damaſcenum Meſuen de illarum facultatibus doctè & medicè hunc in modum philoſophantem. Roſa frigida eſt primo gradu, ſicca ſecundo, ex diuerſis ſubſtantiis & ſeparabilibus compoſita: aquea mediocri, terrea adſtringente, aërea dulci & aromatica, deniq; ignea tenui, in qua eſt amaror, rubor, perfectio & forma. Recentes ſunt amaræ magis quàm adſtringentes, & ob eam amaritudinẽ, ſuc-

Lippitudo, dentes, inflammatio oris, gutturis & columellæ, ſedis dolor, & hæmorrhoides.

Roſarũ natura & qualitates ex Ioan. Meſue.

co

co præſertim, purgant. Siccatæ ſubſtantiam adſtringentem & conſtipantẽ retinent, ſed albę magis quàm rubræ. Reſoluunt, aperiunt, tergent, calidas intemperies emendant, & cogẽdo atque adſtringendo roborant, maximè pilis & ſemine in calycis medio inuentis. Præſtantior eſt in vtroque genere (albarum, inquam, & rubrarum) cui color genuinus ineſt, & folia adſunt pauca ac plana. Albæ nihil aut minimùm purgant, ſed potentiùs adſtringunt & roborant quàm rubræ. Aqua vbi recentes ſunt maceratæ, vel earũdem ſuccus, bile flaua purgat venarum & arteriarum ſanguinem, obſtructiones ventriculi & hepatis aperit, ictero confert, febribus biliofis auxiliatur, viſcera roborat, cordis tremorem curat, retentricem facultatem continet, omnem inflammationem extinguit, & ab ea dolorem ſedat, ſomnum cõciliat, vuulam ſtringit, guttur roborat, crapulam aufert, & catarrhis obeſt. Cæterùm cùm ſit medicamentum benignum, ſed ad purgandum imbecillum, adminiculis quibuſdã eget, vt ſero lactis vel melle. Nam ſucci roſarum vncia vna, cum ſeri lactis duabus vnciis aut tribus, & pauca ſpica, commodè vacuat. Foliorum quoque ſero lactis infuſorũ expreſſio, cum pauco melle, ſine moleſtia purgat. Roſæ melle conditę tergent, purgant & roborãt: ſaccharo autem exceptæ minùs tergent, ſed magis roborant & adſtringunt. Acetum roſatum inflammationes omnes ſedat, incîdit, purgat, roborat. Recentes roſæ nullam coctionem, vel quamminimam, ſuſtinent: nam facultas earum tergens & purgatoria, ſtatim igni reſoluitur. Suc-

Obſtructio, icterus, febres, cordis tremor, inflammatio, ſomnus, vuula, crapula & catarrhus.

Roſæ conditæ, & acetũ roſatum.

Inflãmatio.

cus mediocriter coquendo fit tenuior, & potentiùs terget. Hactenus Mesues, à quo ad nostrum institutum & medica rosarum præsidia commodũ redeo, nihil in his prætermissurus quod apud probatos autores legerim, vel ab expertis didicerim, aut ipse diligenter obseruauerim. Si cui autem hîc prolixus esse videbor, id (quæso) factum putet in gratiam popularium, quorum horti & scrinia vbique rosis scatent. Verumenimuerò, ne quid in hac historia etiam vulgare omíttam, paucis rosarum Cõseruam, vt vocant, describo. Quæ fieri solet rosis tantùm rubris, recentibus, exunguatis, in mortario lapideo diligenter tritis, superaddito optimi sacchari duplo. Mox citra insolatum reponuntur omnia, sed vase non repleto ad cumulum, ne tritura foras exiliat, & sit feruendi locus. His positis, rosarum auxilia medica persequor. Zoroastres in suis de Agricultura obseruationibus Græcis tradit, oculos eius dolorem non sentire anno toto, qui rosarum calyces antè quam in florem explicentur, leni tactu lustret, tribúsque earum alabastrulis visum detergat, illis in rosario parente relictis. Quod multi verum esse cõtendunt, in eo qui primus calyces in frutice occultatos viderit. Vt vt fuerit, ros ille qui rosis inhęret, pinnula munda lectus, & specillo, genarum palpebris illitus, oculorum lippitudini medetur. Cremor è rosis aridis in vino decoctis expressus, ad capitis, oculorum, gingiuarum & aurium dolores summè probatur. Prodest etiam vitiis sedis, ac recti intestini, penna illitus, aut infusus. Trita rosa sacrum ignẽ, si apponatur, compescit, calentém-

Autoris modesta excusatio.

Rosarũ conserua quomodo fiat.

Oculi, lippitudo, caput, gingiuæ, aures, anus, ignis sacer, stomachus, præcordia, venter, matrix & os.

témque ſtomachum & præcordia mitigat: fluxum ventris ac matricis cum vino pota, vel infuſa, cohibet. His addendum quòd ſiccæ roſæ puluis efficaciter medetur oris vitiis, per ſe, aut cum melle. Roſaceam aquam, vi ignis diuerſis inſtrumentis extractam, hîc conticeo. Quâ multò præſtantior ac odore fragrantior ſolet eſſe, quæ vaſis in aquam feruentem ſuſpenſis, aut priſcorũ more, per balneum calentis aquæ, vitreis organis elicitur, quemadmodum alibi docebimus. Hoc poſtremum erit. Roſæ, vt flores alij, Sole blando, vel clibano, pane ablato adhuc calente, ſiccatæ, odorem ac vires magis retinẽt, quàm ſi in vmbra ſiccentur, modò metam moræ non excedant. Idẽ de foliis & radicibus odoratis exiſtimare tibi licebit. Quod pro reliquis floribus ſemel dictum ac ſcriptum velim. Superſunt multa roſarum occulta miracula, quæ tibi cum aliis pleriſque hactenus deſideratis, libenter in noſtris rerum medicarum arcanis aliquando impertiemur.

Aqua roſacea quomodo elicienda.

Flores odorati, radices et folia quomodo ſiccari debeant.

Lilium hortenſe, & medica eius auxilia.

AREA II.

QVIA Lilium Roſis nobilitate proximũ eſſe ſcripſit Plinius, & medio prouentu earum incipere, ideo ſecundum, poſt roſas, locum illi dabimus, vt eximium florum par, &, vt Greci loquuntur, ἄνθος ἀνθῶν roſa & lilium ſocio maritentur cõnubiõ: ob perẽnem illum ῥοῦν effluuiúmve diuini quem habent odoris. Hilariter itaque de flore illo perquam nobili ſcribã qui Regibus no-

ſtris & francigenis ſceptris auſpicatiſſimum dedit ſymbolum: & quibuſdam ob inſignem præſtantiam flos regius, & Iunonis roſa dici conſueuit, candore emaculato & odore eximio arridẽs. Huius radices ex vino potæ, contra ſerpentium ictus plurimùm valent: & ex mulſo propinatæ, inutilem ſanguinem per aluum detrahunt, ac ita lieni ſummè proſunt. Lichenas ac furfures in facie emendant, & corpora erugant. Cum adipe & oleo decoctæ, aduſtis proſunt, ac iiſdem pilos reddũt, induratáſque matrices remolliunt. Folia in aceto elixata, vulneribus efficaciter imponuntur: & ſuccus ab iiſdem expreſſus, ad vuluas erugandas vtilis eſt, mouendóſque ſudores, & excoquendas ſuppurationes. Auxiliantur eadem ſerpentium morſibus impoſita, & aduſtis ferucfacta. Radices toſtæ cum roſaceo, vlcera cicatricibus claudunt, & cum melle neruis præciſis admotæ, luxatíſque partibus, maximè ſuccurrunt, ac vitiligines emaculant. Quod etiam præſtant elixata folia, cataplaſmate facto: è flore lilij ſuccus exprimitur ſuppurationes cõcoquens & vuluas emolliens: quod mel & ſyrion veteres appellarunt: non autem ſyræon vt multi ſcribunt: quod eſt melligo è coctis caricis, detergendo, emolliendóque idoneũ. Valet radicum bulbus ex vino coctus & intritus, ad pedum clauos: ſed hinc amouendus non eſt, niſi cùm lux tertia venit. Teſtium inflãmationes cum hyoſcyami foliis & tritici farina etiam leniunt ac demulcent dictæ radices. Fit aqua è floribus liliorum, vitreis organis in Mariæ balneo excepta (vt proprio ſcribemus opuſculo) ad facies mulierum erugan-

Serpentes, ſanguis, liẽ, lichen, furfures, aduſta & matrix.

Vulnera, vulua, ſudor, ſuppuratio, ſerpẽs, aduſta, vlcera, nerui, luxata, vitiligines & pedũ claui.

Inflãmationes teſtium.

Faciei decor.

erugandas,& niueo candore illustrandas, summè expetita. Radix quomodocunque ponatur, hęmorrhoïdes aperit. Et vnguentum ex ea factum cum oleo amygdalarũ amararum & cera alba,mirandum in modũ erugat,terget & expolit faciem muliercularũ.Eadem in aqua elixata,vel sub prunis cocta, & cũ dulci oliuo subacta, singulare adfert pręsidium combustis tam igni,quàm aqua,ex Galeni & Auicēnę testimonio.Si in aceto coquatur,calida testiculorum apostemata emendabit:& si cum melle teratur,caput à furfuribus, tõsum & vnctum vindicabit. Prodest etiã ad vlcera capitis manantia. Aceto incocta folia,& spleni admota, vnicè conferunt contra illius duritiē & scirrhum, modò quid eorum decocti prębibatur. Succus etiam eorundem cum semine tritus & haustus, puncturis venenatorum mirè auxiliatur: & expressus de floribus succus,vomicas vteri valde iuuat.Prætereà,radix sub prunis cocta, & oleo subacta, vteróque per linteolum immissa, menses, trahit, matricem emollit, & vuluam aperit: adhæc semen vino albo intritum ac epotum,fœtum mortuum celerrimè educit. Oleum ex floribus recenter cõfectum & croco coniunctum, omnes inflammationes discutit. Fotus pudibundorum mulieris ex aqua decoctionis foliorum,& radicis, plurimùm valet ad mouenda menstrua, quæ à partu cum secundis excludi debuerant: sed post fomentum, debet in eodem decocto linteolum tingi, & vsque ad os vteri immitti, & exteriùs fotus continuari. Sit hoc postremum, Radix cum alliis cocta, & in fæce rubelli vini trita, mu-

Hæmorrhoides, facies, combustio, testiculi, furfures, vlcera capitis, splen, & ictus venenatorum.

Vteri vomica, menses, vulua, fœtus, inflammatio, menstrua, secundæ, & discoloratio faciei post partum.

lierum faciem, quæ post dolores partus discolorata remansit, perbellè emendat ac restituit, si hisce miscellaneis sero inũgatur, & mane aqua hordei detergeatur, ídque toties repetatur, donec pristinum decus, sed maiore cum elegantia, resumpserit. Quod rusticis mulieribus puerperis (quibus allia suauiter olent) scriptum sit, non vrbanis, & aulicis, quæ moschum olere, ac rosas vbique spirare satagunt. Sed heus tu? non redolet, sed olet, quod redolere solet. Nec cuiuis bene olet, quod bene semper olet. Verùm hæc nihil ad historiam nostram.

Leucoij & Violarum congenerum medica auxilia. AREA III.

INVENIO summum honorẽ fuisse Violis apud antiquos, post Rosam & Lilium. Quarum genus omne partim *violetæ* nomine, partim odore garyophylli in hortis, & illorum maceriis, ædificiorúmque ac templorum parietibus familiariter hærere videmus: & omnium maximè lutearum, Mauritanis & pharmacopœis *Keiri* nuncupatarum. Quæ Veris sunt preuię, & omnium fragrantissimę. Sunt etiam in fenestris & pensilibus hortulis genera omnia frequentissima, figulinis aut ligneis vasis, à mulierculis, & his qui claustra sequuntur, studiosè exculta, mira sanè coloris, albi, purpurei, cærulei, crocei & vermiculati, varietate, odorísque suauitate, vel eminus commẽdata, ditissima peręquè omnium fœtura. Sed maxima autoritas luteolis esse solet: quę omnium primę

Violarũ dignitas & cultus.

Violæ luteæ præstantissimæ.

primæ emergunt, & odorem vſque adeò vehementem ſpirant, vt caput plerunque tentet, ac nares feriat. Hæ, luteæ inquam violæ, parietinis ſponte vernant & florent, hyemis, glaciei, niuis, grandinis & aliarum aëris iniuriarum patiētiſſimæ, lignoſa radice ac fibroſa, rimis parietum & commiſſuris adeò incuneata, vt vix hinc diuelli poſſit. Has quandoque Chriſti natalibus floribus luxuriare vidimus. Verumenimuerò hæc ad medicas violarum facultates nihil attinent, quas nunc demum explicare iuuat. Aridi flores Leucoij feruefacti, menſtrua educunt, oris vlcera cum melle ſanant, cum cerato rimas ſedis emendant, & in deſeſſionibus, vt ſcribit Dioſcorides, contra vuluæ inflammationes plurimùm pollent. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, ac podagricos valde iuuant. Semen vnius drachmæ pondere ex vino potum, aut cum melle, genitalibus mulierum inditum, menſes, ſecundas, ac partus, etiam mortuos, extrahit. Frutex omnium, ex Galeno facultatem habet extergentem, ac tenuium eſt partium: plus tamen flores, & inter hos qui ſunt ſicciores, quàm virides, exhauſta excrementitia omni humiditate: vnde oculorum cicatrices, etiam craſſas, extenuant. Si quis vehementiam virium quæ in floribus latitat, multa aqua, aut aliter retundat, optimum habebit medicamentum ad phlegmonas tã vteri, quàm partium aliarum: potiſſimùm quæ diuturno tempore ad ſcirrhi modum indurauerunt: ſic cum cerato vlcera ad cicatricem ægrè venientia valde emendabit. Sunt qui phlegmonas in

Menſtrua, oris vlcera, rimæ ſedis, vulua, lien, podagra, menſes, partus & ſecundæ.

Oculi, phlegmone vteri, vlcera, articuli, menſes, & podagra.

articulis induratas, radice cocta, trita & apposita curant. Semina lutearum in vino albo contusa (si febris absit) & hausta, menses potenter educunt, & fotu, frigidæ podagræ dolores leuant. Flores earundem, dimidio cyatho in aquæ tribus, eosdem menses, diebus aliquot hausti, euocant. Hîc adnotandum duxi, quia in nostris hortorum secretis omissum, quòd mangonio holitorio, & repetita crebriore transplantatione, tum lutearum, tum purpurearum violarum flores, vt etiam aliarum, eximiam assequuntur magnitudinem multiplici foliorum fœtura, moschatam rosam quandoque æquante.

Viola Martia nobis dicta, & medica eius auxilia. AREA IIII.

Viola cur Martia nobis dicatur.

In eo violarum genere, quas Martias nuncupamus (fortasse quòd mense Martio plurimùm se prodant, & Ver aperiant) non solùm purpureæ apud nos visuntur, sed etiam albæ, æquè suaues & odoræ atque priores: licet id non agnoscat Andr. Matthiolus medicus doctiss. ac diligentiss. sicuti apud Dioscoridem testatũ reliquit. Quod ad illarum vires & facultates attinet, Tarentinus in Græcorum agricultura & medicina exercitatissimus scribit, flores Violæ purpureæ refrigerare, & ea de causa inflammationibus prodesse, perinde atque oleum, & acetum, vt mox dicemus, ex illis compositum. Aqua infusionis & macerationis earũdem, vlcuscula in ore paruulorum oborta, ac apostemata valde emendat, & pleuritidi, anginæ,

Inflãmatio, vlcuscula oris, apostema, pleuritis, thorax, crapula, grauedo & epilepsia.

ginæ, tumoribúsque thoracis summè auxiliatur. Valent etiam flores iidem aduersus crapulam & capitis grauedinem olfacti, vel coronæ modo sincipiti admoti. Addo quòd epileptici odore violæ (fortassis luteæ) summè recreantur, ac nonnihil iuuantur, & maximè pueri: nec tantùm odore, sed etiam potu aquæ, in qua illius flores permaduerint. Radices cum myrrha & croco tusæ, inflammatis oculis mirè opitulantur: & trita folia cum melle & aceto, capitis vlcera sanant. Eadem elixata omnem matricis tumorem curant, si tepida elixationis aqua vterus foueatur. Prosunt etiã in cerato fissuris ani, quas rhagadias nuncupant. Semina cum vino albo trita, calidam podagram fotu recreant: cui succedere debent folia in rosaceo tusa, & ex linteolo apposita ac subinde mutata. Penè præteribam quòd dicta semina vino albo (si febris absit) intrita & pota, choleram, modo rhabarbari, de ventriculo exturbant. Quod etiam præstare ferunt virentia folia, aut flos in aqua vel oxymelite, multa maceratione permutatus. Quin & biliosos morbos, vel è sanguine factos, costales & pulmonarios, vt diximus, idem etiam iuuare solet, ac infantulorũ tusses & suspiria componere. Folia eadem per se, & ex polenta, æstuanti stomacho, & oculorum inflammationibus, sedíque prociduæ aptissimè illinuntur. Hîc me subinuitat commune iuuãdi studium, vt non omittã vnum ac alterum Violarum arcanum, mihi à medico Italo, haud ita pridè familiariter impertitum, sed quod postea apud dignum fide autorem legi & adnotaui. Si os capitis, dicebat, ado-

Oculi, vlcera capitis, matrix, rhagadiæ, & podagra.

Bilis, sanguis, pulmo, tussis, suspiria, stomachus, oculi, & sedes prociduæ.

Vulnus ca-

pitis, & pedum læsio. lescenti, vel alteri, violenter tactum fuerit, da illi statim bibere violas tritas, & id dies aliquot facere perseuera. Prætereà, si cuipiam pes dexter læsus fuerit, liga violam cum vino tritam sub planta pedis sinistri: si sinister, sub dextra. Rem vtramque facili experimento excutiendam, rerum abditarum studiosis propono. Sed Ioannem Mesuæ de Violarum facultatibus differentem iuuat in medium accersere. Viola recens, inquit, frigida est & humida ordine primo: siccata, minùs. Nam in recente excrementosa humiditas superficiaria, quæ lubricando purgat, caliditatem obtundit: in sicca, humiditate illa resoluta, caliditas priùs obruta emicat: ex qua emergit sapor amarus, qui trahendo purgat. Recens ergo refrigerat, dolores calidos, narcoticorum & stupefaciẽtium modo sedat, inflammationes extinguit, thoracem & asperam arteriam lenit, bilem flauã purgat, & ab ea calorem sequestrat. Somnum prætereà conciliat, vuulæ confert ac cynanche, cephalalgiam à causa calida consopit, hepatis phlegmonem & eius obstructionem, vnà cum ictero valde iuuat, sitim sedat, & febres inflammatorias mitigat, sed coryzam excitat. Cæterùm, eligenda & decerpenda est matutina viola, cuius virtutem neque Solis calor resoluit, neque pluuia dissipauit. Si melle condiatur, magis terget ac minùs refrigerat, cum saccharo contrà. Succus, atque syrupus ex multa repetitáque eius infusione concinnatus, leniendo, clementer, vt ex rosis, purgat: datúrque vtiliter pleuriticis ad ducendam aluum. Acetum similiter compositum, febrium ardores emendat.

Violæ recẽtis & siccæ temperamẽtum.

Inflãmatio, thorax, aspera arteria, bilis, somnus, cynanche, cephalalgia, hepar, icterus, coryza, sitis, febris.

emendat. Hactenus Meſues, cum quo medicam hanc Violarum hiſtoriam claudimus.

Vetonica hortenſis, ſeu Vetonicum coronarium, aut caryophyllatum, & medica eius auxilia.

AREA V.

Altilis Vetonicæ pulchra hiſtoria.

GALLORVM vulgus altilem Vetonicam & coronariam *Ocellum* ſeu *Oillethum*, à floris figura nuncupare ſolet: quæ tantam gratiam apud mulierculas, & monachos, inuenit, ſui odoris iucunditate & coloris præſtantia, vt tam in hortis, quàm fictilibus, cura admodum diligenti ab illis, etiam feneſtratim, excolatur ac foueatur. Flores caryophyllum olent, (vnde illis caryophyllati nomen) & aliquid ſuauius, artificio & mangonio in noſtris hortorum Secretis expreſſo. Mirum ſanè eſt, quòd tam illuſtris flos, tam ſuauis & iucũdus, à veteribus ſilentio inuolutus fuerit (quamquam non deſunt qui Lychnidẽ coronarium eſſe putent) qui vnus pulchritudine, varietate & amplitudine, cum roſa de principatu vel ad victoriã, non temerè mihi certare videtur: ei nec colore cedens, nec odore: niſi quòd è longinquo plus olet recens roſa, ſed cui decerptæ, natiui vigoris longiſſima mora dies eſſe ſoleat: vetonicæ, quatriduum, vel ampliùs, vita, vigórque perſeuerat. De eius facultatibus & medicis auxiliis, & ſi ne verbum quidem, quod ſciam, priſci rerum agri & medicinæ cultores ſcripſerint, nihilominus de illis quæ ab Andrea Matthiolo adnotata legi, libẽter proferam, Calida, inquit, & ſicca facultate

Vetonica hortẽſis priſcis incognita.

pollere vetonicum indicio esse potest odoris fragrantia & saporis amarulentia quædam: flores, præsertim purpurei, præstant ad omnes cordis affectus; nempe ad animi deliquia, & cordis ipsius tremorem. Præstant item ad vertigines, epilepsiam, paralysim, & cõuulsiones, ex vetonicæ vel amaraci decocto poti: asseruantur saccharo perinde ac rosæ: vtiles admodum non solùm ad prædicta omnia, sed etiam ad cuncta venena, & venenosorum ictus. Dantur ad intestinorum animalia necãda, & aduersus pestilẽtiæ contagia. Valentiùs tamen id facit succus ex vniuersa planta expressus: Nam is haustus quat. vnc. pondere, vbi morbus inuaserit liberat. Fit etiam è floribus acetum præstantiss. Quæ de hyacintho circunferuntur, nihil, quod dicunt, ad hanc Parmenonis suem. De agresti Vetonica, & eius facultatibus, præter ea quæ à Græcis & Arabibus tradita sunt, extat pulcherrimus & elegantiss. libellus Antonij Musæ D. Augusti medici, ad M. Agrippam.

Agrestis Vetonica ab Ant. Musa descripta.

Phlogium, & Bellis hortensis, cum vtriusque medicis auxiliis.

AR. VI.

PLANTÆ & floris inodori genus illud quod gallicum vulgus *Penscam* vocat, & pharmacopœorũ collegium, Trinitatis herba, à triplici florum colore, Phlogiũ proculdubiò mihi esse videtur: à Petro Pena medico doctiss. & eloquentiss. Viola flãmea nuncupatum, vere statim post violã pur-

Phlogij pulchra & elegans descriptio.

purpuream emergens, & flosculum coronis sanè quàm aptum, folio triquetro gerens, colore vbique commendato, licet inodoro, vt anteà diximus. Durat inter flores longo tempore: nam in autumnum, imò etiam in hyemem his prorogatur locis & hortis, in quibus cœlum clementiùs arridere solet, & vigilis adesse cura coloni. Quod attinet ad medica eius auxilia, hoc idem possum testari quod de superiore, nimirum nihil extare, quod sciam, apud Græcos, Mauritanos, ac Latinos medicos. Scribam tamen ex quorundam experientia, quòd planta hæc maximè probatur ad glutinanda vulnera, tam exteriùs illita, quàm interiùs sumpta: adhæc ad enterocœlas. In quem vsum puluerem eius, mensura dimidij cochlearis, ex vino austero, fœlici successu propinant. Sunt qui plantam ipsam ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus non obscuram opem ferre tradant. Quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia delere affirmãt. Probatur etiam ad puerorum tormina stillatitia eius aqua hausta, illinitúrque herba tota, vel pabulo datur ad porcorum anginas. *Vulnera & enterocœlæ.*

His positis, transeo ad Bellidem, seu Bellium hortense (nam campestre quoque & pratẽse spectatur) de quo, priùs quàm medicè aliquid proferam, monebo quòd flores eius à Gallis *Margaritæ* vulgò nuncupantur, & à nostratibus Borboniis *Pasquetæ*, fortasse quòd circa Pascha oriri incipiant, vel quòd grato & vario colore, licet inodoro, oculos pascant. Sed hæc nihil ad medicam historiam, de qua nunc demum paucis agẽ- *Florũ Bellidis nomẽclatura.*

Strumæ, podagra, ischias, paralysis, capitis fractura, & thoracis vulnera.

dum restat, ex recentiorum obseruatione: nam nihil ab antiquis scriptum quoque reperio. Bellis itaque trita per se, vel cum artemisia, perbellè strumas emendat. Laudatur etiam ad podagras, ischiadem & paralysim, vnde à nonnullis herba paralysis dici solet. Valet prætereà, ad capitis fracturas, & thoracis vulnera, quæ in eius cauitatem penetrant. In quem vsum, succus potionibus ritè quoque admiscetur. Huius folia commansa tum oris, tum linguæ exulceratas pustulas sanant: eadémque tusa genitalium inflammationes extingunt, ac etiam resoluunt. Herba ipsa recens in acetariis deuorata astrictam aluum lenit: id quod etiam præstat ex iure pinguium carnium, vel cum recenti butyro decocta. Sunt qui plantam eam ad consolidam minorem referant.

Iris, & medica eius auxilia. AR. VII.

Iridis nomina & eorundem ratio.

IRIS quòd folium habeat in speciem gladij mucronatum, quibusdam Galliæ partibus *Glaiutum*, ac si diceres gladiolũ, vulgò nuncupari solet: & à cœruleo ac versicolore flore cœlestem arcum imitante, *Iris*. Cui flores, præter cœruleum, insunt albi, pallidi, lutei, & purpurei, artificio in nostris hortorum Secretis descripto. Rura alicubi *Flammam* vocant: ob rutilũ, vt arbitror, ignis fulgorem, radiantibus aliquot lineolis, intus exaratum: vel quòd calfaciat, vt flamma, sicuti recentes eius radices indicant. Quas fundit geniculatas, & summè odoras: vnde plerique sub veris exitũ illas terra eruunt, & per circulares taleolas disse-

ctas in vmbra ſiccant, filóque tranſſutim exceptas, recondunt. Alij lixiuio eaſdem macerant, ad abſorbẽdam & exhauriendam ſucci excremẽtitij ſobolem, qua tinearum iniuriis ſunt opportunæ, deinde ſiccant. Nam teredines, non ſiccæ modò, verùm & in terra virides celerrimè ſentiunt. Ita curatæ armariis imponuntur, vt odore per quàm iucundo, veſtes ac lineam ſupellectilẽ imbuant,& commendent. Sed hæc,ſi placet,muliercul is tractanda relinquamus,& medicas Iridis facultates ſedulò excutiamus. Radici vis ineſt excalfaciens atque extenuans, qua dote contra tuſſim efficax eſſe cenſetur: nam craſſitiem humorum,qui ægrè reiiciuntur,digerit,atque hinc torminibus medetur. Cum aceto, lienoſis,perfrigeratis, cõuulſis, & quibus genitura effluit,ſummè prodeſt, coctáque cum vino & hauſta, tardantes menſes euocat, necnon excreationes faciles reddit. Lumbis & coxendicibus ex reſina vtiliter illinitur: naribúſque ritè inditur puluis aut ſuccus ſternutamẽtis mouendis. Caput purgat, lachrymas elicit, & ſuo iuſculo orthopnœas diſcutit. Oris fœdos halitus cõmanſa abolet, alarúmque tædia & graue virus fotu emẽdat.Vinũ decoctionis eius tuſſim ſedat, & ſoporẽ conciliat. Puluis ex vino propinatus, ſi febris abſit,ſaniem tenacẽ, quæ præcordia lædit,& thoraci moleſta eſt,mirificè expellit & deturbat. Idem cum aceto grauia tormina compeſcit. Fiunt è radicibus cum melle admodum efficaces compoſitiones ad ſecundas educendas. In dolore coxendicum ſuccus recentiſſimæ radicis vtiliter clyſteribus infunditur,

Vſus œconomicus radicum iridis.

Tuſſis, tormina, lienoſi, perfrigerati, cõuulſi, gonorrhæi, menſes, excreatio, lũbi, ſternutatio.

Caput, orthopnœa, oris halitus, alarũ tædia, tuſſis & ſopor.

Thorax, tormina, ſecundæ, coxẽdix, vterus, vlcera & fiſtulæ.

fotúſque decoctionis eiuſdem, fœminarum incommoda ad vnguem leuat, duros earum locos emolliendo, & contractos relaxando. Eadem radix arida, & in pollinem redacta, vlcera purgat, ac fiſtulas ſinúſque replet. Valet etiam ad paronychias, & cũ vino ad clauos ac verrucas. Oſſa fracta, cum melle impoſita, extrahit: & nudata, carne veſtit. Lentes prætereà & cutis vitia emaculat, dentiúmque cruciatus demulcet, ſi eius decocto foueantur, & frigida ſit cauſa doloris. Vlcerum ſinus laudabili carne replet: & ſi mel accedat, mũdificat. Quod etiã præſtare fertur puluis ex combuſto oſſe mortui hominis, modò aloë & melle excipiatur, & in vlceris fiſtulam iniiciatur, quemadmodũ ſcripſit Rhazes. Sed hæc ad noſtra medicinæ Secreta reſeruanda erant. Radix iridis in puluerem redacta, & oleo de ſpica ad linimenti conſiſtẽtiam excepta, caput à pituitoſis excremẽtis ſuaui admodũ odore, per nares liberat, ſed repurgato priùs toto corpore. Succus ex iiſdẽ radicibus, inſertus naribus, fœtorẽ illarũ emendat: & cum aceto hauſtus, ſplenis dolores abolet. Hîc tẽpeſtiuum eſt, vt Ioan. Meſue audiamus. Iridis radix, inquit, calida eſt & ſicca ordine tertio, necnon acris: Deterget, reſoluit, coquit, lenit, aperit, dolores ſedat, pituitã viſcoſam, & miſtam illi bilẽ purgat, necnon ſeroſas aquas, eáq; omnia clemẽter. Lentam & hærentem materiam craſſam in thorace ac pulmone coquit, tenuat, ac promptè educit, viſceráq; omnia expurgat. Hepatis quoq; & lienis ac vicinarum partiũ obſtructiones tollit, & affectus ab iis excitatos, hydropem, dolorem,

Paronychia, lentes, claui, verrucæ, oſſa, cutis, dentes, & vlcera.

Caput, narium fœtor & ſplen.

Pituita, bilis & aqua ſeroſæ.

Thorax, pulmo, lien, hepar, viſcera, hy-

rem, tensionem, duritiem, ac similes, sanat aut lenit. Omnes quoque tumores, etiã duros, & strumas digerit, præsertim neruorum & iuncturarũ: maximè cum betæ vel brassicæ succo, aut vino, & melle ac oleo chamæmelino. Prætereà, veterem cephalalgiam sanat, præsertim cataplasmate imposita, & succo eius in nares attracto. Nam sternutamentum mouet, quod excrementorum vim maximam per meatus occultos in partes alias defluere paratorum, retrahit & foras ducit. Cum sapa tussim veterem ab humore crasso, vel lento factam, multùm iuuat, & ab eodem spirandi difficultatem. Vterum prætereà expurgat: & pesso imposita, vel emplastro admota, eius dolores sedat, menses euocat, abortum facit. Ischiadi salubriter clystere iniicitur, aut emplastro apponitur. Si aceto cui incocta fuerit, os colluitur, dentium dolorem leuat & rheumatismum sistit: adhæc supposita hæmorrhoidas aperit. Succus eius cũ farina fabarum & cinerum illitus, faciem expurgat, eiúsque maculas deterget. Porrò, ne ventriculum lædat, sumitur ex mulsa & pauca spica, vel cum sero lactis, melle & mastiche. Hactenus Mesues. Paulus Ægineta tradit, obolos octo, seu scrupulos quatuor, purgare agarici modo, nisi fuerit antiqua & perforata radix. Dioscor. dosim illo ampliùs auget. Teri & coqui potest mediocriter. Eligenda quæ est crebrò geniculata, densa, ex albo rufescens, frangi contumax, odore violæ aromatico, sapore acri ac mordente, & dum tunditur, sternutamenta excitante. In quo Florentina & Narbonẽsis nostræ præfertur:

drops, tẽsio, dolor, strumæ, tumores & cephalalgia.

Tußis, asthma, vterus, dẽtes, rheuma, hæmorrhoides & maculæ faciei.

Electio, collectio, & notæ præstantis Iridis.

Sternutamentum.

& bonitatis rationem ſecundam habet, cui flos ineſt cœruleus: nam albus, vt reliqui mangonio accerſiti, ad omnia imbecillior cenſetur. Colligi debet, incipiente florum defluuio. Fit ex ea oleũ irinum dictũ, ad multa valde efficax, vt in Opuſculo hortenſium oleorum aliquãdo ſcribemus, cum aliis pleriſque, fauente Domino, legi ac aſpici dignis.

Amaranthus, & medica eius auxilia.
AREA VIII.

Pulchritudo Amarãthi & eius nomẽclatura.

Etsi à Plinio Amaranthus ſpica purpurea veriùs dicatur, quàm flos, illum nihilominus in cenſu florum hîc adnumerabimus, quòd eo nihil ſit aſpectu gratius ac iucundius. Tyrias enim purpuras flammeo nitore vincit. Ex quo Gallis non ineptè *Paſſeuelutum* nuncupatur: nam cum holoſerico coccineo, quod *Carmæſinum* dicũt, de coloris præſtantia certare videtur, abſque vllo tamen odore: mirúmque eſt quod cùm defecere cuncti flores, ille madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas pulcherrimè nectit: hinc dictus Amaranthus, quòd non marceſcat, ita Græcam nomenclaturam vſurpante Latio. Ex recentium medicorũ iudicio, facultas illi ineſt frigida & ſicca: vnde flos eius ex iuſculo potus, dyſentericos & cœliacos iuuare traditur: adhæc menſium abundantiam, & albas vteri fluxiones cohibere. Quinetiã cruenta expuẽtibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, vel pectore vas aliquod fractum fuerit, vt ſcribit doctiſs. & diligentiſs.

Dyſenterici, cœliaci, mẽſes, vteri fluxiones, cruentæ expuitiones, vomitus & fluxio.

medicus

medicus Andr. Matthiolus suis in Dioscor.commentariis. Non desunt qui tradāt stomacho aduersari, licet cū vino vomitus ac fluxiones sistat. Flos in aqua maceratus, vinum ementitur, grata febricitantibus impostura, quo benefico inuento illos sæpenumerò delusimus,ac summè iuuimus. Sit hoc postremo loco in virginum & puellarum gratiam scriptū. Amaranthi flos,furni tepore,post ablatum panem,siccatus,mira coloris præstātia ad coronarios hyemis vsus seruari potest, etiam in septennium vsque, vegeto & eleganti colore.

Vomitus & fluxiones.

Solsequium, & medica eius auxilia, AREA IX.

SOLSEQVIVM à multis falsò existimatur esse Heliotropium, siue maius illud fuerit,siue minus. Non quòd Solem non sequatur, vt mox dicemus, sed quòd pictura ei planè repugnet. *Calendula* officinis vulgò nuncupatur, quòd singulis ferè mēsium calendis florere, vel (vt aliis placet(fruticare deprehendatur. Poëtæ Caltham,& Galli *Solsiam* nominant, ac si diceres *Solsequiam*, quòd eius flores Solem ab ortu per meridiem ad occasum tendentem notabili conuersione sequantur, ac si eius spiraculo recrearentur: tantus est syderis amor,& occulta cum iis floribus sympathia. Hinc nimirum planta hæc Rusticorum horologiū & Solis sponsa, ac solaris herba nuncupatur, sicuti fusè & apertè ostendimus in nostris Naturæ arcanis, & alibi. Venio ad medica

Solsequij nomenclaturæ,& earundem ratio.

Secūdæ, mēses & dentiū cruciatus. solſequij auxilia. Suffimentum ex ſiccis eius floribus per vuluas receptum, ſecundas morantes trahit: & iidem recentes in vino macerati & poti, menſes cient: ſed multò efficaciùs id præſtat herbæ ſuccus: quo, in dentium dolore, ſi os cum tantillo vini, vel aceti calidiuſculi colluatur, præſentaneum adfert remedium. Rem eandem facit folium, digitis vtcunque emollitum, & cruncianti denti appoſitum: ſed illud igni oportet antè admouere. Quia frigidū, vt venerandus ille medicinæ parens Hippocrates noſter ſcripſit, neruis, dentibus, oſſibus, cerebro & ſpinali medullæ ſummè inimicum, ac valde infenſum eſſe ſolet. *Oculi, capitis dolor.* Sunt qui Solſequij aquam omnibus oculorum morbis conducere aſſerant, tam à calore quàm frigore: adhæc capitis dolores tollere. Hîc penè tacebam & pręteribam ſecretum magnū mihi, & amicis meis, qui naturæ abdita per experimenta ſcrutantur, ſæpenumerò probatū & obſeruatū. *Peſtis.* Si quis initio peſtilētialis febris vncias duas ſucci calendulę biberit, deinde in lectulo bene opertus ſudauerit, liber ab ea labe reſurget. Quod Alexādro Benedicto ſicuti acceptū libēter ferimus, ita tibi libentiùs offerimus ac impertimus. Sunt medica aliquot huius plantæ ſecreta alia, paucis intellecta, quæ cū pleriſque hactenus deſideratis ex tenebris tibi in lucē aliquando proferemus. Hāc ſolſequij narratiunculam claudebam, dum medicinæ candidatus quiſpiam familiaris meus, familiariter, vt ſolet, me inuiſit. Qui poſtea quàm legit hanc facultatum ſolſequij hiſtoriam, fidem mihi fecit ſe cognouiſſe monachum quendam

qui

qui quartanas curabat propinato ante acceſſio- *Febris quartana.*
nem vino albo, in quo ſeptem grana ſolſequij
detrita fuerant, repetito dies aliquot hauſtu:
Quod hîc te ſcire libenter volui, & vnà commonefacere, quòd calendulæ ſeu ſolſequij folia etiam iuſculis imponuntur, guſtu & odore non ingrato. Acetariis inſuper remiſcēt mulierculæ, vti etiam flores, ad cordis affectus, icteritiam & fœdos virginum colores, ac reſpirādi difficultatem. Ius & teneræ cymæ luteo ouorum in placētam exceptæ & manſæ, fluentes nimium menſes ſiſtere, & cunctantes impellere compertum eſt. Autor doctiſs. medicus, & rei herbariæ peritiſſimus Petrus Pena.

HORTI MEDICI CAMPVS SEXTVS, CONTINENS PLANTAS aliquot non eſculentas, areolis vndecim.

Abſinthium, & medica eius auxilia.

AREA I.

Hic Naturam rerum omnium parētem imitabor, quæ ſicuti per vaſtam mundi vniuerſitatem iucundis ac lætis triſtia miſcere ſolet, adhæc dulcibus amara: ita ego in hac hortenſiū medica hiſtoria, ſuauibus inſuauia miſcebo, & gratis ingrata. Itaque poſt odoratos flores & plantas, nunc demū inodoras & inſuaues herbas aliquot deſcribā, ab Abſinthio gradū mihi omniū primū faciēs, quod tam odore, quàm ſapore, iniucundū

Absinthij genera tria, & eorundē nomenclaturæ.

esse, nemo nescit. In genera tria illud distinxerunt prisci. Vnum vulgare nuncupantes, quod Galli *Aluïnam* vocant, ac si diceres *aloinam*, ab insigni aloës amarore, quem refert. Nostrates Borbonienses *Fortum* appellant, à forti ac vehementi eius odore & sapore: cui Ponticum Galeno simile esse traditur. Alterum Seriphium vocant seu marinum: cuius semine medici necem moliuntur vermibus, ac lumbricis corporis, & ob id Semen contra lumbricos dictitant: Gallicum vulgus *Barbotinam, & vermium mortem* nuncupat, easque nomenclaturas officinæ egregiè norunt. Tertium quibusdam Romanum, nobis Santonicum, gentili regionis vocabulo, dicitur: quod vt reliquis minus est, ita amarore multò mitius, foliis constans albicantibus, lenibus & planis: adhæc odore iucundo, & gustu non valde insuaui. Hodie apud nos in multis hortorum areis seritur & acetariis remiscetur, summo ventriculi & hepatis commodo. Sed his neglectis ad facultates & medica omnium præsidia transeundum est. Absinthium decoctum, sui vaporis suffitu, dentium ac aurium dolores tollit: hisque vtiliter instillatur, si manauerit sanies. Potionibus à multis improbatur, quod stomacho & capiti dolorem inferat, præsertim vulgare, licet illis prosint folia admota. Cruditates cum pipere, ruta, sale & vino abigit: ac thoracem cum iride purgat, & maximè Santonicum. In aqua pluuia decoctum, & sub dio perfrigeratum, ventriculum & hepar summè roborare creditur, ac lotium potu elicere. Ad regium morbum bibitur

Ventriculus, hepar, dentes, auris, cruditates & thorax.

Lotiū, ictérus, menses, pruritus & nausea.

salubriter

ſalubriter cum apio, vel adianto: & cum melle ſumitur efficaciter, aut ex vellere imponitur laudabiliter ad menſes trahendos. Sanat pruritus fotu ſuæ decoctionis, & nauſeas maris arcet in nauigationibus potum ex vino, vel olfactum, aut è regione ventriculi appenſum. Reliquas facultates & medica præſidia facillimis verſibus, & planè medicis, expediet herbarius vates, de abſinthij planta in hunc ſcribens modum,

Et ſplenem adiecto potata iuuabit aceto:
Sic quoque fungorum depellet ſumpta venenum,
Necnon lethiferæ cum vino damna cicutæ,
Atque venenatis occurret morſibus hauſta,
Ac ſuggillatis ſuperaddita ritè placebit:
Subuenit anginæ, melli nitróque iugata.
Vulneribus prodeſt contrita recentibus, illis
Si ſuperaddatur, capitis ſic vlcera curans.
In lini panno ſi circuncincta geratur,
Inguinis immodicum fertur cohibere tumorem.
Auris depellit ſonitum cum felle bouino,
Ac durum ſplenem illius cataplaſma reſoluit.
Ex oleo fuerit viridis ſi cocta, iuuabit
Non modicè ſtomachum qui ſit hoc vnguine fotus.
Sub lingua factum curat cum melle tumorem:
Liuorémque nigrum, qui circa luminis orbem
Apparere ſolet, ſanabit idem medicamen.

Splē, venena, ſuggillata, angina, vulnera, capitis vlcera, inguina, aures & ſplen.

Stomachus, lingua, & oculi.

Hactenus poëta ille, qui ex Arabibus hæc ad verbum ferè tranſcripſit. Penè omiſeram quòd abſinthij cinis roſaceo vnguento permiſtus, capillum denigrat, & ſomnos olfactu allicit eius ramus ſub capite repoſitus, modò id non ſenſerit æger. Tranſit ſapor eius in vinum, quod vocatur

Capilli, ſomnus, ventriculus, veſtes et libri.

absinthites, quo nihil præstantius in affectibus ventriculi, vt dicemus in vinis medicatis. Non est hîc dissimulandum, quòd absinthium vestiariis arcis inspersum, ab erodentium iniuriis reposita vindicat: adhæc, quòd atramentū librarium diluto eius temperatum, literas & libros à musculis tuetur, quemadmodum ex Dioscoride transcripsit Plinius: apud quem in nonnullis exēplaribus, muscis pro musculis scriptum reperio: fortasse quòd *μυίαις* pro *μυσὶ* legerit. Pulchrum est, inquit Ægineta, ante alia pocula absinthij dilutū prælibare: nam inter ebrietatis antidota numeratur. Quod ad exhibitionē attinet, veteres succum absinthij pueris offerebāt, illitis melle labris vasculi, quemadmodum his versibus eleganter expressit Lucretius,

Ebrietas.

Prisca absinthij exhibitio.

Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Aspirant mellis dulci flauóque liquore.

Alij folia eiusdem in fico dabant, ad fallendam amaritudinem, & conciliandam gustui gratiam, summo per imposturam beneficio. Si cum rosis in vino austero coquitur, fotu, ventriculi dolores tollit, vel totius cōpositi applicatione. Et si cum passulis, oculis superponitur, pulsantem illorum dolorem emendat. Quod etiam præstat vapor decoctionis eius, ex vino albo, apertis oculis exceptus. Galenus scribit aurium sibilū & sonitum curari fotu decoctionis absinthij: vel immisso raphani succo, cum rosaceo: adhæc herbam cōtusam, & super tegula calefacta, vinóque irrorata, tostam, ictus, plagas & contusiones sanare: insuper,

Ventriculus, oculi, aures, plagæ, contusiones, & attritus.

insuper, eius decoctũ cum furfure, chamæmelo, meliloto, malua, vino & aqua, additis oleis anodynis, rosaceo, liliaceo, anethino, chamæmelino, appositum cõtusionibus & attritionibus musculorum, mirandum in modum iuuare. Et si folia cum melle trita, vtero ac muliebri pudendo imponantur, menses excludent. Si cum radice iridis coquatur semen, & bibatur, thoracem purgabit, & icterum valde emendabit. Sed pulchrum erit audire Ioan. Mesuæ, hæc omnia, & multò plura, paucis colligentẽ. Absinthiũ, inquit, constat duplici substãtia, vna calida, amara, nitrosa, purgãte & obstructa liberãte: altera, terrea, stiptica, & partes cogendo roborante: præsertim in siccato absinthio. Cùm autem eius substantia calida sit superficiaria, vbi sumptum est, ab ea prior fit actio: à terrea verò stiptica, posterior: per quam ventrem soluere comprimendo, nonnulli malè sunt opinati. Bilem enim flauã, & aquas à ventriculo, intestinis, hepate ac venis vacuat, interdũ etiam per vrinas. Pituitam verò, aut non vacuat, aut maximè paucam: licet phlegmagogum quoque ipsum cẽsuerit Auenzoar. A putredine vindicat, præcipuè potu quotidiano vnciȩ vnius vel duarũ vini aut aquæ, cui infusum vel incoctum fuerit, vel aquæ ex eo distillatæ. Cum melle, aut vino & pauco cumino calfactum & appositum, mirè cõfert partibus attritis vel contusis. Si vino item, aut aqua, aut oleo cui absinthium & radix cucumeris agrestis incocta fuerint, spongia mersa & expressa tẽporibus alligetur, hemicraniam sanat. Auris quoque suffita vino aut aqua cui incoctũ

Vterus & vulua.

Menses, thorax, icterus.

Bilis flaua, aquæ, putredo, attritus & contusiones.

Hemicrania, aures.

Fœtor oris, vermes, pruritus & scabies.

ſit abſinthium, dolore, tinnitu, & ſurditate liberatur. Acetum prætereà, aut vinum cui incoctum fuerit cum cortice citri, oris fœtorem à gingiuarum & dentium putredine, vel materiarum corruptela in ventriculo, emendat: quod etiam præſtat aqua eius diſtillata. Succus cum nucleis perſicorum, vermes aurium, & aliarum partiũ, enecat & educit. Sed maximè hoc electarium lumbricos occidit: Abſinthij vnciæ duæ, euphorbij drachma vna & dimidia, cornu cerui vſti vncia dimidia, mellis quantũ ſufficit. Ex abſinthio, fumaria, vuis paſſis enucleatis, myrobalanis citreis, potio fit commoda contra pruritum & ſcabiem. Quia autem imbecilliter ſoluit, roſę, ſerum lactis, fumaria, ſpica, vuæ paſſæ purgatæ, illi non ineptè miſcentur, vt meliùs & tutiùs purget. Roborat ventriculum & hepar, excitat appetentiam, tollit obſtructiones, & inde natos affectus, icterum ac hydropem: febribus etiam putridis diuturnis cõfert. Vere debet colligi abſinthium, & ſuccus ex eo media veris parte extrahi, & ſole, vel calidis cineribus, in vaſe vitreo, vt aloë, ſiccari. Flos æſtatis principio decerpitur, mediocrem ſuſtinens coctionem. Hactenus Meſues, qui nobis medicam abſinthij narrationem claudet. In qua perſequẽda, ſi lõgè ac latè ſumus exſpatiati, & diutiùs immorati, popularis herbæ inenarrabilibus remediis & auxiliis, aſcribendum obnixè precamur.

Ventriculus, hepar, appetentia, icterus, obſtructio, hydrops & febris.

Abrotonum, & medica eius auxilia.

AREA II.

Quia

QVIA Abrotono absinthij amaritudo inest, idcirco secũdo post absinthium describetur loco: quod in marem & fœminam distingui nullus est qui ignoret. Hæc à multis Cypressus dici solet, foliis constans albicantibus. Ille non vsqueadeò albicat. Parisiẽses vtrunque Avronum, & pumilam cupressum, & *custodem vestiarium* nũcupant: quòd armariis sparsum, vestes à tineis vindicet. In vino potum contra venena antidotum esse scripserunt prisci, & cum oleo illitum prodesse algentibus: necnon contra omnia veneficia, quibus coitus impeditur. In cubili stratum & suffitum, serpẽtes ac venenatum reptile quoduis fugat. Cinis eius cum oleo raphanino, ricinino vel sabino, barbam tardiùs nascentem elicit, & neruos pectorísque affectus summè iuuat foliorum decoctio. Ex quo dyspnoicis, tussientibus, & lumborum ac vuluarum doloribus adesse creditur, si cum vino & pauco melle hauriatur. Quo etiam modo ischiadicis & suppressis mensibus auxiliatur. Febriles algores abrotonum sedare dicunt, si ex aqua tepida bibatur, antè quàm irrepant: vel oleo eius spina dorsi ad calentem foculum illinatur. Alij eam in rem flores cum summis ramorum capitulis, ex oleo in linimenti consistentiam atterunt, & eo pedũ plantas, cum spina & carpis manuum illinunt. Huius semine, quotidiano experimento mulierculæ lumbricos necant. Addo quod idem semen vsque ad drachmam, cum aliquot foliis in vino albo tritum, addita nuce iuglande & bolo Armeno: deinde excolatum & bibitum, mirandũ in modum est effi-

Abrotonum mas & fæmina.

Venena, algores, coitus, serpẽtes, barba, nerui & thorax.

Dispnoici, tußis, lũbi, vulua, ischias, mẽses, febrilis algor, lumbrici, venena & pestis.

cax aduersus venena, & luem pestiferã, nostro & aliorum quamplutimorũ fœlici & optato expe-
Menses seu menstrua. rimẽto. Semen in vino albo tritum, & haustum, cunctãtes mẽses accelerat. Quid amplius optas?

Huic panis micas, & mala cydonia iungens,
Si simul amne coquas, oculorum cocta dolori,
Vel feruori apponens, percurabis vtrunque.

Oculi, aculei, lumbrici & Venus. Infixas cuti spinas, aculeos & alia quæuis educit per se admotum, vel cum adipe tritum: adhæc tam sumptum, quàm appositum vel iniectum, lumbricos ventris, perinde atque absinthium, disperdit: fertúrq; ad Venerem incitare, puluino subditum. Quod an verum sit, dubitare malo quàm incerta pro certis obstinatè ac temerè proferre: quare, connubio iunctis isthæc tentanda relinquam.

Ruta hortensis, & medica eius auxilia.

AREA III.

NVLLI sunt horti, tam vrbani quàm agrestes, qui Rutam perpetuò virentem & gra-
Rutæ natura & præstantia. uiter olentem non agnoscant. Cui ea fertur esse natura Plinio & Palladio, vt furtiua optimè proueniat, & sub fici arboris vmbra libenter acquiescat. Vnde probatissimã rutã esse putauit Theophrastus, quę cortici ficulneo defixa, terra obrueretur. Quod etiam Plutarchus agnouit, scribens in symposiacis ad hunc modum: Ruta quæ sub ficu prosilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. Ab his non longè recessit Dioscorides, eam cibis commendans, quæ prope arborem

borem fici cresceret, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem rursum cum cicuta mirabilis antipathia, probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ succo manus armant, ne perniciosis vlceribus ab ea infestentur. Quod de ruta agresti scriptum fuisse, docebit experientia, rerum dubiarũ magistra. Sed hæc nihil ad rutæ facultates & medica auxilia: quæ quia præstantissima sunt, ob id longè ac latè nobis explicanda veniunt. Florentinus Græcæ agriculturæ interpres diligẽtissimus, tradit obturatas aureis medulla rutæ, aut recenti eius surculo, capitis dolores finire: adhæc, succo illius inunctos oculos cum melle optimo, vel lacte mulieris masculum enixæ aut lactantis, caligine & suffusione liberari. Quam rem etiam præstabit solus succus, tactis oculorum angulis, non solùm hominibus, sed etiam pecudibus ac iumentis. Quod Salernitanæ scholæ poësis non omisit, dicens,

Mirabilis rutæ cum fico sympathia.

Aures, caput & oculi.

Nobilis est ruta, quia lumina reddit acuta:
Auxilio rutæ, vir lippe, videbis acutè.

Et poëta herbularius,

Ruta comesta recens oculos caligine purgat,
Et meliùs marathri cum succo, felléque galli,
Melléque, si succus ex æquo iungitur eius:
Indéque sint oculi patientis sæpè peruncti.

Ille idem succus cum vino potus, serpentium venenis resistit, & comitialibus auxiliatur. Quin ruta ipsa cum ficu ad dimidias parteis decocta, hydropicis salubriter adhibetur: valétque plu-

Serpentes, venena, epilepsia, hydrops, pectus, latus, lũbi, tussis, iecur, pulmo, renes & febris.

rimùm ea decoctio ad pectoris, laterum ac lumborum dolores: necnon cōtra tusseis, ac pulmonum & iecinoris, renúmque vitia, & remeantium febrium horrores. Eadem cum vino, hyssopo & aniso cocta, torminibus sedandis, & ciendis menstruis, haustu vel fotu mirandum in modum opitulatur: naribúsque indita, fluentem sanguinem sistit, & sæpè olfacta, ozænas curat, necnon collutione, dentibus summè prodest. Semen maximi momenti esse solet apud medicos plerosque ad arthtitidem, molas & humiditates vteri. Certissimum est Basiliscum serpentem, homini, reliquísque animātibus insidiari ac infestum esse, frugésque ac sata contactu suo & viroso halitu polluere: nec esse vllum animantis genus, quod aduersus illum pugnet, præter Mustelam. Quæ rutæ esu, ceu præsenti alexipharmaco & propugnaculo stipata, illum intrepidè extra latebras raptum conterit. Quo mortuo, nisi confestim se aliò subducat, pastúque rutæ iterum sibi prospiciat, ex contagione ambientis aëris suffocari periclitatur. Non temerè itaque faciūt, qui circa ædes rusticas, ac pecorum stabula, & pastorum casas, frequētem rutam serunt ac fouent, quum vi præsentanea venenis obsistat, nec vllum serpētis genus, quàm se longissimè eius vmbra porrigit, vspiam admittat: quemadmodum de Fraxino scribit Plinius. Quod si quis sumpserit mādragoram, hyoscyamum, cerusam, nigri papaueris succum, & pleraque alia quæ immodica frigiditate, lethalem stuporem conciliant, rutæ succo, vel illius decocti vino, reuiuiscet, ac malum discutiet. Sed

Tormina, menstrua, sanguis, ozæna & dentes.

Basiliscus et Mustela.

Ruta serpētibus exosa, ac venenatis omnibus.

Venena.

obli-

obliuiscendum non est, quòd feruido effectu & vrente, noxam infert corpori, si copiosiùs sumpta fuerit, vel diutius olfacta. Vnde grassante peste sæpenumerò obseruaui eos, qui rutam naribus identidem admouissent, pustulas & vlcuscula in labiis, naso ac vicinis locis, contraxisse: sicuti in Opusculo nostro de remediis & secretis contra pestem nuper adnotauimus. Nam exulcerat foris admota, & parti alicui affricata vesiculas excitat. Quare carbunculis & bubonibus pestiferis, aliísque tumoribus contagiosis opportunè ac salubriter adhibetur: virus enim elicit, nec patitur intro resilire ac remeare venenatos halitus. In quam rem contusa, & cum fermento acri, ac adipe suillo, necnon cepa & ficubus cocta, adiecto ammoniaco, calce viua, sapone, cantharide & theriaces momento, præstantissimum conficiet emplastrum, quod affectæ parti tempestiuè appositum, pestiferos tumores confestim disrũpet. Id quod experiundo verissimum esse fateberis, & sciuisse aliquando gaudebis. Sed quia talium remediorum, tota (quod dicunt) plaustra in iam dicto opusculo nostro proposuimus, idcirco de illis verbum non amplius addo, reliqua hortensis rutæ medica præsidia, inuentu & paratu facilia, ordine persequens. Succus rutæ in cortice mali punici calfactus, & auri immissus, illius dolores finit, tinnitum emendat, & vermes interimit. Folia commansa, oris fœtorem tollunt ex vsu alliorum & ceparum contractum, sed aceto os debet postea collui. Si eadem folia coquantur, & cum sulphure ac pauco aceto terantur, de-

Ruta in peste vtendum cautè.

Carbunculi & bubones pestiferi.

Emplastrũ optimũ aduersus pestiferos bubones & carbunculos.

Aures, fœtor oris, lac, mammæ, & vlcera.

inde mammis in modum emplastri apponantur (exclusa papilla) omnem lactis coagulationem ac tumores expediunt. Scribit Galenus quòd ruta efficaciter obstat omnibus malignis vlceribus, siue sint putria, siue corrodentia: sed in molli corpore debet remisceri, & teri, coquíue cum pane vel hordeacea farina. In duro, potiùs vtendum censet pegano, id est agresti ruta, quàm hortensi & vrbana. Semen in vino coctum & potum, singultus emendat qui fiunt à pituita, & hinc periclitantes, à suffocatione liberat. Tusa folia & in modum emplastri scrophulis apposita, illarũ duritiem abolent. Et eorundem siccatorum pars vna puluerata cum media parte olibani, deinde ex vino, vel syrupo de mentha hausta, vomitum cõpescit. Si aliquot recentia folia edãtur, & generosum vinum superbibatur, morsum Mustelæ non secus curant, quàm simiæ & felis commansa faba, & demorso loco statim apposita. Factum pręterea pessariũ, vt loquuntur medici, ex rutæ succo, muliebria potenter ducit. Et folia trita, oleóque liliorum incocta cum adipe gallinæ vel anseris, si calida antrorsum & retrorsum vtero in modum emplastri apponantur, præfocationem & strãgulatum matricis emendãt. Quod vnum remedium etiam præstantissimum esse solet, ad coli, vteri & recti intestini inflationes. Sed folia sicca, cum suprà dictis adipibus & oleo trita, efficaciùs operantur. Est sanè memorabile quod apud Arnaldum à Villanoua scriptum reperi, nimirum quòd ruta vino albo, vel rosacea aqua imbuta, macerata & calefacta, vapidum fumum & aqueũ vaporem

Singultus, scrophulæ, vomitus, & morsus venenatorum.

Menstrua, matrix, colum, vterus & inflationes.

rem exhalat,qui vitreo vaſe ſuperpoſito exceptus & collectus, apprimè vtilis eſt ſedãdis oculorum morbis. Memorabile & illud quod apud Auicennam legi. Si quis ſemen rutæ & folia cum nuce,& bolo Armeniæ in generoſo vino albo contriuerit, & iuſculum tale percolatum ieiunus biberit, ab omni veneno ea die tutus erit, imò verò à peſtifera lue,quantumuis ſæua & immani.Folia eadem cum vino trita valent plurimùm aduerſus venenatos morſus omnes, etiam ſi rabidi canis fuerint: modò cum melle & ſale morſui apponantur, vel cum aceto & pice eam in rem decoquantur. Non deſunt qui affirment rutæ ſucco perunctos,vel rutam ipſam geſtantes, à maleficis animalibus feriri non poſſe. Generationes eius cibo impediri certum eſt: idcirco mulieres ſobolem coniugalem ſuſcipere ſatagentes, rutam cane peius & angue vitare debent: nam vuluas aperit, ac menſtruum ſanguinem prolicit. Addo quod & ſemẽ, & coitum, tam cibo quàm potu ſumpta, deſiccat & reſtinguit, maximè viris: vnde πήγανον Græcis dicta eſt Ruta ἀπὸ τοῦ πήγνυσθαι τὸ σπέρμα, quia ſemen genitabile ſuo præſicco ſpiritu, calidóque vapore & tetro coaguletur, quaſique areſcat: vnde ſterileſcunt, viri præſertim, concreto & diminuto eorum ſemine. Id quod mulieribus ſecus cõtingit, vt etiam Salernitano iactatur hoc ſenariolo,

Ruta viris coitum minuit,mulieribus auget.

Vuluæ ſtrãgulatus aperit cum melle trita, & toti pubi vſque ad anum illita. Quæ res etiam plurimùm valet ad dolores articularios, & cũ oleo ad

Oculi, venena, peſtis & morſus venenati.

Malefica animalia, generatio & ſperma.

Vuluæ ſtrãgulatus, arthritis, teſtes, vermes, lichen, vitiligo, venena & peſtis.

expellenda ventris animalia. Si cum laurinis foliis coquatur, testiũ inflationes apposita mitigat: lichenibúsque cum melle & alumine vtiliter affricatur. Cum pipere & nitro vitiligines candidas emaculat, & folia aliquot, cibos antecedentia, aut cum arida ficu, & veteribus iuglandium nucleis sumpta, addito salis momento, venenorum vires hebetant, & corpus contra iniurias eorum tutissimè muniunt, pestilentíque aëri resistunt. Quod Mithridatis inuentum esse tradunt, & Mithridaticum diatessaron nuncupant, mihi & quamplurimis fœlici successu in magnis pestilentiis probatum. Sed pulchrum erit audire poëtam herbularium de ruta eam in rem non ineptè ad hunc modum philosophantem,

Diatessaron Mithridatis.

Mithridatis antidotus contra venena.

Obstat pota mero, vel cruda comesta, venenis:
Quod Mithridates Ponti Rex sæpè probauit:
Qui rutæ foliis viginti, cum sale pauco,
Et magnis nucibus binis, caricísque duabus,
Ieiunus vesci consurgens manè solebat:
Armatúsque cibo tali, quascunque veneno
Quilibet insidias sibi tenderet, haud metuebat.

Sed de iis plura in Iuglande scribemus, vbi ad arbores ventum erit.

Theopompus vires nec dissimiles nec impares rutæ attribuit, quàm citrio, contra toxica: tradens Clearchum Heracleoti tyrannum suo tempore multos aconito interemisse, cuius violentiã vt vitarent subditi, domo non egrediebãtur ante degustatam rutam: quo præsidio, ceu præsenti alexipharmaco, ab aconiti viruletia sospites euaserunt. Non desunt qui Citrio id ascribant,

quemad-

quemadmodum suo posthac adnotabimus loco. Prætereundum hîc non est, quòd ruta & mentha virides, ex Hippocratis & Galeni sententia, flatus ac Veneris pruritum excitare solent: siccatæ verò vel frixæ, & præcipuè semina, eosdem discutere, ac Veneris impetum compescere, seminísque profluuium, gonorrhœa nuncupatum, sistere. Quod tametsi superioribus nonnihil pugnare videtur, si tamen rectè ac prudenter excusseris, nullum habere dissidium reperies. Luc. Apuleius Platonicus scribit, rutam viridem oleo incoctam, & cera noua agglutinatam, efficacem esse ad inguinum dolores, modò ex linteolo, vt ceratum, applicetur. Eadem cum polenta bene trita & imposita, epiphoras lenit. Ignem sacrum ex aceto & oleo illita mirè extinguit: & ros eiusdem matutinus in vasculo collectus, & oculis instillatus, illorum caliginem tollit. Quod etiam præstare solet vapor ex eadem madente, igni exceptus. Si præter voluntatem effluit semen, manducetur ruta in vino cocta cum pingui aliquo, vel butyro, aut dulcium amygdalarum recenti oleo. Si muliebre effluuium sistere voles, rutam (vt idem tradit Apuleius) auro, argento, ac ebore circumscribe, & sublatam infra talum alliga. Autores sunt Aristot. & Plinius, quod mustela cũ serpente & bufone dimicatura in murium venatu, rutam priùs edere solet, ceu præsens quodpiã alexipharmacon. Ex quo rutam fascinationis ac venenorum, necnon contagiorum præstantissimum esse amuletum, appositissimè scripserunt prisci omnes: falsóque putauit Pythagoras oculis

Flatus, Venus, & gonorrhœa.

Inguina, epiphora, ignis sacer, oculi, caligo sperma & muliebre effluuium.

Fascinatio, venena, serpentes & eorũ ictus.

nocere, nam & ſcalptores & pictores, oculorum cauſa, in cibo illa ſalubriter vti ſolent. Tam eſt infeſta ſerpentibus, vt procul ab illa ſtabulari certum ſit, imò verò eius nidore longè ac latè abigi. Vnde cum ſale & cepa admotam, remedium eſſe expertus ſum aduerſus ſerpentiũ venenatos ictus. Conſultè itaque ac prudenter mihi facere videntur, qui ruta hortorum areas olitorias coronant, vt eſculenta olera à venenatis animalculis defendant. Hæc ſint poſtrema, quanquam parùm medica. Feles ab auiariis arcebũtur, pullis gallinaceorum aut aliorum, ſucco rutæ perfuſis, aut ruta vndequaque armatis auiariis ipſis. Quod facili experiẽtia probabis, vnà cum eo quod tradidit Democritus, nimirum culices abigi, & ne accedant impediri, ſi rutæ virentis ramo aquam per domum, aut locum alium ab eis obſeſſum reſperſeris, vel eiuſdem plantæ decocto aſperginem feceris. Quod multi etiam ad pulices meritò detorquent, & facto experimento veriſſimum eſſe teſtantur. Quare rectè ſcripſiſſe cenſebitur herbularius poëta,

Quomodo arceantur feles ab auiariis, & culices ab ædibus.

Pulices.

Cocta facit ruta de pulicibus loca tuta.

De cuius facultatibus & medicis præſidiis ſcriptũ ſit hactenus. Quas fuſiùs & explicatiùs perſequi volui, quòd vbique hortorum frequens ſit illa, excellentiſſimis viribus ac occultis aliis miraculis prædita, nobis alibi explicandis: ne nimius videar, ſeráque coronide longus.

Vrtica, & medica eius auxilia.

AREA IIII.

Multa in hortis plāta inutiles.

QVONIAM in plerisque hortis, tam vrbanis quàm rusticis, multarum plantarum (si desit cura coloni) non dicam cibis, sed oculis, manibus ac naribus ingratissimarum inexpugnabilis prouentus etiam sponte oboriri solet, idcirco de illis nonnulla medicè hîc scribere conabor, quòd vires in iuuando corpore humano admodum insignes ac præstantes habeant. Itaque ab Vrtica auspicor, quæ vel peculiare id agnoscit, quòd absque vllis spinarum aculeis, lanuginem adeò noxiam, ac vrentem circunfert, vt tactu quàm leuissimo pruritum, pustulásque adustioni similes confestim excitet. Ex quo ab vrendo Grammaticis ritè dici mihi videtur, & Græcis ἀκαλύφην, ἢ κνίδην, quasi non tangenda, quòd mordacis & punctoriæ vstionis sæuum dolorem sua, vt diximus, lanugine perquam exili & mollicula acriter inurat. Sed mordacitas in ea (quæ oleo curatur) non protinus se prodit, nec nisi Solibus inualescentibus roboratur. Per veris initia planta hæc sapore solet esse non ingrato, & religioso cibo multis, ad depellendos totius anni morbos. Huius semen Nicander cicutæ contrarium esse affirmat, adhæc fungis, viuo argento, hyoscyamo, serpentibus ac scorpionibus pugnare. Trita folia & naribus indita fluentem sanguinem sistunt, omniúmque maximè radix: quod etiam præstat succus, fronti illitus. Phanias inter Græcos medicos celebris, vrticæ laudes condidit, vtilissimam cibis coctam, conditámue professus. Canum morsibus addito sale opitulatur: oleo incocta, sudorem elicit: cum conchulis, aluū ciet: cum ptisana pectus purgat:

Vrtica mordax, & eius remedia.

Venena & fluor sanguinis.

Canis morsus, sudor, aluus, pect.

mẽstrua, vlcera, vuula & procidẽtia ani. cum thymo aut pulegio tardãtibus mẽstruis imperat, & cum sale vlcera quæ serpunt, continet. Sed illa mordax eius vredo, vuulas in ore cohibet, ac procidentes uuluas, infantiúmque sedes tactu resilire cogit, & Venerem in quadrupedibus excitat. Quod pinguis poëta, volebam dicere Macer, herbularius nobis passim nuncupatus, non omisit, nec ignorauit.

Vrticæ folius (inquit) *reuocatur vulua fricata:*
Si quadrupes quæcunque marem perferre recusat,
Vrticæ folius illius vulua fricetur:
Sic naturalem calor excitat ille calorem.

Lethargus, gangræna, carcinoma, vlcera, suppuratio, tubercula luxata, parotis, menses, liẽ, & aluus. Non desunt qui affirmẽt lethargicos experrectos fuisse tactis eorum cruribus vrtica mordaci, & magis fronte. Dioscorides scribit, Galeno astipulante, quòd folia vrticæ gangrænas emendãt: necnon carcinomata quæ cacoethe vocantur: adhæc parotidas, sordida vlcera, suppurationes, tubercula, ac luxata reparant. Folia cum pauca myrrha trita & admota, menses efficaciter mouent, & cum cerato, lieni admodum prosunt. Ventrem in iusculo sumpta, velut titillando & abstergendo, clementer irritant. Syluestris, quam Græci ἀγρίαν, Galli *Griecham* nuncupant, ex vino pota, lepras in facie tollit, quod etiam nonnulli vrticæ mordaci ascribunt: cuius succus cessantem vrinam ciere, & calculos frangere, vuámque inflammatione turgentem reprimere fertur. Sunt qui radice, infixa corpori extrahant, addito salis momento: & foliis cum axungia strumas discutiant: quæ si suppurauerint, compleri tradunt. Articulariis morbis & podagricis, cum oleo vetere tri-

Lepra, vrina, calculus, vuula, aculei, struma, arthritis & podagra.

tam

tam vrticam plurimi apponunt. In quam rem etiam radix cum aceto tusa, censetur admodum vtilis esse.

Illius semen colicis cum melle medetur:
Et tussim veterem curat, si sæpè bibatur:
Frigus pulmonis pellit, ventrísque tumorem:
Cum mulsa bibitum, lotium producit abundé.

Colici, tussis, pulmo, venter, lotium, vomitus, ventriculus, orthopnoici, latus.

Idē semen in eadem mulsa obolis duobus, hoc est scrupulo vno sumptum, vomitiones à cœna faciles reddit: & in sapa haustum, ventriculi inflationibus succurrit: prodest etiã orthopnoicis cũ melle, nam thoracem expurgat. Lateri prætereà medetur cũ semine lini & hyssopo frixũ. Linimētum ex foliis vrticæ cõpositum cum oleo, & sale, partes corporis tuetur ab atrocissimo frigore & rigore, etiã si febrilis fuerit, inũcta dorsi spina, & pedum plãta, ac manuum carpis. Valet idē ad vlcera ex gelu & frigore contracta. Noui multos arcanorum naturæ conscios, qui vt febrilem cordis æstum compescerēt ac infrigidarēt, internum vrticæ succum arteriis illinebant, addito vnguenti populei momento. Sunt qui folia duntaxat trita eam in rem ipsi carpo, necnon temporibus applicent, cum pauco oleo violaceo vel papauerino. Penè omittebam quòd vapor ex decoctione seminis vrticæ naribus exceptus, illarum obstructionem aperit. Quod etiam operatur abrotonũ, in eius historia nobis ad alia festinantibus, negligenter, ne dicam imprudenter, omissum. Folia vrticę trita & matrici superposita, emplastri modo, illam si educta fuerit, reducunt. Semen potum cum sapa, strangulationes vteri aperit, & succus

Febrile frigus, vlcera ex gelu, & ardor febrilis.

Nares, matrix, vterus, menstrua, & empyici.

foliorum cum myrrhæ momento, menses potenter euocat. Cæterùm tacendum non est, quòd si quis empyicus scrupulum vnum seminis vrticæ in pollinem redactum, cum syrupo pectorali, quasi lambendo paulatim deglutiuerit, tenacem humorem facili conatu expectorabit, & summũ præsidiũ hinc explorabit. De nõ mordente vrtica, quæ ob id mortua dici solet, tradunt multi quòd vires præclaras habeat ad strumas, carcinomata, & gangrænas. Tradunt insuper de syluestri (quæ semine est lini) quod plurimum semine eo valet ad gluten pituitosum incidendum & extergendum, cùm opinionem asthmatis & orthopnœæ veræ facit: non tantùm enim præparat viscidum farctum, sed etiam delectu ducit clementius, cartami seminis ritu & dosi. Hoc sit postremum, etsi parum medicum, Vrticæ radices carnibus coniunctæ, eas celeriùs coqui impellũt, & nymphęæ radix pisis incocta, illa omnia ad vnum, veluti extrudente olla, foras eiaculatur. Facili experimento res innotescet, mihi nondum explorata.

Plantago, & medica eius auxilia. AR. V.

SEQVITVR Plantago nullis hortis non obuia, cuius laudes abundè complexus est Themison medicus, Plinio autore. Si quis eius folia in aqua mulsa macerata, vel contusa & expressa, horis duabus ante accessionem ad drachmas duas biberit, tertianas leuiores ac breuiores reddet. Quod etiam præstabit succus radicis madefactæ,

vel

vel tuſæ: aut radix ipſa macerata in aqua ferro candenti excalfacta. Quidam ternas radices in tribus aquæ cyathis, vel, vt habet Dioſcor. vini, & pari aquæ modo, potandas dedêre tertianariis, & quaternas quaternariis, totidem aquæ & vini modulis temperatas. Folia podagras refrigerant, conueniúntque in primo calidarum impetu. Succus, oris vlcera collutione emendat: necnon folium admotum, aut radix commanſa, etiam ſi rheumatiſmo laboret os. Datur plantago cibum non ſentientibus, hoc eſt iis qui non nutriuntur (quos Græci ἀτρόφους vocant) interpoſitis diebus: ex quo phthiſim ſanare traditur in vino cocta & pota.

Febris, podagra, oris vlcera, atrophia, & phthiſis.

Comitiales ac ſuſpirioſos iuuat, & ſtrumis cum ſale auxiliatur. Eadem curantur ambuſta cum oui albumine; ita vt cicatrix oculos fallat. Sanguinem claudit ex vbere (ſeu vlcere) fluentem, & carbunculos tuſa rumpit. Ex aceto & ſale cocta dyſentericis ac cœliacis ſalubriter exhibetur: vel ſuccus eiuſdem cum alica, vel oryza: qui etiam ſubter iniici poteſt.

Epilepſia, aſthma, ſtrumæ, ambuſta, ſanguis, carbūculus, dyſenterici, & cœliaci.

Cum creta cimolia & ceruſſa, igni ſacro medetur, etiam ſi mediū hominem ambierit, qui Zoſter vocatur, & ſi cinxerit, enecat. Sanguinis excreationes vel (vt quidam legunt) excretiones, tam ore, quàm aluo & vtero factas, tritum ſemen in vino auſtero (ſi febris abſit) efficaciter ſiſtit, necnon & foliorū ſuccus hauſtus vel iniectus: qui etiam fiſtulis inditus, pręſenti auxilio eſſe ſolet. Coquitur cum lẽticula plãtago, eodem quo beta more, aduerſus hydropiſim: & ſi corpori vitium id adhæſerit, cui Leucophlegmatiæ nomẽ eſt, elixa opportunè datur,

Ignis ſacer, ſanguis, fiſtula, & hydrops.

Luxata, vlcera, nomæ. modò panem ſiccũ priùs comederint laborantes, vt media cibis illa interueniat. Luxatis tuſa folia dolores ac tumores tollunt, addito ſale modico. Craſſa vlcerum labra purgant, ac nomas ſiſtunt, medentúrque omnium generum vlceribus & peculiariter fœminarum, ſenum ac infantium: ſed igne emollita meliora ſunt. In quem vſum prodeſt etiam ſuccus cum cerato: qui in vteri ſtrangulatu per ſe vtiliter bibitur, ac aurium dolori-bus appoſitè inſtillatur, & lippitudini, necnon ophthalmijs in collyrio perpulchrè additur. Prodeſt etiam collutione gingiuis ſanguine prægnantibus: & in vellere ſubditus locoſas mulieres ſtrangulatu liberat, vuluarúmque fluxiones ſiſtit, etiam ſi fuerint ſanguineæ. Radix commanſa, aut maſticata, dẽtium dolores ſedat, perinde atque decoctionis eiuſdem ablutio: quæ etiam ad vlcera veſicæ, & renum vitia, cum folijs in paſſo efficaciter præbetur. Tradunt nonnulli, quòd ſi quis radicem licio alligatam, è collo ſuſpenderit, ſtrumas diſcutiet, ac creſcere prohibebit. Redeo ad folia, quæ vlcera vetera & inęqualia, ſi apponantur, perſanant, & ad planum reducunt: adhæc ſinus glutinant, & morſibus canum ritè medentur: & ex lana, peſſi modo indita, vteros purgãt. Semẽ tuſum, & in vlcus, aut vulnus ſparſum, citò illud curabit. Et ſuccus cum mulſa exhibitus duabus horis ante acceſſionem quartanæ, illam emẽdat, & repetitione facta tandem abolet: ſicuti à multis obſeruatum intellexi. Folia minoris plantaginis cum ſale trita, & cataplaſmatis modo impoſita, tumorem & dolorem neruorũ in arthritide

Vterus, aures, gingiuæ matrix, lippitudo, ophthalmia, fluxio vuluæ.

Dentes, veſica, renes, ſtrumæ, vlcera, ſinus, canum morſus, & vterus.

Vlcus, vulnus, quartana, arthritis, ſanguis, & menſtrua.

tide ſenſim demulcent. Emplaſtrum quoque ex eius ſucco, ac albumine ouorū & bolo Armeniæ fronti impactum, fluorem ſanguinis è naribus compeſcit: & ſuccus hauſtus vel vtero iniectus, motum menſtruorum continet.

Ille idem ſuccus rectè ſanare videtur
Quod iuxta nares vel lumina naſcitur vlcus,
Si ſuperaddatur cum lanis mollibus illi:
Pérque nouem cataplaſma dies hocce renouetur:
Si via longa pedum mouet, vt fit ſæpè, dolorem,
Acri cum vino ſuperaddita trita iuuabit.

Vlcera oculorum, dolor pedum, & elephantiaſis.

Vis foliorum in refrigerando, abſtergēdo & ſiccando mira eſt, vt teſtantur Dioſcorides & Galenus: ideo ad vlcera quæ cacoëthe vocantur & elephātias, fœlici ſucceſſu illinūtur: conueniūntque ad ea quæ humore madēt, & ob ſordes ſcaturientes facilè purgari nequeunt. Non poſſum hîc tacere nec diſſimulare, quod plantaginis vires ſanè quàm eximías ſæpenumerò experti ſumus in lue peſtifera, quibuſcunque adminiſtraretur modis: prætereà vermes in vlceribus exortos plantaginis arefactæ reſperſo puluere interfici certo experimento nobis conſtat. Alia eam in rem auxilia certa & probata leges in noſtris naturę Arcanis, & memorabilium Centuriis, Chiliadem propediem explentibus.

Peſtis, & vermes vlcerum.

Artemiſia, & Tanacetum ſeu Athanaſia, cum medicis vtriuſque auxiliis. AREA VI.

VIDIMVS in pleriſque hortis diuitum matronarum Artemiſiam curioſè plantari &

diligenter excoli, ob præclaras vtilitates, quas (vt mox ostendemus) illis adferre solet. Quæ res me mouit, vt de medicis eius auxiliis pauca hîc adsuerem. Duplex apud nos visitur artemisia. Vna absinthij modo fruticat, & foliis maioribus ex nigro virescit, *Armoisa* vocata. Altera, circa aggeres & riuos nascitur, necnon in frumentaceis agris, foliis minoribus vestita, quam Gallicum vulgus *herbam* S. *Ioannis* nominat. Vtraque Dioscoridi & Galeno, excalfaciendi, resiccandi & extenuandi vires habet, adiicitúrque vtiliter ad muliebres dessessus, vt educantur menses, partus & secundæ. Vuluæ constrictiones laxat, & inflãmationes eius mitigat, calculos frangens ac vrinas mouens. Ad euocandos menses qui fuerint remorati, efficaciter pubi apponuntur calentes artemisiæ fasciculi: ad quos etiam coma eiusdem trium drachmarum pondere vtiliter propinatur. Folia minoris diligenter trita cum oleo amararum amygdalarum, & stomacho adhibita, illius vexationem sedant: & succus cum rosaceo, neruorum dolores finit. Vtraque ex oleo irino tusa cum fico & myrrha, vuluis optimè medetur, eásque repurgat intromissa, vel apposita. Succus cum oleo violaceo concretus & spinæ inunctus, febriles infantium calores emendat.

Duplex Artemisia, & eius nomenclatura.

Menses, partus, secũdæ, vuluæ, calculi, & vrinæ.

Stomachus, nerui, vulua, strumæ, partus, mẽses, secundæ, calculus, stranguria, vterus & partus.

Hanc adipi iunctam strumis apponere laudat
Plinius, atque iubet cum vino sumere tritam.

Radix pota mulieres in tantùm purgat, vt partus etiam enectos extrahat. Folia cocta & imo ventri cũ farina hordeacea admota, menses ac secundas extrahunt: & si mulieris in partu laborãtis vmbilico

lico & femoribus decocta & calentia apponãtur, miraculo quodam fœtum educunt. Dantur decoctiones eorundem in vino dulci contra calculos & strãguriam. Artemisiam secum habentibus negant nocere mala medicamenta, ac bestiam vllam, imò ne solem quidem. Et qui eam tulerit viator alligatã, dicitur lassitudinem nullo modo sentire. Quod pulchrum est ac valde notandum, hîc omittebam. Artemisia inter digitos trita, vel aliter contusa, & in pudendum mulieris, pessi modo, detrusa, plurimùm confert resiccãdæ & detergendæ matrici, quæ nimium humida fuerit & lubrica. Eadem, vt diximus, cocta & imo ventri, necnon feminibus admota, fœtum ac secũdas accersit: sed hinc illico est auferenda, alioquin vterum vnà etiam euocabit. Si succum artemisiæ cum aliquot ouorum luteis coctis triueris, addita axũgia & cumino, eáque omnia vtero superposueris, dolores qui partum sequuntur demulcebis.

Lassitudo.

Matrix, secundæ, & partus dolores.

Non desunt qui contendant Tanacetum seu Athanasiam tertium esse genus artemisiæ, & iisdẽ pollere viribus. Quod à multis præclaris medicis negatum video, censentibus tanacetum potiùs esse parthenium masculinum. Cuius facultates receptæ ac probatæ sunt, vt vẽtriculi & alui flatus discutiat, ac lumbricos ex ventre pellat. Vtuntur etiam plerique præstanti admodum remedio ad comminuendos renum calculos & ciendam vrinam. Sed vt viris magis cõmendatur tanacetum, ita mulieribus artemisia λεπτόφυλλος, aut matricaria: sic dicta quòd matricis dolores sanet. Vulgus Parisiense *Espargoutte* vocat, à guttis spargendis;

Vẽtriculus, aluus, lũbrici, calculus, & vrina.

Matricaz

quòd eius folia trita & ori ac auribus admota in dolore dentium, guttas pituitæ ſpargant & ſaliuam tenuando eliciant.

Chelidonium, & medica eius auxilia.

AREA VII.

CHELIDONIVM maius (nam de eo potiſſimùm hîc agimus) in parietinis hortorũ multorum, & opacis naſcẽs locis, à Gallis *Eclera* vulgò appellari ſolet: quòd caligantibus oculis aciẽ videndi reparet. Ab hirundinibus, quæ Græcis χελιδόνες vocantur, nomẽclaturam eſt adeptum. Nam Theophraſto autore, illarũ aduentu ſuum excitat florem, ac vireſcit: diſceſſu verò, marceſcit. Alij, vt Ariſt. & Plin. contendunt, plantam hanc ab hirundinibus inuentam fuiſſe: quòd oculis pullorum ſuorum, qui cæci naſcuntur, illius auſpiciis viſio accerſatur: & ſi in nido puncti fuerint, etiã reſtituatur. Nam ſi quis nuper in lucem editarum hirundinũ oculos configat, tacti ea herba à matre, rurſum incolumes redduntur. In quã ſententiam nonnullos veniſſe, autor eſt Dioſcorides. Sed cõmentitium id eſſe putat Cornel. Celſus, tradens huiuſmodi auicularum acies extrinſecus læſas, interpoſito tempore in priſtinum ſtatum ſenſim redire. Vnde, inquit, locus fabulæ datus eſt, per parentes id reſtitui herbâ, quod per ſe ſaneſcit. Hinc nimirum, collectum eſt hirundinum ſanguinem, noſtris quoque oculis ab externo ictu mederi, non ſecus, quàm palumbium & columbarum, ſi hirundineo caruerimus.

Chelidoniũ hirũdinaria herba, & vnde id factum.

Remedia ad oculorum ictus.

Flo-

Floribus chelidonij ſuccus exprimitur, & in vaſe mundo, cum melle optimo, feruenti cinere leniter decoquitur, ſingulari remedio contra oculorum caliginē. Radix cum aniſo & vino albo pota, regio morbo & iecoris obſtructionibus medetur, ac vlceribus quæ ſerpunt, vtiliter imponitur: necnon iis quæ inueterata ſunt & in fiſtulam abierunt. Quod Q. Serenus hunc in modum confirmat,

Caligo, icterus, obſtructio, iecur & vlcera.

At ſi iam veteri ſuccedit fiſtula morbo,
Herba chelidoniæ fertur cum melle mederi.

Fiſtula vlcus.

Hîc non tacebo, quod multis pro ditiſſimo habetur ſecreto, nimirum chelidonij maioris herbā ſub nuda pedis planta delatam ictericos vt fertur ſanare, ſi dies & noctes ibidem geſtetur, & ſubinde renouetur. Addunt eandem mām̄is mulierum admotam, menſium abundantiam ſiſtere. Adhæc vnà cum radice tuſam, & oleo chamæmelino feruefactam, ventris tormina & vteri dolores tollere: & totius plantæ puluerem, vulnera, vlceráq; ſanare. Cadūt quoque verrucæ & areſcūt, ſi frequenter chelidonij ſucco inungantur. Qui plura volet, conſulat Chiliadem noſtram memorabilium. Menſes nimios mammis admota efficaciter ſiſtit: & vlcera adeò ſiccat, vt pro ſpodio vtantur multi: imponitur etiam iiſdem deſperatis, cum axungia. Galenus tradit calidæ & admodum extergētis eſſe facultatis, eiúſque ſuccum ad viſum exacuendum cōmodum eſſe: maximè his quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione atque diſcuſſione indigens. Volunt plerique quòd rarior intus eſſe debet illius vſus,

Menſes, oculi, viſus, & vlcera.

commodior foris ad impetigines & psoras puerorum, necnon metallorum chymicas medicationes.

Mercurialis, & medica eius auxilia. AR. VIII.

PLANTA hæc Gallicis hortis Latinam retinet nomenclaturam: & in marem ac fœminam distinguitur. Hæc candidiora, ille nigriora habet folia. Mirum est quod de vtroque genere proditur, marem scilicet facere vt mares gignantur, fœminam verò, fœminæ: sed id contingere, si à cõceptu succus statim bibatur in passo, edantúrque folia ex oleo & sale decocta, vel cruda ex aceto. Plinio in ea re astipulatur Dioscorides: nisi quòd à purgatione succum iam dictum bibendum esse, & trita folia genitalibus locis adhibenda testatur. Experiẽtia addidit oportere altero à purgatione die dare mulieribus per triduum, & quarto die, à balneo, cum illis coire. Q. Serenus medicus & poëta æquè priscus ac doctus, eam in rem, de conceptione & partu scribens, elegantissimis versibus aliquot ita lusit,

Secretũ pro marium & fœminarum generatione.

Irrita coniugij sterilis si munera languent:
Et sobolis spes est multos iam vana per annos,
Mercurialis item capitur communiter herba:
Sic cubitum noctu coniux festinat vterque.

Q. Sereni versus pulcherrimi.

Hippocrates, Plinio autore, vtramque mercurialem miris laudibus in mulierum vsu prædicauit: adhibuítque cum melle, vel rosaceo, aut irino, vel liliaceo oleo ad conceptus, & ciendos menses, educendásque secundas. Quod etiam potu, aut fotu,

Conceptus, menses, secũ.

fotu, præſtari dixit. Succum inſuper ſurdis auribus inſtillauit, & cum vino vetere inunxit, ac folia cum recenti axungia decocta, veſicæ ad ſtranguriam impoſuit. Ventri exonerãdo, vel in febri, quantùm manus capit, in duobus ſextariis aquæ ad dimidias coquitur. Vel cum melle, admixto ſale, ſuccus bibitur: aut in gallinaceo iuſculo (quod ſalubrius eſt) cum malua decoquitur. Dioſcor. eandem ſoluendo ventri in olere coquit: tradítque, epoto iure, bilem ac aquas detrahi. Malis quæ ſerpunt medetur ſuccus ex aceto. Semen vtriuſque, potioni inſparſum, vel cum abſinthio, aut cicere decoctum, regium expugnat morbum: & folia illita, vel ſuccus, omniũ generum verrucas tollunt, ac thoracem purgãt, ſed ſtomachum lædunt. Galenus teſtatur mercuriali omnes vti duntaxat ad alui ſolutionem & purgationes. Si quis autem in cataplaſmate periculum facere volet, digerentis facultatis eſſe experietur. L. Apuleius Platonicus mercurialis tritũ ſemen ex paſſo, ad ventris duritias exhibet, & ad epiphoras oculorúmque lachrymas folia ex vino albo vetere apponit. Prætereà, ad aquam, quæ in aures introierit, ſuccum tepefactum exſtillat.

de, ſurditas, ſtranguria & aluus.

Bilis, aque, vlcera, icterus, verrucæ, thorax.

Venter, epiphora, aures, oculi.

Parietaria, & medica eius auxilia. AR. IX.

A Parietibus nomen habet Parietaria, in quibus naſci, ac gigni, maximè ſolet: quanquã in ſepibus ac vineis naſci etiam conſtat. Helxine dicitur, quòd lappaceis capitulis ſuis & echinatis ſphærulis, veſtes tenaci aſperitate, hærendo,

Parietaria nomina, & eorundem ratio.

trahat & retineat. Vocatur & Perdiciũ, quoniam perdices ea præcipuè vescuntur, & sese libenter in illa volutant. Adhæc vrceolaris & vitreola, quòd detergendis vrceis, & vitreis vasis admodum apta sit. Turtures, columbæ & gallinacei illâ pasti, annuum fastidium deducere traduntur.

Podagra, ruptura, lapsus, præcipitia, ignis sacer, panus, absceſſ⁹, guttur, colicus affectus, calculus, nephritis.

Podagris cũ caprino aut hircino seuo efficaciter apponitur, & contra rupturas, lapsus, præcipitia, aut vehiculorum euersiones, diuinitùs opitulatur. Sanat ignes sacros, collectionésque omnes, & adusta. Succus cũ cerussa panos discutit, necnon abscessus & incipientia guttura. Cum recenti butyro vel gallinaceo adipe frixa, & ventri, cataplasmatis modo, calens imposita, ac subinde mutata, colicum cruciatum clementer sedat: perinde atque nephritidem & sæuas ex calculo tyrannides, si succus illius vino albo exceptus, & recenti oleo amygdalarum dulcium remistus & transuasatus, opportunè hauriatur.

Tõsillæ, varices, ignis sacer, condylomata, vlcera, gargareo, & aures.

Tonsillas & varices cum rosaceo curat. Folia, vt scribit Dioscorides, vim habent spissandi & refrigerandi: quare illitu sacros ignes, vt diximus, sanant, & condylomata, ac vlcera quæ serpunt, emendant. Inflammationibus gargareonis tam herba, quàm succus illitus, vel gargarizatus multùm prodest, auriúmq; phlegmonosos dolores cum rosaceo infusus leuat, & quandoque finit. Vis etiam ei inest abstergendi, vt in vitreis vasis experimento docetur: adhæc constringendi, comite humiditate subfrigida.

Phlegmone & podagra.

Quamobrem phlegmonas omnes in initio & augmento sanat, vsque ad statum. Luc. Apuleius aduersus podagram in aqua decoquit, & ea

partes affectas fouet,herbámque ipſam cũ axungia tuſam, cataplaſmatis modo, imponit, & linteolo veſtit.Cęterùm,certo & probato quorundam experimẽto didici,viridem parietariam cum pane,& oleo liliaceo,roſaceo, vel chamæmelino tritam & excalfactam muliebrium vberum apoſtemata valde iuuare. *Mammarũ apoſtemata.*

Malua ac Althea, & medica earum auxilia.
AREA X.

Hic de vtraque malua, ſylueſtri nimirum & hortenſi, medica & fuſa agemus methodo: quòd vtriuſque vſus tam frequens vbique ſit, quàm planta ipſa paſſim eſt obuia. Olim ſatiua erat & altilis, cedebátque in locum oleris, ac famem explebat,& ventrẽ molliebat,vnde illi Grçcum nomen μαλάχη, & malua Latinum. Quod feſtiuè Poëta teſtatur,ita canens, *Malua olim ſatiua.*

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit. Et alter Poëta, (vt in lactuca à nobis initio adnotatum fuit.)
Vtere lactucis,vel mollibus vtere maluis:
Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes.

Sanè prodigioſum naturæ miraculum eſt, quòd herbæ huius foliũ,nedum flos (quemadmodum ſcripſit Theophraſtus) nubilo die Solem, etiam deliteſcentem, prodat: ſitque curriculi illius velut index de ſtatu & conuerſione: ex quo inter herbas heliotropas meritò accenſetur, ſicuti nos haud ita pridem admonuimus in noſtris naturæ Arcanis, & alibi. Damageron inter Græcos me- *Malua, Solaris herba.*

dicos & geoponicos ſanè quàm celebris, poſteritati notum eſſe voluit, ſuccum maluæ exaſperatas fauces lenire, & ſummæ cutis acrimonias emendare: adhæc laceſſitis renibus opitulari, ac irritamentis veſicæ ſummam adferre commoditatem. Feruefactæ cibus per ſe, irraucеſcẽtem vocem expedit, & ex oleo atque garo ventrem reſoluit. Hic omittendum, & ſilentio obuoluendum nequaquã duxi, quod à Petro Pena in ſuo ſtirpium libro adnotatum reperi: Medici, inquit, & exercitatiores Pharmacopœi Veneti, è muccagine radicis altheæ, ad tenues in pulmones defluxiones, offulas, morſellos vocatos, duriuſculos ex ſaccharo coquũt, vſque mouendo, ne vrãtur: nec enim cuiuſuis eſt, propter lentorem, bene parare. Folia altheæ aut maluæ cum frõde ſaligna trita, pretioſum faciunt emplaſtrum quod inflammationes enaſci vel augeri prohibet, manantémque ſanguinem ſiſtit. Eadem cum cepis, vel porris tuſa, ſerpentium ictus, impoſitu ſanant. Succus auribus inſtillatus, dolorem earum compeſcit, & ex melle potus, hepaticis medetur. Idem comitiales recreat, & calculoſis ac iſchiadicis præſenti eſt auxilio. Si quis ſylueſtris maluæ ſucco perunctus erit cum oleo, vel plantam ipſam ſecum habebit, à veſpis non pungetur. Quòd ſi recenter punctus fuerit, etiam infixo aculeo, idem opitulabitur ſuccus, aut oleũ ſimplex. Ius elixæ & feruefactę epotum, vrinæ finit tormina, & difficiles, laborioſóſque partus ſoluit. Radice eius quæ vnum habet caulem, dolentes dentes pungere, vtile eſſe docuit experimentum: necnon parturiẽtes celeriùs eniti,

Fauces, cutis vitia, renes, veſica, raucedo, vẽter, vulnus, luxata & fracta.

Inflãmatio, ſanguis, ſerpens, aures, hepar, epilepſia, calculus & iſchias.

Veſparum ictus auxilia.

Vrina, partus, dentes, parturiẽtes, menſtrua, ſtrumæ, pa-

eniti, substratis, maluæ foliis: sed protinus à partu remouenda sunt, ne vulua sequatur. In quam rem etiam prodest succus ex vino ieiunis exhibitus. Tradidere nonnulli fœminas purgari foliis plenæ manus mensura, in oleo & vino sumptis. Eadem strumas, parotides & panos, addita hominis saliua, curant citra vulnus. Sunt qui adalligẽt tritum semen brachio genituram non continentium. Quod vnum Xenocrates etiã tradidit (modò sit vnicaulis maluæ) adspersum genitali fœminarum, venereas auiditates mirum in modũ augere. Quanquam Olympias Thebana abortiuas esse dixit maluas cum adipe anserino in modum pessi vuluis inditas: quod tacuisse fortassis præstitisset. Dioscorides esculentiorem esse ait hortensem quàm agrestem, sed stomacho noxiam: quæ, sicuti cauliculis suis ventri ac interaneis facilis esse probatur, ita vesicæ admodum idonea censetur. Semen cum vino, aqua & pauco aceto coctum, valde prodest contra ictus & morsus venenatorum, partim bibitum, partim loco affecto admotum: & cruda folia cum rosaceo trita, ambustis summè auxiliantur, quéadmodum etiam aqua decoctionis illorum. Eadem cum pane ad vulnerum impetus, commodè apponuntur. Et succus per se haustus, vel cum oleo liliaceo infusus, vuluas emollit. Addam quòd fotus decoctionis maluæ, vel altheæ, seu ibisci duritiem matricis tollit, & eius ostiolum aperit. Nonnulli affirmant radicem gestatam fœtum continere, si vterum attingat: quod plerique etiam parietariæ ascribunt. Sunt qui contra

rotides, pani, & gonorrhœa.

Venus, abortus, venter, vesica, venenati ictus, ambusta vulnera, vulua, matrix, fœtus.

Mãma, venenata, vlcera, lichenes, vlcuscula, porrigo, ignis sacer, ambusta, teinesmus & dysenteria.

mammillarum tumores illam cum rosaceo terunt, & subcalidam apponunt. Aduersus omnes aculeatos ictus, vires, vt diximus, habet admodum efficaces, præcipuè apum, vesparum, & similium. Si in vrina putrescat, manantia in capite vlcera sanat: adhæc lichenas, & oris paruulorum vlcuscula, cum melle. Q. Serenus decocto radicis videtur tradere vim miram aduersus capitis scammulas & furfures, de ea elegantissimis versibus ad hunc scribens modum,

Dum caput immensa pexum porrigine ninget,
Hanc poterit maluæ radix decocta leuare.

Pituita, nausea, asthma, melancholia, insania, calculus, inflatio, opisthoton⁹ & mãmæ.

Folia ex rosaceo attrita & elixata, sacris ignibus, ac ambustis efficaciter illinuntur: Et semen ex vino nigro potum, à pituita ac nauseis liberat, salubritérque teinesmo & dysenteriis infunditur, aut bibitur: necnon etiam asthmaticis & melancholicis. Quibus tamen, vt etiam insanientibus & calculosis, vel inflatione & opisthotono laborantibus, multò salubrior esse solet succus tam exhibitus, quàm illitus. Radix eius quæ vnicaulis est, mammarum vitiis occurrit, in nigro vellere alligata: & ex lacte, sorbitionis modo sumpta, tussim paucis diebus emendat. Iusculum totius plantæ cum sua radice, contra omnia venenata plurimùm valet, si potum identidem vomatur. Hippocrates adnotante Plinio, vulneratis, & sanguinis defectu sitientibus, coctæ radicis succũ summa efficacia bibendum dedit: vulneribúsq; radicem cum melle & resina salubriter imposuit, necnon luxatis, contusis, tumẽtibúsque musculis, & neruis, atque articulis affectis. Sed mirum

Tussis, venenata, vulnera.

Luxata, cõtusa, musculi, nerui & articuli.

est

eſt, aquam addenſari & lacteſcere, in qua trita maluæ radix, horas aliquot ſub dio emaduit: quã ad multa vtilem eſſe nouimus, ac eò efficaciorẽ, quò recentior fuerit: nec ignoramus Theophraſtum id altheæ, ſeu ibiſco, aſcribere, potius quàm maluæ. *Aqua maluæ lactea.*

Lathyris, ſeu Cataputia minor: adhæc Ricinus, vel Cataputia maior, aut Palma Chriſti, cum medicis vtriuſque auxiliis. AREA XI.

RESTANT in hoc hortẽſium herbarum medico theatro plantæ duæ, Lathyris & Ricinus, nobis ſolita methodo deſcribendæ. Has ſanè vel præterire, vel diſſimulare animus erat, propter abutentium incommoda, niſi me ab ea ſententia reuocaſſent improbæ, proborum aliquot amicorum, preces, quibus nihil improbius in rectis conſiliis eſſe poteſt. Cuperem, ita me Deus amet, frutices iſtos admodum ſuſpectos, ex omnibus hortis radicitùs euelli, potiùs quàm coli, & à conſortio florum ac olerum penitùs excludi, nec tam curioſè curari. At futurum mihi polliceor, vt hac narratiúcula legitimus plantæ vtriuſque vſus innoteſcat. Quando itaque viſum eſt, etiam magnatibus, vt in cenſu & cœtu ſuorum hortenſium eſſent, de illis, qua cœptum eſt methodo, ſincerè hîc ſcribam, à Lathyride facto gradu primo, quam Gallicum vulgus & rura, *Eſpurgiam* vocant, quòd ventrem purget ac inaniat: & officinæ, *Cataputiam minorem*, quòd, niſi fallor, in orbiculis, & pilulis, ceu paruis catapotiis ſemen *Lathyris & Ricinus periculoſi frutices.* *Nomenclaturæ Lathyridis.*

ferat. Vel, quòd granis eius ad ſoluendã aluum, & ciendas vomitiones, pro catapotiis & pilulis vtãtur non ſolùm populares: ſed etiam ſatis inconſultè, ne dicã temerè, magnates & aulici pleriq;.

Deſcriptio Lathyridis.

Totus frutex copia lactis turget, folia habens amygdalinis proxima: ſed ita vt quæ in ſummis emicant ramulis, minora iis videantur quæ caulẽ ambiũt. Gerit pilulas in cacuminibus, triplici cellula ac loculamẽto diſtinctas. In quarum ventriculis, aut ſi mauis, vtriculis, grana ſeptẽ vel octo, cõtinẽtur, intercurſantibus membranis diſcreta, rotunda, & eruis maiora. Quæ corticibus exuta, candida ſpectãtur, & guſtu dulcia: horũ viginti ex pura aqua, vel mulſa pota, hydropicos ſanant. Qui vehemẽtiùs purgari volunt, ea cum ſuis folliculis ſumunt: ſed quia ſtomachum impensè lędunt, excogitatum eſt, vt cum iuſculo piſorũ, aut gallinacei capiantur.

Legitimus Lathyridis vſus.

Granis ſeptenis vel octonis in catapotio ad vacuandam aluum vti conceſſum eſt, ſed infrænari debẽt & corrigi cum ſtomachicis, cynnamomo, maſtiche, aniſo, vel fœniculo, alioquin ventriculũ ac inteſtina turbabunt. Hæc eadem mandi ſolent ac deuorari cum ſicca ficu, vuis paſſis, aut palmulis, ſed aqua frigida eſt ſuperbibenda. Trahunt aquam, bilem & pituitam.

Quos humores vacuet Lathyris.

Folia cũ gallinaceo, vel oleribus, aut iuſculo alio decoquuntur, ad eoſdem effectus. Dantur grana minora x x. maiora verò x v. plùs minùs, pro ſumentis ætate & viribus. Qui efficaciùs purgari volunt, grana, Aëtio autore, debent mandere: qui verò parciùs, integra deuorare: præſertim qui ſunt imbecillo ventriculo. Vt vt ſit, cautè, &

parcè,

parcè vtendum moneo.

Ricini fruticem recentiores herbarij *Cataputiam maiorem* vocãt, quòd semina eius in pilulis maioribus claudãtur, quàm in lathyride. vel quòd catapotiorum more purget. Gallicum vulgus, cum officinis *Palmam Christi* nũcupat, quòd eius foliũ in effigiem manus & palmæ articuletur. Seritur in plerisque hortis ad arcendam, vt volunt, effodientium, ac passim tumulantium talparum iniuriã. Prosilit instar paruæ arboris, folio vitis æmulo, sed nigriore, ramis cauis, & in arundinis modum fistulosis, semine in asperis vuis clauso, & *Kerua* officinis dicto. Quod vnum suis corticibus spoliatum, ricini animalculi fœdi ac liuidi effigiẽ tam proximè repræsentat, vt si vita adesset, planè ricinus esse videretur: vnde huic plantæ impositũ nomen. Plantæ huius triginta grana, vel vt placet Ioan. Mes. quod verius puto, quindecim ad summum, & septem ad minimũ, suis putaminibus repurgata, bilem & aquas per aluũ ac vomitiones, potu deiiciunt. Vrinas etiam mouent, sed iniucunda, vt loquitur Diosc. potione: quam sequitur violenta stomachi subuersio. Eadem tusa & imposita, varos ac maculas à Sole contractas emendant: tritáque folia cum polenta, oculorũ tumores & epiphoras sedant, ac turgentium mammarum inflammationes coërcent. Cum aceto illita, sacros ignes restinguũt, & per se triduo imposita, faciem purgant. Sed pulchrũ, & sanè quàm vtile fuerit hîc audire Ioan. Mesuę, de Ricini, seu grani regij, vt vocat, facultatibus egregiè differentem: Ricinus, inquit, pituitam ac interdum bilem

Ricini nomina & eorũdẽ ratio.

Talparum fuga.

Pulchra ricini descriptio.

Bilis, aquæ, Vrinæ, vari, oculi, epiphoræ, mammæ, ignis sacer & facies.

violenter purgat, deiectione & vomitu:materias quoque & serosam aquã à iuncturis trahit. Dantur grana eius trita & cocta in iure galli antiqui, conferúntque dolori colico, & iuncturarum, vt podagræ, chiragræ & ischiadi. Aut coquuntur in aqua casei, vel caprinum lac super ea mulgetur, colatur, & ita hydropicis vtiliter exhibetur. Oleũ ab his expressum, cicinum seu ricininum dictum, colico dolori à pituita & flatibus summè cõfert, adhæc morbis articulorũ. Corrigitur ricini noxa, eo modo quo lathyridis, éstque eius dosis à granis septẽ ad grana quinque, vt paulò antè scripsimus. Sed iam tempestiuum est, vt hanc hortensiũ plantarum medicam historiã claudamus, & domesticas arbores, cum suis fructibus, eadem persequamur methodo.

Colicus dolor, podagra, ischias, iũcturæ, hydrops, & articuli.

HORTI MEDICI CAMPVS SEPTIMVS, POMIFERAS ARBORES, cum suis fructibus, areolis tredecim describens.

Malus & eius pomum, cum medicis vtriusque auxiliis & facultatibus. AREA I.

HACTENVS, quod fœlix, faustúmque sit, hórtensia & domestica olera, radices item, & odoratas herbas, necnon fœtus herbaceos, ac flores, plantásque inodoras, pro nostræ mineruæ tenui captu, vtcunque expediuimus. Superest, vt simili methodo frugiferas hortorum arbores, vitæ humanæ accommodas, explicemus: & maximè

Parasceue ad sequẽtem narrationẽ.

ximè illarum fructus: ab his auspicando qui molli tunica vestiuntur, & à Grammaticis generali nomine *Poma* nuncupantur. Hinc gradum facturi ad eos, qui dum maturuerunt, dura & lignosa veste forinsecus teguntur, & *Nucis* appellatione comprehenduntur: à malis itaque exordimur, quorum arbor tam prædiis rusticis, quàm vrbanis paradisis, aut, si mauis, hortis & viridariis per quàm familiaris esse solet. Diphilus, Græcus agricola & medicus, tradit mala, quæ nondum maturitatem attigerunt, noxium succum in corporibus gignere, bilémque ac morbos excitare, & horroris causas promouere. Quæ verò maturitatem assecuta sunt, melioris esse succi pollicetur: propterea quòd aluo facilè excernuntur, ob minorem acerbitatem. Acida improbum humorem gignunt ac magis substringunt. Atque, vt rem diffusam paucis colligam, malis vti debemus sobriè & circumspectè, pro vincentium saporum facultatibus & naturis. Austeris, cùm ventriculus propter calidam intemperiem, vel multam humiditatem imbecillus fuerit: Acerbis, dum hæc multum aucta videbis: Acidis, dum crassum succum, qui non magnoperè frigidus sit, in ipso collectum suspicaberis. Siquidem frigidus succus non acidis, sed acribus expugnatur. Quæ in hyemem, ver & æstaté optimè seruata fuerint, ea morbis sæpenumero perquàm vtilia esse solét: modò farina aqua subacta circunlinantur, & clibano coquantur, aut calidis cineribus mediocriter assentur, vel ad aquæ bullientis vaporem tenerescant. Darę autem conueniet statim post ci-

Pomi & nucis significatio.

Mala matura, immatura & acida.

Mala austera, acerba & acida.

Mala ægrotãtibus vtilia.

Venter, stomachus, vomitus, diarrhœa, dysenteria & nausea. bum: aliquando etiam cum pane, ad ventrem & stomachum roborandum, his qui cibum fastidiunt, ac tardè concoquunt, quíque vomitu, diarrhœa ac dysenteria infestãtur. In quem vsum apta sunt acerba: nam parata vt modò dixi, mediocrem agnoscunt adstrictionem. Hîc minimè superuacaneũ erit admonere ex Plutarcho (licet parum ad medicam nostrã historiam pertineat) quòd mala tam grauia esse solent gestãtibus dorsuariis iumentis, etiam si pauca portent, vt oneri, viribus alioquin non impari, succumbant, ac sudando deficiant: solo odore (vt Latinus putat Apuleius) adeò illa offendente, vt animo linquã- *Pulchrũ & notandum.* tur. Quod ad mala cydonia, summè odorata, referendum potiùs crediderim: vt vt fuerit, facilis admodum erit experientia cuiuis. Remediũ præsentissimum est oblatus panis, quem si vorarint, vt scribit Plinius, sese protinus recolligunt. Vitabitur id periculi, si aliquot priùs conspiciẽda aut odorãda illis offeras. Modos varios, & formulas item diuersas custodiendorum cuiusuis generis pomorũ, reperies in nostris hortorum Secretis. *Mirum auxilium pro pleuriticis.* Illud mihi penè exciderat: Malum dulce odoratum, ab interioribus seminibus mundatum si olibano impleatur, & superaddito suo operculo sub cineribus absq; vstione coquatur, deinde à pleuritico edatur, rem planè admirandam operatur. quod in deploratis semel atque iterum experti sumus.

Pyrus & eius fructus, cum medicis auxiliis ac facultatibus vtriusque. AREA XI.

QVAE

QVAE de malis ſcripta ſunt, ſi ad pyra tranſferantur, nihil nouo ſermone opus erit. Nam in his quoque alia auſtera ſunt, alia acerba, quædam acida, nonnulla dulcia, & multa ex horum miſtione compoſita. Sunt quæ nullam inſignem qualitatem præ ſe ferant: quò fit, vt cùm aquea ſint & hebetia, nulla roborandi vi polleant. Talis itaque pyrorum vſus erit, qualis malorum, vt præclarè ſcripſit Galenus: qui aquoſam dulcedinem omnibus ferè tribuit pyris cum lenta acerbitate: quod inæquale temperamẽtum arguit: & ob id à cibo ſumpta conferre ſtomacho tradit: præſumpta verò, aluum ſubſtringere. Sanè pyrorum omnium crudorum vſus, etiam valentibus onerosus eſſe ſolet, & maximè ieiunis: decocta multò ſalubriora cẽſentur. Sunt qui diuiſa, & granis purgata Sole ſiccent vel clibano, híſque per hyemem, & Ichthyophagiam, vino vel calente aqua maceratis & ſaccharo reſperſis iucundè veſcantur. Pyrorum genera omnia adſtringentia, vſum habent accommodum repellentibus cataplaſmatis. Aduerſantur etiam boletis & fungis: nam illos extrudũt pondere, & pugnante prementéq; ſucco. Scripſerunt nonnulli quòd pyra in cubiculo enitentis & parturientis repoſita aut latentia, partũ difficilem faciũt. Sed id cotoneis malis, vt mox dicemus, aſcribendum eſſe mihi fidem fecerunt amici aliquot, qui naturæ arcana per rerum experimenta quotidie quærunt & ſcrutantur.

Pyrorũ differentiæ.

Pyrorũ crudorum vſus ieiunis onerosus.

Remedium aduerſus boletos & fungos.

Cotonea arbor & eius fructus, cum medicis vtriuſque auxiliis. AR. III.

POMI arboris istius figura, vt superiorum, simpliciter exprimi nequit: quoniam coto-

Cotoneorũ differentiæ.

neorum alia incisuris crispantur, colore ad aurũ vergente, ex quo Græcis χρυσόμηλα, & Virgilio aurea mala, vt multis placet, dicta sunt. Alia candidiora videntur & odoris præstantissimi: Alia struthea nuncupantur, serotino prouentu maiora, & nescio quid suauius reliquis vibrantia. Habentur præterea syluestria parua, in sepibus plurimùm nascentia. Quotquot sunt, tenui lanugine omnia pubescũt, & fragranti odore nares exhilarant, ac cerebrum roborant. Plutarchus autor grauiss. memoriæ prodidit cotonea mala, seu

Lethalium venenorum auxilium, cũ pulchra historia.

cydonia, odoris sui præstãtia lethalium venenorum vires retundere, eorúmque vehemẽtiam hebetare. Addit, pharicum, præsens alioquin venenum, in patinam adhuc cydonium, vel eius salgamum olentem, ignauum fuisse ac elanguidum: necnon à peculiari sua natura viribus exhaustis defecisse: ac ita incolumes & illæsos euasisse omnes, quos insidiãtes venefici eo potionarant. Idq; tandem compertum fuisse illorum relatu qui venenũ vendentes rem ita habere deprehenderunt.

Cœliaci, dysenterici, orthopnoici, cholerici, purulenti & halitus.

Cœliacis cruda prosunt cotonea & cocta: necnon dysentericis, orthopnoicis, cholericis & purulentum excreantibus. Oris gratiam & halitum summè commendant. Vnde Solon, vt Plutarchus scribit, vxoribus præcipiebat ne irent cum maritis cubitum, nisi cydonium malum priùs degustassent. Maceratorum humor, sto-

Stomachus & aluus.

machi atque alui fluxionibus opitulatur. Quæ cruda in melle condiuntur, vrinas proliciunt,

& mel

&c mel eorum naturam induit, adſtringendi & cõſpiſſandi vim imbibens. Quæ verò cocta melle condiuntur, ſtomacho vtilia ſunt, & guſtui iucunda: ſed conſtringendi vires deponunt. Cruda in cataplaſmate, aluum ſi fluat retinent, & ventriculum ſi in vomitiones effundatur, vel ardore cõflagret, roborãt ac firmant. Simeon Sethi in libro quem de cibariis ſcripſit, tradit cotonea in ædes parturientis perlata, vel ibi latentia, partum non ſolùm remorari, ſed difficilẽ ac laborioſum reddere. Quibus nihilominus ſi ſuæ geſtationis tempore crebriùs vſa fuerit, fœtum pariet ingenioſum, vt ille idem admonuit.

Vrina, ſtomachus, vomit⁰, partus & parturiens.

Quod ad conditu-ram cydoniorum attinet, quam cydoniatum & cydonitem appellant, præſtans admodum fiet (vt id etiam obiter adnotemus) ſi aperta, cotonea, & ab omnibus ſuis interaneis repurgata, necnon in taleolas diuiſa (ſed ſuperſtite pellicula & cute ſumma, quæ valde eſt odorata) in aqua, donec tabuerint, coquantur: poſtea per linteum colata, ac violenter compreſſa, excernãtur: & cum optimo ſaccharo recoquãtur. Quod dum fit, ſi adieceris ſelecti rhabarbari ſufficientem puluerem, habebis incomparabile cydoniatum, non dicam ad ciendam aluum & purgandum corpus valde idoneum, ſed etiam ad roborandum hepar, ventriculum & viſcera omnia: longè ſanè tutiùs & ſalubriùs quàm ex Lugdunenſi illo ſcammoneato & diagridiato cydonite: quem cane peius & angue vitandum hortor & ſuadeo his qui ſuæ valetudinis ſeduli cuſtodes eſſe ſatagunt, ob ſæuiſſima & perículoſiſſima ſym-

Præſtãtiſsima cydoniati cõpoſitio.

Cydoniatũ Lugdunenſe periculoſum.

ptomata, quibus vtentes sæpenumerò excruciari & mirè excarnificari vidimus, vitæ nonnunquam irreparabili iactura. Quod monuisse, & meminisse iuuabit. Pulchrum est etiam ac multorum experimentis confirmatum quod sequitur. Diuidatur cydonium, & sublatis interaneis, seminibus nimirum cum suis folliculis, impleantur partium cauitates, puluere optimi rhabarbari haud negligenter triti, vel seminum cartami mundatorum, vel agarici trochiscati aut alterius, vel epithymi, vel foliorum sennæ orient. vel alius simplicis medicamenti purgantis, quale visum tibi fuerit: deinde vniantur dictæ partes, papyro inuoluantur, & ligatæ coquantur perfectè vsque ad tabem in clibano, vel foculo. Absoluta coctione soluatur cydonium, aperiatur, & abiectis medicamentis internis, pulpa manducetur. Purgabit absque vlla noxa & molestia (imò verò purgando roborabit) ventriculum, hepar, & corpus vniuersum, eo (inquam) humore, quem immissum & concoctum medicamentum vacuare aptum erit. Quòd si diuersæ naturæ & facultatis medicamenta incluseris, diuersos humores vacuabis. Verumenimuerò, si maiusculum erit cydonium, poteris dilatare seminum loculamenta ac cellulas, vt capaciores fiant excipiendis idoneis medicamentis, quantitate à docto medico tibi præscribenda. Sed tutiùs est vti minusculo, ampliata, si opus fuerit, cauitate, vt totum manducare possis. Quod fiet absque vllo tædio ac nausea, si expertis credis, qui mihi pro tam iucundo & salutari secreto gratias immensas egerunt, quo te quoque participem

Quomodo paretur & coquatur cydonium, aluum absque molestia vacuãs.

Pulchra & notatu dignißima.

pem, gratis facere visum fuit. Venio ad alias cydoniorum facultates. Si succum astringentium cotoneorum cum pari mellis rosacei portione coxeris, & eo tonsillas vel vuulam inflammatam aut oris putrilagines illeueris, illinc summum auxilium experieris. Addo quòd integrorum cotoneorum decoctio salubriter propinatur & infunditur aduersus tormina & dysenteriam. Crudorum succus, doloribus mammarum confert: & decoctum florum arboris, fotu prohibet ne vterus decidat, aut fœtum lubricum reddat. Decoctio carnis & pulpæ, sedes & vuluas prociduas coërcet, ac easdem ab inflammatione liberat. Sed in cydoniis versatum satis.

Tōsillæ, vuula, oris putredo, tormina & dysenteria.

Mãmæ, vterus, fœtus sedes & vulua.

Prunus ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriusque. AR. IIII.

PRVNORVM differentiæ apud nos esse solent innumeræ, ac ferè inexplicabiles: sed prima omnium laus Damascenis tribuitur: à Damasco Syriæ monte, vt scribit Galenus, oriundis, & cognominatis, nobísque admodum familiaribus. Secũdas partes sibi vendicant, quæ Prunidactyla vocãtur, à digiti longitudine, vt puto, dicta: ouata ferè specie, & carne admodum suaui. Habentur & nucibus insita, quæ faciem & succum adoptionis repręsentant, & ab vtroque parẹntẹ Nucipruna appellantur. Sed hæc nihil ad medicas illorum facultates & præsidia. Pruna itaque, dulcia præsertim, ex aqua mulsa, aut alia, decocta, si prandium inchoent, ventri molliendo ac mouen-

Prunorum differentia varia.

Prunidactyla & nucipruna.

Aluus quomodo emolliatur.

do ſanequàm ſunt idonea: modò non illico ſupra earum aſſumptionem prãdium ſequatur, vel cibus, ſed ſemihorula interponatur. Quæ acidula ſunt, poſtrema menſa apponi debent, ad os ventriculi roborandum. Folia arboris in vino cocta, vuulam, gingiuas & tonſillas fluxione laborãtes, gargarizatu, vel oris collutione iuuant ac reprimunt. Idem præſtant ſylueſtrium prunorum reſiccatæ baccæ dum maturuerunt. Quæ ſi in auſtero vino coquantur, aluum ſiſtunt, ac eius ſedant tormina. Gummi trunco prunaceorum & prunorum adnaſcens, conglutinat, & in vino potum calculos frangit: lichenáſque infantium ex aceto perũctum ſanat, vt ſcribit Dioſcorides. Sed tempeſtiuum eſt vt Ioan. Meſuæ audiamus, medicè & argutè de prunorum facultatibus hunc in modum diſſerentem: Pruna aluum ſubducunt & alterant, ſed alba, flaua, rubra, minùs ſunt medicamentoſa, quàm nigra. Quorum quæ μέσα ſunt, hoc eſt dulcacida, alterant magis. Dulcia largiùs ſoluunt, tamen vtraque alterant & ſoluũt, magis ſcilicet & minùs. Damaſcena & Armena, vtrunque, præter cætera præſtant, humida tamẽ, potiùs quàm ſicca: quæ etiam in ventriculo, prõptiùs quàm ſicca corrumpuntur. Omnia lauant, leniunt, refrigerant, bilem educunt: & ob duo hæc, bilioſis tum febribus, tum morbis aliis ſunt ſalubria: ſtomacho nocent, ac pauci ſunt alimenti. Quia imbecilliter ſoluunt, eis adduntur, præſertim infuſione, caſſia fiſtula, manna, tamar Indi, violæ conditæ. Ex horum carnibus coctis fit electarium, in eadem quæ priùs, ſalubre. Porrò, ſi

Vẽtriculus, vuula, gingiuæ & tõſillæ.

Aluus, calculi & lichenes.

Quomodo fiant pruna aluum ſubducentia.

si truncum Pruni arboris locis duobus, vel tribus, palmæ vnius interuallo, perforaueris, & immisso scammoneo lutaueris, pruna ob id purgantiora euadent. Hactenus Mesues. Hæc sint pro coronide in gratiam ægrotantium. Si pruna passa modicè cocta, & compuncta, in frigidam merseris, tumere ac pulpa multùm turgere videbis. Idem etiam continget absque coctione, si passim puncta, biduo aqua frigida maceraueris. Quod & vuę passæ, & fructus alij etiam agnoscunt. Sed de iis fusiùs à nobis alibi scribendum propediem.

Pulchra & notatu digna.

Cerasus, ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriusque. AR. V.

SPECIOSISSIMOS hortensiũ arborum omnium fructus gignit Cerasus: adhæc varios & diuersos: quò fit vt diuersa quoque sortiãtur nomina, quæ hîc explicare non admodum laboro, contentus docere, quòd Francis cerasi nomẽ fructus ille proprium sibi fecit, qui mediocri arbore nascitur, pomo rotundulo ex breui pediculo dependente, & inter virentia folia dum maturuit, carbunculi modo elegãter rubente: cui caro multa & mollis, necnon succosa inest: solétque vsus eius maximè placere grato acore: vnde morosa ægrotantium palata mirè recreat, & prægnantiũ malaciis summè expetitur, antè quàm ad vnguẽ maturescat. Diphilus Siphnius, arte medica aliquanto tempore post Hippocratem admodum celebris (vixit enim ætate Lysimachi successoris Alexandri) de cerasis hunc in modum scribit.

Fructus cerasi descriptio pulcherrima.

Cerasorum facultates. Cerasa bonum succum creant, sed parum alimẽti subministrant: stomacho æstuãti grata sunt, & eidem auxiliãtur sumpta in frigida: sed rubétia præstant & Milesia, quòd vrinam pellãt. hęc ille: cuius æuũ ideo proferre volui, vt refellatur error illorũ qui cerasa à Cerasunte Pontico municipio dicta cõtendũt: & à Lucullo, deuicto Mithridate, illinc in Italiam primũ deportata. Sed redeo ad medica pomi huius auxilia. Quę dulcia sunt cerasa ventrẽ emolliunt ac mouent, quẽ acida vel passa indurãt ac cõtinẽt. Eadẽ, acida inquã, refrigerãt & adstringunt: quò fit vt flauã bilem restinguãt & iecinoris infarctus liberent. Gũmi quod de arbore stillat, ex vino diluto sumptũ, gutturis asperitates lenit, colorem cutis gratiorẽ reddit, oculis claritatem adfert, veteri tussi medetur, lichenas infãtiũ ex aceto curat, & (quod vtiliter experti sunt multi) calculosis ex vino albo sũmè prodest. Penè omiserã quod memoratu dignũ arbitror. Aqua distillationis cerasorum nõ multò antè ex arbore decerptorũ, vi ignis mediocris excepta, si in os epileptici infundatur, quoties eũ paroxysmo laborare cõtigerit, inhibetur impetus morbi violentissimi. Res preciosa, & sæpenumero probata à Ioanne Manardo Ferrariensi medico præstantissimo. Pauca supersunt. Inuenio apud autores, inquit Plinius, quòd si quis matutino roscida aliquot cerasa cum suis nucleis deuorarit, ei aluus in tãtum leuatur, vt pedes morbo liberẽtur. Sũt qui æstuãte & candenti Sole, vsque ad rugas siccant. Alij blãdo & tẽperato clibani calore idem assequuntur: eóque modo optimè seruant ad sanorũ & ægrotantium vsum.

Venter, bilis, iecur, guttur, cutis, oculi, tussis, lichenes, & calculus.

Aqua mira pro epilepticis.

Aluus & pedes.

Cerasorum custodia nõ spernenda.

Morus

Morus ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriusque. AREA VI.

VRBANARVM arborum omnium, vt scribit Plin. nouissima floret Morus, serotino germinatu se prodens, nec nisi exacto frigore: vnde arborum sapientissima nuncupatur, licet fatuæ & stolidæ nomen à Græcis, κατ' ἀντίφρασιν adepta sit. *Morus vnde dicta.*

Succus foliorum, aut radicis vtilissimus est gargarizatu contra cynanchem, ac præfocationem. Et folia ex aceto illita, ambustis medētur. Si quis autem acceperit mororum semimaturorum vnciam vnam, & rosarum siccarum tātundem, omniáque melle miscuerit, modicè coxerit, & expresserit, habebit salutare medicamentum ad tonsillas & vuā inflammatione tentatā, necnon oris putrilagines ac vitia. Corticis succus vulnera glutinat. *Cynanche, præfocatio, ambusta, tōsillæ, vuula, oris putredo & vulnera.*

Quod ad naturam pomorum istius arboris attinet, quæ mora nuncupāt, si matura fuerint, aluum soluunt ac lubricāt: sed in ventriculo statim corrumpuntur. Humectant præterea, ac modicè refrigerant, nisi actu frigida sumantur: quòd si non superueniat alius cibus, facilè intumescunt. *Mororum natura. Aluus.*

Immatura vētrem fluentē retinent: quæ si Sole vel clibano calente siccata fuerint, & in puluerem trita, non solùm obsoniis iucunda erunt, sed etiam cœliacis, & dysentericis summè proderunt: valebúntque aduersus vlcera quæ pascēdo serpunt. Sunt qui dentes putridos & gingiuas coluant eo puluere ex vino. Folia arboris trita & cum oleo illita, valent ad ambusta, capillúmque tingunt cum foliis vitis nigræ & fici simul coctis in aqua cœlesti. *Fluor alui, cœliaci, dysenterici, vlcera, dentes, gingiuæ ambusta, capillus, menses & sanguis.*

Eadem in vrina madefacta, pilũ coriis detrahũt.
Ramus ex arbore Luna prima defractus, cum incipit turgere fructu, proficit, (vt magi existimant, & adnotat Plin.) contra mensium abundantiam, si mulieribus lacerto alligetur: modò ille terram non attigerit, nec in posterum contingat. Subditque hunc non modò fœmineum sanguinem sistere ex vtero multùm emanantem, sed etiam ex vulnere, ore, naribus & hæmorrhoidibus. In quam rem multos ramum illum religiosè seruare dicit. Faciet experientia fidem. Multi foliorum & corticis decocto, dentium cruciatum collutione efficaciter emendarunt. Hîc Plinianum miraculum de moro non tacebo, etsi ad medicum hoc nostrum institutum nihil facere videatur. Morus, inquit, laurus, & hedera mutuo attritu ignem facilè concipiunt: quod exploratorum vsus in castris, pastorúmque industria reperit: quoniam ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur scintilla. Sed nihil hedera præstantiùs quæ teratur lauro, & laurum terat. De moro & moris sint satis ista tibi.

Pulchrũ nisi esset superstitiosum.

Sãguis, vulnus, hæmorrhoides, & dentes.

Miraculum notatu dignum.

Persica arbor, ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriusque. AREA VII.

Persicorum genera & nomenclaturæ.

PERSICORVM genera tria apud nos agnoscuntur. Vnum *Præcox* appellatum & *Antepersicum*, quòd cætera persica longè præueniat: ex quo *Abricocum* Gallis dici consueuit, ac si diceres præcocum, olim *Armeniacum* nuncupatum, æstatis

tis initio nobis familiare & esculentum. Alterum est populare cuique notum, & sub finem æstatis maturescens, citiùs, tardiùs, pro cœli & soli natura. Tertium ex re *Duracinum* vocatur, quod carne constet dura: quæ tam pertinaciter ossi adhæret, vt auelli nequeat, vnde *Pressum* vulgus nuncupat, quòd caro, ceu agglutinata ligno interiori, valde apprimatur. In quo etiam genere inueniuntur quæ sanguinea pulpa turgeant, & nucleum, vel si mauis, os internum, vbi diuiduntur medium aperiant: ac veluti farina quadā mollita, saccharatáue vndique respersum, vnà cum adhærente pulpamento præ se ferant. Cuiusmodi sobolem innumeram, maiore quàm alibi corpore, alit Mōlucianus ager, natale mihi solum, in Borboniorum ducatu & prouincia notissimam. In eodem & superiori genere Persicorum reperiuntur quę cotoneorum more, intus & extra summè flauescant. Alia sunt genera olitorio mangonio, & insitionis adulterio prognata, quæ hîc prudens omitto, vt medica tam arboris, quàm pomi eius remedia persequar. Galenus Persicorum genus omne damnasse mihi videtur, ceu praui succi alimētum, ob facilem corruptionem. Quod de popularium persicorum genere cum doctis intelligendum esse puto: quo vno, etiā Plinij seculo, nedum Galeni, nihil fuit fugacius: nam longissima decerptis mora erat bidui, & ob id cogebant se illico venundari, vt hodie, etiam de multis, fieri solet. Hinc nimirum primis mensis semper edenda præcepit idem Galenus, præsertim quæ carne constant humida, & aquoso pulpamento: nam

Persicū duracinū, pressum, sanguineum & flauum.

Persicis popularibus nihil fugacius.

postremis epulis sumpta, stomacho innatare solent, & quidquid prægustatum fuit, vnà in tabem & corruptionem secum deducere. Quæ si præierint, lubrico meatu viam facilem aliis cibis sternunt. Innocentiora his causis traduntur esse præcocia, & quæ carne constant nullatenus humida, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana: nam corruptioni facilè non patent, neque acorem citò contrahunt, & ob id stomacho suauiter cõmodant. Vulgus Gallicum sibi persuasit persica suo nucleo noxam expedire, quam eorum pulpa attulerit. Nec temerè, nam incidendi, detergendi & aperiendi facultate ille idem pollet nucleus, qua ex re improbitati pulpæ occurrit. Noxa etiam vino generoso tollitur, siue illud superbibatur, siue persicum in eo madescat & innatet. Quod populari & rythmico sacrificuli cuiusdam versu, hunc in modum per mensas iactari solet,

Persica Corbelliana.

Quomodo tollatur noxa a persicis.

Petre, quid est pesca? cum vino nobilis esca.

Nuclei per auram pestiferam sumpti, maximoperè prosunt, lumbricos enecant, & obstructiones tollunt. Qui, quòd summè sint amari, & linguæ parum grati, sacchаro excipi & condiri à multis solent. Cum aceto & oleo triti, capitis doloribus vtiliter illinũtur: sed quibus, & qua ex causa, non scripsit Plinius: qui plerũque remedia absque limitatione pronunciat, vnde cautè & circũspectè legendus est. Persici flores aluum deiiciunt, tam esu, quàm iusculo immissi: sed non absque labore, & ventriculi ac hepatis detrimento. Quod minore noxa præstabit aqua vbi flores illi amarulẽti

Pestis, lumbrici, obstructio & caput.

Aluus.

septena

ſeptena commutatione macerati fuerint, modò cum ſaccharo ad Zulapii conſiſtentiam decocta ſit. Nam præterquàm quòd alui excrementa deiicit, etiam vermes vnà extrudit: quos trita folia, & puerorum vmbilicis admota, ſimiliter perdunt. Prætermiſſum hîc nolim quòd perſica locis irriguis nata & educata, dentibus, cordi, oculis ac pulmoni valde obeſſe ſolent: locis aridis, contrà: quemadmodum doctè adnotauit Albertus re vera Magnus. Nolim inſuper omiſſum quòd qui impleuerit fictile floribus Perſicis, & obturato ore permiſerit dies aliquot ſub terra macerari, vel in fimo putreſcere, exprimet oleum, quo ſi inungat pulſus, tempora & ſpinam, ante acceſſiones febrium putridarum, certo experimento illas curabit. Quod à Germano quopiam medico ingenuè acceptum fero.

Aluus & corporu lũbrici.

Febres.

Meſpilus ac Sorbus, earúmque fructus, & medica auxilia ac facultates.

AREA VIII.

DVO poma duarum arborum ruſticarũ potius quàm vrbanarũ, vna (quod dicunt) fidelia hîc dealbabimus: meſpilum nimirũ & ſorbum. Prior arborum iſtarum, Meſpilus inquam, Gallis nunc *Meſlierus*, nunc verò *Neſlierus* dici ſolet. Cuius duo ſunt genera. Vnum, quod rarioribus ſpinis horret, naſcitúrque in dumetis, nemoribus & viuis ſepibus, quaſi ſylueſtre: cui pomum paruũ ineſt, & per initia tam acerbum, vt vix edendo eſſe poſſit, niſi hyemis frigoribus excoctum molleſcat.

Meſpili genera duo.

Alterum grandiore pomo ſeſe profert,ita vt mala magnitudine ſua ſæpenumerò peræquet, abſque vllis ſpinis. Quod crebro inſitu & cultu in hortis habitaſſe,& feritatem depoſuiſſe dubium non eſt.

Sorborum differentiæ quatuor.

Sorbus,Gallis *Cormierus* vel *sorbierus* vulgo nũcupatur: poma gerens quatuor differentiis à Plinio diſcreta. Nam quædam rotunditatem mali præ ſe ferunt : altera turbinationem pyri : tertia oualem formam : quartum genus torminale appellant, remedio (vt ſcribit ille) tantùm probabile. Venio ad medica vtriuſque auxilia.Meſpili immaturum pomum, plerique omnes vſurpare ſolent ad coërcendum alui immodicè ruentis impetum. Non deſunt qui ſiccata arboris folia , & in puluerem redacta, clyſteribus dyſentericorum magno & fœlici ſucceſſu remiſceant.Eſt ſanè memorabile & miratu dignum, quòd licet meſpilorum caro adſtringentis ſit naturæ (de immaturis loquor) nihilominus puluis eius lapillos in renibus vehemẽter comminuit. Cuius rei periculum efficaciſſimum à ſe factum teſtatur Ant. Muſa, medicus apud Ferrarienſes doctiſs.& exercitatiſs. Scio non deeſſe qui de oſſiculis idem polliceantur,vt Braſſauolus,& alij qui id certa conſtãtíque probauerunt experientia, quam nos in rem ſæpenumero fœliciter etiam contulimus,dato illius cochleari ex vino albo cum puluere aniſi. Sed de iis plura in noſtra Memorabilium omnis generis Chiliade.Quòd ad ſorborum poma attinet, Galenus eadem facultate pollere ſcribit,atque ſuperiora : cenſétque duobus his parcè vtendum , & non affatim, vt de ficubus ac vuis fieri ſolet.Nam illis,

Alui fluor, dyſenteria, & renum lapilli.

Meſpilis & ſorbis vtendũ ceu medicamento.

illis, ceu cibis, nequaquam indigemus, quin potiùs vt medicamentis. Dioscorides dissecta sorba priùs quàm maturescant, Sole desiccat, probabili remedio ad aluum retinendam, si nimiùm fluxerit, aut lubrica fuerit. Idem vsus esse consueuit farinæ siccatorum & pila contusorum, si polentæ modo sumatur, aut iusculis & pulticulæ misceatur, clysteribúsue immittatur: quod etiam decoctum eorundem immaturorum præstare adfirmant experti. Memorabile sanè est, & ob id nequaquam pretereũdum, quòd si quis à cane rabido aliàs morsus, iacuerit sub sorbo, periclitatur in rabiem rursus incidere: nam consopitam excitare creditur arboris huius vmbra. De qua, & superiore, hæc satis erunt, propterea quòd in Gallicanis hortis multis nondũ habitare consueuerũt.

Remedium aduersus fluorẽ alui.

Notandum.

Rabies.

Citria arbor, eius fructus, & medica vtriusque auxilia. AR. IX.

In hac medica pomiferarum arborum narratione, aliquot nobis supersunt memorabiles explicandæ arbores cum suis pomis. Quæ tametsi in septentrionalibus hortis & agris nostris ægerrimè nascantur & foueantur, de his nihilominus hîc scribere non detrectabo, vt labor noster omnibus ex æquo prosit. Citria arbor in his primum obtinebit locum: quæ sicuti Theophrasto Medica & Persica, Plinio verò Assyria nominatur, ita illius quoque pomum, Medicum, Persicum & Assyrium nuncupari legimus. Quod cum sua parente, gentes plurimæ ob remedij prę-

Arboris citri nomenclaturæ.

Quis prim⁹ citriam arborē in Europa excoluerit.

stantiam, olim ad se transferre frustra sudarūt. Plinij æuo in Italia nondū vigebat: primúsque Neapolitanus Palladius è Medis in Latium, cultu vario & multiplici cura ac diligentia transtulisse & & propagauisse fertur. Quem postea solers imitata posteritas, Hispaniæ, & meridionali Galliæ, ceu per manus, paulatim communicauit. Theophrasti ætate pomum istud nequaquam mādebatur, sed ne Plutarchi quidē auorum memoria, vt Athenæus scriptū reliquit. Parthorum proceres huius grana dūtaxat esculētis incoquere solebāt, cōmendādi halitus gratia. Quod plerique etiā ad folia detorquent, non minùs odorata quàm pomū ipsum: ex quo vestiariis scriniis vtrūque peraptè inserebatur: quemadmodum indicāt Homerus & Neuius, vestes ob id, epitheto decenti, citrosas nūcupantes. Sed hæc, quia extra medicum institutū nostrum esse videbuntur, ideo ad citriorum auxilia commodùm transeo. Qui de re medica & rustica scripserunt Aphri, Arabes, Græci & Latini, vno ore prædicāt omnes, citrium pomū venenis inimicum esse, & hinc antidoti loco illis efficaciter opponi. Quod celebri historia sic Athenæus confirmat Cùm princeps quidam Ægyptius maleficos nebulones duos cōdemnasset, vt suorum facinorū meritas pœnas luerent, eósque aspidibus, secundum Ægyptias leges, in prædam exponendos dixisset: ij fortè fortuna citrium in itinere comederunt, dum bestiis futurum pabulum ducerentur: quod caupona quædam, vicem eorum miserata illis obiecerat. Mox dum in theatrum descendissent, & à ferocissimis ac famelicis feris

Halitus cōmedatio, & vestiū odoramentum.

Pulcherrima historia probans citrium venenorum esse antidotum.

feris demorsi essent, nihil noxæ senserunt. Quam rē Præfectus summè admiratus, à satellitibus percontari cœpit, num antidotum aliquod præsumpsissent. Respondentibus citrium, ex integra simplicitate donatum, eos in via tantùm manducasse, postridie iussit vni præberi, alteri verò denegari, ac denuò in theatrū trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est: alter illato ictu, vndique liuidus factus, confestim interiit. Quæ res multis postea probata, factóque frequenter periculo, tandem inuentum, confessúmque fuit, citrium omni exitiali veneno pręsentissimum ac præstantissimum esse remedium, sumptúmque, venenatis ictibus resistere, donec concoctum fuerit. Si quis huic historiæ fidem non habet, veracē fidelémque Theopompum Chium consulat: ab eo discet Clearchū Heracleotam Ponti tyrannū multos veneno sustulisse, plurésque necare voluisse, nisi excellentissima citrij vis à populo cognita, venenis restitisset. Quod nonnulli etiam rutæ adscribunt, quemadmodum in medica eius narratione diximus. Citria itaque venenis efficaciter aduersantur: & maximè illorum semen tritum, & ex vino generoso haustum. Eandem rem præstabit etiam succus, nam per ventrem toxicum excludit: nec omittendum est, quod cortex tetrum & fœdum oris halitum emendat. Quam in rem Virgilianum testimonium huc proferre πάρεργον fortasse non erit.

Mirāda vis citriorum.

Venena.

Semen & succus citriorum.

Oris halitus.

Media (inquit) *fert tristeis succos, tardúmque saporē*
Fœlicis mali: quo non præsentius vllum
(Pocula siquando sæuæ infecēre nouercæ,

Virgil. in Georgicis.

Miscueruntque herbas, & non innoxia verba)
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Deinde subdit,
–animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.

Quomodo citris vtendum & vescendum.

Si cruda manduntur citria, non facilè coctioni obediunt, quin & crassum generant succum: ob id illis melle aut saccharo conditis, vesci satiùs esse putant medici: quòd ita ventriculum excalfaciant ac roborent. Quam rem non animaduertẽs nec obseruans hæc nostra ætas gulę nimiùm dedita, ac voluptati plus æquo famulãs, cruda citria in cibis parùm prudenter esitãda proferre solet. Vt vt fuerit, aduersus atram bilem & morbos, quos illa longos ac mœstos excitat, egregiè opitulari nouimus. Succus flauam bilem reprimit, & pestis arcet contagia: vnde recentiores medici ad febres pestilentes serapiis è citrio cõcinnatis, fœliciter vtuntur. Semen scorpionũ ictibus tam potum, quàm appositum, mirificè prodest. Si integrum pomum quis in iure vel liquore alio coquat, expresśisque interaneis succũ sorbeat, suauissimum sibi conciliabit halitum. Si idem, vt sua fert natura, etiam integrum in aqua rosacea & saccharo tandiu coquatur, donec tabescens in ius resoluatur, immunem ab omni veneno & peste reddet eum qui manè iusculi, vel decocti talis, aut si mauis Electarij, vnum vel alterũ cochleare paruum hauserit. Res in pestilentibus cõtagiis mihi & fidis amicis meis fœlicissimo successu, sæpenumerò experta ac probata. Verũenimuerò, quia Parisiẽsibus, & vrbibus quãplurimis rara ad-

Melãcholici morbi, flaua bilis, pestis, ictus venenati: & halitus.

Antidotus mira contra pestem & venena.

ra admodum ſunt citria, in eorum locum limonia, paruo errore, ſubſtituere licebit: quæ compitatim pro citriis, proclamari ac venūdari ſolét.

Aurantia arbor & Limonia, earúmque fructus, & medica auxilia. AREA X.

DVO poma iſta cum ſuis arboribus, climati huic noſtro ſeptentrionalis Galliæ vſqueadeò ſunt infenſa, vt nullis blanditiis, nullis officiis & artibus in eo habitare velint: etiam ſi mitioribus locis hoſpitia illis deſignentur, & omni cura ſollicitè tractentur: tantus eſt patriæ & natalium amor. Sed miſſa longiore præfandi mora, ad rem veniamus, & duo poma, vna (ſi placet) arcula includamus. Aurantia cùm auri colore pelluceant, meritò nomen ab auro accepiſſe mihi videntur: ex quo aurea mala à Virgilio dicta fuiſſe, contendunt multi: licet id ad cotonea relatum malint plerique, ſicuti in illorum hiſtoria ſcripſimus. Quod ad Limonia attinet, triplicem aſſignant illorum differentiam, quam elegantiſſimis Iouiani Pontani verſibus, ex horto Heſperidum paucis depromemus. Sic itaque Limonia diſtinguit,

Aurantia & limonia ſeptẽtrionibus inuiſa.

-altera fœtu
Exiguo, ſuccos guſtu meditantur acerbos:
Altera ſunt fructu maiore, & rorida ſucco
Vberiore: ſed oblongo tamen vtraque ductu.
Tertia prægrandi turgent ouata volemo,
Ac citrij referunt ſinuoſa ab imagine formam:
Sed guſtu ingrato, quémque ora offenſa recuſent.

Tres Limoniorum differentiæ.

Aurantiorũ genera tria. His positis venio ad facultates & medica vtriusque auxilia. Aurantiorum tria obseruantur genera, dulcia, acida, & ex his mista, vulgò acidodulcia nuncupata. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt: aliorum succus refrigerat, magis, minus, librato cuiusque aciditatis gustu & sapore. *Febris & sitis.* Quocirca febricitantibus ad sitim extinguendam optimè exhibentur acida. Cortex omnibus calidus & igneus est: quod gustatu deprehenditur, *Pulchra & notatu digna.* nam acer est & amarus: hinc contra lucernarum flammulas expressus ab eo succus, ignem facilè concipit: transitq; expeditè in vinum essentiæ suæ tenuitate per vitreum calicẽ, vel è longinquo iaculatus.

Limonia citriis & aurantiis omnibus gustu acidiora sunt, & ob id succo frigidiore ac secciore constãt. Ex quibus serapium conficitur ad restin- *Bilis feruor & febris pestilens.* guendum bilis feruorem mirè efficax: necnon ad pestilentes febres, & eas quæ contagione serpũt. Sed illud non prætereundum, quòd

Admotus foculo limon, sensimq; recoctus
Instillante anima, ac tenuem conuersus in amnem,
Ora puellarum maculis lauat, & candorem
Inducit nitidis per colla argentea guttis.

Fucus muliebris, vitiligo, vari, febres acuta & pestilentes, elephãtiasis. Hodie in calente balneo Mariæ vocato, vitreis organis elicitur aqua ex limoniorum succo: quæ præterquàm ꝙ mulieribus summè expetitur ad faciem fuco expoliendam & erugandã, etiam vitiligines vbicũque fuerint, ac varos, & totius corporis maculas emendat, etiam si ex elephantiasi essent. Eadẽ serapiis idoneis remista, acutis febribus & contagiosis fœliciter succurrit. Quod nos frequen-

frequenter ſumus experti. In gratiam virginũ & muliercularũ quibus faciei candor & cutis decor ſummo ſolet eſſe ſtudio, hîc nec grauabor, nec detrectabo docere præſtantiſſimum mangonium & fucum, quauis Regina dignum. Magnum limonium parte ſuperiori aperitur ità, vt carnis & pulpæ interioris inſtar paruæ nucis educi poſſit. Tum demum cauitas ſaccharo roſaceo vel cãdo vocato, cũ aliquot foliis auri impletur, ſuo operculo clauditur, calẽtibus cineribus exponitur, & dum ebullit remiſcẽtur omnia, ac mox ab igne tolluntur. Vſus erit ex panno lineo hiſce intincto miſcellaneis, & per faciem blandè circunducto, videbis eam Ioue dignam. Hîc finem facturus eram, niſi in mentem opportunè mihi veniſſet, quòd ſucco limoniorum bis aut ter colato, ſi integras margaritas lauabis & immerges, Solíque expones, in quinque aut ſex diebus ita illas colliquabis, vt mellis cõſiſtantiam referant. Ex ea materia poteris formare quidquid tibi viſum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus, cui ingenteis debentur gratiæ, ſi vera ſunt quæ tradit. Aliud eſt etiã admiratu dignũ, quod apud Leuinum Lemnium medicum doctiſs. ſcriptum & adnotatum legi, nimirum, limoniis tam acidum ſuccum ineſſe, & vſqueadeò excedẽtis naturæ, vt ſi ei per horas aliquot aureum numiſma inſeras, acciſo, imminutóq; pondere illud eximi deprehendes. Sed hæc quia extra limites medici noſtri inſtituti vagantur, miſſa libenter facimus: de illis alibi per occaſionem (ſi diuina annuerint) fusè & opportunè ſcripturi.

Duo ſummè admiranda & notãda.

Punica arbor & eius fructus, cum medicis vtriusque auxiliis. AREA XI.

ARBORIS istius pomum etiam ex illis est, quæ palpamus, gustamus, videmus & admiramur, sed parentes re vera ignoramus, & in hoc septentrionali Galliæ tractu planè desideramus. Granatum dici contendunt nonnulli, à multitudine granorum & acinorum, quibus scatet. Alii, à Granata Hispaniæ (vbi plurimùm nascitur) id nomenclaturæ adipisci defendunt. Sed has, si placet, controuersias ociosis & opiniosis Grammaticulis exagitandas ac discutiẽdas relinquamus, & medica punicorum auxilia, ac facultates paucis explicemus. Dulcia punica stomacho inutilia esse tradit Plinius, quòd inflationes pariant, ac dentes & gingiuas lædant. Quæ verò his sapore proxima sunt (vinosa nuncupata) aluum sistunt, & ventriculo (si pauca sumas) valde prosunt. Hæc danda in febre nonnulli negant, quòd nec succo, nec acinorum carne vtilia sint: vnde vomentibus ac bilem reiicientibus non probantur. Hæc Plinius: cui non subscribit Dioscorides, tradens malum omne punicum boni esse succi, & ventriculo vtile, sed perexiguum tamen sufficere alimentum. Dulce vt stomacho vtilius habetur, ita in illo aliquantulum gignit calorem ac inflationes parit: ex quo in febribus abdicatur. Acidum astringit, ac æstuanti stomacho auxiliatur, & vrinam ciet: verùm ora gingiuásque lædit. Cortex, malicorium vulgò dictus (quòd coria maximè perficiat, vel quòd sit ipsi pomo

Maligranati ratio & nomenclatura.

Dulcia punica.

Aluus & vẽtriculus.

Vrina, dentes, aluus & tormina.

velut coriaceum tegumentum) si in aceto mixta galla coquatur, mobiles dentes stabilire fertur. Et si integrum punicum ollâ nouâ, addito operculo, in clibano torrefactum fuerit, deinde contritum, & ex vino potum, aluum sistet, ac eius tormina discutiet. Quod etiam præstabit integri & triti punici decoctio, hausta, vel clystere iniecta. Flores (quos balaustia nuncupant) fœminarum menses potu retinent, oris vlcera sanant: adhæc tonsillas, vuulam, excreationes sanguinis, necnon ventris ac stomachi solutiones, genitaliúmque vlcera, & alia quacunque in parte manantia emendāt & adiuuāt. Tusorum farina plerosque dysentericos à morte liberauit. Nuclei acidorum siccati, pulverati, & obsoniis respersi, vel incocti, fluentem aluum & stomachum in vomitiones effusum retinent, bibuntúrque salubriter sanguinem excreantibus, ac valde vtiles habentur ad dysentericorum desessus, necnon vliginosas & impuras vuluarū defluxiones, quas albos menses dicunt. Dioscor. tradit eum, qui tres quàm minimos punicorum cytinos deuorauerit, nullam illo anno lippitudinem passurum. Fieri solet ex punicis seu granatis medicatum vinum, cuius artificium tale habeto ex nostris vinorum secretis depromptum. Acini maturi ex suis membranis diligenter exclusi, prælo cōmittuntur, exprimuntur, vinum saccis ad id accōmodatis percolatur, vasculis idoneis, quousque fæx residat, seponitur, & clarum custoditur, oleo desuper affuso ne corrumpatur aut acescat. Sunt qui absque oleo illud in cadis asseruent: sed per æstatem facilè

Menses, oris vlcera, tonsillæ vuula, sanguis, venter, stomachus, dysenteria & vomitus.

Fluor alui, vomitus, sanguis, vulua.

Lippitudo & vuluarum defluxio.

Vinum ex malis punicis.

vapescit. Modos alios docebimus alibi, Deo fauente, cum facultatibus & auxiliis eiusdem vini. Quod postremum erit, vbi monuerimus corticẽ punici mali, ferrum in chalybem mutare, quemadmodum adnotauit Hieronym. Cardanus: qui modum conticuit, quem proprio loco aliàs exprimemus. Sed hæc quia fabrum ferrarium potiùs olent, quàm medicum hortulanum: idcirco verbũ non ampliùs addo, vt medici medica tractent, & fabrilia fabri. Transeo itaque à punicis ad ficus. Sed ô me obliuiosum! qui singulare arcanum, mihi & amicis multis fœlici successu expertum, omittebam. Quódnam illud est, inquies? Si punicũ dulce cum suo corio & cortice tusum ac læuigatum percolaueris, & sex partibus succi, vnam mellis adieceris, omniáque ad spissitudinẽ coxeris, habebis eximium auxilium aduersus inflammationes oris, columellæ & gutturis, etiam si præsentem suffocationẽ minitarentur: necnon ad narium vlcera, polypum, oris fœtorem, & alia quamplurima, quæ vt mihi longa essent recensere, ita facilia tibi erunt excogitare.

Quomodo ferrũ in chalybem mutetur.

Inflãmatio oris, columellæ, gutturis, polypus, fœtor oris & vlcera nariũ.

Ficus & eius fructus, cum medicis auxiliis vtriusque. AREA XII.

POMVM istius arboris, priscis temporibus, nedum nostris, notissimum fuisse, testatur memorabile Catonis ingenium, & indicibilis prudentia. Nam dum perniciali odio Carthaginis flagraret ille, & nepotum securitatis anxius esset, clamarétq; omni senatu Carthaginem delẽdam, attu-

Mira Catonis solertia ad suadendum Carthaginis excidium.

attulit quodam die in curiam, præcocem ex ea prouincia ficum. Quem (vt scribit Plinius) Patribus ostendẽs, Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptũ puteis ex sua arbore? Cùm inter omnes recens esse constaret: Atqui, respõdit, tertium ante diem scitote decerptũ Carthagine: tam propè à muris habemus hostem: statímque sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, & sequenti anno raptus Cato. Qui vnius fici argumento, res mira, tantam vrbẽ, & de terrarum orbe vnam per cxx. annos Romanæ gloriç æmulam, funditùs euertendam suasit, & tandem impetrauit. Sed hæc nihil ad medica fici præsidia, quæ nunc demum aggredior, vbi priùs monuero, quòd tam recentes, quàm passæ ficus, olim panis ac obsonij vicem habuerunt: eóque cibo prisci Athletæ vires aluerũt, priusquam Pythagoras eos ad carnes transtulisset. Sale inueteratis etiam casei loco vesci excogitatum fuit, Plinio autore. Meliores & salubriores habentur quæ Solis vigorem expertæ, per propriam naturam ematuruerunt. Quæ plurimo turgent lacte, aut aquoso madent succo, & si palato ac stomacho gratiores videntur, grauiores nihilominus, ponderosioréque censentur: ex quo faciliùs descendunt, & aluum ad excretionem proritant, perinde atque recentes nuces. Demetrius Sceptius admonet, studiosos vocis debere ficis abstinere: motus exemplo Egesianactis Alexandrini, qui optimus tragœdiarum actor euasit, quòd ficis annos octodecim abstinuisset. Coctæ cum hyssopo corpus expurgant, tussim ve-

Ficus panis & obsonij loco fuisse.

Ficus passæ & recentes.

Ficus voci inimicæ.

Tussis, pulmo, colicus dolor, tormina, duritiæ, parotides & furunculi.

terem abolent, ac longa pulmonum vitia emendant. Cũ ruta colico dolori & torminibus summè prosunt, sumpto ore decocto, vel clysteribus opportunè iniecto. Duritias in corpore discutiũt, tritæ & appositæ, per se, vel cum oleo liliorũ, aut alio quopiam idoneo: quo etiam modo parotidas & furunculos emolliunt. In vino cum absinthio ac farina coctæ & subactæ, hydropicis salubriter illinuntur, & cum cera crematæ pernionibus auxiliantur. Addo quòd podagris cum farina fœni-græci & aceto efficaciter admouentur, ac dentium cruciatibus, recenti succo in lana aut gausapio excepto & apposito, perpulchrè succurrunt. Qui succus etiam verrucas, carne circumlita, tollit: præsertim myrmecias nuncupatas, quæ quendam pungentis formicæ sensum repræsentant. Aliæ foliis ficulneis contactæ aboleri traduntur, si postea folia sepeliantur. Ficus in vino coctæ, tritæ & ano appositæ, eius apostemata, condylomata ac fissuras curant. Et si cum nucibus, pipere, aut amaris amygdalis ieiuno stomacho edantur, obstructiones hepatis soluunt, ac ventriculum roborant & detergent. Eubolus medicus meridiano esu ficus abdicauit, morbum inde concipi testatus, quòd statim febris accelerans inuadat, quæ vomitum flauæ bilis solet elicere. Quare Aristophanes cùm æstate ægrotantem quendam conspexisset, meridiando ficubus vsum præsagiit. Quod de musteis & adhuc humentibus intelligendum arbitror: aut, si mauis, de recentibus & lacteis, quæ etiam sudores ac papulas mouent, & ob id autumno insalubres

Hydrops, pernio, podagra, dentes, & verrucæ.

Ani apostemata, condylomata, & hepatis obstructio.

Ficus recentes autumno insalubres.

putan-

putătur. Fit è cinere ficus lixiuia, crematis ramorum fruticibus, quæ eò melior est, quò sæpius iteratur & veterascit. Hæc, vt tradit Dioscor. vlceribus quæ gangrænæ vitio periclitantur multùm prodest, necnon iis consumendis, quæ nimiùm excrescunt: vsus erit ex spongia eo liquore imbuta, & subinde apposita. Salubriter eâdem etiam perlinuntur grandes & cuniculosi sinus: nam glutinat, carne replet, astringit, absterget, ac oras hiantes committit, non secus atque emplastra quæ cruentis vulneribus admouentur. Dissoluit prætereà sanguinem in ventriculo coagulatum, si cũ pauco oleo bibatur drachma vna. Sed pulchrum erit Galenum audire de ficuum facultatibus hunc in modum disserentem. Tametsi ficus minùs gignant praui succi, quàm cæteri omnes fructus, non modò fugaces, sed etiam autumnales, non tamen vitiũ prorsus effugere potuerunt. Et cùm autumnales fructus omnes exiguum corpori alimentum præbeăt, minimè ficubus id vsu venit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis & suilla caro, sed turgidulam, subinanem & fungosam, veluti fabæ. Cæterùm, extergendi facultate pollẽt, cuius gratia nephritici post illarum vsum arenulas multas excernunt. Caricæ, seu ficus passæ, multiplicem vtilitatem habent: si quis tamen largiùs esitauerit, ab eis offendetur: nam sanguinẽ non admodum probum gignunt, quapropter pediculorum quoque agmen eas comitatur. Fit ex ficubus, ruta & nucibus, celebris illa Mithridatis antidotus contra venena & pestilentem auram, de qua su-

Lixiuia ficus ad gangrænas & sinus cuniculosos.

Sãguis coagulatus.

Quã gignãt carnẽ ficus.

Nephritici, venena & pestis.

periùs in ruta. Hîc mihi omittendum non eſt, quòd ſi bubulis carnibus ficulnei remiſceantur cauliculi, efficient vt magno lignorum compendio celeriter illæ percoquantur, Plinio autore: quod multi etiam caprifico tribuunt: quam Columella tradit decoctã, & alitibus atque gallinaceis cum cibo exhibitam, ficorum faſtidium illis creare, quorum alioquin ſunt appetẽtiſſimi. Tradit prætereà Africanus ex Græcis geoponicis vnus, & idem celebris, lac igni tepefactum, & fici ramulo motum, ſtatim coagulari & concreſcere. Quod etiã præſtabitur ſucco in lac miſſo, qui ex vulnerato fici cortice ſtillare ſolet: aut lacte ficuũ ſatiuarum, ſed non ſylueſtrium. Penè mihi excidebat, quòd fici crematæ, perniones ac porrigines cum cerato emendant. Et lac ficus ictui ſcorpionum illitum, ſalutare eſt. Hîc finem faciebam cùm duo prodigioſa naturæ miracula mihi in mentem venerunt, nequaquam tacenda, aut diſſimulanda: & ſi parum ad medicas ficuum facultates attinere videãtur. Vnum eſt, Tauros quamlibet indomitos & feroces cicurari, & immobiles acquieſcere, ſi ficulneæ arbori alligentur. Quod etiam caprifico illorum collis circundatæ aſcripſiſſe mihi videtur Plinius. Alterũ eſt, Alitum & cæſorum animaliũ carnes, perquàm celeriter tenereſcere & fragiles effici, quæ de ficu pependerint. Rationem in Sympoſiacis reddidit Plutarchus. Cùm inter obſonia Ariſtionis, inquit, coquus immolatum Herculi gallinaceum gallum recentem, tenerum ac penè friabilem obtuliſſet, tam citam teneritudinem fico referebat Ariſtion,

Pulcherrima & notatu digna.

Perniones, porrigines, & ictus ſcorpionũ.

Taurorum cicuratio.

Quomodo carnes citò, ac facilè tenereſcant.

conten-

contendens iugulatas aues, etiam præduras, teneritatem induere, si pensiles fico adhæserint. Nec temerè, nam auram halituosam & digerentem expirat ficus, qua carnes concoquuntur & tenerescunt. Idem etiam continget, vt id obiter admoneam, si tritici aceruo obruantur, aut penitus demergantur. At de ficu satis. Sed, ô me iterũ & tertiò obliuiosum! nam silentio ferè obruebam, quod ille idem Plutarchus celatum noluit. Quid illud? Equos & asinos linqui animo, qui ficos dorsuarij comportarint. Verumenimuerò maiore miraculo dignum est remedium, quo & ipsis, & hominibus quoque succurritur. Exanimata penè iumenta, & propemodum extinctos viriũ deliquio homines, oblatus panis reuocat: nam si vel pauxillum vorauerint, protinus à cibo sese recolligunt, roborantur, ac pristinum iter iucundè persequuntur. *Panis mira energia in virium deliquio.*

Olea & eius fructus, cum medicis auxiliis vtriusque. AREA XIII.

GALLICVM vulgus Oleam *Oliuerum* nuncupare solet: quam pauci ignorant equitum turmas olim coronauisse, & minoribus triũphis ouãtes illustrauisse. Huius rami gestati, indicium pacis fuerunt: ex quo à poëtis iusto epitheto pacifera dicitur. Sed, ô dolor! nobis non tam licet esse beatis, vt hanc arborẽ verè aureã, septẽtrionalibus hortis & agris nostris videre possimus, & ex ea fructus vberes percipere: inscrutabili Dei *Olea quondam pacis nuntia.*

Opt. Max. cõsilio, qui omnibus omnia non dat, ſed quod bonum atque vtile nouit. Neque tamẽ ob id laborem detrectabo, vt quæ de illa & eius baccis ac oleo ſcitu digna à medicis cùm priſcis, tum recentioribus cognoui, & meo multorúmq; experimento didici, cãdidè ac ingenuè (vt omnia) in medium proferã. Venio itaque à verbis, quod dicunt, ad rem. Oleæ folia præmãſa, & vlceribus admota, ſummum adferunt auxilium. Decoctũ eorundem cum melle, ſanguinis profluuia cohibet, tam ſumptum, quàm adpoſitum: cruſtas inſuper emarginat, & cicatrices delet. Succus ab his expreſſus carbunculantibus circa oculos vlceribus ac puſtulis, procidentíque pupillæ, & antiquatis delachrymationibus mirè auxiliatur. Exprimitur autem tuſis foliis, & affuſo vino albo cum aqua cœleſti. Qui, ſi viſum fuerit, in paſtillos & offulas ad Solẽ reſiccari poterit, & in vſum opportunum ſeruari. Vuluæ admotus in vellere, peſſarij modo vel aliter, menſes immodicè fluentes ſiſtit: éſtque ignibus ſacris, & vlceribus quæ ſerpunt ſummè vtilis: necnon auribus, ſiue vlceratæ fuerint, ſiue purulentæ. Liquor ex accenſo recenti ligno ſtillans, lichenas, furfures, pſoras, & manantia vlcera curat. Cortex è radice quamtenerrimè deraſus, crebro guſtatu & illinctu ex melle roſaceo, ſanguinem excreantibus, & ſuppurata tuſſientibus, miraculo quodam medetur: eiuſdémque cinis cum axungia tumores diſcutit, & fiſtulis vitia detrahit. Hæc de arbore ex Dioſcoride, Plinio & Galeno: nunc de fructu paucis dicendum. Oliua flaua & recens, ſtomacho vtilis cenſe-

Vlcera, ſanguinis profluuia, cruſtæ, cicatrices, oculi & delachrymationes.

Mẽſes, ignis ſacer, vlcera, aures, lichenes, furfures, pſora.

Sanguinis excreatio, ſuppurati, tumores & fiſtulæ.

censetur, sed ventri difficilis : nigra & matura corruptioni est opportuna, & proinde cacostomacha. Recens cibi modo per se manducata antè quàm condiatur, præclarum habet vsum : nam arenosæ vrinæ opitulatur, dentibúsque attritis, aut conuulsis summè prodest. Olearum succus è muria, collutione gingiuas comprimit, & dentes labascentes, infirmos, ac commotos stabilit. Nucleorum pulpa cum axungia & farina, scabris vnguibus commodissimè illinitur. Quod ad oliuarium liquorem attinet, vulgò *Oleum* & *Oliuum* nuncupatum (quo nullus à vino preciosior succus esse solet in vniuersa rerum natura) hæc à me in præsentiarum accipies. Receptũm confessũmque est apud omnes rei rusticæ & medicæ doctores, Pœnos, Arabes, Græcos & Latinos, oliuariũ oleum recens, & minimè vitiatum, ad corporis & virium reparationem, conseruationémque, foris adhibitum valde conferre. Quod celebri Pollionis Romuli exemplo docetur. Hunc enim centesimum iam annum excedentem, vt autor est Plinius, cum D. Augustus hospes interrogasset quanam ratione vigorem illum animi, corporísq; maximè custodisset : Intus (respondit) mulso, & foris oleo. Id quòd à Democrito potuit didicisse, vt Diophanes in suis tradit Græcis Georgicis. Nã cùm rogatus esset, quonã modo homines viuere possent inoffensa valetudine, & animi corporísq; statum incolumem ac vegetum diu seruare : Si externa corporis (inquit) oleo, interna verò melle præmuniant. Valet itaque oliuum ad corporis & virium conseruationẽ, necnon contra algores.

Vrina arenosa, dentes attriti, gingiuæ & scabri vngues.

Vires recẽtis olei oliuarij.

Historiæ pulchræ & notatu dignæ.

Oleum aduersus frigora præstantiß esse.

Quod cùm intelligeret magnanimus ille & incomparabilis Annibal (Romanorũ terror quondam nuncupatus) in Alpium transitu, militum suorum corpora, aduersus niuales iniurias & rigentem aërem, oleo præmunienda imperauit. Quod vnum à frigoribus homines vindicare, & gerendis rebus corpora habiliora reddere prudẽter nouerat. Si introrsum recipiatur, de recenti loquor, ventrem durum emolliet, ac venena hebetabit, & ea vomitionibus statim excludet. Si cum succo rutæ calidum hauriatur, tormina illico sedabit: & ileosis vtilissimè infundetur, quos tenuioris intestini morbus tentare solet. Faciem expurgat, & bubus per nares infusum, donec ructent, inflationem mitigat. Reliqua oliuarij olei præsidia (ne sim lõgior) omitto, vt ad eius amurcam veniam: cuius vsus olim rusticis fuit frequẽs. Nihil autem aliud est amurca, quàm expressæ oliuæ sanies, aut sidens eius retrimentum: quod super omnia miris viribus esse dixit M. Cato: ex quibus hîc nonnullas docebimus, maximè quæ ad hominum vel animalium vsum pertinebunt. Boues qui cibum fastidiunt, cupidè illum appetent, si eorum pabulum amurca respergas: ita enim curati, corpore pulcherrimè valebunt: & & si quis aderit morbus, abigetur. Si eâdem quadrupedes & detonsas oues, cum aqua vbi lupinus deferbuerit illinantur, sic vt biduum vel triduum desudent, deinde aqua salsa lauentur, neque scabræ fient, neque ricini erunt molesti. Hæc rustica nobis fusiùs alibi explicanda, vlteriùs non procedent. Tria supersunt œcono-

Venter, venena, vomitiones, tormina, ileosi & facies.

Quid amurca, & quibus prosit.

œconomica veriùs quàm medica. Primum est, Códita vestimenta in armariis quę fundũ habuerint amurca illitum & resiccatũ, nullo modo à tineis cõtingentur ac derodentur. Secundũ, Lignea supellex quam amurca deterseris & expolieris, coloris gratiam ac splendoris elegantiam miram contrahet. Tertium, Ligna eadem amurca macerata, aut delibuta, nullo fumi tædio exardescent. Hæc de olea & pomiferis arboribus satis erunt, vt nuciferis suum demus locum.

Tria pulchra & notatu summè digna.

HORTI MEDICI CAMPVS OCTAVVS, ARBORES NVCIFERAS & earundem fructus, areolis quinque distinguens.

Iuglans & eius nux, cum vtriusque medicis auxiliis. AREA I.

IVGLANDEM prisci Grammatici idem esse voluerunt, ac si diceres Iouis glandem, interlisis literis. Quo nomine, non procul à primo mũdi æuo, ita appellatam fuisse nucẽ plures tradunt. Quippe cùm homines diu glandibus victitassent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degustato nucleorum tam suaui sapore, illico nuces, Iouis glandes, ob præstantiam & excellentiã nuncupauerunt. Grammatici posteriores à nocendo nucem dixerunt: quòd graui foliorum odore in cerebrum penetrãte, & vmbræ suæ prauitate, iis noceat, qui sub eius arbore dormierint, aut diu steterint. Nulla est arborum, post

Iuglandis nomenclatura & eius ratio.

cerasum, quæ vel faciliùs, vel meliùs proueniat, quàm nux, quòd de se apud Ouidium, sic querula testatur,

Sponte mea facilis contempto nascor in agro:
Pársque loci quâ sto, publica penè via est.

Nucis prouentus facilis. Gallis *Noïerus* vulgò dici solet: cuius vmbra satis omnibus, Plinio teste, nouerca veriùs quàm nutrix habetur nam quæcũque attingit, haud dubiè venenat, & sua lædit præsentia: ob id in hortis, ac agris, ceu inutilis & noxia extremis partibus plãtari ac locari solet: quemadmodum apud eundem Nasonem, illa de se testimoniũ hunc in modum perhibet.

—quoniam sata lædere credor,
Me quoque in extremo margine fundus habet.

Nucis ingeniosa descriptio, & cur nuptiis dicatæ sint. Sed omissa arbore veniamus (si placet) ad eius fructum, quem duplici munimento & inuolucro tegi, nullus est qui non videat: herbaceo primùm cortice, mox ligneo putamine, compactili carinarũ loculo, & tenui tunica intus armato: quot modis fœtus in parente solet contineri, sicuti ingeniosè scribit Plinius. Quæ causa nuptiis religiosas fecit nuces, olim à Regibus è Perside trãslatas, & ob id basilicas ac Persicas nominatas. Heraclides Tarentinus petere solebat, primá ne

An primo, postremóue cibo sumidæ sint nuces. mensa an summa, nuces offerri debeant. Sanè, si postremo cibo (vti mos est) exhibeantur, siccæ præsertim, bibendi desiderium proritabunt, potúsque auiditatem molientur: quo ferculis insinuatæ, distento iam iam ventriculo & refertis interaneis, deturbante impetu & grauitate, flatus ac inflationes facilè excitabunt, & cibos

corru-

corruptionis labe vitiabunt: propterea quod illis ob oleaginosam substantiam quædam insita est enatandi facultas, quæ coctioni parum cedit: vnde cruditates oriuntur, & alui intempestiuæ deiectiones. Diphilus Siphnius hinc capitis dolores ciere, & reliquis cibis extare dixit. Cui subscribit Diocles: addítque sagina sua strigosos ad crassitiem reducere, modò ab illorum stomacho probè vincantur & coquantur. Vt vt fuerit, recẽtes parcè & opportunè sumptæ, stomacho iucũdiores esse solent: siccæ verò nocẽtiores, biliosæ, concoctu difficiles, & capitis dolorem (si profusè assumantur) conciliantes. Sunt prætereà tussientibus inimicæ, sed vomiturientibus ieiunis aptæ. Torrefactæ, minùs negotium corpori facessunt: quo modo Mnesitheus Atheniensis edendas præcipiebat, depasta ab igni & calore, superflua earum oleacitate. Cum cepa, sale & melle tritæ, canum, hominúmque ac venenatorũ morsui auxiliantur: & cum exiguo melle ac ruta, mãmarum doloribus, inflationibus, ac luxatis partibus optimè apponuntur: & cum suo cortice crematæ ac vmbilico admotæ, tormina efficaciter discutiunt. Quæ perueteres sunt, gangrænis, carbunculis & suggillatis perbellè medentur. Nucleorum combustorum cinis ex vino subter inditus, fœminarum fluentes plus æquo purgationes cohibet. Iidem nuclei commansi, & ex ore protinus impositi, areas capitis, pilo celeriter replent: modò id sæpius iteretur. In teinesmo ad extrahendam pituitam magna eduntur efficacia. Adde quòd vestigia verberatorum, aut percusso-

Nuces coctu difficiles & capiti inimicæ.

Recentium nucum & siccarũ natura, necnõ torrefactarum.

Morsus, mãmæ, luxata, tormina, gãgrænæ, carbunculi & suggillata.

Fœminarũ purgationes, alopecia & tei-

nesmus, verberati, percussi, flagellati, tonsillæ, suffocatio, capillus.

rum, vibicésque flagellatorum facilè obliterabũtur, si succo corticis recentium nucum illinentur. Qui si ex pauco melle coctus fuerit, vitiis oris vtilissimum adferet remedium, necnon ad vehementes tonsillarum inflammationes, ac suffocatus. Lixiuium ex corticibus, capillum denigrat & infuscat. Sed celebratissimum illud Mithridatis alexipharmacum & diatessaron, de quo in ruta scripsimus, fusiùs ex Plinio rursum recitare iuuabit. In sanctuariis (inquit) Mithridatis maximi Regis deuicti, Cneus Pompeius inuenit in peculiari commentario manu ipsius descripto, compositionem antidoti è duabus nucibus siccis, ficis totidem, & rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano: quam antidotum qui ieiunus sumpserit, nullum venenum eo die formidabit. Plinio subscribunt Q. Sereni, poëtæ & medici antiquissimi, versus, quos eam in rem eruditè, vt omnia, ad hunc cecinit modum:

Mirabilis & præstantissima Mithridatis antidotus cõtra venena.

Antidotus præstans, multis Mithridatica fertur
Consociata modis, quam Magnus scrinia Regis
Dum raperet victor, vilem deprendit in illis
Synthesin, & vulgata satis medicamina risit:
Bis denum rutæ folium, salis & breue granum,
Iuglandésque duas, terno cum corpore ficus:
Hæc oriente die, parco conspersa Lyæo,
Sumebat, metuens dederat quæ pocula matri.

Aduersus pestis contagia præstans alexipharmacon.

Prodest eadem antidotus mirabili successu, aduersus grassantis pestis contagia, vt testes mihi sunt multi cùm noti, tum ignoti, qui præstantissimo hocce alexipharmaco, per magnas & deploratas pestilentias, me admonente & pręscribente, è me-

è mediis manibus tam ſæui & metuendi hoſtis erepti fuerunt. Hoc loco non omittam, quòd virides iuglandes, ſub finem Iunij, antequam putamina obdureſcant, ſaccharo aut melle conditæ & aſſeruatæ, quo poſtea dicemus modo, ſtomacho vtiles, ac ori perquam gratæ habentur. Quin & ex iis ſtillatitia fit aqua ad multa ſulutaris, præſertim ad abigendas tertianas febres. Gargilius Martialis in libris κηπουρικῶν, ſiue hortenſium, quos illi Virgilianus adſcribit Seruius, aſſerit ſe expertum, quòd nuces poſt annũ virides inueniẽtur, ſi liberę putaminibus ſuis melle demergãtur: addítq; mel illud ita medicatũ fieri, vt ex eo concinnata potio faucibus & arteriis medeatur. Sed hîc præſtãtiſſimam conditurã nucum nequaquam tacebo, quã die vna hoc modo abſolues. Teneræ nucis cortex putaménue antequã ligneſcãt cultro illico degluбuntur teſta albida & teneriuſcula tenus: è veſtigióque ne nigreſcant in puram aquã proiiciũtur, & vſque dum molleſcãt coquũtur, cinamomo & caryophyllis traiecta: mox ſaccharo in ſyrupũ perfectè cocto bulliunt, tribus, quatuórue ebullitionibus: túmque quò ſaccharum ebibant, triduo aut quatriduo inibi ſinuntur. Et quia ſaccharum recrudeſcit propter humorem quem imbiberat, illud idem ſaccharũ per ſe denuo coquitur, & ſic bis, térue repetitur. Hæc Petrus Pena Anglorum medicus eruditus æquè ac eloquens. Quod reliquum eſt, duo à fidis amicis mihi nũciata, & illorum crebris experimentis confirmata, priſcorúmque libris deſcripta hîc prætermiſſa, & tibi denegata non patiar. Vnum eſt, Si proba nux vetus

Mel nucatũ faucibus & arteriis medicabile.

Signa morsi à cane rabido. diligenter teratur, & horis aliquot demorsæ parti à rabido cane eodem die superponatur, postea tollatur, & famelicæ gallinæ, vel gallo obiiciatur: si vorauerit & non moriatur, signum erit canem qui momordit, rabidum non fuisse: si verò iacturam vitæ patiatur, significabit haud dubiè, canem rabie actum fuisse. Quare, post tres dies, quod summum est, ad citam & exactam curationem properandum erit: alioquin de incurabili ὑδροφοβίᾳ timendum erit. Alterum tibi communicandum tale est, Rancida nux suggillata efficacissimè delet, si flamma leniter exuratur, aut candenti ferro ita comprimatur, vt oleum reddat ad id præstantissimum. *Suggillata, gangrena, ægylops & carbũculus.* Quid vis amplius? Dum hæc de nuce scribo, & pagellas meas in quibus legendo semper aliquid adnotate sum solitus diligenter excutio, fortè fortuna incido in antidotum Mithridatis è nuce, cuius paulò antè facta fuit mentio: sed quam Rases medicus Arabs fertur emendasse, & ad Almansorem Sarracenorum Regem misisse. Huius itaque germanam descriptionem sic habeto. *Mithridatis antidotus contra venena, ex Rase ad Regem Sarracenorum.* Accipe nucum veterascentium, & à putaminibus ac interaneis purgatarum, partem vnam: salis & foliorum rutæ, vtrorumque sextam partis vnius: ficuum in aceto aut vino maceratarum, quantum ad prædictorum commistionem sufficit: accuratè tritis & confusis omnibus, fiat antidotus: cuius vsus per se esto ad magnitudinem vernaculæ auellanæ, superepoto vini albi momento, si videtur. Dici non potest quanta sit alexipharmaci huius efficacia, non dicam contra venena, sed etiam contra pestis nocentissima

ſima quæuis contagia. à quibus omnium ſeruator nos ſeruare dignetur.

Amygdalus & eius fructus, cum medicis vtriuſque auxiliis. AR. II.

ARBOR Amygdali tam eſt nota apud omnes, vt nihil notius eſſe poſſit: cuius ea fertur eſſe natura, vt in ſenio fœcundior ſit, quàm in iuuenta, & ſola minùs ferax habeatur, quàm ſociata. Nuculas eius, amygdalas nuncupatas, gemino (vt iuglandes) operimento tegi nullus eſt qui non videat: puluinati primùm calicis, mox lignei putaminis multos ſcarificatus admittentis, & in rimulas varias dehiſcentis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, in quibuſdam dulcis ac iucundi guſtus, in aliis verò amari & ingrati: ſed qui ebrietatem arceat, Plutarcho autore, cuius hæc ſunt verba, Fuit apud Druſum Tiberij Cæſaris filium, medicus quidam amaras amygdalas comeſſari ſolitus, qui omnes bibendi certamine prouocabat, nemínique in ea palæſtra cedebat. Is tandem deprehenſus eſt, antè quàm biberet, quinas ſenáſue comeſſe, quò minùs temulentia tentaretur. Porrò, cùm deuorare vetuiſſent compotores eius bibuli, ne pauxillum quidem in huiuſmodi certamine reſiſtebat. Plutarcho ſubſcribit Athenæus, cauſam amaritudini tribuens, quæ reſiccat & humiditatem depaſcit, nec ſinit venas impleri: quarum diſtétione & perturbatu, temulentiam contrahi volunt, effluuiis calidis, & fumoſis nebulis obſeſſa mentis arce. Huius rei argumentum eui-

Amygdalarum deſcriptio & pictura elegans.

Amaras Amygdalas ebrietatem arcere, & quomodo id fiat.

Amaras amygdalas vulpibus lethales esse.

dens esse potest, quòd vulpes amarorum pastu, atque adeò amygdalarum (vt idem refert Plutarchus) certò moriantur, si non contingat è vicino aquam lambere, interno humore affatim ab his exucto. Quod & Dioscorides & Plinius etiam testatum reliquerũt. Mnesitheus Atheniensis eo in libro quem alimẽtis dicauit, omnem cuiusque generis nucem, quæ ignem experta non fuerit, cibis abdicandam præcipit, exceptis recentibus amygdalis. Sed aliàs torrefieri, aliàs verò incoqui iubet, vt ignis illarum pinguetudinem absorbeat & ebibat. Vitiis pulmonũ & renum ex aqua potæ succurrunt, & illinctu cum resina terebinthina calculosis medentur, ac difficili vrinæ in passo tritæ auxiliantur. Gummi ex arbore stillans, spissandi viribus pollet, ac cruentis excreationibus opitulatur: adhæc summæ cutis impetigines ex aceto illitum rapit, & funditùs abolet. Amaræ amygdalæ excorticatæ, tritæ, & linteolo inclusæ, si in muliebre pudendũ mittantur, vterũ à corruptis humoribus potenter vindicant, & repurgant. Si in vino terantur, & eo caput lauetur, illius furfures amoliuntur. Si integræ vrantur, & acri aceto macerentur, postea contundãtur & capiti illinantur, alopeciam & ophiasim, ex Galeni sententia, curant. Si aceto infundantur, terantur, in pastillos cogantur, & in vmbra siccentur, summè proderunt ad varos delendos, & obliterandas pustulas paruas in facie, quas Græci ἰόνθους nuncupant. Quod fiet, si quoties vsus postulauerit, aceto dissoluantur, illinantur, & facta resiccatione, cum sapone abstergantur. Proderit etiã res ea ad pruritus,

Pulmo, renes, calculus.

Vterus, furfures, alopecia, ophiasis, vari, ionthi, pruritus & impetigo.

ritus, scabiosas impetigines, & prætumidas faciei dispositiones, quæ sunt veluti præludia ad elephantiasim. Sunt olea ex vtrisque amygdalis expressa, quarum facultates satiùs duxi omittere, quàm paucis describere, suum locum alibi per occasionem illis daturus.

Pinus & eius fructus, cum medicis auxiliis vtriusque. AREA III.

SICVTI Pineas nuces Græci, vt testatur Galenus, conos ac strobilos appellarunt, ita earum nucleos Hippocrates coccalos nuncupauit: vnde facta fuit alticoccali nomenclatura, vt in cinara, seu altili carduo superiùs admonuimus. Nuces istæ in sua arbore altissimè à terra suspensæ, intus exiles nucleos, lacunatis toris & ferruginea tunica vestitos contegunt: qui nisi purgati fuerint, durare non possunt. Contendunt tamen aliqui illos cum suis testis in vasis fictilibus nouis, terra oppletis cõsepultos, rectè custodiri posse. Arbor iuglandi contrariam habet naturam, nam prodesse creditur omnibus quæ sub ea seruntur. Nuclei & si ægrè concoquantur, nihilominus corpus perbellè alunt, nisi humorem crassum gignerent. Sitim sedant, stomachi acrimoniam, rosionésque leniunt, virium infirmitatem roborant, & renibus ac vesicæ vtiles habentur. Fauces tamen videntur exasperare, & tussim irritare, licet bilem expellant, ex aqua, vino passo, vel balanorũ decocto poti. Contra vehementes stomachi rosiones, iis miscentur cucumeris semina, & portulacæ suc-

Nucis pineæ descriptio pulcherrima.

Sitis, stomachus, vires, renes, vesica, fauces, bilis, tussis & vrina.

ctus: necnon ad vesicæ & renum vlcera, quoniam vrinam cient, ac eius acrimoniam hebetant. Humores qui putrendo coïerunt in stomacho facilè retundunt: & si recentes ex arbore, in passo conterantur, ad tabem & tussim veterem vtiliter coquũtur, vt liquor per singulos dies bibatur. Hinc nimirum tradiderunt autores grauissimi, pineas syluas quæ picis ac resinæ gratia raduntur, tabidis vtilissimas esse: & iis qui longa valetudine vires non recolligunt: adeò vt illum cœli aërem plus quàm nauigationem Ægyptiam, aut lactis cuiuscuis potionem medicatam, conferre dicant. Sed de nuce pinea & eius arbore paucula hæc satis erunt: nam rara quoque in nostris septentrionalis Galliæ hortis spectatur.

Tabes & tussis.

Pulchra & notatu digna.

Corylus & Auellana eius fructus, cum medicis vtriusque auxiliis. AR. IIII.

AVELLANÆ nuces ex ea sunt arbore quæ Corylus dicitur, & in multorum hortis frequens hodie conspicitur. Hæ molli primùm caliculo teguntur, mox lignoso quidem, sed fragili putamine, cui tenuis subest membrana rotundum nucleum obuoluens, in cuius vmbilico peculiaris alter includitur. Gallicani montes, præsertim nemorosi, coryletis adeò vestiuntur, & auellanis oblongis ac rotundis tanta scatẽt vbertate, vt illas plenis saccis rura in vrbes comportent. Oblongas præstantiores & gustui gratiores esse constat: maximè quæ putamine & interiore tunica vehementer rubent, suntque fractu minimè

Auellanæ descriptio, & eiusdem prouentus magnus.

Oblongæ & rotundæ auellanæ.

mè contumaces; nam vegetiore sunt nucleo, ac diu perdurant. Sunt in magna nominum ambage nuces istæ, primùm auellinæ patrio nomine vocatæ, ac si diceres abellinæ, ab Abellino Campaniæ oppido (vt volunt Grammatici) vbi abundare cœperunt. Appellãtur etiam Ponticæ, quòd è Ponto in Asiam & Græciam venerint, vt tradit Plinius. Dicuntur præterea Heracleoticæ, Prenestinæ, & Leptocarya Græcis. Rura Gallica *Nucellas*, *Coryelos & Auellanas* nuncupant. Quod ad facultates attinet & medica auxilia, Galenus eas plus essentiæ terrestris & frigidæ habere contendit, quàm iuglandes: adhæc plus alimenti præbere, nam densiores sunt, & minùs pingues. Philotimus libro quem alimentis dicauit, dolorem capitis ciere scripsit, sed iuglande minùs: cibis præterea extare ac innatare dixit: si tamen ignem expertæ fuerint, innocentiores reddi, quòd torrédo noxia pinguetudo tollatur. Faciunt itaque dolorem capitis immodicè ac intempestiuè sumptæ, aduersantúrque stomacho, quem inflationibus distendunt. Alopecias pilo vestiunt, modò axungia, vel vrsino seuo excipiantur: medentur præterea distillationi, si tostæ fuerint. In aqua mulsa tritæ, veterem tussim haustu leuant: & cum modico pipere tostæ, deinde contusæ, & ex eadem aqua potæ distillationes concoquũt, vt scribit Dioscorides. Alij è passo bibendas censent: sintque autores nonnulli, cæsiorum oculorum pupillas infantibus denigrari cinere putaminum auellanarum ex oleo sincipiti consperso: adhæc pinguedini conferre, & præter fidem corpulen-

Auellanarũ variæ nomenclaturæ.

Facultates auellanarũ.

Alopecia, distillatio, tussis, pupilla & pinguedo.

tiam augere. Diocles inter Græcos geoponicos celebris, posteritatis memoriæ mandauit, nucem auellanam minùs amygdalis alere, ac cibis (vt diximus) extare: quæ si largiùs estur, caput tētabit: viridem tamen arida innocentiorem esse promisit. Sed hoc loco non est omittendum quod simplex rusticitas obseruauit, serpentem obtorpescere quæ coryli caudice, vel surculo icta fuerit, ac tandem emori. Addit Plutarchus, scorpium in domicilia non obrepere, quoties coryli nucula laquearibus appensa cohærebit. Horum veritas facili experimento elucescet.

Duo pulchra & summè notanda.

Castanea arbor, eius fructus, & medica vtriusque auxilia. AR. V.

ETSI Castaneæ potiùs agrestes & montanæ censeantur esse, quàm hortenses & vrbanæ, videantúrque classi pomiferarum arborum veriùs quàm nuciferarum ascribendæ, de illis nihilominus breuem hoc loco narrationem ideo institui, quòd per hyemem tam diuitum, quàm pauperū mensas vbique onerare soleant, & nucis nomine apud scriptorum genus omne passim donari ac illustrari: quanquam accommodatiùs glandium ordini accenseri possent, vt Græcorum nōnullis visum fuit, qui castaneas Διὸς βαλάνους, hoc est Iouis glandes, dici voluerunt: cùm tamen iuglandis, aut, si mauis, Iouis glandis appellatio, nucibus regiis (quas basilicas nuncupāt) aptiùs conueniat, ob causas nobis in iuglande superiùs productas. Sed hæc Grammatico, nō medico discutiēda erāt.

Cur castaneas montanas non hortenses hic autor describat.

Castaneam quibusdam iuglandem dici.

Duplices

Duplices apud nos visuntur castaneæ, altiles quę multo maiore corporis tuberculo constant, & vulgò *Marones* appellari solent: quòd inter castaneas veluti mares habeātur, quos in omni rerum genere (vt tradit Galenus) fœminis habitiores esse constat. Aliæ multò sunt minores, reputantúrque vt fœminę: vnde maronibus seu maribus castaneis longè inferiores & macilentiores esse spectantur. Illæ lautiores diuitum mensas claudunt, hæ pauperum ieiunia saturāt: Illas cineribus calidis torrēt locupletes, has in aqua coquunt & elixant populares, ad auidā eorum famem exsatiandam: ex quo populares & coctiuæ Plinio nuncupantur. Verūenimverò priùs quàm & hæ & illæ igni credantur, ferro ad carnē vsque intra earum pediculum vulnerari debent, vt hiatu plagæ spiritus igne citatus erūpat: alioqui magno crepitu, instar nubis tonantis, prosiliunt, non sine assidentium terrore & periculo. Sed hæc coquinam potiùs olēt, quàm medicinam. Venio itaque ad præsidia. Castaneæ tam alui quàm ventriculi fluxiones Dioscoridi sistunt: ídque tunica maximè, quæ carnē & corticem media intercursat. Siccæ sanguinem excreantibus valde prosunt: & cum sale tritæ, melléque subactæ, rabidorum canū morsibus vtiliter imponuntur. Cum hordeacea polēta & aceto illitæ, mammarum duritias discutiunt: & recenter coctæ ac parcè piperatæ, sopitā Venerem excitant, ob flatulentam humiditatem qua scatēt. Largiùs tamen sumptæ capitis dolorem conciliant, inflant, aluum astringunt, & ægerrimè coquuntur, præsertim ab imbecillo ventriculo.

Castaneæ duplices, mares & fœminæ.

Cur ferro vulnerandæ sint castaneæ, antè quàm igni committantur.

Aluus, ventriculus, sanguis, morsus canum, mammæ, Venus & menstrua.

Quomodo innocenter sumantur castaneæ. Quæ tamen cineribus obrutæ torrentur, innocentiores redduntur, maximè si cum sale, saccharo, aniso, vel cinnamomo edantur. Sunt qui illis in vino maceratis, & cum farina subactis, pessi vice vtantur ad supprimendos menses. *Castanearũ vsus suspectus.* Sanè & si Galenus scripserit castaneas plurimùm nutrire, non tamen in cibis valde commendantur. Nam siue elixæ, siue tostæ, siue etiam frixæ fuerint, semper esitantibus noxam inferunt, multóque magis si crudæ edantur. *Castanearũ vsus, vbi aliarũ frugum annona deficit.* Non sum nescius monticolas, vbi aliarum frugum annona deficit, per totam hyemem castaneis victitare, fumo priùs in cratibus exsiccatis, & ab vtroque cortice spoliatis, necnon in farinã redactis, & postremò in panem coactis & coctis: aut ex lacte, vel iusculo in pulticulam conformatis. Quæ omnia eos bellissimè alunt, nec quidquam illis obsunt, propter assiduas exercitationes, & salubrem aëris regionem quam inhabitant.

Laurus & eius baccæ, cum medicis earum facultatibus & auxiliis. AREA VI.

Laurus Cæsarum & Pontificum ianitrix. LAVRVS triumphis propriè dicata, & Cæsarum ac Pontificum, vt scribit Plinius, ianitrix, eorum palatia exornans, & ante limina excubans, iure bono hîc de me posset conqueri, si ex ista plantarum & arborum medica historia excluderetur: cùm etiam suo nomine Gallis non solùm sit cognita, sed & sedulò exculta & summè dilecta. Ad illam itaque calamum peropportunè conuertemus, paulóque fusiùs de ea philo-

philoſophabimur, quàm in præcedentibus arboribus factum eſſe audiueris: cùm ob illius eximiam præſtantiam, tum quòd de eius hiſtoria in noſtris Hortorum ſecretis, cura & auxiliis, ne γρῦ quidem, vt loquuntur, ſcriptum reperias, perinde atque de ſequentibus aliquot arbuſculis. Sed à verbis ad rem feſtino.

Cur de hac arbore, & ſequentibus fusè ſcribatur.

LAVRVS arbor eſt odorata, leui cortice & tenui veſtita, perpetua frondẽs coma, caudice procero, pingui ſucco ſcatente, & nodis perquã paucis exaſperato, flores edit paruos & muſcoſos, oleæ ferè ſimiles, ex luteo albicãteis, ex quib9 baccæ prodeunt colore primùm viridi, & per maturitatem nigro, craſſo intus nucleo. Aſpernatur algentes & frigidos tractus, quòd calida ſit. Prouenit cùm ſemine, tum auulſione, ſi quis illam ſerat ſurculis ablatis. Vſus eius ad baculos & ſcipiones, quibus & perpulchris & leuibus, caduca & nutãs innitatur ſenecta. Vaticinationis arbor eſſe fertur. Vnde Apollini lucidiſſimo & igneo ſacra eſt, vt teſtatur Porphyrius in libello de Sacrificio & magia, & ob id ignes manifeſto crepitu abdicat (Plinio autore) ignitíſque & flãmiuomis fulminibus, vt poſteà dicemus, palàm reſiſtit: quòd etiam nõ nihil Iouia ſit. Nam in Iouis gremio per templa quoties noua victoria lętitiam attulerat, deponebatur. Pacifera itaque hęc arbor, victoriarũ ſemper fuit index, lætitiæ ſemper nũcia, & ob id militum arma, Pontificũ ędes, Imperatorũ faſces olim decorauit. Id quod ingenioſus ille poëta nec ignorauit, nec tacuit, dum Apollinẽ de ſua Lauro, κατ' ἀποϛροφὴν, ad hũc loquentem modũ introducit:

Lauri pictura & deſcriptio pulcherrima.

Lauri præſtantia, & quòd à fulmine non feriatur.

Arbor eris certè, dixit, mea: ſemper habebunt
Te coma, te citharæ, te noſtræ, Laure, pharetræ:
Tu ducibus lætis aderis, cùm læta triumphum
Vox canet, & longas viſent Capitolia pompas.
Poſtibus auguſtis eadem fidiſſima cuſtos
Ante fores ſtabis, mediámque tuebere quercum:
Vtque meum intonſis caput eſt iuuenile capillis,
Tu quoque perpetuos ſemper gere frondis honores.

Laurum Apollinis arborem eſſe, ex Ouidio.

Illa eadē boni genij arbor eſſe fertur: vnde etiam dęmonibus aduerſatur:nam vbi Laurus fuerit,inde illi recedūt: vt à Caſſio Dionyſio Vticenſi γεωπονικῶν Magonis interprete, ſcriptum & adnotatum eſſe reperi. Addit prætereà, quòd neque dæmon, neque morbus ſacer locum infeſtare poteſt in quo laurus fuerit:imò verò neque fulmen, quod ſæpenumero ab aëriis ſpiritibus & poteſtatibus, Deo ita permittente, excitatur. Traditur de eadem arbore quòd ſanitatem efficiat: vnde etiā folia ipſius vnà cum caricis à populo Romano Calendis Ianuarij Magiſtratibus porrigebantur, boni ominis nuncio, vt autor eſt Plinius. Cùm antiquitùs laurei rami inter armatos hoſtes prætendebantur,firmum quietis erat indicium. Hæc vna arborum ſola eſt, quæ Romæ è cœlo miſſa à Ioue fuit, vt ea Imperatores coronarentur. Etenim cùm Liuia Druſilla,quę poſteà ex connubio, Auguſtæ nomen accepit, pacta eſſet Cæſari,contigit gallinam conſpicui candoris, ea ſedente in hortis,ab aquila in eius gremium ex alto, abſque vlla læſione, demiſſam fuiſſe: intrepidéque mirāti aliud acceſſit miraculum, quòd teneret roſtro laureum ramum ſuis baccis onuſtum. Conſulti

Mira lauri natura & prodigioſa.

Pulchra hiſtoria de lauro & gallina demiſſa in gremium Druſillæ Auguſtæ.

aruſpices

aruſpices iuſſerunt auem ſeruari cum futura ſobole, & ramum ſeri ac ritè cuſtodiri. Qui poſteà adeò creuit & ſe propagauit (licet radicibus caruerit) vt breui tempore populoſam fecerit ſyluã: ex qua poſteà Cæſar triumphans laurum in manu tenuit, & coronam in capite geſſit. Quod deinde à reliquis Cæſaribus factum, obſeruatúmq; fuit: contigítque inde, vt Romæ plures laurorum ſyluæ longè latéque vireſcerent, quæ ob id laureta vocabantur: traditúſque mos eſt, Plinio autore, ramos ſerendi quos manu tenuerant Imperatores: & obſeruatum ſub cuiuſque Cæſaris obitum, arborem ab ipſo inſtitutam elanguiſſe, ac vltimo Neronis anno ſyluam totam cum gallinis omnibus interiiſſe, vt tradit Suetonius in vita Galbę. Laurum diis gratiſſimam eſſe arborem, vel illud de multis indicare poteſt, quia manu ſatarum receptarúmque in domos, fulmine ſola non icitur. Quod equidem fulmen nec diuinitatis, neç principum amplitudinis ratione habita, plerunque turres tęmplorum excelſas deiicit, ſuperba mundi palatia dilapidat, & homines ſępenumero immaniter atterit, vna arborum lauro ſalua & incolumi, niſi in futuræ calamitatis ſignum & prodigiũ: ac ne quidem ædes in quibus illius fuerint rami, de cœlo tangi, pro certo creditũ eſt. Proinde Tiberius Cæſar fulminum metuentiſſimus, cœlo tonante, lauro coronabatur, poëtarum more, quorum tempora virente lauro præcingi ſolent: éſtque Apollineorum Muſas colentium præmium: Phœbo, inquit Maro, ſua ſemper apud me munera ſunt laurus, & ſuauè rubens hyacintus.

Vnde Romæ tot laurorũ copia.

Quando fulmine tãgatur laurus.

Tiberius Cæſar fulminum metuentißimus.

Olim in prophanis vsibus laurum & oleam pollui moris non erat: vt ne propiciādis quidem numinibus accēdi ex his altaria, aræve debebāt. Cæterùm, corui, occiso chamæleonte, deuorata lauri fronde infestum virus extingunt: hac etiam graculi, palumbes, merulæ, & aliæ aues quamplurimæ annuum fastidium purgare consueuerūt. Adeo, quòd tanta vi pollent lauri virentis rami, vt his per arua defixis, rubigo, summa segetum pestis, abigatur, transeátque illa, ex Plinii & priscorum geoponicorum sententia, in eorum folia ex aruis. Porrò, hîc nec tacendum nec omittendum mihi duxi, quòd laurus ex se vim habet ignē producendi. Quippe, si exsiccatæ lignum ligno frequentiùs teratur superasperso sulphuris puluere, aut arido fomite alio, statim ignis exiliet: id quod Plinius paulò aliter quàm Matthiolus tradit: Si lauro, inquit, teratur hædera, laurúmque terat eadem, ignis excutietur: itaque teritur lignū ligno, flammámque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis fungi, vel foliorum. Exploratores hos vsus in castris, & pastores repererunt: quoniam ad excutiēdum ignem non semper se offert lapidis occasio. Sunt qui moro idem tribuant, & aliis plerisque arboribus, è quibus igniaria fiunt. Penè præterieram, quòd in Ponto circa Heracleā laurus erat, quæ, vt ferunt, tumulum regis Bebrycum tegebat, quam vocabant insanam: quoniam si quid ex ea decerptū inferebatur nauibus, iurgia fiebant donec abiiceretur. Lauri folia vsui sunt ad siccas ficus seruandas, vt scribit Petrus Crescētius georgicographus non ignobilis: eadē præte-

Lauri ramos pollere contra rubiginem.

Laurū producēdi ignē vim habere ex se.

præthereà non ineptè, inquit ille, remiſcentur gelatinæ, ſic vocatæ, ad odorem conciliandum, ſi febris abſit. Sunt etiam qui circa cidoniatum inſpergant: ſed hæc cocis curanda relinquemus, vt medica medici tractemus. Venio itaque ad medicas & auxiliares lauri & baccarũ eius facultates, ex Græcorum, Latinorum, & Arabum medicinę profeſſorum placitis & obſeruationibus. Cortex radicis lauri, vt autor eſt Galenus, calculos confringit, & iecori prodeſt, ex vino fragrante bibitus trium obolorum pondere. Lauri cymæ tenerrimę vnà cum calamintha & ſale tritæ, & ex aqua tepida ſumptæ, aluum concitant, pituitámq; & lumbricos celeriter eiiciunt. Eædem cum nardo in vino feruefactæ, aurium grauitatem & ſonos curant, ſi calentis decocti vapor per infundibulum in aures excipiatur. Laurus, quod ſcriptum anteà oportuerat, excalfactoriam & emolliẽtem habet facultatem, tam foliis, quàm cortice & baccis: ob id eius decoctum prodeſt vuluis inſidentium, ac veſicæ vitiis auxiliatur. Viride folium tritum, veſparũ, crabronum, & apum ictibus illitu reſiſtit, adhæc ſerpentium venenis. Prodeſt menſibus fœminarum cum oleo coctum, & inflammationes cum pane ac polenta mitigat. Terna folia tenerrima per triduum commanducata, ex recenti butyro, liberant à tuſſi. Germina cum polenta trita, oculorum inflammationes, cum roſaceo & ruta teſtium, & cum irino oleo capitis doloribus auxiliantur. Eadẽ cum melle trita ſuſpiriis commendantur: ſed pota vomitiones mouent. Quanquam cortex radicis calculos diſſipa-

Lauro quãdo & quomodo vtantur coci.

Calculi, iecur, lumbrici & aures.

Vterus, veſica, menſes, venena & inflammationes.

Tuſſis, oculi teſtes, caput, ſuſpiria, vomitus, & calculi.

re fertur, nihilominus grauidis summoperè est cauendus, nam partus enecat. In remedio iacentis vuulæ, foliorum, baccarúmue decoctum ad aquæ ternas partes, gargarizata calido exhibetur, & salubriter ad alui, intestinorúmque dolorem propinatur. Trita lauri folia, subindéq; olfacta, pestilentiæ contagia cohibent: tanto magis si vrantur. Sunt qui celeritati partus multùm conferre putent lauri radicem, acetabuli mensura ex aqua potam, sed eam in rem efficacior habetur recens quàm arida. Tenerrima folia trita in vino, & illita, pruritus noctibus delent. Baccæ lauri, quæ Græcis δάφνιδες nuncupantur, magis quàm folia calfaciunt. Cum melle vel passo, aut eclgmate cum aqua mulsa, tabescentibus prosunt: eodē modo & omnibus thoracis rheumatismis: nam & excoquunt pituitam, & eam expectorāt. Restituunt prolapsam columellam, si cum æquali pondere cumini, hyssopi, origani & euphorbij, melle excipiantur, & summo capiti calidè applicentur. Eædem cum triticeo furfure iuniperi granis & allio contritæ, & super calente tegula vino subinde respersæ, pubíque admotæ, suppressam & remoratam vrinam euocant. In capitis dolore, numero impari eas ex oleo conterere, calfacere & admouere iuuat. Ex vino bibuntur aduersus scorpiones. Tritæ & appositæ, vel ex vino generoso, si absit febris, potæ, menses trahunt. Epinyctides & vitiligines ex oleo illitæ emaculant, & lentigines vlceráque capitis manantia ac furfures tollunt. Succus earundem cutis pruriginem & phthiriasim emendat. Septem lauri baccæ à prægnan-

Vuula & intestina.

Partus & pruritus.

Tabes, thorax, & columella.

Vrina, capitis dolor, menses, vitiligo, & lentigines.

Prurigo, phthiriasis, parturiētes.

gnantibus propediem parituris, cùm se dormitū recipiunt, deuoratæ, facilem, fœlicémque partum præstant. Bibuntur ex vino aduersus scorpiones. Veterem tussim & orthopnœam sanant. *Tußis & orthopnœa.* Baccæ illius lauri quæ tenuiora habet folia, serpentibus, araneis, & scorpionibus cum vino aduersantur, illinuntúrq; salubritèr lieni ac hepati, *Lie, hepar,* ex oleo & aceto, necnon gangrænis cum melle. *gangrænæ,* Recentium succus, aurium dolori ac grauitati instillatur cum vino vetere & rosaceo, earundémq; *aures, & perfrictiones.* strepitum coërcet. Ad fatigationes & perfrictiones succo earundem vngi, nitro adiecto, summè prodest. Venenata omnia laurino oleo perūctos fugiunt: Quod vnum etiam discutiendis neruorum vitiis, doloribus lateris relaxandis, & febribus frigidis vtile est, adhæc aurium grauitati in *Nerui, latus, febres, aures.* cortice punici tepefactum. Sic autem oleum id *Oleum lauri ad neruorum vitia, lateris dolores, febres frigidas, & aurium grauitatem.* conficies. Baccas lauri quamplurimas maturitate turgentes in calida aqua discoque, & vbi diu ferbuerint, olei qúod ex se dimiserint supernatantis vndam, pennis leniter cogentibus & deducētibus, in idonea vasa transfuude, & in vsum serua. Ex Plinio & Columella id postremum esto, & ad superiora veluti πάρεργον habeto. Pituitæ gallinarum medicina est in fame, & cubatus in fumo, vtique si ex lauro, vel herba sabina fiat. His positis, ad Iuniperum, eiúsque baccas & vernicem commodùm transeo. *Gallinarū pituita.*

Iuniperus, & eius baccæ, ac vernix, cum medicis eorundem facultatibus & auxiliis.

AREA VII.

Iuniperi vsus in magnatum viridariis.

Hic de Iunipero, quæ Gallis nostratibus *Geneura* nuncupari solet, eò libentiùs, & alacriùs scripturus sum, quòd eius rami & caudices non illepidè topiarias hortorum vites & celebres attegias in magnatum viridariis fulciant & sustineant. Adhæc, quòd eius ligna plenis nauigiis Lutetiam deferantur in vsus varios, & fasciculatim per compita à baiulis hominibus declamentur, fouendis & recreandis ex illorum igne, calore & odore, cum corporibus, tum animis & spiritibus: Nam fumum vbi aduruntur non iniucundum expuunt & effundunt. Qui eximia odoris suauitate grassantia pestilentiæ contagia excludit, & sæuientem perniciem eluit. Sed ad eius historiã accedo. Iuniperi genera duo, apud nos, vt etiam alibi, reperiuntur, montibus vernacula. Vnum, humile, ramulis in terra sessilibus & parum se ab humo attollentibus: quibus spina est pro folio, coronarij rosmarini æmulo, sed angustiore, baccis primùm virentibus, deinde per maturitatem nigris, & nouis semper caducas occupantibus. Alterum, sublimiùs adolescit, caudice procero, cortice fragili & leuiter fatiscente, ligno fuluo & odorato, latioribus ramis aculeorũ aceruo stipatis, & baccis alteri similibus: vtrique facies horrida, & pungentibus spinis minax, coma perpetuò virente, absque flore. Montes & colles lapidosámque humũ amat vtraque: ob id in pla-

Lignorum Iuniperi fumus contra pestilentiæ contagia.

Duo genera Iuniperi.

in planis vel ægrè naſcitur, vel humilis & abiecta in his iacet, cubilibus ſanè quàm opportuna & grata cuniculorum: nam illius baccis & pilulis libenter veſcuntur: ex quo iuniperum olere, dum menſis apponuntur, & eduntur, vulgò dici ſolet. Porrò, licet iuniperi, vere nouo, cum aliis germinent arboribus, nihilominus omnium tardiſſimè fructum reddunt. Nam nouus fructus in iis autumno pendet, recénſque veterem, vt diximus, occupat, & ita ad bimatum prorogatur, baccis ſubnaſcentibus, quæ biennio hæreant, & ſi in arbore relinquantur marceſcant & corrugentur: ob id decerpuntur, & aliquandiu conditæ ſeruātur in vſus, paulò pòſt tibi exponendos. Iuniperi lignum & materia fabricis tam ſub dio futuris, quàm terra obruendis admodum conuenit, ad multas annorum centurias incorrupta perdurans. Quod memorabili hiſtoria, ex Plinio, apertum notúmque faciemus. In Hiſpania, inquit, Sagunti aiunt templum Dianę Epheſiæ à Zacyntho aduectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ, vt autor eſt Bocchus, infráque oppidum ipſum id haberi. Cui pepercit religione inductus Annibal, iuniperi trabibus, etiam nunc, inquit Plinius, durantibus. Hinc ſanè mirari non licet, ſi Chymiſtæ aſſeuerent carbonem iuniperinum accenſum, & ſuo cinere obrutum, ignem integro anno fouere. Sed de arbore ſatis, nunc demū de illius gummi agendum. Sunt qui tradant iuniperum ęſtiuis ſolibus lachrymam ſudare, quæ caloris vi durata in gummi coëat, quòd vernicem nuncupant: colore vbi primùm meti-

Cur Iuniperum ſapere dicantur cuniculi.

Iuniperi materia ad multos annos incorrupta manet.

Carbonem Iuniperi integro anno ignem fouere.

Vernicis Iuniperi color.

præstantia, & probatio. tur, candido, dum senescit luteo, & nimia senecta in rufum degenerante. Præstantissimum, claro nitore lucet, ac prunis iniectum nidorem thuri non cedentem expirat. Eo vtuntur scriptores pennarij ad poliendam & exasperandam papyrum. Si colores quiuis infectorij eodem aliquantulùm imbuantur, ita tinguntur, vt pertinaciùs hæreant, quàm deleri facilè possint: Quibus si farina eiusdem superiecta fuerit, summum nitorem conciliat. Non omittam quòd ex syncero vernice & oleo ex lini semine presso, fit vernix liquidus. Cuius vsus est ad illustrandas picturas, & ad nitorẽ ferro conciliandum. Vtilis etiam ad ambusta, & præcipuus ad dolores ac tumores hæmorrhoidũ. Sed id ad medica iuniperi auxilia reseruãdum erat: de quibus sese hîc offert dicendi locus. Verumenimuerò, priùs quàm id aggrediar, & de medicis iuniperi facultatibus dicam, precium operæ facturum me puto, si defunctoriè & obiter admoneam medicinæ cãdidatos, (ne pro re salutari venenum exhibeant) quòd vbi Arabes sandaracham medicamentis inserendam præcipiunt, gummi iuniperi miscendum intelligant. Vbi verò à Græcis sandarachæ fiet mentio, fossilis illa, rufa & auripigmento similis, concipiatur & vsurpetur. Nam sæculo Dioscoridis & Galeni, vt volũt, nondũ venerat vernix in vsum, nisi succini nomine, cui & dotibus naturæ, & viribus proximè accedit. Nunc ad medicas iuniperi & partiũ eius facultates calamum conuerto.

Vernix liquidus & eius vsus.

Pulchra & summè notanda de vernice & sandaracha.

Ex iuniperino cinere & vino albo paratũ lixiuium, si hauriatur pondere vnciarum quatuor, valen-

valentiſſimè vrinam pellet. Quo auxilio viſi ſunt etiã hydropici ſanati, nullo alio, diebus aliquot, adhibito remedio. Idem lixiuium ſcabiem curat & pruritum tollit, vbi eo ſeſe perfuderint affecti. Paratur & ex iuniperi ligno balneum admirandæ virtutis & facultatis ad podagricos, hac forma. Accipe ligni iuniperi in ſcobem attriti & deraſi libras XII. coque ex aqua in lebete magno, donec pars tertia fuerit conſumpta: tum demum decoctũ vnà cum ligni raſura in labrum proiice, & in eo æger vmbilico tenus ſedeat, ac ibi excruciata membra, corpore præpurgato blandè foueat. Vidimus, inquit Matthiolus, nõnullos podagricos in Bohemia, perpetuo cruciatu languẽtes, & in lectulo miſerè iacentes, eo balneo aliquoties vſos, adeò reualuiſſe, vt expeditiores, quàm anteà, ad ſolita negocia redierint. Fit & ex iuniperina materie oleum per deſcenſorium, vt Chymiſtę loquuntur, duobus aduerſis fictilibus tum pariter vitreis inſtrumẽtis: quod calidũ ore contentũ carnificinam dentiũ mirificè demulcet, ſi ex frigida defluxione proceſſerit. Sed ex baccis iuniperi longè prę̃ſtãtius euadit, & iucundiſſimo odore ſummè placet. Foliorum ſuccus illinitur, bibitúrque vtiliter contra viperæ morſus. Cinis corticis lepras exterit: & tam folia, quàm ligna accenſa ſerpentes fugant. Nũc de baccis dicendũ. Baccæ iuniperi vtiles ſunt doloribus ventriculi, pectoris & laterũ, ſiue ſumantur, ſiue ex earũ decocto partes illę foueãtur. Eædẽ & lauri, cuiuſq; ſeptenæ, addita cinnamomi vulgaris drachma, ſi in turturis ventrem confracta immittantur,

Vrina, hydropici, ſcabies, pruritus, & podagra.

Balneũ præſtantiſſimũ ad podagricos.

Oleum iuniperinũ ad dentiũ cruciatus mirum.

Ventriculus, pectus, latus & partus.

& turtur inter assandũ gallinaceo adipe perfundatur, & tum demũ mulieri propediem pariturę, diebus alternis in escam vesperi exhibeatur, prægnãs facillimè & nequaquàm laboriosè, vt ferũt, pariet. Iucundum sanè remedium ac suaue. Eædẽ ex nigro vino potæ, aluum, ventrísque tumores sistunt, & vteri strangulatibus prosunt. Saccharo condîtæ, aut ex vino generoso coctæ, inflationes, tormina, eorúmque langores discutiunt, tusses concoquunt, & vrinas mouent. Confractæ, vino albo incoquuntur, vnà cum rosis, cupressi pilulis & myrti foliis, ad dentium cruciatus. Sanè si quis hoc decocto calido, addito aquę vitæ momento, os colluerit, vel insuccato ibidem linteolo, dolentem dentem vestiuerit, extemporaneum & mirabile experietur auxilium. Coxariis, seu ischiadicis quaternæ iuniperi pilulę, ex vino albo vtiliter propinantur. Addo quòd & baccarum & foliorum decoctum haustum, menses valentissimè proritat & elicit. Sed de baccis hactenus, vt vernici seu iuniperino gummi suum demus locũ: cuius vsus frequens occurrit. Iuniperi gummi, quòd vernicem nuncupari diximus, sanguinem naribus ruentem sistit, si cum oui cãdido teratur, & temporibus ac fronti allinatur. Ventriculum in biliosos vomitus effusum cohibet, si eius farina in ouo sorbili deglutiatur: quæ etiã cruẽtam alui proluuiem coërcet. Neruorum resolutionibus quas humores frigidi contraxerunt, opitulatur. Capitis destillationes suffitu discutit: & fluentes hæmorrhoidas illitu supprimit, sanguinísque excreationes cum idonea materia retinet.

Aluus, venter, vterus, tussis, tormina, & vrina.

Remedium extemporaneum ad dentiũ carnificinam.

Ischiadici & mẽstrua.

Sãguis nariũ, vomit⁹, alui proluuies, neruorũ resolutio, capitis destillationes & hæmorrhoides.

Sanguinis excreatio,

Vomi-

Vomitionem cum polline thuris & oui albo exceptus supprimit, si ventriculo calidè admoueatur: aluum quoque fluentem illitu retinet. Addito rosaceo vel myrtino, sedis rimas claudit: & hiantibus frigore pedum, manuúmue, scissuris, illitu succurrit. Catarrhum suffitu suspendit, arcétque ne præceps ad ima decumbat. Pituitam, quæ in ventriculo, vel intestinis hæserit, valenter expedit: & humorem qui à cerebro deorsum perniciter ruit, pulchrè continet. Fumus per infundibulum exceptus, dentium cruciatus mulcet, vbi ad dolentes peruenerit. Vliginosos fistularum sinus, vernicis puluis iis inditus resiccat, & mensium profluuia sistit. Grauedini suffitu auxiliatur. In summa, vernix viribus & facultatibus succini, vt diximus, pollet: calfaciens & exsiccās secundo recessu, & nonnihil amaritudinis præ se ferens, quod hîc postremum erit.

vomitus, alui fluor, rhagades, catarrhus.

Dentes, fistulæ, mēses, grauedo.

Sambucus arborea, & herbacea altera, Ebulus nuncupata, cum medicis vtriusque facultatibus & auxiliis. AREA VIII.

SAmbucus, vel, vt Quinto Sereno placet, Sabucus, Ἀκτὴ Græcis, & *Sus* vel *Suseau* Gallis vocata, duorum est generum. Prius in hortorum & vinearum sæpibus frequens & medullosum visitur, vmbellam, seu muscarium gerens candidis flosculis illustre: qui tanta odoris suauitate placent, vt eorum conditurâ nostrates acetum iucundissimum faciant. Semen fert baccis, seu acinis mollibus & paruis, lentóque humore

Duo Sambuci genera.

ſcatentibus, & ſanguineo colore manus inficientibus. Materies ei mirè firma datur, & ob id ſcutis faciendis, vt perhibet Plinius, aptiſſima. Nam accepta plaga, (vt de ficu, tilia, ſalice, betula, & vtraque populo, ille idem teſtatur) ſe protinus contrahit, claudítque, & ob id ferrum contumaciùs tranſmittit, aut tranſmiſſum pertinaciter retinet. Alterũ ſambuci genus agreſte potiùs quàm hortẽſe, Græcis chamæacte (quòd humi breuiùs iaceat, ac ſi eſſet pumila ſambucus) Latinis Ebulus, & Gallis *Hyebla* dictũ, herbaceo generi propiùs accedit, quàm arboreo, quadrato caule conſtans, denſis articulis geniculato, cui folia ex interuallis circa nodulos expanduntur, amygdalinis haud diſſimilia, præter ſerratũ marginis ambitum. Graui odore planta hæc nauſeam mouet, flore, acino, & muſcario, ſambuci æmula: ſed odore longè diſpari. Naſcitur in opacis, vliginoſis, & aquoſis locis. Hæc perfunctoriè & obiter de vtriuſque ſambuci pictura & effigie ſcripta ſint: Supereſt vt eodem penicillo, medicas vtriuſque facultates depingere, pro noſtræ Mineruæ tenuitate ſatagamus.

Materia Sambuci ſcutis faciẽdis apta.

Ebulus ſeu humilis ſambucus.

Hydrops tympanites.

Stillatitia aqua radicum Sambuci maioris, & item minoris, hoc eſt Ebuli, hydrope tympanite laborantes mirificè iuuat: ſi huius vnciæ binæ, illius verò quaternæ, vtriſque ſimul miſtis, ab ægrotante diebus xxx. continuis hauriãtur. Eiuſdem ſambuci tenerrima folia, quæ primo ſtatim germinatu erumpunt, vnà cum pari pondere radicum plantaginis, ſuillæq; axungiæ veteris trita & ſubacta, podagricos dolores præſentaneo remedio

medio placāt. Succus foliorum, collectiones cerebri, & priuatim mēbranæ quæ circa cerebrum est, infusus lenit. Eiusdem, vt etiam ebuli, decoctum, recenter ambustorum inflammationes refrigerat: & canis morsum cum polenta sanat, mollissimis foliorum appositis. Aqua è sambuci floribus fronti & sincipiti illita, capitis dolores mitigat, qui à calido humore processerint. Foliorum teneritudines & germina ex oleo & sale eduntur, ad pituitam & bilem detrahendam. Acini tingūt capillum. Vtriusque sambuci decoctum in vino veteri, foliorum, seminis, vel radicis, ad binos cyathos potum, aluo aquas detrahit: sed ventriculo summè est noxium, nisi roborantibus tam intus quàm foris ille premunitus fuerit. Succus è cortice radicis expressus, vomitum valentissimè mouet, & aquam intercutem excludit: præstat idem è radicibus extractus. Vsta sambuci folia & in puluerem trita, fluentem è naribus sanguinem sistunt. Decoctionis radicis & vini cyathi duo, hydropicos exinaniunt: & foliorum decoctum, insidētibus vuluas & vteros emollit. Resistunt folia serpentium ictibus in vino pota: & illiti cauliculi cum hircino seuo, podagris valde prosunt. Sed ad omnia efficacior est sambucus minor. Baccarum vtriusque succus à recremento suo purgatus seu defæcatus, si cum melle optimo coquatur ad Zulapij consistentiam, aurium dolores tollit, si calidus imponatur. Fūgi qui ad imam sedem caudicis sambuci reperiuntur (auriculam Iudæ proditoris vocant nonnulli) in aqua rosacea macerati, capitis dolores & columellę inflam-

Podagra, ambusta, cerebrum, canis morsus, & capitis dolor.

Hydrops, vomitus, narium sanguis, vterus, podagra & serpentes.

Iudæ auricula, aurium dolor, & columellæ inflammatio.

mationes emendant. Hoc loco mihi prætereundum non eſt, ſambucinum vnguentum omnium præſtantiſſ. ad ignis ambuſtiones, quod hoc paratur modo. Accipe corticis viridis ſambuci, qui ſtatim ſub primo deliteſcit libro herbacei coloris, libram vnam (vel quantum libuerit, habita ſequentiũ ratione) olei pluries loti in ſtillatitia florũ ſambuci aqua, libras duas, ferueant ſimul aliquandiu: deinde in colatura expreſſa adde ceræ nouæ & odoratę, necnõ ſucci ſurculorum ſambuci, cuiuſque vncias quatuor: rurſus ferueãt quouſque ſuccus exhauriatur & vaneſcat: tũc ab igne auferto, & rudicula agitato, vt omnia ritè permiſceantur: ſub finem, adde vernicis liquidi vncias duas, & ouorum duorũ albumina, diu multúmque cochleari agitata. Tum demum miſce omnia diligẽter, & mundo vaſe ea in vſum reſerua. Hæc Andreas Matthiolus. Ad Ebuli medicas facultates accedo.

Compoſitio vnguenti ſambucini præſtantiſſ. ad ignis ambuſtiones.

Ebuli, ſeu minoris Sambuci, caules tenelli & cymæ, cum butyro recenti, vel oleo & ſale ſi coquantur, aluum lubricabunt, & ſparſa ex ſimplici decoctione foliorũ aqua, pulices necabit, ac muſcas fugabit. Radicum ſuccus procidẽtem ſedem reprimit, & anginam tollit, ſi calidus illinatur circa gulam, & inſuccato eo linteolo, exterius admoueatur. Semen per diutinas & multas aquæ lotiones à nigro circunſtante ſucco repurgatum, datur vtiliter ex decocto chamæpythios podagricis, iſchiadicis, & Hiſpanica lue laborantibus. Nam deiectoria vi eorum dolores eximiè mulcet, quòd ruentes in partes affectas humores par-

Aluus, pulices, muſcæ, procidentia ſedis.

Podagra, iſchias, hiſpanica lues.

partim reuocet, partim excludat. Radix in vino decocta & cibis data, hydropicos iuuat, & vteri spiracula laxat, eiúsque vitia emendat. Sunt qui Ebuli radicibus succum eliciant, & subinde insolent, ac in pastillos digerant, & ad idoneum opportunúmque vsum seruẽt. Hic clysteribus infusus, tam intestinorũ, quàm coxendicum dolores à frigiditate & flatu obortos tollit. Quinetiam vtiliter fœminarũ locis ad menses euocãdos supponitur, præsertim si lana exceptus intromittatur. Ebuli decocto commodè & salubriter suffiuntur qui febre diuturna vexati, in cachexiã, hoc est, malum corporis habitum deuenèrunt: dum modò vẽtriculus & iecur interim odoratis astringentibus, & ad id conferentibus medicamentis, opportunè roborentur.

Hydrops, vteri.

Intestinorũ & coxendicũ dolor, menses, & cachexia, seu malus corporis habitus.

HACTENVS quambreuissimè potuimus, sed non tam accuratè quàm voluimus, medicas hortensium materias, & earũdem facultates, methodo, vt res ipsa poscere videbatur, perspicua, & distincta, perstrinximus, docere potiùs, quàm ornare contenti. Hoc potissimùm consilio vt tenuis fortunæ hominibus, vrbanis ac rusticis, quò nos inuitat christiana charitas, aliqua ex parte populari ista medicina consuleremus. Quibus quoties libet non licet medicos accercere, aut inuisere, & à pharmacopœis composita medicamenta, vel alia, sumptu magno comparare. Præterea, vt medicinæ studiosis fenestram aliquam aperiremus ad huiuscemodi auxiliares hortulos, patriæ, parẽtibus ac amicis, vbicunque locorum fuerint, describendos, colendos, exponendos, & pro cuiusque facultatibus, elegantiùs exornandos. Si in id consilij rationes traducent suas, curabunt vt vetus medicina, & priscus medendi vsus, ab omni impostura & suspicione alienus, in apertam & desideratam lucẽ, veluti postliminio, aliquando redeat, magno sanè, & indicibili posteritatis commodo.

ADMONITIO IN SEQVENTEM INDICEM, MORBORVM nomenclatorem.

VELIM, *optime* Lector, *te imprimis admonitum, me in proximo morborum* Indice, *multa sub vna morbi cuiuspiam vocula & inscriptione, aut affectæ partis nomenclatura simplici, varios affectus illi annexos & contingentes, ceu in fasciculum quempiam, de industria congeßisse, ne nimiùm turgeret* Index. Exempli *gratia, sub hac voce* CAPVT, *varios capitis affectus claudimus, & quæ capiti annexa sunt mala.* Sub DISTILLATIONE, *catarrhum, coryzam, branchum, & defluxus alios.* Sub SANGVINE, *quamuis illius excretionem, & à quacunque corporis parte, præter hæmorrhoides, & mēstrua, quibus in* Indice *proprius datus est locus:* Sic *sub* VRINA, *omnia quæ circa lotium contingunt, præter dysuriam, stranguriam &* I*schuriam, quæ suas in catalogo indices habent notulas: & ita de aliis, ne tibi sim verbosior æquo.* Velim *præterea te rogatum, ne nimiùm fidas & innitaris adnotatiunculis, quæ sparsim ipsis paginarum marginibus in hoc medico* Hortulo *inseruntur.* Quare, *folij in* Indice *notati, pagina vtraque non segniter tibi legenda & percurrenda erit, propterea quòd bis nonnunquam, imò verò ter quatérue, aut pluries, vnus & idem morbus cum suis auxiliis, variè ibi proponitur, variísque modis sanandus, in ipso cōtextu describitur.* Hæc *sunt quæ paucis te scire maximopere cupiebam in vsum sequentis* νοσογράφου Indicis *nostri.* Fruere, *& fœliciter vale.*

INDEX MORBORVM QVIBVS certa auxilia præscribit Hortus hic medicus. Numeri folia indicant.

A

H

I

L

FINIS.



